

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Національний університет біоресурсів і природокористування України

Варшавський університет наук про життя (Польща)

Словацький аграрний університет в м. Нітра (Словаччина)

Університет прикладних наук Вайєнштефан-Тріздорф (Німеччина)

Університет Святого Іштвана в м. Гьодоло (Чехія)

Державний університет ім. Шота Руставелі (Грузія)

**Самаркандська філія Ташкентського Державного
економічного університету (Узбекистан)**

**"Німецько-український агрополітичний діалог"
при інституті економічних досліджень та політичних консультацій**

МАТЕРІАЛИ ДОПОВІДЕЙ

**МІЖНАРОДНОЇ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ**

**«АГРАРНА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ
В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ»**

*присвячена 70-річчю
економічного факультету*

**Київ, Україна
23-24 вересня 2021 року**

УДК: 338.43
ББК 65.32
А 25

Науково-редакційна колегія:

- Кваша С. М.* доктор економічних наук, професор, проректор з науково-педагогічної роботи та розвитку НУБіП України, академік НААН України, заслужений діяч науки і техніки України.
- Діброва А. Д.* доктор економічних наук, професор, декан економічного факультету НУБіП України.
- Талавиця М. П.* доктор економічних наук, професор, директор НДІ економіки і менеджменту НУБіП України.
- Остапчук А. Д.* кандидат економічних наук, доцент, декан факультету аграрного менеджменту НУБіП України.
- Ахроров Фарход* професор, доктор, Фарход Ахроров, СамІВМ, Самарканд (Узбекистан)
- Гечбаія Бадрі Нодарович* професор, директор департаменту управління бізнесу Батумського державного університету імені Шота Руставелі (Грузія)
- Горська Єлена* професор, декан факультету економіки та менеджменту Словацького аграрного університету в м. Нітра (Словаччина)

А 25 «Аграрна політика України в умовах глобальних викликів»: матеріали доповідей Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 23-24 вересня 2021 р.) / За заг. ред.: Діброва А.Д. – Київ: Редакційно-видавничий відділ НУБіП України, 2021. – 287 с.

ISBN 978-617-7878-66-6

У збірнику викладено матеріали доповідей Міжнародної науково-практичної конференції «Аграрна політика України в умовах глобальних викликів» (23-24 вересня 2021 року, м. Київ), у яких розглядаються питання присвячені проблемам формуванню та розвитку аграрної політики України в умовах глобальних викликів. Розглянуті питання фінансового та банківського забезпечення, податкового регулювання і страхового захисту підприємств аграрного сектору економіки України. Досліджено проблеми біржової діяльності на фінансових та товарних ринках, а також бухгалтерського обліку, контролю і аудиту в умовах розвитку економічної інтеграції. Крім того було розглянуто сучасні інноваційні методи навчання, які повинні посилити мотивацію студентів до навчання. Важливою складовою навчального процесу також виступає ефективне проведення практики в умовах реального бізнес-середовища, тому було висвітлено основні результати реалізації міжнародного освітнього проєкту Erasmus+ Topac.

Відповідальність за вірогідність несуть автори

ISBN 978-617-7878-66-6

УДК: 338.43
ББК 65.32

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ 1 «ПРОДОВОЛЬЧА БЕЗПЕКА, АГРАРНА ПОЛІТИКА В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ»

ГАЛУЗЕВА СКЛАДОВА РОЗВИТКУ ВІТЧИЗНЯНОГО РИНКУ ЗАСОБІВ ЗАХИСТУ РОСЛИН.	
<i>Аль-Хатіб Вісам Ахмад Мохаммад</i>	11
ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ЗЕЛЕНИЙ КУРС: МОЖЛИВОСТІ ТА ВИКЛИКИ ДЛЯ АГРАРНОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ.	
<i>Байдала В. В., Солон А. П.</i>	13
COMPARATIVE ANALYSIS OF FOOD SECURITY IN UKRAINE AND SLOVAKIA.	
<i>Peter Bielik, Stefaniia Belinska</i>	15
ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ МОТИВАЦІЙНОЇ СКЛАДОВОЇ В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ СУЧАСНИМ ПІДПРИЄМСТВОМ.	
<i>Бочарова Н. О., Ярчук А. В.</i>	18
ВПЛИВ БІОЕКОНОМІКИ НА ЗМІНИ КЛІМАТУ.	
<i>Бутенко В. М., Ястребов П. С.</i>	23
РЕГУЛЮВАННЯ ГАЛУЗЕВОГО РОЗВИТКУ НА ОСНОВІ УКТ ЗЕД І ГАРМОНІЗОВАНОЇ СИСТЕМИ ОПИСУ ТА КОДУВАННЯ ТОВАРІВ.	
<i>Вдовенко Н. М., Герасимчук В. В., Коробова Н. М.</i>	25
GLOBAL FOOD SAFETY AND CERTIFICATION ISSUES IN UKRAINIAN PERSPECTIVE	
<i>Vitkovskyi Y. P., Garnyk L. P., Al-Khalavani Kh. R.</i>	28
ФОРМУВАННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНОГО МЕХАНІЗМУ УПРАВЛІННЯ ОРГАНІЧНИМ ВИРОБНИЦТВОМ ПРОДУКЦІЇ РОСЛИННИЦТВА	
<i>Гончаренко Н. В.</i>	31
ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИРОБНИЦТВА ТА ЗАХИСТУ КУКУРУДЗИ ВІД ШКІДНИКІВ В УКРАЇНІ	
<i>Гуцул Т. А., Рудько С. О.</i>	34
ДО ПИТАННЯ МЕТОДОЛОГІЇ АГРОЕКОНОМІЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ	
<i>Єрмаков О. Ю.</i>	36
ВНЕДРЕНИЕ СИСТЕМЫ НОРМИРОВАНИЯ В ЦЕЛЯХ УПРАВЛЕНИЯ ОБОРОТНЫМИ АКТИВАМИ НА ПРОИЗВОДСТВЕННЫХ ПРЕДПРИЯТИЯХ	
<i>Златовчена Інна</i>	39
СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВИРОБНИЦТВА СОЇ В УКРАЇНІ	
<i>Ільків Л. А.</i>	46

АГРОПРОМИСЛОВА ІНТЕГРАЦІЯ ЯК ФАКТОР РОЗВИТКУ АГРАРНОГО СЕКТОРУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ	
<i>Ільченко Д. О., Нікітченко С. О.</i>	49
ДЕРЖАВНА ПІДТРИМКА АГРАРНОГО СЕКТОРУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ	
<i>Ільчук О. М.</i>	51
СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ УСВІДОМЛЕННЯ НЕГАТИВНОЇ ПОВЕДІНКИ ЛЮДИНИ	
<i>Коваленко Л. В.</i>	53
ЦІНОВА ТРАНСМІСІЯ НА АГРОПРОДОВОЛЬЧОМУ РИНКУ УКРАЇНИ ТА ЇЇ НАСЛІДКИ	
<i>Кравченко О. М.</i>	54
ОРГАНІЧНЕ ВИРОБНИЦТВО В УКРАЇНІ: СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ	
<i>Кулик Ю. О., Музиченко Т. О.</i>	57
ПРОДОВОЛЬЧА БЕЗПЕКА ЯК ОСНОВА НАЦІОНАЛЬНОГО ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ	
<i>Куць О. І.</i>	60
PRICE TRANSMISSION ALONG THE FOOD SUPPLY CHAIN AND AGRICULTURAL POLICY OF UKRAINE	
<i>Megits N., Viktoriia M. Onegina</i>	64
ФУНКЦІОНУВАННЯ АГРОПРОДОВОЛЬЧИХ РИНКІВ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ	
<i>Михальчишина Л. Г.</i>	67
ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ МОТИВАЦІЇ ПРАЦІ НА ПІДПРИЄМСТВІ	
<i>Нагорний В. В., Березнюк Л. О.</i>	70
ДО ПРОБЛЕМИ АКТИВІЗАЦІЇ ІННОВАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ	
<i>Нагорний В. В., Мельцарік Л. Ю.</i>	72
СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ	
<i>Рогач С. М.</i>	74
ПРОГНОЗУВАННЯ АГРОВИРОБНИЦТВА – СКЛАДОВА СТРАТЕГІЇ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ	
<i>Рогоза Н. А.</i>	77
ТРУДОВИЙ ПОТЕНЦІАЛ В СИСТЕМІ СІЛЬСЬКОГО РОЗВИТКУ	
<i>Рубан О. О., Кудлай С. І.</i>	81
РЕАЛІЗАЦІЯ АГРАРНОЇ ПОЛІТИКИ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ В УКРАЇНІ	
<i>Семінський А. А., Діброва А. Д.</i>	83
ПРОБЛЕМИ ВИРОБНИЦТВА ЛЬОНУ В УКРАЇНІ	
<i>Слесар Т. М.</i>	86
ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ РИНКУ СВИНИНИ В УКРАЇНІ	
<i>Степасюк Л. М.</i>	88

PROSPECTS OF UKRAINIAN AGRICULTURAL MARKET DEVELOPMENT IN THE CONTEXT OF EUROPEAN INTEGRATION <i>Synetska Yelyzaveta</i>	90
ОПТИМІЗАЦІЯ СИСТЕМИ МОТИВАЦІЇ ПРАЦІ ЯК ФАКТОР ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ БАНКУ. <i>Тімієвська Д. В. , Патяка Д. С., Бочарова Н. О.</i>	93
ТЕНДЕНЦІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВИРОЩУВАННЯ ТЕХНІЧНИХ КОНОПЕЛЬ В УКРАЇНІ <i>Ткач Н. М.</i>	95
THE EUROPEAN GREEN DEAL: CHALLENGES AND OPPORTUNITIES FOR AGRICULTURAL POLICY OF UKRAINE <i>Oleksandr M Faichuk, Olha V. Faichuk</i>	97
ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ РИНКУ ОРГАНІЧНИХ ДОБРИВ В УКРАЇНІ <i>Червоний Д. В.</i>	99
USE OF ELAMINE FOR CREATION OF PRODUCTS OF THERAPEUTIC AND PREVENTIVE ACTION <i>Olena O. Cherednichenko, Tetiana S. Chichkina</i>	103
ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ АГРАРНОГО ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ В УМОВАХ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ <i>Якимовська А. В.</i>	105
СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО РЕГУЛЮВАННЯ АГРОПРОДОВОЛЬЧОГО РИНКУ З УРАХУВАННЯМ ВИМОГ ІСНУВАННЯ РАВЛИКОВИХ ФЕРМ <i>Яцун А. Г.</i>	107

СЕКЦІЯ 2

«ФІНАНСОВЕ ТА БАНКІВСЬКЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ, ПОДАТКОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ І СТРАХОВИЙ ЗАХИСТ ПІДПРИЄМСТВ АГРАРНОГО СЕКТОРУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ»

СТАН ІПОТЕЧНОГО КРЕДИТУВАННЯ НА РИНКУ НЕРУХОМОСТІ В УКРАЇНІ <i>Аврамчук Л. А., Коляда К. В.</i>	110
РОЗВИТОК ТА ВИКЛИКИ ДЛЯ АГРАРНОГО СЕКТОРА УКРАЇНИ <i>Біляк Ю. В.</i>	112
УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ ФУНКЦІОНАЛЬНА СКЛАДОВА ФІНАНСОВОГО МЕНЕДЖМЕНТУ ПІДПРИЄМСТВ СИРОВИННО- ПРОДУКТОВОГО КОМПЛЕКСУ <i>Буряк А. В., Дем'яненко І. В.</i>	115
ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДЕТІНІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ <i>Войцехівська С. І.</i>	118

ДИНАМІКА СТРУКТУРИ КАПІТАЛУ АГРОПРОМИСЛОВИХ КОМПАНІЙ	
<i>Воробей Р. Є.</i>	121
ФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВІДТВОРЕННЯ ПРИРОДНОГО КАПІТАЛУ	
<i>Давиденко Н. М.</i>	124
НАСЛІДКИ ЗМІН В ОПОДАТКУВАННІ ПДВ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ПРОДУКЦІЇ	
<i>Долженко І. І.</i>	127
ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД РЕГУЛЮВАННЯ ФІНАНСОВОГО РИНКУ	
<i>Євенко Т. І.</i>	130
FUNDAMENTALS OF FORMATION OF INTEGRATION PROCESSES IN THE BANKING SYSTEM OF UKRAINE	
<i>Olena B. Zharikova, Oksana V. Pashchenko, Anna L. Zharikova</i>	132
DYNAMICS OF THE STATE OF CAPITAL OF JSC CB "PRIVATBANK" BEFORE AND DURING THE COVID-19 PANDEMIC	
<i>Viktoriia A. Kostiuk, Olga V. Faichuk, Anna P. Denysiuk</i>	135
HARMONIZATION OF FINANCIAL POLICY DIRECTIONS IN THE AGRICULTURAL SECTOR OF THE ECONOMY	
<i>Olena O. Lemishko</i>	137
ІНТЕГРАЦІЯ ДІЯЛЬНОСТІ БАНКІВ ТА СТРАХОВИХ КОМПАНІЙ УКРАЇНИ	
<i>Мамчур Р.М.</i>	140
ФІНАНСОВА БЕЗПЕКА БАНКІВСЬКОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ	
<i>Мрачковська Н. К.</i>	142
ДЕРЖАВНА ПІДТРИМКА АПК	
<i>Негода Ю. В.</i>	144
ANALYSIS OF BANKRUPTCY OF DOMESTIC ENTERPRISES	
<i>Larysa A. Oliinyk</i>	147
ДЕРЖАВНЕ ФІНАНСОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ АГРОСЕКТОРУ УКРАЇНИ	
<i>Радченко О. Д.</i>	149
ПРОГРАМНО-ЦІЛЬОВЕ БЮДЖЕТНЕ ФІНАНСУВАННЯ	
<i>Самошкіна О. А.</i>	152
ФІНАНСУВАННЯ АГРАРНОГО СЕКТОРУ ЕКОНОМІКИ ЗА РАХУНОК БЮДЖЕТНИХ КОШТІВ	
<i>Скрипник Г. О.</i>	155
УПРАВЛІННЯ КРЕДИТНИМ ПОРТФЕЛЕМ БАНКУ	
<i>Собко Д. В., Муравський О. А.</i>	157
ІНВЕСТИЦІЙНА ПРИВАБЛИВІСТЬ АГРАРНОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ	
<i>Тітенко З. М.</i>	160
ДЕРЖАВНА ПІДТРИМКА ГАЛУЗІ ТВАРИННИЦТВА В УКРАЇНІ	
<i>Тулуш Л. Д., Стріховський Д. М.</i>	163

ЗМІНА СТРАТЕГІЇ І ТАКТИКИ НБУ ЯК ФАКТОР ВИКЛИКУ ДЛЯ АГРАРНОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ	
<i>Худолій Л. М.</i>	166
ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВ УКРАЇНИ	
<i>Шевчук Д. В., Муравський О. А.</i>	168

СЕКЦІЯ 3 «АГРОБІЗНЕС ТА БІРЖОВА ДІЯЛЬНІСТЬ»

ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА Ф'ЮЧЕРСНОЇ ТОРГІВЛІ СОЄЮ НА АМЕРИКАНСЬКІЙ БІРЖІ (СВОТ) ТА КИТАЙСЬКІЙ БІРЖІ (DCE)	
<i>Благодатний А. С.</i>	171
ФУНКЦІОНУВАННЯ РИНКУ ЗЕРНА В УКРАЇНІ ТА ЙОГО СТАБІЛІЗАЦІЯ	
<i>Водніцький М. В.</i>	173
ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ЕЛЕКТРОННОЇ КОМЕРЦІЇ	
<i>Кириченко А. В., Березовська Л. О., Додачко С. А.</i>	174
ОСОБЛИВОСТІ ВАРТІСНОЇ ОЦІНКИ ПІДПРИЄМСТВ АГРОБІЗНЕСУ	
<i>Маршалок М. С., Ганєв О. В.</i>	176
IN SEARCH OF PATHS TO SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF RURAL AREAS AND AGRIBUSINESS – ASSUMPTIONS AND SELECTED RESULTS OF THE RUBIZMO (H2020) PROJECT	
<i>Minta Stanislaw, Dyjakon Arkadiusz</i>	179
ЩОДО СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО ЗНАЧЕННЯ ЛІКАРСЬКОГО РОСЛИННИЦТВА В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ	
<i>Мірзоєва Т. В.</i>	182
ТРАНСФЕРТНЕ ЦІНОУТВОРЕННЯ В ЗОВНІШНІЙ ТОРГІВЛІ ЗЕРНОМ	
<i>Панкратова Л. Л., Пантюшенко Д. І.</i>	184
РЕГУЛЮВАННЯ БІРЖОВОЇ ТОРГІВЛІ ДЕРИВАТИВНИМИ КОНТРАКТАМИ В УКРАЇНІ	
<i>Солодкий М. О., Яворська В. О.</i>	186
ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ПРОДУКЦІЇ	
<i>Суліма Н. М.</i>	188
ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ГОТОВНОСТІ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ ДО ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	
<i>Томашевська О. А., Зайченко А. В.</i>	190
ВИПЕРЕДЖАЮЧІ ІНДИКАТОРИ ТЕХНІЧНОГО АНАЛІЗУ	
<i>Тригубченко А. В.</i>	193
АДАПТАЦІЯ БУРЯКОЦУКРОВОЇ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ ДО УМОВ ЛІБЕРАЛІЗАЦІЇ СВІТОВОГО РИНКУ ЦУКРУ	
<i>Фурса А. В., Бондар В. С., Павліченко М. В.</i>	194

СЕКЦІЯ 4
«РОЗВИТОК БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ, АНАЛІЗУ І АУДИТУ В
УМОВАХ ІНСТИТУЦІЙНО–ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ЗМІН»

ENVIRONMENTAL ACCOUNTING AS A SUSTAINABLE DEVELOPMENT TOOL	
<i>Lesia R. Voliak</i>	197
ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ ВНУТРІШНЬОГО АУДИТУ НЕМАТЕРІАЛЬНИХ АКТИВІВ АГРАРНИХ ФОРМУВАНЬ	
<i>Бельдій А. М., Гуцаленко Л. В.</i>	199
ВНУТРІШНІЙ КОНТРОЛЬ ПУБЛІЧНИХ ЗАКУПІВЕЛЬ ЯК ПРОТИДІЯ КОРУПЦІЇ	
<i>Боярова О. А.</i>	201
ОСОБЛИВОСТІ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ ХХІ СТОЛІТТЯ В УКРАЇНІ	
<i>Гуренко Т. О.</i>	203
СИСТЕМА КОНТРОЛЮ – ГАРАНТ ЯКОСТІ ЕКОПРОДУКЦІЇ	
<i>Гуцаленко Л. В.</i>	205
ДО ПИТАННЯ КЛАСИФІКАЦІЇ ВНУТРІШНЬОГО КОНТРОЛЮ	
<i>Дерев'янюк С. І.</i>	207
КОНТРОЛЬ ФІНАНСОВИХ ОПЕРАЦІЙ	
<i>Калюга Є. В.</i>	210
ГАЛУЗЕВІ ОСОБЛИВОСТІ ЯК ВИЗНАЧАЛЬНА СКЛАДОВА АУДИТУ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ	
<i>Кузик Н. П.</i>	212
ФУНКЦІОНАЛЬНІСТЬ АНАЛІТИЧНОЇ ІНФОРМАЦІЇ	
<i>Лазаришина І. Д.</i>	216
ПРОГНОЗУВАННЯ ЯК НЕОБХІДНА СКЛАДОВА УПРАВЛІННЯ АГРОБІЗНЕСОМ	
<i>Макарчук О. Г.</i>	217
АВТОМАТИЗАЦІЯ ОБЛІКУ ЗАРОБІТНОЇ ПЛАТИ В УСТАНОВАХ ДЕРЖАВНОГО СЕКТОРУ	
<i>Миськів Л. П.</i>	219
РОЗВИТОК ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНОГО СЕРВІСУ УПРАВЛІННЯ ФУНКЦІОНУВАННЯМ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ	
<i>Савчук В. К.</i>	222
ВИКОРИСТАННЯ ВИРОБНИЧИХ ФУНКЦІЙ У АНАЛІЗІ МАКРОЕКОНОМІЧНИХ ПРОЦЕСІВ	
<i>Симоненко О. І.</i>	225
ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВІДТВОРЮЮЧИХ ПРОЦЕСІВ В СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ	
<i>Собченко Т. С., Мицикей Т. Д.</i>	227

ОБЛІК ВИТРАТ ПАЛИВА В СИСТЕМІ GPS-МОНІТОРИНГУ НА СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВАХ	
<i>Умерова Г. В.</i>	229
ДІДЖИТАЛІЗАЦІЯ – ВИЗНАЧАЛЬНИЙ ЧИННИК ЕФЕКТИВНОГО АНАЛІТИЧНОГО МОНІТОРИНГУ	
<i>Федорченко К. О.</i>	231
ОСОБЛИВОСТІ ОЦІНКИ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИРОБНИЦТВА ЛЬОНОПРОДУКЦІЇ	
<i>Чухліб А. В.</i>	233
ЕЛЕКТРОННІ ЛИСТКИ НЕПРАЦЕЗДАТНОСТІ ЯК ВАЖЛИВА СКЛАДОВА ЕЛЕКТРОННОГО ДОКУМЕНТООБІГУ	
<i>Шевчук К.В.</i>	235

СЕКЦІЯ 5

«МЕНЕДЖМЕНТ, МАРКЕТИНГ, ЛОГІСТИКА ТА ЗЕД»

РОЛЬ МАРКЕТИНГОВОГО МЕНЕДЖМЕНТУ В ІННОВАЦІЙНОМУ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ	
<i>Балановська Т. І., Восколупов В. В.</i>	239
ДЕРЖАВНА ПІДТРИМКА ЯК СКЛАДОВА УПРАВЛІННЯ АГРАРНИМ СЕКТОРОМ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ	
<i>Балановська Т. І., Ярошко М. С.</i>	241
РОЛЬ ТА ЗНАЧЕННЯ НЕМАТЕРІАЛЬНОЇ МОТИВАЦІЇ ПЕРСОНАЛУ У ДІЯЛЬНОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ COVID-19	
<i>Гавриш О. М.</i>	244
ПРОГНОЗУВАННЯ ПОКАЗНИКІВ РОЗВИТКУ РИНКУ ОРГАНІЧНОГО ЗЕМЛЕРОБСТВА В УКРАЇНІ	
<i>Галаєва Л. В.</i>	247
СУЧАСНІ АСПЕКТИ РЕАЛІЗАЦІЇ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ В МЕНЕДЖМЕНТІ ПІДПРИЄМСТВ	
<i>Гоголя О. П.</i>	250
ДО ПИТАННЯ НЕМАТЕРІАЛЬНОГО СТИМУЛЮВАННЯ ПРАЦІВНИКІВ ПІДПРИЄМСТВ	
<i>Гребеннікова А. А.</i>	253
ЗНАЧЕННЯ ЛОГІСТИКИ ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ	
<i>Драмарецька К. П.</i>	255
МЕНЕДЖМЕНТ ТРУДОВИХ, ПРИРОДНИХ І МАТЕРІАЛЬНО-ТЕХНІЧНИХ РЕСУРСІВ АГРАРНОГО СЕКТОРА ЕКОНОМІКИ	
<i>Коваль О. М., Коваль І. О., Коваль О. О.</i>	258

ОСОБЛИВОСТІ СУЧАСНОГО УПРАВЛІННЯ ЛЮДСЬКИМИ РЕСУРСАМИ В СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ	
<i>Ланченко Є. О., Горенко О. О., Юдицька М. М.</i>	260
УПРАВЛІННЯ ВИРОБНИЦТВОМ ОРГАНІЧНОЇ ПРОДУКЦІЇ В УКРАЇНІ	
<i>Харченко Г. А., Харченко В. В.</i>	262
ОСОБЛИВОСТІ ЧИННИХ ЗМІН У ЗАКОНОДАВСТВІ, ЩО РЕГЛАМЕНТУЮТЬ ДІЯЛЬНІСТЬ НА ОРГАНІЗОВАНОМУ РИНКУ УКРАЇНИ	
<i>Чорненька Л. М.</i>	264

СЕКЦІЯ № 6

«ІНТЕРНАЦІОНАЛІЗАЦІЯ ВИЩОЇ АГРАРНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ОСВІТИ НА ПРИКЛАДІ МІЖНАРОДНОГО НАУКОВОГО ПРОЄКТУ ЄС-ЕРАЗМУС+ «ВІД ТЕОРЕТИКО-ОРІЄНТОВАНОГО ДО ПРАКТИЧНОГО НАВЧАННЯ В АГРАРНІЙ СФЕРІ » (TOPAS)»

INNOVATIVE APPROACHES IN PUBLIC MANAGEMENT OF UKRAINIAN FARMS	
<i>Alina Brychko</i>	268
ВАЖЛИВІСТЬ ОСОБИСТІСНО-ОРІЄНТОВАНОГО НАВЧАННЯ. ДОСВІД ПРОЄКТУ TOPAS	
<i>Діброва А. Д., Коваленко Н. О., Лабенко О. М., Діброва Л. В.</i>	271
EXPERIENCE OF USING MODERN EDUCATIONAL METHODS IN LEARNING PROCESS IN THE IMPLEMENTATION OF EU PROJECT ERASMUS + TOPAS	
<i>Dibrova Anatolii, Kovalenko Nataliia, Kuts Tetyana, Labenko Oleksandr</i>	273
PRACTICE-ORIENTED AGRICULTURAL ECONOMIC EDUCATION: REVIEWING OF OBJECTIVES AND PERSPECTIVES	
<i>Larysa Kalachevska, Svitlana Lukash</i>	276
IMPORTANCE, GOALS AND SCOPE OF STUDENT PLACEMENT IN THE PROCESS OF HIGHER EDUCATION IN AGRARIAN STUDIES – CHOSEN LESSONS LEARNT FROM THE ERASMUS+ TOPAS PROJECT	
<i>Minta Stanislaw</i>	280
PRACTICE-ORIENTED AGRICULTURAL ECONOMIC EDUCATION: MAIN CHALLENGES AND ISSUES OF MOTIVATIONS	
<i>Nataliya Strochenko, Larysa Kalachevska, Svitlana Lukash</i>	283

СЕКЦІЯ 1
«ПРОДОВОЛЬЧА БЕЗПЕКА, АГРАРНА ПОЛІТИКА В УМОВАХ
ГЛОБАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ»

УДК 339.1:632.934

Аль-Хатіб Вісам Ахмад Мохаммад
аспірант кафедри глобальної економіки,
Національний університет біоресурсів і
природокористування України, м. Київ

ГАЛУЗЕВА СКЛАДОВА РОЗВИТКУ ВІТЧИЗНЯНОГО РИНКУ ЗАСОБІВ
ЗАХИСТУ РОСЛИН

Ринок засобів захисту рослин розпочав активно розвиватися в післявоєнні роки, на той час, як у землеробстві став швидко зростати попит на хімічні засоби захисту рослин. Без таких засобів на практиці неможливо було б досягти успіхів інтенсифікації аграрного сектора економіки, що охопила світ у ті роки. Потужні хімічні концерни оцінили значимість тонкого синтезу пестицидів, порівнянного з синтезом препаратів для аграрного сектору економіки України, а також доцільність вкладення капіталу у виробництво засобів захисту рослин.

Розвитку ринку засобів захисту рослин в Україні сприяли і нові можливості використання продуктів хімії в якості сировини і енергетичних ресурсів при виробництві пестицидів. Як висвітлюють дослідження, це була науково-технічна революція в хімії, в результаті якої, в хімізації сільського господарства застосування засобів захисту рослин вийшло на друге місце після мінеральних добрив. Тому питання формування і функціонування стану та тенденцій розвитку вітчизняного ринку засобів захисту рослин в Україні є надзвичайно актуальною та потребує наукового дослідження.

Ринок пестицидів останніми роками суттєво зріс з огляду на збільшення внутрішнього попиту та пропозиції як від іноземних компаній-виробників, так і вітчизняних. Захист рослин від шкідників і хвороб є невід'ємною складовою сучасного аграрного виробництва попри досить широке поширення у багатьох країнах світу впродовж останніх десятиліть органічного сільського господарства [1, С. 100; 2]. «Захист рослин» – один з 11 ресурсних елементів Належної сільськогосподарської практики (НСП) [3]. Однак Належна практика захисту рослин (НПЗР), її наповнення і концепція набагато ширше, ніж НСП, оскільки не відноситься вибірково тільки до використання засобів захисту рослин, але охоплює і всі інші аспекти, які призводять до захисту рослин. В даний час НПЗР – це основна стратегія і заходи в галузі захисту рослин, а саме: безпека для людини, тварин і навколишнього середовища з наукової точки зору; визнання компетентними органами в якості придатних, доцільних і необхідних на практиці; практичне застосування кваліфікованими операторами.

Загальні принципи Належної практики захисту рослин полягають в наступному: заходи захисту рослин повинні здійснюватися таким чином, щоб відповідати оброблюваній ділянці, сільськогосподарській культурі та ситуації, а використання необхідних засобів захисту рослин має відповідати абсолютно необхідному; доведені біологічні, механічні та інші нехімічні заходи по зменшенню шкоди від шкідників і хвороб повинні використовуватися настільки, наскільки це можливо в тих випадках, коли це практично і економічно доцільно; метою повинна бути не ліквідація шкідливих організмів, а зменшення інвазії (зараження) таким чином, щоб не було будь-якого економічного збитку; проте можливі випадки, що вимагають нульової толерантності для шкідливого організму; ті, хто застосовує засоби захисту рослин, зобов'язані звертатися за допомогою до офіційних та інших дорадчих служб, підвищуючи свою кваліфікацію в різних спеціалізованих установах [4; 5, С. 14]. Слід зазначити, що в Україні основу ринку засобів захисту рослин становлять хімічні препарати, або пестициди. Їх частка в натуральному обсязі перевищує 97 %. При цьому біологічні засоби для запобігання зараження сільськогосподарських культур різними патогенами і шкідниками займають лише 2,2–2,6 % від загальної місткості ринку. В Україні ринок засобів захисту рослин перспективний як для вітчизняних, так і для іноземних виробників. З кожним роком розширюються посівні площі і підвищується культура використання агрохімічної продукції, у зв'язку з чим потреба в обробці земель спеціальними сумішами буде тільки зростати.

Список використаних джерел

1. Василенко Л. В. Світові тенденції розвитку ринку засобів захисту рослин. Економіка АПК. 2018. № 2. С. 100.
2. Vdovenko N. M., Korobova N. M. Methods of state regulation of agricultural sector in terms of the orientation of the economy to safety and quality standards. Wspolraca Europejska. 2015. № 3 (3). Vol. 3. С. 68–80.
3. Використання засобів захисту рослин у сільському господарстві; Ходаківська О. В., Корчинська С. Г., Челомбітко А. Ф., Чекан К. В. Економіка АПК. 2017. № 1. С. 24–30.
4. Вдовенко Н. М., Наконечна К. В. Особливості структурних змін в економіці України. Економіка АПК. 2018. № 9. С. 56–61.
5. Фролов А. Понятійно-категоріальний апарат державного регулювання забезпечення продовольством населення. Вісник державної служби України. 2015. № 3. С. 11–15.

Байдала В. В.,

*доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри економіки,
Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ*

Солоп А. П.,

*аспірантка, Національний університет біоресурсів і
природокористування України, м. Київ*

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ЗЕЛЕНИЙ КУРС: МОЖЛИВОСТІ ТА ВИКЛИКИ ДЛЯ АГРАРНОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ

Європейський зелений курс (ЄЗК) (**European Green Deal**) – програма дій Європейського Союзу, що містить амбіційний план переходу Європи до кліматично нейтрального континенту до 2050 року. Серед ключових напрямів «зеленої трансформації» - будівництво та реновація, стійка промисловість, зменшення забруднення довкілля, біорозмаїття, чиста енергія та стійка аграрна політика [1].

Україна підтримує амбіції Європейського Союзу щодо досягнення кліматичної нейтральності. Уряд України націлений на формування державної політики, яка б враховувала екологічні та кліматичні виклики сьогодення. Водночас, слід брати до уваги увесь спектр наслідків ЄЗК для України в контексті можливостей та загроз, які він для нас створює. Наслідки прискорених змін клімату спонукають з поміж наявних проблем виокремити сільськогосподарську сферу. Положення щодо досягнення еко-цілей ЄЗК закріплено у рамках реформи Спільної сільськогосподарської політики ЄС (CAP) та стратегій ЄС про біорозмаїття і «Від лану до столу» [1].

Агропромисловий комплекс України є одним з основних секторів економіки. Високу питому вагу (біля 40%) від загального експорту складає експорт продукції аграрного сектору [4]. Сільськогосподарські угіддя займають близько 41,4 млн га, з яких 79% – орні землі. При цьому Україна має один з найбільших показників у світі по розораності земель – 54% території країни [3].

Ініціативи у сільськогосподарській сфері та перехід до стійкої харчової системи ЄС ймовірно підвищить вимоги до с/г і харчової продукції – це може стати додатковим торговельним бар'єром та негативно вплинути на український експорт. З іншого боку, популяризація органічної продукції у ЄС створить і нові можливості на ринку для виробників [1]. Програма дій ЄЗК передбачає зниження використання пестицидів (на 25% - до 2030 року), добрив та антибіотиків (на 25% - до 2030 року) у сільському господарстві, а також введення заборони на імпорту харчової продукції з ринків, де держави не дотримуються законодавства ЄС з охорони довкілля [3]. У світі близько 21-37% всіх викидів парникових газів надходять від діяльності, пов'язаної з виробництвом продуктів харчування [4]. Галузі, що пов'язані з сільським господарством та виробництвом харчових продуктів, сприяють значному забрудненню ґрунтів та води. Уже відчуваються проблеми з експортом кукурудзи та ріпаку, щодо яких Україна має лідерські позиції в світі. Україна

посідає відповідно 4 та 2 місце в світовому експорті цих культур у натуральному вираженні [4]. У 2017 році проведені пілотні розрахунки викидів парникових газів на основі реальних даних фермерських господарств з виробництва кукурудзи та ріпаку в Україні, які показали перевищення допустимих викидів парникових газів при вирощуванні обох культур [1].

Україна має значний потенціал для розширення органічного виробництва та більш широкого застосування технологій мінімального обробітку ґрунту. Мінусом у використанні цих технологій може бути зниження врожайності, в органічному виробництві можлива тривалість перехідного періоду від року. Серед переваг - вартість продукції вирощеної за стандартами органічного виробництва вища, ніж конвенційної [3]. Для України ЄС є важливим торговельним партнером як для конвенційної, так і для органічної продукції. Збільшення виробництва органічної продукції має значний потенціал для розширення ринків збуту української продукції.

Посилення уваги аграрної політики ЄС на харчовій безпеці та зниженні впливу сільського господарства на навколишнє середовище зумовлює посилення вимог держав-членів ЄС до українських експортерів харчової продукції.

Дотримуючись законодавства ЄС з охорони довкілля та розвиваючись у напрямку розумного ведення сільського господарства через залучення українських ІТ-компаній до розроблення і надання відповідних ІТ-платформ фермерським господарствам ЄС, Україна може досягнути відповідності сільськогосподарської продукції екологічним вимогам ЄС [3]. Що у результаті дозволить залишити український традиційний експорт у попиті на ринку ЄС.

Зокрема, у сільському господарстві досягнення відповідності сільськогосподарської продукції екологічним вимогам ЄС можливо за рахунок застосування екологічно дружних методи господарювання, скоротити використання хімічно-синтезованих та небезпечних пестицидів і добрив, зменшити використання антибіотиків з превентивною метою, дотримуватись сівозміни та виводити з експлуатації деградовані землі для їх подальшого відновлення [2].

Для максимального використання можливостей та вигоди від політики ЄС у аграрному секторі і не тільки, необхідно враховувати умови ЄЗК, що є певними викликами для українських виробників та експортерів.

Список використаних джерел

1. Європейський зелений курс: можливості та загрози для України. Ресурсно-аналітичний центр «Суспільство і довкілля», 2020.
2. Європейський зелений курс: Рекомендації для бізнесу. Ресурсно-аналітичний центр «Суспільство і довкілля», 2020.
3. Представництво України при Європейському Союзі. Європейський Зелений Курс. URL: <https://ukraine-eu.mfa.gov.ua/posolstvo/galuzeve-spivrobotnictvo/klimat-yevropejska-zelena-ugoda>
4. Інфографічний довідник «Агробізнес України в 2018/2019 маркетинговому році». Latifundist, 2019

Dr.h.c. prof. Ing. Peter Bielik, PhD.

*Department of Economics and Management
Slovak University of Agriculture in Nitra, Nitra, Slovakia*

Ing. Stefaniia Belinska

*Department of Economics and Management
Slovak University of Agriculture in Nitra, Nitra, Slovakia*

COMPARATIVE ANALYSIS OF FOOD SECURITY IN UKRAINE AND SLOVAKIA

***Abstract.** Ensuring food security are very important global economic challenge. Food security is the basis of a healthy and quality life. The Covid-19 pandemic, climate change, increasing greenhouse gas emissions affect the level of agricultural production and the quality of food. Important goals for countries are increase agricultural productivity, competitiveness, and profitability, in order to ensure stability and efficiency of agricultural production. Because agriculture and food industries contribute to global food security being the main and important and suppliers of food products. The main purpose of the paper is to compare and analyse food security in Ukraine and Slovakia, to identify the factors and ways to increase food security.*

***Keywords:** global food security index, food security, sustainable agriculture*

Introduction. COVID-19 represents not only a public health crisis, but also has triggered significant economic slowdown, threatens food production, and has the potential to result in global supply shocks. Covid-19 lockdown measures having a detrimental effect on all four pillars of food security and on the degree of economic development of agriculture ([Brüntrup, 2020](#)). These effects may have significant repercussions for national food security (Udmale et al., 2020). Food security, together with agriculture, is central to the implementation of the 2030 Agenda for Sustainable Development and the Sustainable Development Goals (SDGs).

The World Food Summit (WFS) adopted the following definition: “Food security exists when all people at all times have physical and economic access to sufficient, safe and nutritious food to meet their dietary needs and food preferences for an active and healthy life“(World Food Summit, 2012). Therefore, food prices, gross domestic product per capita, the proportion of the population living below the poverty line, import restrictions, political stability, and, for example, government spending on agricultural science and research are also important (Artim, 2020).

Slovakia and Ukraine are among the agricultural countries that can still produce basic types of food. However, more and more food products are being imported into the market from other countries. They are pushing high-quality domestic foodstuffs out of the market and liquidating domestic producers, the country's production potential and, at the same time, food self-sufficiency.

Materials and methods of research. The Global Food Security Index (GFSI) identifies the driving forces and factors affecting national food security. GFSI

considers the issues of food affordability (the amount by which food reaches households), availability, quality and safety, and natural resources and resilience. The index is a dynamic quantitative and qualitative benchmarking model constructed from 59 unique indicators that measure the drivers of food security across both developing and developed countries (GFSI, 2020). The GFSI shows how complex the concept of food security is, given a variety of factors. Data were observed from Global Food Security Index website.

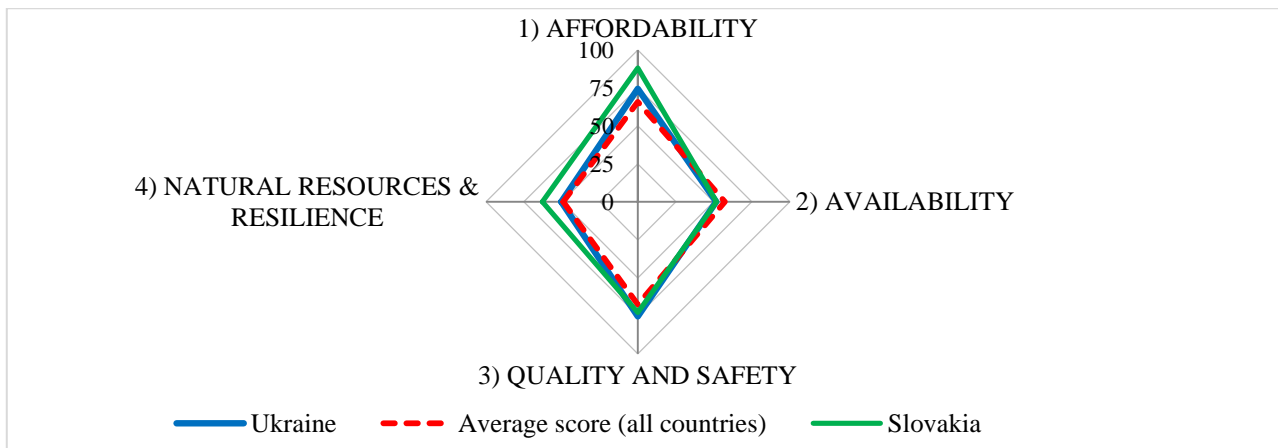
Results of the research. From table 1, we can state that in 2020, according to the global food security index, Slovakia takes the second worst position among EU countries, 40th place. Slovakia's strengths include food safety and relatively low food losses. Ukraine occupied 54th place. The agricultural production potential of Ukraine, grain supply to the world markets is an important aspect of the global food security. But the disadvantages of Slovakia and Ukraine are high agricultural volatility and low political commitment to food security and access to food. Based on the result of the correlation analysis, we can assert that the GFSI in Ukraine and Slovakia has the greatest dependence on Affordability (94.83% and 71.9%) and Availability (83.94% and 57.12%). Both regression models were statistically significant, the regression coefficient was 99.99% (UA) and 99.97% (SK).

Table 1. GFSI of Ukraine and Slovakia in the period 2012-2020 years

	Ukraine	Slovakia	Ukraine	Slovakia	Ukraine	Slovakia	Ukraine	Slovakia	Ukraine	Slovakia
	GFSI		Affordability		Availability		Quality and Safety		Natural resources & Resilience	
2012	61.3	67.6	77.5	84.4	47.7	50.3	72.7	77.7	45.3	58.4
2013	59.5	70.2	77.7	90.3	43.9	54.3	69.0	74.1	45.1	58.4
2014	51.3	69.8	52.6	90.6	42.7	54.7	69.2	70.3	46.7	58.8
2015	51.6	70.9	49.7	90.8	42.8	53.4	75.2	78.9	47.4	58.8
2016	58.3	72.0	67.0	91.4	44.7	54.2	76.0	82.5	49.7	58.6
2017	53.1	70.2	52.0	84.7	43.7	55.1	75.4	82.8	49.9	58.7
2018	55.7	70.1	61.9	90.5	43.3	49.5	72.3	77.5	50.3	62.9
2019	60.3	69.0	70.2	85.8	47.0	51.4	76.4	76.5	50.4	62.9
2020	63.0	69.2	74.4	88.1	51.6	51.7	75.3	72.9	50.3	62.9

Source: author's processing based on Global Food Security Index, 2020

As we can see from the graph 1 below, Ukraine and Slovakia have almost the same values of availability of food (51.6 and 51.7), and this factor is the weakest places of the both countries, because of Covid-19 pandemic, which disrupted food supply chains and made changes in the level of income and behaviour of buyers, operation of agricultural enterprises and overall production decline. The new instability could easily spread to other areas such as migration, security and statehood.

Graph 1. GFSI Ukraine compared with Slovakia, 2020

Source: author's processing based on Global Food Security Index, 2020

The second weak factor, which has a similar value, is the quality and safety: 75.3 for Ukraine and 72.9 for Slovakia. Also due to the Covid-19 pandemic, low-income people buy cheaper and lower-quality foods that have poor nutritional value. Slovakia has a 10th place on natural resources and resilience (62.90). The quality of natural resources was highly valued, as well as the low dependence on them in terms of economic production, population development or low urbanization.

Conclusions. Growth in the agricultural sector is having a greater impact on food security. Therefore, in the current conditions of Covid-19 pandemic, it is necessary to develop new business models for productive, sustainable, and organic agriculture. Which will be based on innovative digital technologies and contribute to increasing agricultural productivity. Government support for investment in research and development is needed to foster technical progress in agriculture. Also, for the growth of the volume of agricultural production, farmers demand support for agriculture from the state, economic diversity, reserve-building, open agricultural markets, insurance policies and social security systems, will significantly increase the possibility of strengthening the competitiveness of the agri-food sector (Brüntrup, 2020). It can be summed up that Ukraine and Slovakia need a new smart and green agricultural reform that will ensure food security during the crisis and make agriculture sustainable.

References

Artim J. 2020. Global Index of Food Security. Slovak Agriculture and Food Chamber. URL: <https://www.sppk.sk/clanok/3408> (Accessed 15.09.2021)

Bhagat Priya Rani, Magda Robert. 2021. Food security in the era of sustainable organic farming: a comparison between the Visegrad Group and India. In *Visegrad Journal on Bioeconomy and Sustainable Development*, vol. 10, no. 1, pp. 14-18. DOI: 10.2478/vjbsd-2021-0004

Brüntrup M. 2020. Food security in times of crisis: poor developing countries are different. URL: <https://www.die-gdi.de/en/briefing-paper/article/food-security-in-times-of-crisis-poor-developing-countries-are-different/> (Accessed 16.09.2021)

FAO. 2012. Committee on World Food Security. URL: <http://www.fao.org/3/MD776E/MD776E.pdf> (Accessed 13.09.2021)

Global Food Security Index. 2020. URL: <https://foodsecurityindex.eiu.com/> (Accessed 10.09.2021)

Udmale P., Pal I., Szabo S., Pramanik M., Large A. 2020. Global food security in the context of COVID-19: A scenario-based exploratory analysis. In Progress in Disaster Science, vol. 7, p. 100120. URL: <https://doi.org/10.1016/j.pdisas.2020.100120> (Accessed 11.09.2021)

WHO and FAO. 2020. COVID-19 and Food Safety: Guidance for competent authorities responsible for national food safety control systems. URL: https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/331705/WHO-2019-nCoV-Food_Safety-2020.1-eng.pdf?sequence=1&isAllowed=y (Accessed 15.09.2021)

Acknowledgements. This publication was supported by the Operational program Integrated Infrastructure within the project: Demand-driven research for the sustainable and innovative food, Drive4SIFood 313011V336, cofinanced by the European Regional Development Fund.

Бочарова Н. О.

кандидат економічних наук,

доцент, доцент кафедри менеджменту

Таврійський державний агротехнологічний університет

ім. Дмитра Моторного

Ярчук А. В.

кандидат економічних наук,

старший викладач кафедри менеджменту

Таврійський державний агротехнологічний університет

ім. Дмитра Моторного

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ МОТИВАЦІЙНОЇ СКЛАДОВОЇ В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ СУЧАСНИМ ПІДПРИЄМСТВОМ

В умовах трансформації української економіки в усіх без виключення сферах бізнесу проблема мотивації персоналу набула в край важливого значення. Зрозуміло, що реалізація завдань економічного зростання можлива лише за умови формування розвиненої мотиваційної системи, здатної спонукати персонал до високо ефективної праці.

В умовах сьогодення саме виважена система стимулювання є вагомим чинником підвищення результативності праці, забезпечення гідного рівня якості життя й розвитку людської особистості.

Отже, теоретичні положення щодо формування системи мотивації персоналу та підходи щодо впровадження мотиваційних механізмів в межах менеджменту персоналу сучасних підприємств викладені у працях таких провідних вчених-науковців як: Балашова Ю.К., Богині Д.П., Бочарової Н.О.,

Виноградової О.В., Денисенка І.А., Ковалю А.Г., Климчука А.О., Нестеренко С.А., Пілігрим К.І. та ін. [1, 2,3,4,5,6,7]

Метою написання тез є обґрунтування значущості мотиваційної складової в системі функціонального управління підприємством.

Управління людськими ресурсами взагалі і персоналом організації зокрема було і залишається в будь-якій державі найактуальнішою проблемою, оскільки саме вірним вирішенням проблеми управління працею і трудовою поведінкою багато в чому визначається поступальний соціально-економічний розвиток підприємств і держави в цілому.

Сучасна ситуація ускладнюється ще й тим, що більшість управлінських рішень в останні роки, уникаючи постулати «Доктрини людських відносин», мають суто економічний характер при прийнятих вкрай важливих управлінських рішеннях. Більшість керівників на противагу іншим формам впливу і влади все ще надають перевагу силовому тиску та примусу, як домінуючим проявам адміністративного менеджменту, як ключового механізму побудови системи трудової дисципліни підприємств. [4,8]

Практично мотивація – це функція керівництва, яка полягає у спонуканні персоналу до результативної, ефективної діяльності для досягнення мети організації та їх цілей. В цьому сенсі зрозуміло, що функція мотивації тісно пов'язана з іншими основними функціями управління – планування, організації, контролю. [1,4,5]

Зокрема, здійснення функції планування містить мотиваційний аспект, адже даний процес забезпечує узгоджену цілеспрямованість зусиль всіх членів організації; координує розподіл й перерозподіл ресурсів; забезпечує опції пристосування до зовнішнього середовища й координацію дій окремих підрозділів; сприяє тому, щоб дії працівників були усвідомленими і вмотивованими, а цілі реальними, конкретними, досяжними. [8]

Функція організації має на меті формування оптимальної системи спільної діяльності людей під час процесу праці через створення організаційної структури та через організацію ефективної взаємодії окремих елементів - рівнів управління, підрозділів, посадових осіб, керівників і підлеглих, що також суттєво впливає на мотивацію працівників. [8]

Зв'язок функцій мотивації і контролю виявляється на усіх етапах виконання працівниками завдань, особливо на попередньому та заключному етапах. [8]

Попередній контроль здійснюється до початку виконання завдань і відповідно реалізації процесів відтворення персоналу він передбачає:

- розробку норм, стандартів, вимог, регламентуючих документів;
- доведення конкретних цілей і завдань;
- розробку систем винагородження;
- підбір і розстановку спеціалістів.

Саме етап контролю є ключовим стимулюючим моментом індивідуальної трудової діяльності, за результатами якого здійснюють оцінку виконання доведених завдань, визначають якість виконання та засоби

заохочення чи покарання. [8]

Система мотивів і стимулів до праці повинна спиратися на певну базу, на нормативний рівень трудової діяльності. Згідно трудового договору (контракту) факт вступу працівника в трудові відносини означає, що він за задалегідь обумовлену винагороду повинен виконувати певний перелік обов'язків на умовах виконання означеної норми часу. Відтак спостерігається чітке сполучання мотиваційної діяльності та функції контролю, і, переважно, діють мотиви, що пов'язані з боязною покарання за невиконання вимог.

Працівник повинен знати, які вимоги до нього висуваються та, відповідно, яку винагороду він отримає при неухильному їх дотриманні, або які санкції будуть застосовані в разі невиконання обумовлених вимог. Ці елементи дисципліни завжди несуть в собі певну примусовість, обмежуючи свободу вибору варіантів поведінки. Однак, межа між контрольованою і мотивованою поведінкою умовна, оскільки ключовий домен мотивації полягає в усвідомленому ставленні працівника до виконання власних обов'язків. [3,4]

Тобто система стимулювання дійсно виходить з адміністративно-правових меж, але не замінює їх. Ефективна система стимулювання праці має не лише спонукати людину працювати, а спонукати її працювати краще і більше, ніж обумовлено трудовими відносинами.

В цьому сенсі пропонується для оцінки ефекту від упровадження багатоаспектної системи мотивації персоналу (рис.1) на підприємстві використовувати показник «сукупної продуктивності» в поєднанні із чітко виваженим механізмом нормування праці, останній відповідно має бути дієвим інструментом сучасного мотиваційного механізму підприємств.

Отже, мотивація праці на сучасних підприємствах має розглядатися не лише як сукупність інструментів стимулювання до ефективної праці, але й як циклічний процес, який включає:

- виникнення незадоволених потреб у людини, активний чи пасивний пошук шляхів їх задоволення;
- визначення конкретних напрямів діяльності задля задоволення потреб за рахунок отриманої винагороди;
- активну діяльність, спрямовану на отримання певного результату задля здобуття можливості задоволення потреби та отримання винагороди (результату) за виконану роботу;
- співставлення затрачених зусиль із отриманою винагородою та ефектом від задоволеної потреби;
- виникнення нової потреби і перехід до другого етапу. [1,2]

Комплексна система мотивації підприємства	Аспект мотивації	Зміст та складові елементи	Система управління персоналом підприємства	
	Організаційний (організаційна система управління персоналом)	<ul style="list-style-type: none"> - проектування системи управління персоналом; - формування кадрової політики; - нормативно-методичне і правове забезпечення системи управління персоналом; - кадрове панування; - кадрове забезпечення, підбір і расстановка кадрів; - організація праці 		
	Маркетинговий (маркетинг персоналу)	<ul style="list-style-type: none"> - аналіз ситуації на ринку праці; - пошук джерел поповнення персоналу; - дослідження внутрішнього і зовнішнього середовища підприємства; - пошук шляхів залучення персоналу 		
	Оцінка персоналу (аудит і моніторинг)	<ul style="list-style-type: none"> - оцінка діяльності; - оцінка стосунків; - оцінка потенціалу; - оцінка мотивації 		
	Економічний	<ul style="list-style-type: none"> - планування і аналіз показників з праці; - матеріальне стимулювання; - нормування праці; - участь персоналу у прибутках та капіталі; - витрати на утримання персоналу 		
	Матеріально-технічний	<ul style="list-style-type: none"> - впровадження нових технік, технологій, обладнання і матеріалів; - розробка систем організаційно-технічного забезпечення; - охорона праці та безпека життєдіяльності; - впровадження досягнень НТП; - культура виробництва 		
	Соціальний	<ul style="list-style-type: none"> - соціалізація, профорієнтація й адаптація персоналу; - соціальний розвиток; - професійне навчання; - організаційна культура; - етика ділових відносин; - управління конфліктами; - створення психологічного мікроклімату; - неформальне спілкування 		

Рис.1.3 Комплексна багатоаспектна система мотивації персоналу сучасних підприємств України

Дотримання відповідної етапності при органічному функціональному сполучанні із діючим механізмом управління є запорукою оновлення системи мотиваційного менеджменту, як комплексним стратегічним процесом із метою остаточного забезпечення загального економічного піднесення підприємства в цілому.

Список використаних джерел

1. Балашов Ю.К., Коваль А.Г. Мотивація та стимулювання персоналу: основи побудови системи стимулювання. *Кадры предприятия* 2002. №7. URL: <http://www.kapr.ru/articles/2002/7/444.html>

2. Богиня Д.П. Трудовий менталітет у системі мотивації праці: : [монографія]. Кіровоград: «Поліграф-Терція», 2002. – 226 с.

3. Бочарова Н.О. Організаційно-економічне забезпечення та мотиваційна складова в системі адміністрування та оцінки ефективності менеджменту персоналу сільськогосподарських підприємств// Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету (економічні науки) / за ред. Л. В. Синяєвої. Мелітополь: “ Люкс”, 2021. № 1 (43) С. URL: <http://elar.tsatu.edu.ua/handle/123456789/14506>

4. Бочарова Н.О. Мотиваційна складова в системі адміністративного управління персоналом підприємств// Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету (економічні науки) / за ред. Л. В. Синяєвої. Мелітополь: “ Люкс”, 2020. № 1 (41) С. 158-165. URL: <http://elar.tsatu.edu.ua/handle/123456789/13608>

5. Виноградова О.В. Пілігрим К.І. Формування механізму розвитку мотивації персоналу туристичних підприємств. *Економіка. Менеджмент. Бізнес.* 2015. №3(13). С.10-15.

6. Денисенко І.А. Мотивації трудових ресурсів аграрних підприємств . *Вісник Донецького національного університету. Спецвипуск. Т. 2. Серія В «Економіка і право».* Донецьк, 2009. С. 101 – 105.

7. Климчук А. О. Мотивація персоналу як складова ефективного управління підприємством. *Вісник соціально-економічних досліджень: зб. наук. праць.* Одеса: Одеський національний економічний університет. 2016. Вип. 1. № 60. С. 135–141.

8. Нестеренко С.А., Бочарова Н.О. Оцінка ефективності кадрового забезпечення та напрями розвитку персоналу сільськогосподарських підприємств за умов транзитивності економіки України. *Вісник ХНАУ ім. В.В. Докучаєва.* Серія „Економічні науки”. № 4. Т. 1. 2020. С.287-299.

URL: <http://elar.tsatu.edu.ua/handle/123456789/14543>

Бутенко В. М.

*доктор економічних наук, доцент, доцент кафедри економічної теорії,
Національний університет біоресурсів і природокористування, м. Київ*

Ястребов П. С.

*аспірант кафедри економічної теорії,
Національний університет біоресурсів і природокористування, м. Київ*

ВПЛИВ БІОЕКОНОМІКИ НА ЗМІНИ КЛІМАТУ

У контексті викликів нашого часу, таких як зміна клімату через викиди парникових газів, збереження біорізноманіття, безпека харчових продуктів та наявність матеріалів та енергії, біоекономіка є важливим кроком до нової економічної та промислової революції. Оцінка Міжурядової групи з питань зміни клімату при ООН свідчить, що до середини XXI століття середня температура у світі зросте приблизно на 1,5 °С. Перевищення цієї теоретично припустимої норми може спричинити зниження урожайності сільськогосподарських культур і, відповідно, зміни в екологічних системах світу. Тому розвиток біоекономіки: низьковуглецева економіка та збалансоване первинне виробництво енергії, скорочення викидів CO₂, підвищення ефективності використання ресурсів і землекористування повинно стати основною метою політики розвитку України на найближчі десятиліття.

За даними Міжнародного енергетичного агентства, енергоефективність (40%) та відновлювальні джерела енергії (30%) відіграватимуть найважливішу роль у запобіганні підвищенню глобальної температури більш ніж на 2°C і скорочення викидів CO₂ у період до 2050 року. Наприкінці 2020 р. лідери країн-членів Європейського Союзу ухвалили рішення посилити заходи, спрямовані на скорочення викидів парникових газів в атмосферу для досягнення «вуглецевого нейтралітету» і до 2030 р. скоротити їх на 55% у порівнянні з рівнем 1990 року. Попередній цільовий показник становив 40% [1]. Враховуючи євроінтеграційні наміри України, необхідно забезпечити стабільне скорочення енергоспоживання у довгостроковій перспективі.

У липні 2021 року Уряд України затвердив Оновлений національно визначений внесок України в Паризьку хартію, який визначає нову кліматичну ціль України, що передбачає необхідність до 2030 року скоротити викиди парникових газів до рівня 35% порівняно з 1990 роком [2]. Одним із шляхів досягнення поставлених цілей є розвиток біоекономіки, складовою частиною якої є виробництво енергії з відновлюваних джерел. Частка відновлюваних джерел у виробництві електроенергії сукупно зросла з 7,9% у 2015 році до 11,3% у 2020 році. Для скорочення викидів парникових газів необхідно досягнути радикального прогресу у сфері відновлюваних джерел енергії через збільшення їх частки у кінцевому споживанні до 11% за рахунок проведення стабільної та прогнозованої політики у сфері стимулювання їх розвитку та збільшення обсягів інвестицій. Енергетична стратегія України на період до

2035 року «Безпека, енергоефективність, конкурентоспроможність» [3] також передбачає дотримання високих екологічних норм виробництва, транспортування, трансформації та споживання енергії; фінансування інвестиційних проектів у рамках Національного плану скорочення викидів від великих спалювальних установок відповідно до законодавства України та зобов'язань перед Енергетичним Співтовариством.

Передбачається стале розширення використання всіх видів відновлюваної енергетики, яка стане одним з інструментів гарантування енергетичної безпеки держави. У коротко- та середньостроковому періоді (до 2025 року) Енергетична стратегія України прогнозує зростання частки відновлюваної енергетики до рівня 12% від загального первинного постачання енергії, та не менше 25% - до 2035 року (включаючи всі гідрогенеруючі потужності та термальну енергію. Економічно обґрунтований потенціал відновлюваних джерел енергії буде зростати через їх подальше здешевлення.

Необхідно забезпечити зростання частки сектору електроенергетичної галузі, який використовує тверду біомасу та біогаз як енергоресурс, що зумовлюється як відносною сталістю виробництва (за наявності ресурсної бази), так і тенденцією до формування локальних генеруючих потужностей. Перевагу потрібно віддавати одночасному виробництву теплової та електричної енергії в когенераційних установках і заміщенню вуглеводневих видів палива [3].

Для запобігання змін клімату необхідно здійснювати такі заходи: реалізовувати стабільну та прогнозовану політику щодо стимулювання будівництва сонячних та вітрових електростанцій; проводити міжнародні комунікаційні кампанії для залучення іноземних інвестицій у сектор відновлюваної енергетики; збільшувати використання біомаси у генерації електро- та теплоенергії шляхом стимулювання її використання як палива на підприємствах, де біомаса є залишковим продуктом; посилити інформування про можливості використання біомаси як палива в індивідуальному теплопостачанні; сприяти створенню конкурентних ринків біомаси; сприяти децентралізації систем енергозабезпечення, використанню місцевих видів палива та відновлюваних джерел енергії.

Таким чином, розвиток біоекономіки сприятиме суттєвому зменшенню використання викопних видів палив в Україні до 2050 року, наслідком чого буде значне скорочення викидів парникових газів, що позитивно вплине на кліматичні зміни.

Список використаних джерел

1. Committing to climate-neutrality by 2050: Commission proposes European Climate Law and consults on the European Climate Pact. 2020. URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_20_335.

2. Оновлений національно визначений внесок України до Паризької угоди. URL: <https://mepr.gov.ua/files/03082021/%D0%94%D0%BE%D0%B4>

%D0%B0%D1%82%D0%BE%D0%BA%20%D0%9D%D0%92%D0%92%20%D0%
%B4%D0%BB%D1%8F%20%D1%81%D0%B0%D0%B9%D1%82%D1%83.pdf

3. Про схвалення Енергетичної стратегії України на період до 2035 року «Безпека, енергоефективність, конкурентоспроможність». Розпорядження Кабінету Міністрів України від 18 серпня 2017 р. № 605-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/605-2017-%D1%80#Text>

УДК 339.5:658.62(083.73)

Вдовенко Н. М.

*доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри глобальної економіки,
Національний університет біоресурсів і
природокористування України*

Герасимчук В. В.

*кандидат біологічних наук,
Бюджетна установа «Методично-технологічний
центр з аквакультури»*

Коробова Н. М.,

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри глобальної економіки,
Національний університет біоресурсів і
природокористування України*

РЕГУЛЮВАННЯ ГАЛУЗЕВОГО РОЗВИТКУ НА ОСНОВІ УКТ ЗЕД І ГАРМОНІЗОВАНОЇ СИСТЕМИ ОПИСУ ТА КОДУВАННЯ ТОВАРІВ

У дослідженні використано дані Державної служби статистики України у частині імпорту риби та морепродуктів (група 03, підгрупи 1604 та 1605, категорія 230120) за період 1996–2019 рр. Оскільки Гармонізованою системою опису та кодування товарів і УКТ ЗЕД, а також іншими національними номенклатурами товарів не передбачено виокремлення продукції походженням з аквакультури або рибальства, ми використовували дотичну інформацію для ідентифікації такої продукції. Так, наприклад, уся тиліяпія, що потрапляє на світовий ринок, враховуючи і країну походження – Китай, походить з аквакультури. Це саме стосується і акулячих сомів (пангасіусів), сьомги (атлантичного лосося), головатиці, європейського лаврака та доради, кобії. Проведений аналіз дає можливість запропонувати наступні підходи:

1. Загальний обсяг імпорту риби походженням з аквакультури досяг у 2019 р. свого історичного (за період 1996–2019 рр.) максимуму та становив 41 777 тонн, з них 22 082 тонн – свіжої та охолодженої продукції (підгрупа 0302), 13 498 тонн – мороженої (підгрупа 0303) та 6198 тонн – філе (підгрупа 0304).

2. Частка свіжої та охолодженої продукції у загальному імпорті за період 1996–2019 рр. дещо зросла за рахунок у першу чергу зменшенню імпорту

товарів підгрупи 0304 (філе риб, фарші, сурими). Частка продукції аквакультури у загальному імпорті товарів підгруп 0302 + 0303 + 0304, тобто за якими постачається більша частина імпорту, стало зростала за 1996–2019 рр. та досягла наприкінці періоду рівня у 12,28 %.

3. Враховуючи вищу митну вартість свіжої та охолодженої продукції, у якій значно переважає продукція аквакультури, за сталого зростання в імпорті цієї підгрупи товарів, можна дійти висновку про невинне поступове зростання добробуту українців, які стали споживати більше елітної за ціною риби.

5. У підгрупі свіжої та охолодженої продукції (0302) частка продукції аквакультури за 1996–2019 рр. зростає до 98 % від усіх обсягів ввезення товарів цієї підгрупи. В інших підгрупах товарів частка продукції аквакультури лишається відносно невеликою (підгрупа 0303 – 3–5 %) або такою що суттєво коливається (підгрупа 0304, останню п'ятирічку – від 17 до 32 %).

6. У цілому з об'єктів аквакультури імпортуються наступні групи видів риби: пструги, лососі тихоокеанські (кіжуч, чавича, горбуша тощо), сьомга, калкан (тюрбо), кобія, лаврак, дорада, соми (акулові, тобто пангасіуси), вугри, осетер російський, севрюга, білуга, осетрові інших видів, тилапії, латес, коропові, з них: у підгрупі 0302 латес взагалі не постачався, а коропові лише одного разу (1999 р.) у обсязі 4,3 тонн. Основні обсяги 2019 р. припадали (з максимального до мінімального) на сьомгу (лосося атлантичного) – 66,1 %, пструга – 22,3 % (як порційного, так і великих розмірів), дораду – 6,4 % та лаврака – 5 %; у підгрупі 0303 не постачались взагалі кобія, севрюга, білуга, латес; постачались одного разу або двічі калкан та тилапія (обсяги у цілому до 5 тонн), на початку періоду дослідження – незначні обсяги коропових (від 0,2 до 35 тонн, тричі), лаврак і дорада – у обсягах 1–3 т три-чотири рази за період досліджень. Основні обсяги постачання 2019 року припадали на сьомгу (79,8 %), сомів (9,6 %) та пстругів (8,8 %); у підгрупі 0304 у 2019 р. постачалось лише філе сомових риби (виходячи з країни походження, пангасіуса) – 42,2 %, тилапій – 26,8 %, лососевих риби – 23,6 %, пстругів – 7,2 %, а також у малих обсягах філе латеса – 13,9 тонн, та філе осетроподібних – 3 тонни. Таким чином, найбільше різноманіття видів риби, що постачались за імпортом та були об'єктами аквакультури, припадало на підгрупу 0302 Свіжа та охолоджена.

Виходячи з наведеного вище переліку риби-об'єктів аквакультури, що імпортувались до України, можна напевно сказати, що вирощування лососевих риби (крім пстругів), сьомги, кобії, лаврака, доради, пангасіусів, тилапії, латеса в умовах відкритого довкілля буде складним. Вирощування вугрів, у зв'язку з відсутністю власного посадкового матеріалу та заборонаю на експорт з країн ЄС, а також прогнозовано малих обсягів споживчого ринку, так само виглядає неможливим. Теоретично можна було би вести розмови про вирощування калкана у штучних умовах (за можливості отримання матеріалу з вітчизняних джерел для формування маточного поголів'я), але, з огляду на обсяги імпорту (до 12 тонн на рік, і то – іноді) та певні обсяги вилучення у природних умовах, можна припускати невеликі обсяги ринку та говорити про недоцільність розвитку такого різновиду аквакультури, розрахованого на внутрішній ринок. При цьому ринок ЄС так

само є певною мірою обмеженим, і, коливаючись протягом останніх 10–15 років, не перевищує 10–12 тис. тонн. Товарне вирощування лаврака, доради, латеса, тиліяїї можливе лише за використання рециркуляційних систем аквакультури, і можна припускати, що собівартість цього виробництва за діяльності у правовому полі (за зростаючого браку води та вартості енергоресурсів) буде вищою аніж в імпортованій продукції. Виглядає так, що реальні перспективи з нарощування обсягів виробництва в Україні з точки зору імпортозаміщення, та з огляду на відсутність цінової конкуренції мають такі об'єкти аквакультури як пструги, кларієві соми (потенційні замітники пангасіусів можливим розвитком у Закарпатті на термальних водах) та осетрові види риб, причому лише пструги та сомові належать тією чи іншою мірою до масових видів риб. У тому, що стосується пстругів, то надходження вітчизняної продукції на внутрішній ринок та суттєве зростання офіційних обсягів виробництва, на наш погляд, можливі лише за внесення до можливої Угоди про вільну торгівлю з Туреччиною застережень щодо заборони субсидіювання експорту, яке зараз широко використовується цією країною та стало причиною заборони на імпорт турецького пструга до країн ЄС. Так, перспективи мають і нові нішеві види риб. Тому такими можливостями ми і маємо скористатися в Україні.

Список використаних джерел

1. Кваша С. М., Вдовенко Н. М. Аквакультурне виробництво: від наукових експериментів до промислових масштабів. Інвестиції практика та досвід. 2011. № 20. С. 7–11.
2. Vdovenko N. M., Korobova N. M. Methods of state regulation of agricultural sector in terms of the orientation of the economy to safety and quality standards. Wspolraca Europejska. 2015. № 3 (3). Vol. 3. С. 68–80.
3. Pichura V., Potravka L., Skok S., Vdovenko N. Causal Regularities of Effect of Urban Systems on Condition of Hydro Ecosystem of Dnieper River. Indian Journal of Ecology. 2020. Vol. 47. Issue 2. P. 273–280.

Vitkovskiy Y. P.

*Doctor of Economic Sciences,
Associated Professor, Professor of Marketing & Economics Department,
Vice-Rector for Scientific and Pedagogical Work and International Relations,
State Biotechnological University (former KHNTUSG), Kharkiv*

Garnyk L. P.

*PhD (Political Science), Postdoctoral Student,
Expert of International Relations Department,
State Biotechnological University (former KHNTUSG), Kharkiv*

Al-Khalavani Kh. R.

*PhD (Political Science), Postdoctoral Student,
State Biotechnological University (former KHNTUSG), Kharkiv
Head of NGO "Center of international relations "Peace and Security", Kyiv*

GLOBAL FOOD SAFETY AND CERTIFICATION ISSUES IN UKRAINIAN PERSPECTIVE

Today SARS-CoV-2 becomes global threat that has triggered changes in attitude to consumption philosophy, nutrition preferences and food safety issues on national and international levels that also modified consumer's behavior patterns and practices from traditional or "normal" to "new normal" ones based on stricter consumer requirements to food safety and integrity issues. This pandemic has also initially changed importance of food safety issues around the world [1]. Each country where food safety was not among key points of national health care agenda today inevitably faces with situation when food supply chains can be damaged or even totally destroyed that affects also export opportunities for national Agrifood industry entities. That is why Ukrainian experts on food safety should find optimal solutions for data generation and storage in digital format to prevent risks in context of global pandemic situation. Considering already present hazards, food manufacturers and suppliers should keep up to date intelligence surrounding food safety and hazards monitoring like fraud cases, without putting themselves at risk of COVID-19 focusing on food safety domain that is represented by three types of key actors (government, food manufacturer, research and expert groups etc.), their activities, policies and tools (figure 1).

Food safety management system (figure 2) according to current Ukrainian and European hygiene legislation should being implemented by all actors of food business. Food safety management system (FSMS) together with prerequisite program activities, hazard analysis and critical control point principles becomes required since 2018 for small food retail establishments.

Since 2018 many of small food retail establishments run into difficulties with development and implementation of effective FSMS due to lack of expertise, staff training and other needed additional resources (i.e. financial). Despite this controversial point, it is possible for small food retailers (butcher, grocery, bakery,

fish and cafeteria etc.) to implement, certify and develop FSMS based on simplified approach considering processing stages, activities contributing to increased occurrence of the hazards (biological, chemical including allergens or physical) that may occur [2].

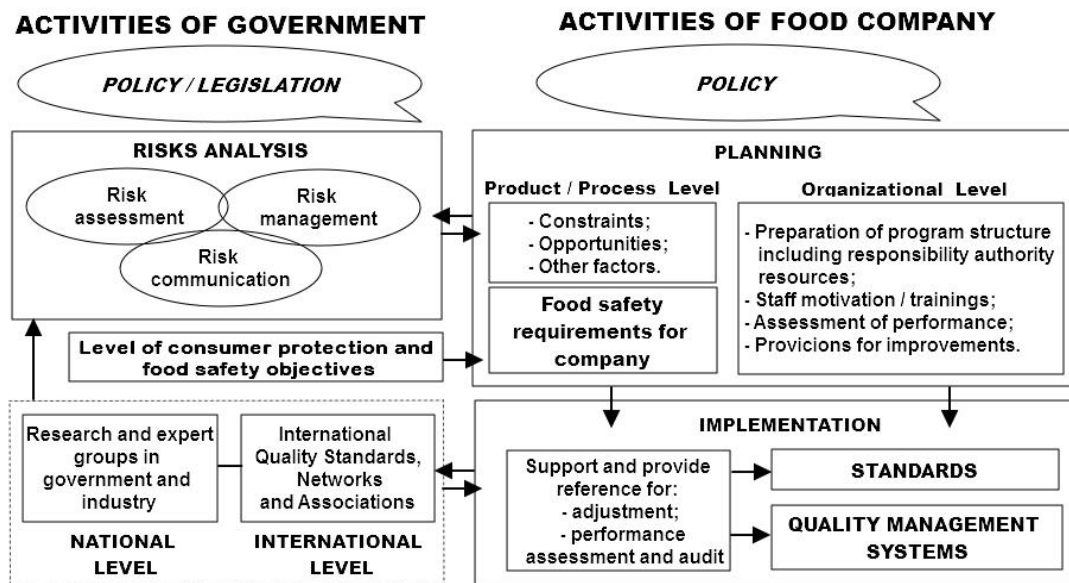

Figure 1. Food safety domain.

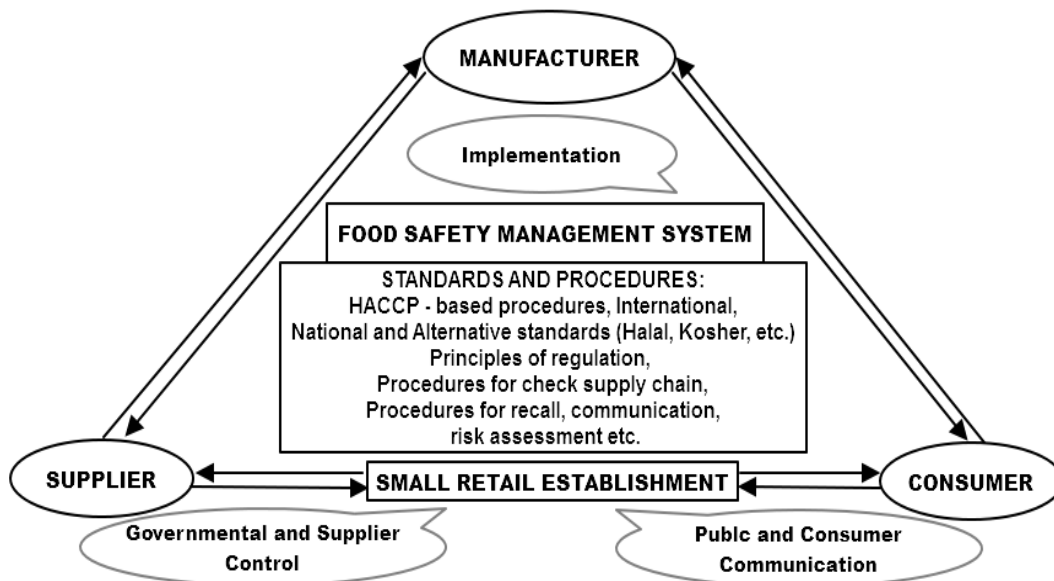

Figure 2. Food safety management system: key elements and actors.

Nowadays many of prominent Ukrainian scholars following their European colleagues have recognized key role of circular economy concept as canvas for modeling national trajectory of Agrifood industry development considering its innovative and sustainable development perspectives [3, pp. 5-9; 4]. The main purpose of circular economy principles implementation is to modernize production for minimizing the use of limited natural resources and derivatives of non-recyclable waste that pose an environmental hazard. Represented economic model assumes that

industrial waste becomes a source of value added, because conscious transition to environmentally friendly technologies and modernization of existing production facilities on their basis contributes not only to the development of environmental culture, but also to achieve sustainable development goals by socio-economic systems on national and global levels in general (figure 3).

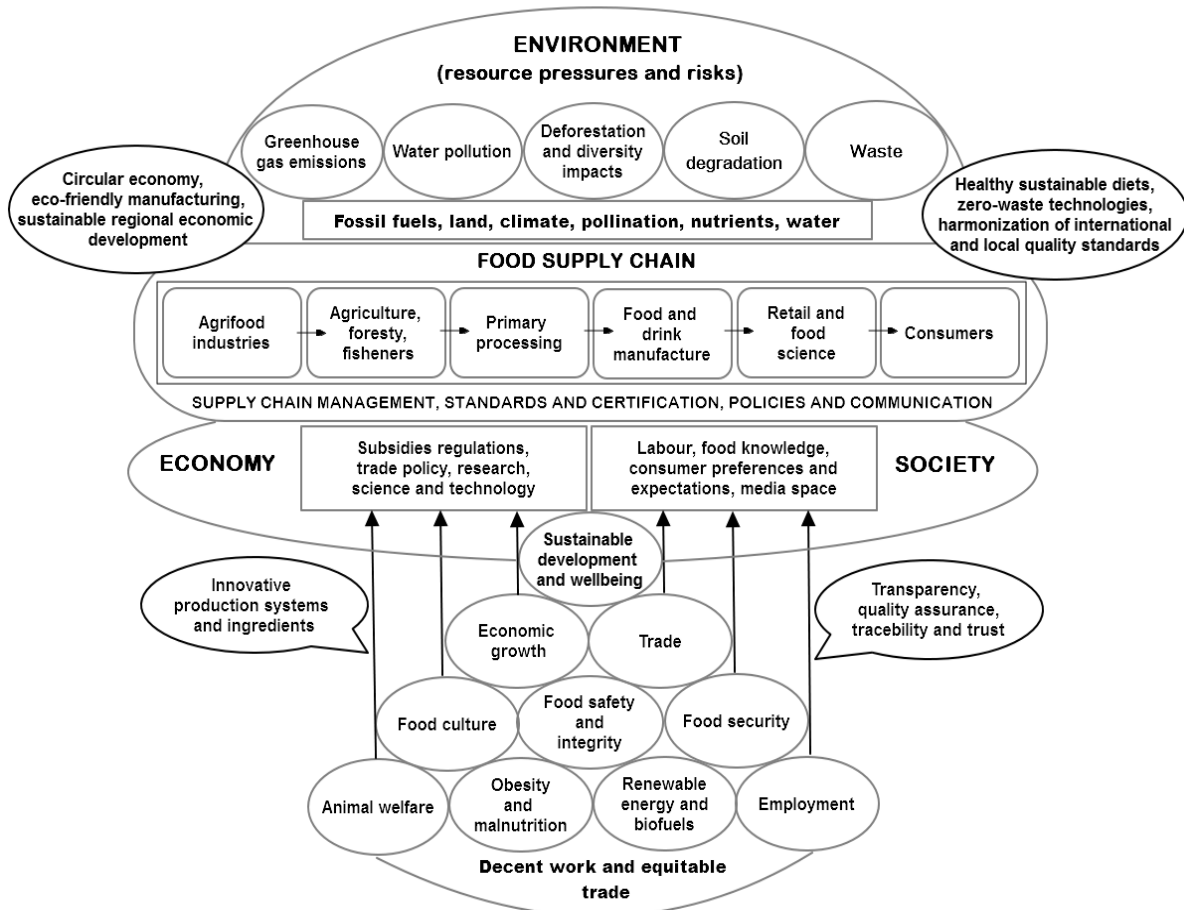

Figure 3. National Agrifood industry: quality assurance and sustainable development aspects.

References

1. Olaimat A., Shahbaz H., Fatima N., Munir S., Holley R.. Food Safety During and After the Era of COVID-19 Pandemic. *Front Microbiol.* Vol. 11:1854. Published: 4 August, 2020. URL: doi:10.3389/fmicb.2020.01854. (Accessed: 25 August, 2021).
2. Ricci A. (et al.). Hazard analysis approaches for certain small retail establishments in view of the application of their food safety management systems EFSA. *EFSA Journal.* Vol. 15(2017). URL: doi:10.2903/j.efsa.2017.4697. (Accessed: 26 August, 2021).
3. Sillanpää M., Ncibi C. *The Circular Economy: Case Studies about the Transition from the Linear Economy.* Oxford: Academic Press - Elsevier, 2019. 344 p.
4. Capone R. , Bilali H. E., Debs P., Cardone G. & Driouech N. (2014). Food System Sustainability and Food Security: Connecting the Dots. *Journal of Food Security*, 2(1) (2014), P. 13-22.

Гончаренко Н. В.

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри екологічного менеджменту та підприємництва,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка, м. Київ*

ФОРМУВАННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНОГО МЕХАНІЗМУ УПРАВЛІННЯ ОРГАНІЧНИМ ВИРОБНИЦТВОМ ПРОДУКЦІЇ РОСЛИННИЦТВА

Інтеграція України у глобальне економічне середовище, формування зони вільної торгівлі з Європейським Союзом, пришвидшення змін клімату кардинально змінюють ринкові, конкурентні і природно-кліматичні умов організації і ведення органічного виробництва. Ускладнення зовнішніх умов вимагає удосконалення існуючих і розробки якісно нових підходів до управління органічним виробництвом, особливо, продукції рослинництва. Нагальною вимогою часу є поліпшення усіх основних функціональних підсистем управління, а саме: розробка методичного забезпечення стратегічного планування розвитку органічного виробництва продукції рослинництва, формування інституціонального середовища управління з урахуванням розподілу повноважень і ресурсів між органами державної влади і місцевого самоврядування в межах реформи децентралізації, впровадження ефективних та інноваційних методів мотивації і стимулювання розвитку, запровадження інтегрованих систем моніторингу та контролю і т.д.

Зважаючи на глобальність й нагальність вирішення існуючих проблем, забезпечення ефективного управління органічним виробництвом продукції рослинництва можливе шляхом впровадження єдиного науково обґрунтованого організаційно-економічного механізму управління. Підтримуємо твердження М.А. Осташкіна, що такий «механізм є інструментом реагування на зміни зовнішніх і внутрішніх умов господарювання, посилення невизначеності економічного розвитку, підвищення акрорівняхсті виробництва» [1].

Управління органічним виробництвом є складним і багатоаспектним процесом. Тому доцільно виконати декомпозицію теоретичного дослідження сутності категорії «організаційно-економічний механізм управління органічним виробництвом продукції рослинництва» і визначення її особливостей, виділивши такі основні компоненти – сутнісне обґрунтування і структурне наповнення організаційно-економічного механізму управління, визначення змісту органічного виробництва продукції рослинництва як об'єкта управління, характеристика мети впровадження механізму управління органічним.

Змістовне наповнення дефініції «організаційно-економічний механізм управління» вивчали багато вітчизняних і зарубіжних учених. Пропоновані дослідниками тлумачення категорії відрізняються залежно від об'єктів управління, кола зацікавлених стейкхолдерів, сфери застосування, стратегічних управлінських цілей і задач. За результатами критичного огляду та

узагальнення запропонованих у наукових джерелах визначень, виділено три основні групи наукових підходів щодо визначення сутності категорії «організаційно-економічний механізм», а саме: мотиваційний, системно-організаційний і факторно-результативний.

Учені першої групи акцентують увагу на мотиваційній функції організаційно-економічного механізму управління. При сутнісній характеристиці досліджуваної категорії до об'єктів впливу такого механізму відносять, насамперед, людські якості, інтереси, цінності, соціально-психологічні установки, застереження, прагнення (індивідуальні цілі), почуття обов'язку та ак. Погоджуємось, що мотивація є важливою функцією управління. Для стимулювання розвитку органічного виробництва управління повинно включати стимулюючі інструменти як для аграрних товаровиробників так і для споживачів. Проте не менш актуальними нині є інші функції – планування, організації. Таким чином, вважаємо, що застосування мотиваційного підходу при визначенні сутності організаційно-економічного механізму управління органічним виробництвом значно спрощеним і не відповідає сучасними вимогам часу.

Системно-організаційний механізм зосереджується на системному підході до трактування сутності організаційно-економічного механізму управління. Він полягає в тому, що механізм розглядається, насамперед, як сукупність форм, методів та інструментів управління, які об'єднуються в єдину систему. Важливим є те, що при об'єднанні всі задіяні управлінські інструменти формують інституційно-організаційні зв'язки, які можуть змінюватись або удосконалюватись з урахуванням змін цілей і задач розвитку об'єкта управління. На думку учених, застосування системного підходу сприяє досягненню синергетичного ефекту, який є додатковим резервом для підвищення ефективності управління. В цілому погоджуючись з вказаним вище твердженням, зауважимо, що при розробці механізму важливо ідентифікувати найефективніші інструменти шляхом застосування конкретних критеріїв. Це дозволить знизити витрати на впровадження і реалізацію механізму, підвищити його економічну ефективність.

При факторно-результативному підході стратегічні й оперативні цілі досягаються шляхом управління факторами, які впливають на об'єкт. Узагальнено, механізм управління – найактивніша складова системи управління, що забезпечує вплив на ті фактори, від яких залежить результат діяльності керованого об'єкта. Наскільки різноманітна природа чинників настільки різноманітна і природа механізмів управління. Результативність механізму управління досягається шляхом ідентифікації оптимальних інструментів відповідно до природи факторів, спрямування на них запланованих ресурсів, узгодження інтересів взаємодіючих сторін. При неузгодженості інтересів не можна досягти ефективного впливу на фактори управління, отже, неможливо досягти поставленої мети [2-3].

Підсумовуючи зауважимо, що організаційний механізм повинен включати сукупність управлінських методів, інструментів та їх взаємозв'язків,

спрямованих на управління технологічними, природно-кліматичними та екологічними факторами, які забезпечують формування та розвитку органічного виробництва продукції рослинництва. При цьому економічний механізм охоплює, насамперед, фінансово-економічне забезпечення органічного рослинництва. Науково обґрунтоване поєднання цих складових сприятиме посиленню мотивації товаровиробників, формування сприятливих інвестиційних умов, нарощенню капітальних інвестицій в органічне виробництво продукції рослинництва.

Синергетичне поєднання організаційного та економічного механізму управління повинно забезпечувати загальну мету розвитку органічного виробництва продукції рослинництва – створення сприятливих умов на макро- і мікрорівнях для посилення мотивації впровадження принципів органічного виробництва, посилення конкурентоспроможності вітчизняних товаровиробників з урахуванням актуальних економічних, екологічних та соціальних викликів.

Враховуючи вище зазначене, пропонуємо наступне визначення організаційно-економічний механізм управління органічним виробництвом продукції рослинництва – сукупність методів та інструментів управління, принципів їх застосування, що в комплексі забезпечують формування сприятливих організаційних та економічних умов для розвитку органічного виробництва продукції з урахуванням актуальних економічних, екологічних та соціальних викликів.

Застосування запропонованого визначення сприятиме поліпшенню теоретичного підґрунтя реалізації управлінських функцій у сфері органічного виробництва продукції рослинництва, впровадженню єдиних підходів щодо мотиваційних, організаційних та контрольних функцій на державному, регіональному і локальному рівнях.

Список використаних джерел

1. Осташкин О.А. Совершенствование организационно-экономического механизма управления предприятиями топливно-энергетического комплекса. МИР (Модернизация. Инновации. Развитие). 2013. № 4(2(14)). С. 116-119. <https://www.mir-nayka.com/jour/article/view/191/192#>
2. Коротков Э.М. Концепция менеджмента: Учеб. пособ. – М.: ДсКА, 1998. – 304 с.
3. Полозова Т.В. Організаційно-економічний механізм управління інноваційно-інвестиційною спроможністю підприємства. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. С.126-131. <http://www.vestnik-econom.mgu.od.ua/journal/2017/23-1-2017/29.pdf>
УДК 330.131.5:633.15:632.7(477)

Гуцул Т. А.
кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри економіки
Національного університету біоресурсів і природокористування України

Рудько С. О.
магістр, Національний університет біоресурсів
і природокористування України, м. Київ

ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИРОБНИЦТВА ТА ЗАХИСТУ КУКУРУДЗИ ВІД ШКІДНИКІВ В УКРАЇНІ

Кукурудза є однією з найцінніших сільськогосподарських культур за своїми кормовими і продуктивними якостями. Її виробництво є важливою складовою усього зернового господарства України. Ця культура значною мірою визначає як економічний стан тваринництва, так і й зернової галузі в цілому. Також у виробництві кукурудзи зацікавлені галузі харчової, переробної, медичної, мікробіологічної промисловості, а також і паливно-енергетичний сектор держави, оскільки зерно цієї культури є високоенергетичною сировиною для промислового виробництва біоетанолу та інших паливних матеріалів.

Таблиця 1

Динаміка виробництва кукурудзи в Україні за основними товаровиробниками

Показник	Рік								Середньо-річний темп приросту, %
	2010	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	
<i>зібрана площа, тис. га</i>									
усі категорії господарств	2648	4627	4084	4252	4481	4564	4987	5392	7,37
у т.ч. підприємства	2015	3623	3103	3220	3428	3528	3944	4314	7,91
з них фермерські гос-ва	245	509	465	515	588	602	672	725	11,47
господарства населення	633	1004	980	1033	1053	1036	1043	1079	5,47
<i>валовий збір, тис. тонн</i>									
усі категорії господарств	11,9	28,5	23,3	28,1	24,7	35,8	35,9	30,3	9,74
у т.ч. підприємства	9,5	24,1	19,0	23,3	20,4	30,7	30,7	26,3	10,75
з них фермерські гос-ва	0,9	2,5	2,2	2,9	2,8	4,3	4,6	3,5	14,16
господарства населення	2,5	4,4	4,4	4,8	4,3	5,1	5,2	4,0	4,88
<i>урожайність, ц/га</i>									
усі категорії господарств	45,1	61,6	57,1	66,0	55,1	78,4	71,9	56,2	2,21
у т.ч. підприємства	47,0	66,6	61,1	72,4	59,5	87,0	77,7	60,9	2,63
з них фермерські гос-ва	38,2	48,4	46,5	55,4	47,5	72,0	67,8	48,4	2,41
господарства населення	39,3	43,5	44,5	46,1	40,7	49,2	50,0	37,2	-0,56

Джерело: складено за даними Державної служби статистики України [1].

Природно-економічні умови України дозволяють не тільки забезпечити внутрішні потреби в зерні кукурудзи, а й значно наростити її експортний потенціал. За останні десять років динаміка виробництва зерна кукурудзи в Україні значно поліпшилась. Завдяки запровадженню у виробництво високопродуктивних гібридів та активізації інноваційної діяльності в

технологіях вирощування цієї культури ще в 2011 р. в Україні одержано рекордний валовий збір її зерна - понад 22 млн тон. В 2016 р. цей показник вже сягав 28,1 млн тон, у 2018 та 2019 рр. - понад 35 млн тон (табл. 1). Такі дані підтверджують реальні можливості нарощування обсягів виробництва цієї важливої зернофуражної культури в Україні.

Подальше зростання виробництва зерна кукурудзи значною мірою пов'язане із скороченням втрат врожаю від шкідливих організмів за рахунок підвищення культури землеробства та збільшення витрат на засоби захисту рослин. Необхідно відмітити, що небезпека біологічних шкідників часто недооцінюється. Це стосується, перш за все, шкідників, які пошкоджують насіння і паразитів на молодих рослинах кукурудзи (дротяники, нематоди, багатоніжки, коренеїди, довгоносики, гусінь озимої совки). Домінуючими шкідниками є бавовняна совка (*Helicoverpa armigera* Hbn.) та кукурудзяний стебловий метелик (*Pyrausta nubilalis* Hbn.).

На сучасному етапі кукурудзу захищають в основному хімічними засобами. Розширення посівів культури та підвищення заселеності бавовникової совкою багатьох культур зробили обов'язковою 2-4-кратну обробку рослин. Ефективність інсектицидів невисока – 38-62%. Збори шкідника і лабораторне тестування виявляють, що під селектуючим тиском хімічних засобів відбувається формування резистентності в його популяції. Це призвело до ще більшого зниження ефективності обробок і підвищення життєздатності шкідника [2, с.35-36].

В Україні досягнуті певні успіхи в поліпшенні фітосанітарного стану посівів кукурудзи за рахунок використання імунногенетичного методу. Впровадження у виробництво стійких гібридів дозволило знизити втрати врожаю. Наприклад, підвищеною витривалістю щодо пошкодження ґрунтовими і внутрішньостебловими шкідниками мають високоврожайні гібриди вітчизняної селекції: Дніпровський 181 СВ, Кадр 267 МВ, Подільський 274 СВ, Любава 279 МВ [3, с.19]. В розпорядженні фахівців на сучасному етапі є достатній набір важелів стабілізації фітосанітарного стану кукурудзяного поля, що включає менеджмент підвищення життєздатності і стійкості рослин, а також використання прийомів обмеження чисельності шкідників.

Отже, боротьба зі шкідниками в господарствах повинна проводитися комплексно, по фазах вегетації кукурудзи. Організаційна активність і грамотний підхід фахівців дозволяють розробити комплекс щорічних заходів, які забезпечують повноцінне збереження врожаю кукурудзи.

Список використаних джерел

1. Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
2. Сучасні технології та системи захисту рослин: *матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції*, 23 березня 2021 р. Херсон: ХДАЕУ, 2021. 73 с.
3. Л.И. Трепашко, С.В. Надточаева, В.В. Головач. Опасные вредители кукурузы. *Защита и карантин растений*. 2012. № 9. С. 18-20.

Єрмаков О. Ю.
*доктор економічних наук, професор,
професор кафедри економіки,
Національний університет біоресурсів і
природокористування України, м. Київ*

ДО ПИТАННЯ МЕТОДОЛОГІЇ АГРОЕКОНОМІЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

Для аграрного сектору України характерною особливістю останніх років є достатньо стабільна позитивна динаміка у виробництві сільськогосподарської продукції. Проте конкурентні умови ринкового господарювання ставлять перед українськими вченими та аграрними виробниками низку нових завдань, одним із найважливіших серед яких є забезпечення стабільного зростання виробництва сільськогосподарської продукції на інноваційній основі. Це передбачає в свою чергу й здійснення відповідних наукових агроекономічних досліджень та опрацювання їх методологічних засад в контексті інноваційного забезпечення ефективного розвитку аграрного сектору України.

Коли ведемо мову за методологію, то потрібно пам'ятати, що вона виконує такі функції: по-перше, визначає способи здобуття наукових знань, які відображають динамічні процеси та явища; по-друге, спрямовує, передбачає особливий шлях, на якому досягається певна науково-дослідницька мета; по-третє, забезпечує всебічність отримання інформації щодо процесу чи явища, що вивчається; по-четверте, допомагає введенню нової інформації до скарбниці теорії науки; по-п'яте, забезпечує уточнення, збагачення, систематизацію термінів і понять у науці; по-шосте, створює систему наукової інформації, яка базується на об'єктивних фактах, і логіко-аналітичний інструмент наукового пізнання [1].

Проблеми методології економічного дослідження загалом, в тому числі й аграрного, знайшли відображення у працях таких вчених, як: В.Г. Андрійчук, В.М. Геєць, М.Ф. Кропивко, І.І. Лукінов, М.Й. Малік, С.В. Мочерний, О.М. Онищенко, П.Т. Саблук, В.В. Юрчишин та ін.

Методологія наукового агроекономічного дослідження передбачає всебічне, об'єктивне і ґрунтовне вивчення економічних явищ та процесів, їх характеристик, зв'язків на підставі розроблених у науці принципів і методів пізнання, а також отримання корисних для діяльності людини результатів, упровадження їх у сільськогосподарське виробництво для підвищення його ефективності та стійкості [2].

Оскільки в даному разі мова йде про конкретну наукову методологію, то під нею нами розуміється сукупність принципів, методів, прийомів та процедур економічного дослідження інноваційного розвитку аграрного сектору України. Зазначимо, що лише постійне та цілеспрямоване інноваційне забезпечення буде фундаментальною основою розвитку цього сектору національної економіки.

Густинський М. В. [3] пропонує таку систему показників визначення інноваційного розвитку на рівні галузі, використовуючи індекс техніко-технологічного розвитку (рівень охоплення техніко-технологічними інноваціями суб'єктів господарювання галузі; рівень інноваційності і конкурентоспроможності техніко-технологічного потенціалу галузі), індекс організаційного розвитку (рівень сформованості інститутів інноваційного спрямування; питома вага наукоємності продукції в галузі), індекс економічного розвитку (рівень потенційної можливості забезпечувати інноваційний розвиток галузі; рівень інвестиційної привабливості галузі), індекс соціального розвитку (якісна зміна умов праці в галузі; рівень оплати праці в галузі; рівень збереження та розширення кількості робочих місць в галузі; рівень розвитку кадрового потенціалу в галузі).

Загальною визнаною є методика проведення економічного аналізу інноваційного забезпечення в агропромисловому виробництві. При проведенні економічного аналізу доцільним є використання системи показників у відповідності з критеріями і видами ефективності інновацій: технологічною, фінансово-економічною, соціальною, екологічною. Характерною ознакою технологічної ефективності є цінність розробки, ступінь новизни та відповідність світовому рівню. До системи показників можна віднести комплекс натуральних та вартісних показників (урожайність, матеріало- та енергомісткість, якість продукції, продуктивність праці та інші), що відображають ступінь використання земельних, трудових матеріальних ресурсів в процесі виробництва сільськогосподарської продукції, а також приріст ефективності елементів системи рослинництва та тваринництва. Показники технологічної ефективності є основою визначення фінансово-економічної ефективності, яка свідчить про ефективність використання ресурсів, рівень ресурсозбереження, продуктивності праці, енерго- і капіталоемності продукції. Завдяки показникам економічної ефективності можливо визначити ступінь впливу науково-технічного прогресу на формування та удосконалення господарського механізму, ріст економічних показників, потенціал галузі для її повноцінного фінансування та прискорення інтенсифікації сільськогосподарського виробництва.

До системи показників фінансово-економічної ефективності можна віднести наступні [4]: приріст валової продукції в фактичних цінах, валового доходу, прибутку (в розрахунку на одиницю площі, голову тварини чи середньорічного робітника); зниження виробничої і комерційної собівартості продукції (за видами); зростання рентабельності виробництва (за видами продукції) та зростання загальної рентабельності (рентабельність виробництва зростає по мірі підвищення продуктивності та зниження витрат на виробництво), джерела та структуру фінансування.

До показників соціальної ефективності відносять: рівень заробітної плати, ступінь механізації чи автоматизації виробництва, ступінь підвищення рівня життя робітників, поліпшення демографічної ситуації, тощо.

Нині значної популярності серед науковців та дослідників набув метод кластерного аналізу, особливо в контексті вирішення завдань інноваційної діяльності. Значна перевага кластерного аналізу в тому, що він дозволяє здійснити розподіл об'єктів не за одним параметром, а за цілим набором ознак. Крім того, кластерний аналіз, на відміну від більшості математико-статистичних методів, не накладає ніяких обмежень на вид розглянутих об'єктів і дозволяє розглядати безліч вихідних даних практично довільної природи [5]. Саме це вказує на його позитивне застосування при аналізі інноваційного потенціалу аграрного сектору регіонів України, якщо показники мають різні розміри, різні масштаби та різні одиниці вимірювання, що ускладнює використання традиційних математичних та статистичних методів. Однак, досить важливим завданням під час проведення кластерного аналізу є підбір системи якісних та кількісних показників, які б повною мірою змогли б описати рівень інноваційного потенціалу аграрного сектора та отримати правильні значення при здійсненні розрахунків.

Окрім того, кластеризація забезпечує інноваційний розвиток, що дає змогу підвищити рівень конкурентоспроможності аграрної сфери зокрема та національної економіки загалом, сприяє розвитку людського капіталу та реалізації наявного потенціалу, стимулює приплив іноземних інвестицій і зростання експортного потенціалу, сприяє оптимізації використання фінансових ресурсів держави на підтримку сільськогосподарського виробника, формуванню дієвих та прозорих ринкових механізмів тощо [6].

Список використаних джерел

1. Єрмаков О.Ю., Погрішук Г.Б. Основи методології наукових економічних досліджень: Навч. посібн. Тернопіль: Підручники і посібники, 2010. 290 с.
2. Єрмаков О.Ю. Методологія економічного дослідження аграрних проблем. Вісник аграрної науки Причорномор'я, 2014. Вип. 3 (80). Т.2. С.5-12.
3. Густинський М. О. Методичні засади оцінки ефективності інноваційної діяльності в галузях національного господарства. Наукові праці Полтавської державної аграрної академії. Серія: Економічні науки. 2011. Вип.2. С. 88–92.
4. Дем'яненко С. І. Інноваційне зростання – основа стабільності агропромислового комплексу. Наука та інновації. 2005. № 1. С. 87–98.
5. Єрмаков О.Ю., Надвиничний С.А. До методології кластеризації розвитку аграрної сфери регіонів України. Інвестиції: практика та досвід. 2018. № 18. С. 14–21
6. Єрмаков О.Ю. До методології аграрних трансформацій в контексті наукової спадщини академіка І.І. Лукінова. Наукова спадщина акад. І.І. Лукінова та її значення в трансформаційних процесах АПК (Лукіновські читання): зб. наук. праць за матеріалами теоретичного семінару 4 грудня 2013 р. Київ: ННЦ «ІАЕ», 2014. С.70-77.

7. Єрмаков О. Ю., Гнатенко Є. Ю. Нагорний В. В. Інноваційне забезпечення розвитку сільськогосподарського виробництва в Україні: Монографія. К.: ФОП Ямчинський О. В., 2019. 182 с.

Златовчена Інна
докторант, АSEM, Р. Молдова

ВНЕДРЕНИЕ СИСТЕМЫ НОРМИРОВАНИЯ В ЦЕЛЯХ УПРАВЛЕНИЯ ОБОРОТНЫМИ АКТИВАМИ НА ПРОИЗВОДСТВЕННЫХ ПРЕДПРИЯТИЯХ

Абстракт:

Предложенная статья ярко иллюстрирует состав проблем, возникающих при управлении оборотными средствами. Предложенный опыт можно порекомендовать использовать практически на любом предприятии. Изложенный подход отражает классическое управление оборотными активами, при котором контролируются периоды оборачиваемости основных элементов оборотного капитала, а также их размер. Основная проблема, с которой столкнулись управленческие кадры при принятии решений – это обеспечение оперативности предоставляемой информации. Эта задача может быть успешно решена только с внедрением комплексной информационной системы.

Ключевые слова: деловая активность, оборачиваемость активов, текущие обязательства, текущие активы, рентабельность продаж, нормируемые запасы, неликвидные запасы, внутренний потенциал.

Abstract:

This article illustrates a set of problems that arise in the management of working capital. The proposed experience can be recommended to be used in almost any enterprise. The described approach reflects the classical management of current assets. The main problem that management personnel faced when making decisions is ensuring the efficiency of the information provided. This problem can be successfully solved only with the introduction of a comprehensive information system.

Keywords: business activity, asset turnover, current liabilities, current assets, return on sales, normalized reserves, illiquid reserves, internal potential.

Введение

От эффективности управления оборотными средствами зависят рентабельность и ликвидность большинства производственных и торговых предприятий. Именно поэтому к внедрению системы нормирования в целях управления оборотными активами следует отнестись очень серьезно.

После эмбарго на молдавские вина запасы готовой продукции и незавершенного производства значительно превышали потребности винодельческих предприятий. При этом существенная часть запасов была неликвидна: сырье и материалы — 14% в структуре оборотных активов

предприятия, незавершенное производство - 7%, готовая продукция – более 45%. Для винодельческой отрасли характерно использование значительных объемов внешнего финансирования. При этом часть привлеченных кредитов замораживалась в запасах и просроченной кредиторской задолженности. Поэтому возникает острая необходимость в разработке и внедрении системы нормирования и управления оборотными активами.

Решение проблематики

Как способ решения этой проблемы, автором рассмотрены основные аспекты влияния уровня деловой активности предприятия на его деятельность. А также выявлены и проанализированы факторы, влияющие на повышение деловой активности предприятия на тактическом и стратегическом уровнях. Разработаны мероприятия по эффективному управлению деятельностью винодельческих предприятий на основе деловой активности.

Любое предприятие стремится к росту деловой активности и ищет резервы ее повышения. В противном случае это грозит отставанием в с технико-экономическом развитии и в дальнейшем может стать предпосылкой к банкротству. Деловая активность оказывает влияние на инвестиционную привлекательность организации, а также на ее финансовую устойчивость, платежеспособность, кредитоспособность и т.д. Динамичное развитие, рост доходов, положительная динамика результативных показателей - основные факторы, которые позволяют судить о способности хозяйствующего субъекта выполнять свои основные функции в изменяющихся условиях внутренней и внешней среды. Высокий уровень деловой активности позволяет реализовывать стратегические интересы с целью достижения определенных результатов деятельности. Учитывая, что деловая активность предприятия влияет и на внутренние показатели работы предприятия, и на деятельность предприятия на рынке, управление деловой активностью по всем направлениям выходит на первый план.

Для повышения деловой активности предприятие должно максимально использовать свой внутренний потенциал.

Поэтому в сложившихся условиях руководству заводов предстоит решать следующие задачи:

- сокращение запасов сырья и готовой продукции, а также затрат на их хранение;
- поиск путей реализации неликвидных запасов;
- сокращение продолжительности затратного цикла (период от момента оплаты сырья и материалов до поступления денег за реализованную продукцию);
- оптимизация размера дебиторской задолженности.

Условно процесс нормирования оборотными активами можно поделить на три основных этапа:

- разработка нормативов;
- внедрение системы мониторинга;
- делегирование ответственности руководителям подразделений.

Разработка нормативов

Для разработки системы нормативов на заводе должна быть создана рабочая группа. В ее состав помимо специалистов финансово-экономической службы должны войти руководители производственного подразделения и коммерческой службы. Эти подразделения напрямую задействованы в управлении оборотными активами. Основная задача, стоящая перед разработчиками, - создание методики расчета нормативов по следующим видам оборотных активов:

- запасы сырья и материалов;
- запасы продукции в незавершенном производстве;
- запасы готовой продукции;
- текущая дебиторская задолженность;
- авансы, выданные поставщикам и подрядчикам.

Следует обратить внимание на несколько важных моментов, которые необходимо учитывать при управлении и нормировании оборотных активов. На производственном предприятии рекомендуется нормировать запасы по видам производств (направлений) и номенклатуре выпускаемой продукции.

Регламентированный отчетный период на предприятии составляет один месяц. Значение норматива определяется исходя из потребности в материалах для выполнения ежемесячных планов производства с учетом среднего времени поставки. Расчет норматива по запасам материалов на конец месяца выполняется по следующей формуле [1, с.91]:

$$\text{Запасы материалов} = \Pi \times M \times (T_{\text{стр}} + T_{\text{тек}}) / 30, \quad (1)$$

где Π — планируемый объем производства продукции в данном месяце (шт.); M — материалоемкость нормируемого направления деятельности (определяется на основании технологических регламентов); $T_{\text{стр}}$ - период хранения страхового запаса (вероятное время просрочки поставок) (дн.); $T_{\text{тек}}$ - время поставки сырья и материалов по договору с поставщиком (дн.).

Опасаясь нарушения финансовой устойчивости, экономические агенты стараются сохранить финансовую независимость от внешнего финансирования. Тем не менее, использование только собственных источников финансирования тоже не является положительным фактором, так как снижает отдачу от вложений собственников.

Коэффициент обеспеченности запасов - это показатель финансовой устойчивости организации, определяющий, в какой степени материальные запасы организации покрыты ее собственными оборотными средствами. [3, с.58]:

$$= \frac{K_{\text{озс}} \text{ Собственные оборотные средства}}{\text{Запасы}}, \quad (2)$$

Собственные оборотные средства определяются по формуле:

$$\begin{array}{l} \text{Собственные} \\ \text{оборотные} \\ \text{средства} \end{array} = \begin{array}{l} \text{Собственный} \\ \text{капитал} \end{array} - \begin{array}{l} \text{Долгосрочные} \\ \text{активы} \end{array} \quad (3)$$

Считается нормальным, если запасы предприятия, хотя бы на 50% обеспечены собственными оборотными средствами (т.е. коэффициент должен быть 0,5 и более). Оптимальное значение: 60-80%.

Если все собственные средства предприятия вложены во внеоборотные активы (здания, сооружения, станки, транспорт и т.п.) и на запасы ничего не приходится, коэффициент окажется отрицательным, что говорит о крайне неустойчивом финансовом положении предприятия.

Коэффициент покрытия активов - измеряет способность предприятия погасить свои долги за счет имеющихся активов.

Коэффициент показывает, какая часть активов уйдет на покрытие долгов. При этом в расчет берутся только материальные и денежные активы, нематериальные активы игнорируются. Данный коэффициент позволяет инвесторам оценить ожидаемые успехи работы предприятия, вероятность наступления неплатежеспособности, банкротства.

Коэффициент покрытия активов рассчитывается в три шага:

1. Определяются текущие обязательства за вычетом краткосрочных кредитов и займов.

2. Из общей величины активов вычитается стоимость нематериальных активов, после чего из полученной суммы вычитается показатель, рассчитанный на шаге 1.

3. Полученная на 2-м шаге сумма делится на величину всех обязательств предприятия (долгосрочных и краткосрочных).

$$K_{ПА} = \frac{((\text{Активы} - \text{Нематериальные активы}) - (\text{Краткосрочные обязательства} - \text{Краткосрочные кредиты и займы}))}{\text{Обязательства}} \quad (4)$$

Устоявшегося нормативного значения для данного коэффициента нет, но обычно, в промышленности нормальным считается коэффициент покрытия активов не менее 2, в обслуживающих компаниях 1,5. К увеличению данного коэффициента приводит активное привлечение организацией заемных средств.

Анализировать коэффициент покрытия активов следует во взаимосвязи с другими финансовыми коэффициентами, коэффициентами ликвидности и платежеспособности. Кроме того, следует учитывать, что балансовая стоимость активов может сильно отличаться от рыночной их стоимости, что может существенно исказить коэффициент покрытия активов, сведя на нет его

аналитическую ценность (что, в принципе, справедливо для всех финансовых коэффициентов, рассчитываемых по балансовой стоимости активов).

Однако при определении норматива для запаса незавершенного производства разработчики столкнулись с проблемой достоверного определения коэффициента нарастания затрат. Он рассчитывается как отношение стоимости незавершенного производства на определенном технологическом этапе к плановой себестоимости готовой продукции. Коэффициенты нарастания затрат должны быть рассчитаны для всех этапов производственного цикла по каждому виду продукции. При определении норматива незавершенного производства очень важно учитывать технологические пределы, то есть тот запас, который обеспечит безостановочную работу всех производственных линий и станков, задействованных в производственном процессе. Кроме того винодельческая отрасль характеризуется отсутствием незавершенного производства, если только речь не идет о розливе готовой продукции.

Норматив дебиторской задолженности должен устанавливаться исходя из стратегических целей предприятия и той стратегии продвижения продукции, которую компания реализует на рынке. Исходя из этого и будут определяться условия предоставления отсрочки платежа в коммерческих договорах, а не наоборот, как это происходит на винодельческих предприятиях.

Внедрение нормативов

После того как был определен порядок расчета нормативов для каждого вида оборотных средств, проводилось тестирование предложенного подхода в пружинном и деревообрабатывающем цехах. Руководителям этих подразделений рекомендовали поддерживать оборотные активы не выше установленных норм. Как показало тестирование системы, рассчитанные нормативы достижимы и не приводят к перебоям в работе подразделений.

Таблица 1

Методика расчета нормативов оборотных активов

Вид актива	Формула расчета норматива
Незавершенное производство (НЗП)	$НЗП = C \times П \times T_{\text{тех}} \times K_{\text{нз}} / 30 \text{ дн.}$
Запасы готовой продукции ($Z_{\text{гп}}$)	$Z_{\text{гп}} = C_{\text{ох}} \times P_{\text{рх}} (T_{\text{п.партии}} + T_{\text{док}}) / 30 \text{ дн.}$
Дебиторская задолженность (ДЗ)	$ДЗ = C_{\text{р}} \times П_{\text{р}} \times \%_{\text{o}} \times T_{\text{o}} / 30 \text{ дн.}$
Авансы выданные	$Авансы = М \times П \times \%_{\text{п}} \times T_{\text{п}} / 30 \text{ дн.}$

Источник: [2, с.63]

Фактические значения оборотных активов достаточно сложно приблизить к нормативным по ряду причин.

1. Отсутствие достоверной оперативной информации. На момент внедрения системы нормативов часть данных о фактическом состоянии оборотных активов можно было получить только из бухгалтерского учета. Эта информация запаздывает в среднем на 15-30 дней. Отсутствует аналитика по оборотным активам в разрезе подразделений предприятия.

2. Использование при расчете экспертных оценок. Для оценки ряда показателей, учитываемых при расчете нормативов, используются экспертные оценки (к примеру, размер страхового запаса сырья и материалов). Естественно, руководители подразделений, выступающие в роли экспертов, в большинстве случаев стремились завысить эти значения, действуя по принципу «запас карман не тянет». Зачастую это искажало расчетную величину нормативов оборотных активов. Оценить страховой запас на основании предшествующих периодов было невозможно, так как необходимая для этого информация никогда не накапливалась.

3. Неритмичность продаж. Например, отгрузка готовой продукции на предприятии в третью декаду месяца составляет более 70% от месячного объема. Соответственно, показатели дебиторской и кредиторской задолженности в конце месяца выше среднемесячного норматива в два-три раза.

Чтобы решить перечисленные проблемы и максимально сократить разрыв между фактическим размером оборотных активов и установленными нормативами, рекомендуется внедрить единую систему мониторинга оборотных активов и перераспределить ответственность за выполнение установленных норм между руководителями подразделений.

Внедрение системы мониторинга оборотных активов

Система мониторинга оборотных активов, созданная на предприятии, обеспечивает менеджмент:

- фактическими данными о размерах оборотных активов по видам продукции и подразделений;
- информацией о времени задержек поставок и платежей;
- результатами анализа отклонений от установленных нормативов.

До сих пор мониторинг оборотных активов многие предприятия реализуют в Excel. Данные поступают из «1С:Предприятие 8». По результатам анализа только некоторые предприятия формируют и месячный отчеты о состоянии оборотных активов. Хотя для успешного управления активами эта процедура должна проводиться ежедневно или подекадно. На основании этой информации принимаются решения о привлечении кредитов, изменении условий работы с поставщиками и покупателями.

Надо отметить, что использование программы Excel для мониторинга оборотных активов предприятия связано с рядом трудностей:

- сложности при обработке множества наименований материалов, по которым осуществляется нормирование;
- невозможность одновременного использования системы для внесения изменений несколькими пользователями;

- дублирование операций по учету оборотных активов: данные заносятся как в «1С:Пред-приятие 8», так и в Excel.

Делегирование ответственности по управлению оборотными активами

Существует временной разрыв между документальным оформлением и фактическим списанием материалов в производство, что приводит к искажению отчетных данных. К примеру, проблема учета возникает при определении границы между материалами в кладовой цеха и материалами, отпущенными в производство в этом же цехе. Сейчас эта проблема решается за счет четкого описания процесса движения материалов и внедрения контроля своевременности оформления необходимых документов.

Информация по авансам, выданным поставщикам, доступная в системе «1С:Пред-приятие 8», также запаздывает. Полученный на склад материал проходит стадию приемки отделом технического контроля предприятия и обработки документации, которая может составлять от одного до десяти дней. Поэтому управление материально-технического снабжения формирует оперативные ежедневные отчеты по состоянию выданных авансов.

Коммерческая служба несет ответственность за дебиторскую задолженность и остатки готовой продукции на складах или в цехах. На предприятии построен и автоматизирован ежедневный учет остатков готовой продукции, что позволяет оперативно отслеживать эту группу оборотных активов. Автоматизация учета остатков готовой продукции представлена в локальной сети предприятия с разграничением права доступа к данной информации.

В своей работе коммерческая служба также сталкивается с проблемами оперативности данных о дебиторской задолженности.

Информация вносится в систему «1С:Пред-приятие 8» со значительным опозданием (один-два дня). Это время уходит на обработку отгрузочных документов. На 1-е число месяца, когда осуществляется контроль исполнения установленных нормативов, в бухгалтерии может и не быть всех отгрузочных документов, соответственно данные, отраженные в системе, будут искажать реальную ситуацию. Для того чтобы иметь достоверные оперативные данные о состоянии дебиторской задолженности, коммерческая служба ежедневно формирует оперативные отчеты, которые передаются как в бухгалтерию, так и в финансовую службу компании.

Заключение

Результатом внедрения системы нормирования оборотных активов станет снижение затратного цикла предприятия.

По опыту можно сказать, что для крупных производственных предприятий реальный срок разработки методологии управления оборотными активами и автоматизации созданных регламентов составляет порядка двух лет.

Важно подчеркнуть, что управление неденежными оборотными активами не должно полностью передаваться финансовой дирекции. Информационные потоки должны замыкаться на финансовое управление в целях оперативного

контроля, но собственно оперативное управление группами оборотных активов должно осуществляться менеджерами подразделений.

Рекомендуется разрабатывать на каждом отдельном предприятии индивидуальную систему мотивации, в соответствии с которой часть вознаграждения руководителей подразделений будет зависеть от точности выполнения поставленных нормативов по оборотным активам.

Для решения проблем, связанных с оперативностью предоставления информации, необходимо обеспечить соблюдение следующих основных принципов движения информационных потоков предприятия:

- единый ввод информации в учетную систему;
- отсутствие дублирования операций;
- создание четких регламентов, описывающих движение информационных потоков.

Выполнение данного алгоритма позволит обеспечить управленческий персонал оперативной информацией независимо от используемой информационной системы.

Литература

1. Людмила Кобзарь, Юлия Суворова, Мария Компанец, Константин Тюриков. Современные инструменты и методы управления финансами предприятия/ Учебное пособие по курсу мастерата.- Кишинэу, 2012.- 224 с
2. Суворова Ю. Применение механизма регулирования финансовой устойчивости промышленных предприятий / Ю. Суворова. Кишинев : Изд-во «Ргітех-сош», 2008. 155 с
3. Муска С., Златовчена И. Аниткризисный менеджмен/ курс лекцій-Комрат, 2021.-164с

УДК 338.43: 633.853.52

Ільків Л. А.

*кандидат економічних наук,
доцент, доцент кафедри економіки,
Національний університет біоресурсів і
природокористування України, м. Київ*

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВИРОБНИЦТВА СОЇ В УКРАЇНІ

Соя належить до родини бобових і вважається однією з найстаріших культурних рослин світу. Завдяки високому вмісту високоякісного білка у бобах, а також 20% олії, соя, протягом останніх десятиліть набула особливого значення у Європі [1, с.142].

Соеве насіння і продукти його переробки здатні розв'язати проблему білка й поповнити продовольчі ресурси населення планети [2, с. 38]. У зв'язку з

існуючою проблемою дефіциту білка в харчуванні людей та в годівлі тварин і птиці все більшої актуальності набувають для України дослідження тенденцій та перспектив виробництва сої, формування і функціонування ринку сої та продуктів її переробки. Аграрні підприємства мають можливість підвищити прибутковість своєї діяльності збільшуючи обсяги виробництва й реалізації сої [3, с. 54-56].

Питанню виробництва сої, її важливості для продовольчої безпеки країн та ролі України в цьому, присвячено багато досліджень науковців: А. Бабича, Ю. Кернасюка, Р. Кравців, А. Свеженцова, С. Семенова, А. Стрижака, А. Поліщука та ін. Кожен з науковців вніс свій вклад у дослідження поставленого питання, та його щороку потрібно поновлювати і розглядати з урахуванням нових тенденцій виробництва.

Важливим фактором для виживання людства є оптимізація виробництва й використання рослинних ресурсів. Соя в цьому відношенні є незамінною і перспективною культурою, яку недаремно називають «дивом рослинного світу». По-перше, вона переважає всіх своїх бобових конкурентів за вмістом білка (30-52%). Жодна рослина в світі не може за 4-5 місяців виробити стільки білка і жиру як соя. По-друге, вона немає рівних і за кількістю незамінних амінокислот у білку насіння (170 мг на 1 кг сухої речовини) та їх збалансованістю, завдяки чому її білок організмом засвоюється майже повністю. По-третє, має високу інтенсивність біологічної фіксації азоту з атмосфери [4, с.42]. Отже, не тільки себе забезпечує екологічно чистим азотом, а й збагачує ним ґрунт. Це чудовий попередник для інших культур, навіть для озимих, її можна вирощувати як монокультуру.

Але особлива цінність сої полягає насамперед у тому, що вона незамінна у багатьох країнах як продовольча культура. Продукти з неї за поживністю та засвоєнням нашим організмом досить близькі до продуктів тваринного походження. Насіння сої дає понад 400 різноманітних продуктів, на основі яких виробляють більше тисячі різних харчових, медичних, кормових і промислових виробів.

В Україні інтерес до сої зростає в усіх ґрунтово-кліматичних зонах: розширюється соєве поле, вона повноправно включається в сівозміни основних землеробських регіонів. Тепер наша країна за обсягами виробництва сої посідає перше місце в Європі, восьме – у світі, має найкращі перспективи для нарощування виробництва і формування значних експортних її ресурсів. Соя є саме тією сільськогосподарською культурою, яка вдало поєднує економічний інтерес з агротехнологічним.

У 2020 р. зібрані площі під соєю становили 1364,3 тис. га, що на 15,4% менше, ніж у 2019 р. Це більшою мірою пов'язано із неможливістю повноцінно експортувати сою на міжнародні ринки в зв'язку з закриттям кордонів внаслідок розповсюдження COVID-19.

Найменші за розміром зібрані площі сої у 2020 році серед регіонів у Дніпропетровській (2,8 тис. га), Одеській (5,7 тис. га), Миколаївській (6,4 тис. га), Запорізькій (10,7 тис. га) та Закарпатській (14,7 тис. га) областях. Найбільші

зібрані площі сої у 2019 році у Полтавській (129,7 тис. га), Хмельницькій (132,8 тис. га), Житомирській (125,1 тис. га), Вінницькій (102,5 тис. га), Львівській (81,2 тис. га) та Київській (101,2 тис. га) областях. Разом у вказаних шести регіонах зосереджено в цілому 49,3% усіх зібраних площ під цією культурою [5].

Фактично близько 61% усіх площ сої зосереджено в господарствах лісостепової зони, 23% – поліської і 16% – степової.

Вирощування сої – напрямок відносно новий для українських аграріїв, та все ж таки, він є дуже перспективним, оскільки виробництво продукції з цього роду бобових стрімко зростає. Однак, культура ця є досить вимогливою у вирощуванні, тому вимагає додаткових знань від аграріїв.

Фахівці агроринку позитивно оцінюють перспективи нарощування виробництва сої в Україні і, відповідно, – її переробки та виробництва соєвої олії. Теоретично вже сьогодні Україна може виробляти за рік понад 500 тис. т цього продукту, а в ідеалі забезпечити до 1 млн т. А це – гарантована участь у ТОП-10 на світовому ринку соєвої олії. Навіть якщо «переполовинити» такі оптимістичні прогнози, Україна може щільно вписатися в перелік 20 провідних світових виробників [6].

Відштовхуючись від світових даних, щодо глобального споживання сої, ґрунтуючись на прогнозах світових аналітиків, можна сказати, що соя була і залишається перспективною культурою. А для того, щоб отримати кращі результати, в Україні потрібно вдосконалювати технологію виробництва, і цим самим збільшувати продуктивність.

В майбутньому, такі показники, як якість насіння, вибір оптимального сорту сої та дотримання технології вирощування дадуть змогу не тільки отримати гарний врожай і високий прибуток, а й сприяти при цьому збереженню родючості ґрунтів, поліпшенню екологічного стану, частковому розв'язанню проблеми дефіциту рослинного білка.

Список використаних джерел

1. Стрижак А.М. Сучасний стан та перспективи розвитку виробництва насіння сої в Україні. Таврійський науковий вісник № 99. С. 141-147 URL: <https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/648666.pdf>
2. Бабич А.О. Селекція, виробництво, торгівля і використання сої у світі. К.: Аграрна наука, 2011. 548 с.
3. Бабич А.О. Селекція і виробництво сої в Україні. Вінниця, 2008. 215 с
4. Бербенець О.В. Світове виробництво сої як невичерпного джерела білків рослинного походження та місце України на світовому ринку торгівлі нею. Агросвіт №10. 2019. С.41-45 URL: http://www.agrosvit.info/pdf/10_2019/7.pdf
5. Державна служба статистики України URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
6. Соя культурна – важлива бобова культура. URL: <https://consumerhm.gov.ua/2315-soya-kulturna-vazhliva-bobova-kultur>

Гльченко Д. О.

магістр,

Національний університет біоресурсів і природокористування України

Нікітченко С. О.

Кандидат економічних наук, доцент,

доцент кафедри організації підприємництва та біржової діяльності

Національний університет біоресурсів і природокористування України

АГРОПРОМИСЛОВА ІНТЕГРАЦІЯ ЯК ФАКТОР РОЗВИТКУ АГРАРНОГО СЕКТОРУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Сьогодні в Україні багато підприємств у різних галузях економіки припинили або скоротили свою діяльність і наближаються до зникнення. Завдяки історичним традиціям та клімату, сільськогосподарський сектор продовжує залишатися одним із працюючих. Водночас малі та середні підприємства та галузі не можуть забезпечити населення України якісними та недорогими вітчизняними продуктами харчування. Сталий економічний розвиток може базуватися на великих агропромислових інтеграційних об'єднаннях, які можуть забезпечити продовольчу безпеку в країні.

На думку Андрійчука В.Г., "агропромислова інтеграція означає певне організаційне поєднання сільськогосподарського і технологічно пов'язаного з ним промислового виробництва з метою одержання кінцевої продукції із сільськогосподарської сировини і досягнення більшої економічної вигоди завдяки взаємній матеріальній зацікавленості й відповідальності всіх учасників агропромислового виробництва за кінцеві результати господарювання" [1].

Мельник Л.Ю. і Корецький М.Х. виділяють два види агропромислових інтеграційних зв'язків — вертикальну, яка припускає об'єднання як мінімум двох послідовних стадій (виробництво і переробка), за якого результати попередньої стадії слугують початком для наступної стадії, і горизонтальну, що передбачає об'єднання підприємств однієї галузі сільського господарства або промисловості, яка виробляє однорідні види продукції або виконує однакові операції з її виробництва [6, 7].

Кооперування господарств значною мірою знижує виробничі витрати і є однією з найбільш сприятливих форм для виробництва конкурентоспроможної продукції. Окрім того – це дозволяє впроваджувати нові виробничі відносини щодо рівномірного розподілу прибутків і певною мірою скорочення монополії переробних промислових, збутових підприємств та збереження прав власності товаровиробника на кінцеву продукцію [7].

Об'єктивними причинами, що стимулюють розвиток інтеграційних формувань, є [2]:

- дисбаланс відносин в агропромисловому комплексі (АПК);
- домінування посередників у відносинах сільського господарства з іншими сферами АПК та його виробничою інфраструктурою;

- відсутність чіткої державної політики щодо підтримки розвитку підприємств АПК;
- економічний монополізм переробних і сервісних підприємств та неможливість участі аграрного сектору в процесах ціноутворення;
- недостатня насиченість регіональних ринків продукцією власного виробництва.

Передумовами економічної інтеграції є також прагнення до отримання економічного, соціального та екологічного синергічних ефектів від поєднання ресурсів, більш ефективних комунікацій, налагодженої системи управління, диверсифікованості діяльності, розподілу ризиків, збільшення частки на ринку.

В цілому, інтеграційні процеси, що відбувається в аграрному секторі України є позитивним фактором. На даному етапі – це дозволяє сільгосптоваровиробникам оновити ресурсну базу, мати можливість впровадити сучасні технології та залучити необхідні обсяги фінансів. Проте масштаби залучення земель у використання «в одні руки», особливо на тлі впровадження ринку землі, свідчать про необхідність державного контролю та регулювання даного процесу, оскільки процес формування великої товарних господарств, зокрема холдингів.

Список використаних джерел

1. Андрійчук В.Г. Економіка аграрних підприємств: підручник. — К.: КНЕУ, 2004. — 624 с.
2. Заболотній В.М. Розвиток агропромислової інтеграції на регіональному рівні : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.07.02 «Економіка сільського господарства і АПК» / Заболотній Володимир Миколайович; Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана. – Київ, 2006. – 23 с.
3. Інтеграційні процеси в аграрному секторі економіки: глобальні та національні тренди [Електронний ресурс] / Ю. В.Самойлик, М. В. Вернигора, С. П. Погребняк, В. В. Рябко. – 2020. – Режим доступу до ресурсу: http://www.agrosvit.info/pdf/19-20_2020/4.pdf.
4. Ковальчук І.В. Розвиток інтеграційних процесів в АПК / І.В. Ковальчук // Продовольчі ресурси. Економічні науки. – 2015. – № 4. – С. 71-78.
5. Нікітченко С. О. Концентрація та поглиблення інтеграційних процесів в агропромисловому комплексі / С. О. Нікітченко // Економіка АПК. – 2011. – №1. – С.77-83.
6. Мельник Л.Ю., Вініченко І.І., Корецький М.Х. Ринок, його елементи та їх взаємодія: монографія. — Запоріжжя: ГУ "ЗІДМУ", 2002. — 158 с.
7. Реформування та розвиток підприємств агропромислового виробництва / За ред. П.Т. Саблука. — К.: ІАЕ, 1999. — 532 с.
8. Шаманська О. І. Інтеграційні процеси як фактор розвитку сільськогосподарських підприємств [Електронний ресурс] / О. І. Шаманська, Г. В. Єкель. – 2012. – Режим доступу до ресурсу: http://www.agrosvit.info/pdf/18_2012/10.pdf

ДЕРЖАВНА ПІДТРИМКА АГРАРНОГО СЕКТОРУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Державна підтримка аграрного сектору економіки України виступає основним механізмом реалізації державної аграрної політики через створення сприятливих економічних, правових, організаційних та інших умов розвитку аграрно-промислового виробництва. Протягом 2000 – 2019 рр. відбулася різка зміна структури державної підтримки із значною перевагою непрямой державної підтримки в 2017 році. Обсяг прямої державної фінансової підтримки сільськогосподарських товаровиробників через бюджетні програми в 2013 – 2019 роках різко скоротився. При цьому пріоритетні напрями підтримки товаровиробників по роках також змінювалися. Якщо у 2019 р. в Державному бюджеті передбачалося надавати пряму підтримку сільськогосподарському виробництву за шістьма програмами, то у 2020 році лише за двома, із яких на програму «Фінансова підтримка сільгосптоваровиробників» припадало майже 99,9% коштів [1].

Рівень рентабельності діяльності сільськогосподарських підприємств протягом 2015 – 2019 років зменшився з 30,4% до 16,6%. При цьому рівень рентабельності діяльності великих підприємств зменшився на 39,3 пункти (з 45,4 до 6,1%), малих підприємств – на 23,2% (з 32,8 до 9,6%) [2].

Рентабельність сільськогосподарської діяльності протягом 2011 – 2019 рр. коливалась в межах 8,3 – 43 відсотків. Як результат, середній рівень рентабельності склав 18,2 відсотків. Водночас середньорічний індекс інфляції був в межах від -0,2 до + 43,3 і в середньому склав 13,5 відсотків, при коливанні середньорічної ставки по кредитах в межах 15,7 – 21,8 відсотків. У сукупності з непропорційним падінням рівня національної валюти по відношенню до долара США вважаємо, що макроекономічні умови недостатні для розширеного відтворення аграрного виробництва. Тому держава повинна надавати підтримку сільгоспвиробникам з метою їх забезпечення стабільного ефективного розвитку.

Протягом 2015 – 2019 рр. в Україні в цілому підтримка сільськогосподарських виробників була значно нижчою в порівнянні з США, Китаєм та країнами Європейського Союзу. Так, номінальний коефіцієнт захисту виробників протягом 2013 – 2017 рр. був нижчим одиниці, а виробники недоотримали значні суми валових трансфертів. Частка сум підтримки сільськогосподарських підприємств України у їх валових надходженнях протягом

¹ Науковий керівник – доктор економічних наук, професор Діброва А.Д.

2018-2019 років дещо зросла, але залишалася на досить низькому рівні – відповідно 1,6% у порівнянні з США – 12,1%, ЄС-28 – 19,0%, Китай – 12,0% (табл.).

Таблиця 1

Динаміка частки величини підтримки виробника у його валових надходженнях, %

Країни	2015 р.	2016 р.	2017 р.	2018 р.	2019 р.
Україна	0,5	-1,4	-0,8	2,1	1,6
США	8,9	9,1	8,4	11,4	12,1
ЄС-28	18,9	19,8	18,9	19,5	19,0
Китай	16,1	15,6	15,0	13,0	12,0
Аргентина	-30,9	-11,5	-10,3	-25,7	-28,2
Австралія	1,8	1,7	3,0	2,1	1,9

Примітка. Розраховано авторкою на основі даних [3,4,5].

Поглиблений аналіз рівня державного регулювання в розрізі основних видів сільськогосподарської продукції засвідчив значний вплив держави на розвиток ринку свинини, м'яса птиці та яєць. Це зокрема дозволило в 2019 році товаровиробникам свинини в середньому додатково отримати 6382,15 грн на 1 тону продукції, 907,34 грн/т зерна жита, 3741,5 грн/т цукрових буряків [4].

Враховуючи загальноєвропейське конкурентне середовище в Україні необхідно підвищити рівень державної підтримки аграрного сектору економіки узгоджуючи бюджетні можливості.

Список використаних джерел

1. Закон України. Про Державний бюджет України на 2020 рік. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/294-IX#Text>(дата звернення: 1.09.2021).
2. Державна служба статистики України. URL: www.ukrstat.gov.ua (дата звернення: 1.09.2021).
3. Статистика ФАО. URL: <http://www.fao.org/statistics/ru/> (дата звернення: 09.08.2021).
4. OECD (2019), Agricultural Policy Monitoring and Evaluation 2020. URL: https://www.oecd-ilibrary.org/sites/928181a8-en/1/3/2/27/index.html?itemId=/content/publication/928181a8-en&_csp_=2101acf3044857a6975685747086cf09&itemIGO=oecd&itemContentType=book (дата звернення: 09.08.2021).
5. OECD (2019), “United States”, in Agricultural Policy Monitoring and Evaluation 2019, OECD Publishing, Paris. URL: <https://dx.doi.org/10.1787/189dd9b6-en>. (дата звернення: 09.08.2021).

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ УСВІДОМЛЕННЯ НЕГАТИВНОЇ ПОВЕДІНКИ ЛЮДИНИ

Думки і почуття безпосередньо впливають на поведінку людини і підкріплюють її. Так, людина, яка постійно думає про автокатастрофи, схильна до відповідної поведінки - уникає автомобільних подорожей і не водить машину. Якщо людина має негативне самосприйняття, у неї низька самооцінка, унаслідок чого вона уникає соціальних контактів і не використовує сприятливих можливостей. Все це відображається на соціально-трудових відносинах у трудовому колективі.

Поведінка людини може змінюватися за рахунок корекції моделей мислення. Інформація постійно змінюється, фільтрується та інтерпретується, і цей процес призводить до помилок, хибних переконань, негативних емоцій. Можна визначити певні моделі хибного мислення, які називаються когнітивними викривленнями. Щоб змінити поведінку людині потрібно змінити своє мислення. На сьогодні в літературі наводиться десять когнітивних викривлень:

1. Надгенералізація (вдаватися до узагальнень на основі ситуації, припускаючи, що всі інші – такі самі).

2. Усе або нічого (мислити категорично, не визнаючи нейтральних варіантів).

3. Нехтування позитивом (так поводитися, ніби позитивні події не враховуються).

4. Емоційна логіка (емоції керують ставленням до ситуації замість її об'єктивного сприйняття).

5. Поквапні висновки (підозрювати найгірше навіть за браком фактів на підтримку такого рішення).

6. Магніфікація і мінімізація (применшувати позитивні події і звертати увагу на негативні).

7. Ментальний фільтр (зовсім не помічати позитивні події у житті і звертати особливу увагу на негативні).

8. Як має бути (зосередження на тому, як усе мало б бути, замість уважно розібратися з тим, як є).

9. Персоналізація (звинувачення самого себе в тому, що неможливо проконтролювати).

10. Хибні ярлики (навішування собі та оточуючим хибні, а інколи і жорстокі, ярлики).

Потрібно враховувати всі характеристики особистості, а не тільки один або два елементи. Всі люди здатні виявляти емоції. Уявляти, думати, відчувати,

розрізняти запахи, вчиняти дії та взаємодіяти з іншими людьми. Можна визначити слідкуючий перелік

- поведінка,
- емоції,
- сенсорні реакції здатність чути, відчувати на дотик, бачити, розрізняти на дотик запахи і смаки,
- уява: самосприйняття, здатність до образного мислення та сприйняття інших людей,
- пізнання: переконання, погляди, ставлення, мислення тощо,
- міжособистісні, соціальні зв'язки або здатність спілкуватися з іншими людьми, біологічні фактори: медичні препарати, здоров'я, спорт, сон, раціон тощо.

Кожний працівник у трудовому колективі повинен «працювати над собою», щоб змінити негативне мислення для подолання негативної поведінки. Поступово людина усвідомлює і відмовляється від негативних моделей мислення. Для цього потрібно засвоювати нові навички для подолання своєї негативної поведінки. Попри нездатність контролювати все, що відбувається у навколишньому середовищі, кожний може контролювати власне ставлення та інтерпретацію того, що відбувається навколо.

УДК: 338.534:338.43:636/664/339.37

Кравченко О. М.

*доктор економічних наук,
доцент, доцент кафедри глобальної економіки,
Державний біотехнологічний університет, м. Харків*

ЦІНОВА ТРАНСМІСІЯ НА АГРОПРОДОВОЛЬЧОМУ РИНКУ УКРАЇНИ ТА ЇЇ НАСЛІДКИ

Трансформація економічних відносин пов'язана із появою науково-практичних проблем. Однією з таких проблем в контексті даного дослідження є визначення особливостей ціноутворення у межах агропродовольчого ринку, зокрема, ринку продукції тваринництва, в умовах існуючого динамічного економічного простору.

До основних учасників (суб'єктів) економічних відносин агропродовольчого ринку продукції тваринництва варто віднести таких: сільськогосподарських виробників (господарств всіх категорій); суб'єктів господарювання з переробки сільськогосподарської продукції (переробні підприємства харчової промисловості); бізнес-одиниці оптово-роздрібної торгівлі та ринкової інфраструктури; населення та державу.

Необхідно зазначити, що головною характеристикою ринку агропродовольчої продукції є його соціальна направленість та значення, а головними факторними умовами, що визначають стан та динаміку елементів

ринкового механізму – біологічні потреби в продуктах харчування, платоспроможність населення та пропозиція, що створюється сільськогосподарськими виробниками [1, с.101].

Ми вже відзначали, що наразі в Україні склалась така ситуація, коли, з одного боку, сільськогосподарські товаровиробники продукції тваринництва, перебуваючи на самому початку цінового ланцюга, мають найменші важелі комерційного впливу на інших учасників і тому є ціноотримувачами [2, с. 176]. Тому в сучасних умовах господарювання важливо оцінити та проаналізувати як саме функціонує механізм передачі (трансмисії) ціни на продукти харчування між учасниками агропродовольчого ланцюга, зокрема, ринку продукції тваринництва. Оцінка та аналіз характеру механізму трансмісії ціни та його ролі у розвитку економічних відносин між учасниками ринку дозволить визначитись із заходами щодо їх (відносин) гармонізації, з одного боку, та підтримки купівельної спроможності споживачів, з іншого.

Термін «трансмисія» буквально означає «передавальний механізм». Трансмисійний підхід передачі ціни є практичним інструментом кількісної оцінки розміру зміни ціни на ринку і в часі, протягом якого ця зміна відбувається. Іншими словами, трансмісія ціни – це зміна ринкової ціни одного товару, що в часі викликано (обумовлено) зміною ринкової ціни іншого товару.

Отже, особливістю формування кінцевої споживчої ціни м'ясо-молочної продукції галузі тваринництва є обов'язковість проходження декількох основних процесів, таких як безпосередньо виробництво, переробка та оптово-роздрібна торгівля кінцевою продукцією.

Оцінка й аналіз механізму вертикальної передачі (трансмисії) ціни дає розуміння того, якою мірою та протягом якого часу (часовий лаг) відбувається реакція суб'єктів переробки і торгівлі на зміну ціни сільськогосподарської сировини. Для цього ми використали лінійну регресію із застосуванням метода найменших квадратів (МНК). Цей метод є одним із найбільш універсальних і ефективних способів вирівнювання емпіричних рядів у кореляційно-регресійному аналізі. Задачею метода є оцінка закономірностей, які спостерігаються на тлі випадкових коливань, та її використання для подальших розрахунків, зокрема, для прогнозування. Загальна формула: $y = mx + b$ або $y = m_1 x_1 + m_2 x_2 + \dots + b$ [3].

Побудовано три лінійні трендові моделі, які дозволили спрогнозувати тенденції зміни ціни на кожному етапі реалізації продукції. Адекватність (достовірність, надійність) трендових моделей оцінено за допомогою розрахованих коефіцієнтів кореляції (R) та апроксимації (R2), які є універсальними. Період дослідження склав 81 місяць (із січня 2013 року по вересень 2019 року).

Так, економічний зміст здобутих результатів щодо зміни ціни такий: з кожним періодом (у нашому випадку – місяцем) ціна тонни м'яса ВРХ (яловичини та телятини) збільшується у виробника на 290,5 грн, або з темпом у +0,996 %, у представника переробки – на 605,7 грн (+0,912 %), у суб'єкта торгівлі – на 1139,1 грн (+0,869 %). Ціна тонни м'яса свинини з кожним

місяцем збільшується у виробника на 373,7 грн, або з темпом у +0,953%, у представника переробки – на 572,7 грн (+0,844 %), у суб'єкта торгівлі – на 1052 грн (+0,857 %). Ціна тонни м'яса птиці з кожним місяцем збільшується у виробника на 289,2 грн, або з темпом у +0,963%, у представника переробки – на 339,1 грн (+0,859 %), у суб'єкта торгівлі – на 560,4 грн (+0,900 %).

Зміна ціни за молоко з кожним місяцем така: у виробника сирого молока збільшиться на 74,8 грн, або з темпом у +0,883%, у представника переробки – на 153,7 грн (+0,976 %), у суб'єкта торгівлі – на 256,3 грн (+1,036 %). Необхідно звернути увагу на те, що темп збільшення ціни на молоко з кожним наступним технологічним прийомом збільшується, що, на наше переконання, «розхитує» ціну у бік збільшення абсолютно безпідставно. Оскільки і капіталомісткість, і термін обертання оборотних активів представників переробної харчової промисловості і торгівлі, особливо оптової, є значно меншими за розмір зазначених показників сільськогосподарських виробників молока. Таке «розхитування» ціни призводить до низького рівня достатності споживання молока та молокопродуктів населенням.

Онегіна В., Кравченко Ю. та Антощенкова В. також зазначають, що кризові процеси у сфері молочного скотарства не припиняються: зменшується і обсяг виробництва молока, і рівень споживання населенням, і обсяг експорту. Автори пояснюють це тим, що більшість господарств населення відмовляються утримувати корів, водночас кількість підприємств з утримання корів не збільшується [4].

Ціна яєць курячих з кожним місяцем збільшується у виробника на 10,4 грн за 1000 шт, або з темпом у +0,935%, представники переробки є відсутніми, у суб'єкта оптово-роздрібної торгівлі – на 18,65 грн (+0,998%). Також можна помітити перевищення темпів збільшення ціни у представників торгівлі порівняно із первинними виробниками.

У підсумку маємо такі наслідки зміни ціни. Так, якщо сільськогосподарські виробники збільшать ціну реалізації сирої продукції тваринництва на одну гривню, тоді на споживчому ринку населення у роздрібній торгівлі змушене буде сплатити за м'ясо ВРХ на 3,48 грн більше, за м'ясо свиней на 2,73 грн більше, за м'ясо птиці на 1,89 грн більше, за молоко на 3,25 грн більше, за 1000 шт яєць на 1,62 грн більше ціну.

Підсумовуючи зазначимо, що шляхом побудови трендових моделей розроблено прогноз тенденцій змін ціни на кожному технологічному етапі реалізації продукції тваринництва. Так, збільшення ціни на м'ясо-молочну продукцію від сільгоспвиробника на одиницю послідовно трансформує ціну переробки з коефіцієнтом 1,9, і автоматично відбивається у роздрібній ціні, яку сплачує кінцевий споживач, з коефіцієнтом більше 3. Результати моделювання підтверджують ринкову «слабкість» сільськогосподарських підприємств, які не лише не впливають на ціну ринку, але й темпи збільшення ціни продукції тваринництва для споживачів (населення) значно перевищують темпи збільшення ціни сільгосппідприємств, таким чином останні є заручниками її мультиплікативного підвищення для кінцевих споживачів. Зазначене зумовлює

суттєві загрози продовольчої безпеки країни в цілому. Оскільки споживча (роздрібна) ціна, сплачена населенням, є надто високою, що не дозволяє довести обсяги споживання м'ясо-молочної продукції до науково обґрунтованих норм. З іншого боку, ціна, яку отримує сільськогосподарський виробник, не залежить від розміру та зміни його витрат, тому часто не дозволяє здобути економічно виправданий прибуток на вкладений капітал. Останнє призводить до зменшення обсягів виробництва продукції тваринництва, як наслідок – до занепаду галузі.

Список використаних джерел

1. Трокоз Ю. В. Економічна суть, зміст ринку агропродовольчої продукції та практичні рекомендації щодо стимулювання зростання АПК. Економіка та держава. 2017. № 8. С. 99-104. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecde_2017_8_25
2. Кравченко О.М. Гармонізація економічних відносин між учасниками ринку продукції тваринництва. Харків: «Смугаста типографія», 2020. 340 с.
3. Кравченко О.М., Нетецький Л.Г. Трансмисія ціни між учасниками агропродовольчого ланцюга продукції скотарства. *Вісник Харківського національного технічного університету сільського господарства. Сер. Економічна науки.* 2019. Вип. 206. С. 98-113.
4. Onegina V., Kravchenko J., Antoshchenkova V. Improving the efficiency of quality management and safety of dairy production in ukraine in the conditions of european integration. *Theory and Practice of Individualized Learning : Scientific and Methodical Seminar*, October 1, 2020. Opole : Academy of Management and Administration, 2020. P. 105-111.

УДК 338.439.02

Кулик Ю. О.

*студентка 2ст, спеціальність «Облік і оподаткування»
Національний університет біоресурсів і
природокористування України, м. Київ*

Музиченко Т. О.

*кандидат економічних наук, доцент,
Національний університет біоресурсів і
природокористування України, м. Київ*

ОРГАНІЧНЕ ВИРОБНИЦТВО В УКРАЇНІ: СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Розвиток органічного виробництва є досить актуальним на сьогодні через низку явних екологічних, економічних та соціальних переваг, що притаманні цій сфері діяльності. Інтенсифікація сільського господарства, яка останнім часом відбувається в усьому світі, має негативний вплив не лише на навколишнє середовище, але і виснажує природні ресурси, без яких ведення агровиробництва неможливе. Тому органічне сільське господарство має

екологічні переваги, які проявляються у тому, що воно має великий потенціал, щоб виправити попередньо перелічені негативні тенденції, а також скоротити викиди вуглекислого газу, закису азоту й метану, які сприяють глобальному потеплінню. Також органічне сільське господарство має значні переваги для здоров'я.

По-перше, воно знижує ризик втрати здоров'я для сільськогосподарських працівників, адже саме вони найбільш уразливі до дії пестицидів та інших хімікатів, які використовує конвенційне виробництво.

По-друге, органічні продукти більш корисні для споживачів завдяки мінімізації впливу на здоров'я токсичних і стійких хімічних речовин. Середньостатистичні конвенційні овочі та фрукти містять у своєму складі понад 20 пестицидів, м'ясо та молоко, у свою чергу, містять антибіотики, гормони, стимулятори росту. Натомість, за дослідженнями вчених з різних країн, органічні продукти на 50% містять більше поживних речовин, мінералів та вітамінів, ніж аналогічні продукти з промислових ферм. Тому світовий ринок органічної продукції розвивається швидкими темпами. Нижче наведено основні методи органічного сільського господарства.

- ✓ Відмова від використання гербіцидів, пестицидів, фунгіцидів, штучних добрив;

- ✓ Застосування біологічних засобів захисту рослин;

- ✓ Застосування тваринних і рослинних відходів у якості добрив;

- ✓ Застосування сівозміни для відновлення ґрунту;

- ✓ Застосування ручних робіт по догляду за сільгоспкультурами;

- ✓ Організація замкнутого циклу землеробство-скотарство (рослинництво - корм, скотарство - добрива);

- ✓ У тваринництві – обов'язковий випас худоби, відмова від використання синтетичних кормових добавок, гормонів, антибіотиків [1].

Останнім часом український ринок органічних продуктів стрімко йде вгору завдяки прагненню покупців до здорового раціону та зростаючого позитивного впливу сучасних технологій з виготовлення масових продуктів харчування. В Україні за даними моніторингу, проведеного Мінекономіки, у 2019 році загальна площа сільськогосподарських земель з органічним статусом та статусом перехідного періоду склала близько 468 тис га (1,1% від загальної площі земель сільськогосподарського призначення).

Основними видами органічної продукції, яка виробляється в Україні, є зернові культури, фрукти та овочі, м'ясо та м'ясні продукти, молоко та молочні продукти. Основними експортними продуктами є зернові, олійні культури, ягоди, гриби, горіхи, фрукти. Країнами-споживачами вітчизняної органічної продукції є Нідерланди, Німеччина, США, Швейцарія, Італія, Великобританія, Австрія, Польща, Чехія, Франція, Угорщина, Румунія, Бельгія, Болгарія, Литва, Канада та Данія. У 2019 році Україна посіла 2-ге місце серед 123 країн за обсягами постачання органічної продукції до ЄС [3].

Особливістю органічного виробництва є те, що сертифікації відповідними уповноваженими установами підлягає виробництво, процеси переробки,

пакування та зберігання продукції. Відсутність власних національних стандартів на органічну продукцію обумовлює необхідність здійснювати сертифікацію за допомогою міжнародних стандартів та національних стандартів інших держав. За таких умов отримана продукція експортується переважно до країн юрисдикції компаній, що уповноважили відповідні органи сертифікації. Крім того, розвиток вітчизняного органічного виробництва ускладнюється нерозвиненістю нормативно-правової бази. Органічне виробництво дозволяє реалізувати концепцію збалансованого розвитку аграрної сфери на основі соціально-економічної, природно-ресурсної збалансованості і має на меті забезпечення суспільства безпечними та якісними продуктами харчування, а також збереження та покращення стану довкілля [5].

Розвиток органічного виробництва має низку очевидних конкурентних екологічних, економічних та соціальних переваг. Вимоги до органічного сільського господарства включають не лише питання дотримання екологічних норм чистоти продуктів, а й довкілля. Воно забезпечує збалансований стан екологічної системи, що є підґрунтям сталого розвитку економічної та соціальної сфери. Екологічні продукти харчування не завдають негативного впливу на довкілля й здоров'я населення, а, навпаки, сприяють йому. Органічне сільське господарство економічно ефективніше за традиційне за рахунок усунення втрат сільськогосподарської продукції при замкненому циклі виробництва, вивільненні величезних обсягів природних резервів. Соціальні переваги органічного виробництва полягають у створенні додаткових робочих місць у сільській місцевості й нових перспектив для малих та середніх фермерських господарств, збільшенні життєздатності сільських громад тощо [2].

Виробництво органічної сільськогосподарської продукції у світі за останні роки стрімко зростає. Перехід сільськогосподарських виробників на органічні методи господарювання може бути можливим лише за умови їхнього усвідомлення переваг органічного виробництва у порівнянні з традиційним. Органічне виробництво швидше має переваги загалом для суспільства, а не лише для конкретного виробника органічної продукції. Тому для забезпечення ефективності органічного виробництва потрібна державна підтримка у вигляді субсидій для економічного стимулювання впровадження органічного виробництва шляхом надання податкових і кредитних пільг підприємствам, які здійснюють впровадження органічного виробництва та переробку органічної продукції, звільнення землевласників та землекористувачів, що виробляють органічну продукцію від плати за землю, та земельні ділянки, на яких організовано виробництво або переробку органічної сертифікованої продукції. В Україні доцільне ширше впровадження органічного сільського господарства, тому що це сприяє відтворенню родючості ґрунтів та збереженню довкілля, розвитку сільських територій та підйому рівня життя сільського населення, підвищенню ефективності сільськогосподарського виробництва, забезпеченню споживчого ринку здоровою якісною продукцією, зміцненню експортного потенціалу держави, необхідністю поліпшення іміджу України як виробника та

експортера якісної органічної продукції та поліпшенню загального добробуту громадян [4].

Отже, можна стверджувати, що для органічного сільського господарства характерна позитивна динаміка нарощування обсягів виробництва. Органічне сільське господарство є методом інтенсивного сільського господарства, який заснований на ефективному використанні всього комплексу місцевих умов і ресурсів. Така форма господарювання може бути надзвичайно сприятлива для сталого соціально-економічного й екологічного розвитку, оскільки відрізняється низьким рівнем собівартості та високою економічною ефективністю. Ринок продукції органічного сільського господарства є дуже перспективним і недостатньо розвиненим, тому відкриває перед виробниками та експортерами широкі горизонти.

Виробництво органічної продукції в Україні є надзвичайно перспективним напрямом, який здатен підвищити рівень конкурентоспроможності сільськогосподарської продукції, значно покращити імідж країни на світовій арені, сприяти розвитку ринкової інфраструктури та сталому розвитку країни у цілому. Однак виявлені проблеми вимагають розробки дієвих заходів державної підтримки щодо нарощування обсягів виробництва та реалізації органічної продукції, що й потребує подальших наукових досліджень у цій царині.

Список використаних джерел

1. Брижань І.А. Стан та розвиток органічного виробництва на ринку органічної продукції в Україні, 2013.
2. Буга Н.Ю. Перспективи розвитку органічного виробництва в Україні, 2015.
3. Єрмоленко О.А. Основні проблеми виробництва та реалізації органічної продукції в Україні, 2017.
4. Савицький Е.Е. Стан та перспективи виробництва органічної продукції в Україні, 2018.
5. Фраєр О.В. Концептуальні засади сталого розвитку та їх реалізація у сільському господарстві в сучасних умовах, 2018.

УДК 338.439

Куць О. І.

кандидат економічних наук

ПРОДОВОЛЬЧА БЕЗПЕКА ЯК ОСНОВА НАЦІОНАЛЬНОГО ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ

Цілі, завдання та основні напрямки державної соціально-економічної політики для забезпечення продовольчої безпеки країни, як складової національної безпеки держави, потребують стратегічного узагальнення та акомодатії функціонування продовольчої системи України до умов глобальних викликів.

На рубежі другого і третього тисячоліття Україна здійснила історично вирішальні кроки до розбудови власної незалежної держави. Суспільство, законодавча і виконавча влада зосередили консолідовані зусилля на пріоритетних напрямках забезпечення функціонування національної економіки на ринкових засадах, подолання кризових явищ, досягнення в недалекій перспективі високого рівня життя населення та гідного місця України серед високорозвинених держав світу. За цих умов виникла потреба формування більш складних завдань на перспективу, зокрема щодо обґрунтування стратегічного потенціалу продовольчої системи країни [1].

Активізація заходів з реформування аграрного сектора економіки дозволила призупинити негативні тенденції зменшення виробництва валової продукції сільського господарства та падіння обсягів споживання населенням важливих харчових продуктів. З початку 2000-х рр. в Україні відбувалося поступове посилення продовольчої безпеки. Цьому передували комплекс заходів направлених на розвиток аграрного сектора національної економіки. Проведені реформи забезпечили зростання продуктивності праці та валової продукції вітчизняного сільського господарства у 2001-2018 рр. і зумовили набуття Україною статусу вагомого в світовому масштабі експортера сільськогосподарської продукції, насамперед зернових культур та соняшnikової олії [2].

Обґрунтовуючи засади стратегічного розвитку агропромислового виробництва України важливо проаналізувати питання: як збільшення виробництва сільськогосподарської продукції вплинуло на формування продовольчої безпеки та рівень споживання основних харчових продуктів?

Сьогодні знову більшого масштабу набувають проблеми, які несуть потенційні загрози продовольчій безпеці: відсутність збалансованості у харчуванні українців і рівень споживання основних харчових продуктів нижче рекомендованих раціональних норм. В Україні гострою соціальною проблемою залишається високий рівень передчасної смертності від неінфекційних захворювань, а тривалість життя громадян значно відстає від показників розвинутих країн Європи.

Однією з причин недоїдання та погіршення здоров'я, при достатніх обсягах виробництва основних видів продовольства, можна вважати низький рівень доходів громадян. Саме зростання доходів населення на основі загального економічного піднесення та виважена соціальна політика держави виступають важливими чинниками зміцнення продовольчої безпеки [3]. Одночасно, більші доходи громадян обумовлюють розширення ємкості внутрішнього ринку та створюють умови для продукування доданої вартості і розвитку галузей харчової промисловості [4].

В Україні у 2019 р. майже чверть населення знаходилася на межі бідності, хоча кількість бідних зменшувалася. Це – 8,9 млн чол., доходи яких не перевищували фактичного прожиткового мінімуму. Серед них найбільш вразливий прошарок – пенсіонери. У 2020 р. до цієї ніши приєдналася велика кількість працюючих, через тривалі карантинні обмеження. Наша країна, як і

світ, щодня зіткається з реаліями та викликами сьогодення, які загострюють продовольчу проблему. Це – епідемії, пандемії, військово-політична і соціально-економічна нестабільність, негативні наслідки глобального потепління, які спричиняють природні катаклізми і, відповідно, впливають на врожайність культур; обмеженість сировинних та енергетичних ресурсів та ін. [5].

Зниження рівня доходів населення суттєво обмежило купівельну спроможність громадян та можливість до раціонального харчування. Середньодобова калорійність спожитих харчових продуктів населенням України, починаючи з 2015 р. постійно знижується, і наближається до так званої пастки бідності. Наслідки виникнення такої ситуації вперше висвітлювалися у дослідженнях Лондонської школи економіки у 1958 р. Суть в тому, що організм людини потребує певної кількості кілокалорій, щоб підтримувати життєдіяльність. Тому, як вже пояснюють у наш час дослідники А. Банерджі та Е. Дуфло, людям з низьким рівнем доходів ледь вистачає їжі, яку вони можуть собі дозволити для забезпечення функціонування організму і, можливо заробітку мізерних доходів, які переважно використовують також на харчі. Певний рівень доходу дозволяє людині споживати відповідний рівень ккал на добу. Зниження доходу призводить до того, що людина зможе спожити менше ккал та вже не може отримати силу для отримання більшого доходу, у результаті чого майбутній дохід зменшується. Тобто людина опиняється у так званій пастці бідності. Поряд з цим, отримання вищих доходів, дозволяє не лише споживати необхідну кількість енергії, але й робити заощадження. Однак, після певного моменту надлишкове харчування зупиняє розвиток продуктивності [6].

Для забезпечення економічного зростання важливо забезпечувати високий рівень продовольчої безпеки та підтримувати рівень споживання харчових продуктів на рівні раціональних науково-обґрунтованих норм.

Стратегічне завдання держави сприяти дотриманню населенням здорового раціону харчування, що передбачає споживання протягом певного проміжку часу збалансованої, різноманітної і належним чином підібраної їжі. Здорове харчування забезпечує задоволення потреб в основних поживних речовинах (білки, жири і вуглеводи, в тому числі клітковина) і мікроелементи (вітаміни, мінерали та ін.), з урахуванням статі, віку, рівня фізичної активності та психологічного стану людини [7].

Головним фактором у визначенні майбутнього розвитку галузі в умовах глобалізації економіки стає її здатність своєчасно перейти на новий технологічний рівень. Водночас при визначенні стратегічних напрямів підвищення конкурентоспроможності варто підходити до вирішення цієї проблеми комплексно, зокрема, необхідно враховувати сучасний розвиток науки, техніки і технології. Подальші напрямки розвитку повинні вибиратися з урахуванням світових тенденцій, бути орієнтовані на концепцію технологічних укладів, а також на повноцінне інфраструктурне забезпечення укладу, який планується сформувати [8].

У 2014 р. у Римі на другій Міжнародній конференції з питань харчування, організованої ФАО і ВООЗ, було обговорено численні проблеми, пов'язані з неповноцінним харчуванням у всіх його формах. В результаті пошуку можливостей вирішення питань сталого розвитку та охорони здоров'я, було прийнято Римську декларацію з питань харчування [9]. Передбачалося, що країни мають забезпечити виконання передбачених Декларацією зобов'язань, шляхом здійснення Рамкової програми дій. В даній програмі було передбачено ряд рекомендованих політичних заходів та стратегій щодо покращання харчування з урахуванням існуючих структур і доступних ресурсів.

Президентом України, з метою забезпечення національних інтересів України щодо сталого розвитку економіки, громадянського суспільства і держави для досягнення зростання рівня та якості життя населення, додержання конституційних прав і свобод людини та громадянина, видано Указ "Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року" №722/2019 від 30 вересня 2019 р., а Указом Президента України від 14 вересня 2020 р. № 392/2020 затверджено Стратегію національної безпеки України.

Цілі сталого розвитку та стратегія національної безпеки України є орієнтирами для розроблення проектів прогнозних і програмних документів, проектів нормативно-правових актів з метою забезпечення збалансованості економічного, соціального та екологічного вимірів сталого розвитку України.

Враховуючи глобалізаційні процеси, формуючи цілі та завдання державної аграрної політики, розвиток агропромислового комплексу важливо розглядати як пріоритетний напрямок стабільного соціально-економічного розвитку держави [10]. Формування продовольчих систем, що сприяють різноманітному, збалансованому і здоровому харчуванню, має стати пріоритетним завданням державної політики [11].

Поряд з цим, забезпечення зростання доходів громадян має створити реальні умови подолання страхів пов'язаних із потрапляння у пастку бідності та утримати висококваліфіковані кадри в Україні для підтримання національного економічного зростання в умовах глобальних викликів.

Продовольча безпека є одним з головних напрямків забезпечення національної безпеки країни в довгостроковому періоді, фактором збереження її державності та суверенітету, головною складовою соціально-економічної політики, а також необхідною умовою реалізації стратегічного національного пріоритету – підвищення якості життя громадян шляхом гарантування високих стандартів життєзабезпечення.

Список використаних джерел

1. Сичевський М.П. та ін. Стратегічний потенціал продовольчої системи України. Монографія. Київ: ННЦ "ІАЕ". 2020. 163 с.
2. Куць О.І., Куць Д.О. Економічне зростання на основі здорового харчування. Інноваційний розвиток харчової індустрії: зб. наук. праць за матеріалами VII Міжнар. наук.-практ. конф. 21 лист. 2019 р. Інститут продовольчих ресурсів НААН. 2019. С. 123-126.
3. Сичевський М.П. Глобальна продовольча безпека та місце України в її

- досягненні. Економіка АПК. 2019. № 1. С. 6-17.
4. Куць О.І., Куць Т.В. Сучасний стан та проблеми розвитку підприємств харчової промисловості України. Економіка та управління АПК: зб. наук. праць. 2013. Вип. 10 (102). С. 17-21.
 5. Коваленко О.В., Куць О.І., Бокій О.В. Концептуальні засади формування економічної політики та механізмів розвитку харчової промисловості. Інститут продовольчих ресурсів НААН. Київ, 2020. 139 с.
 6. Бенерджі Абхїджит, Дуфло Естер. Економіка бідності. Як звільнити світ від злиднів. Пер. з англ. В.Плискін. Київ: Наш формат, 2018. 312с.
 7. Healthy diet / World Health Organization. 2019. <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/healthy-diet>
 8. Сичевський М.П. та ін. Інноваційна конкурентоспроможність харчової промисловості України в глобальних вимірах сучасності: концепція зростання та шляхи досягнення. Монографія. Київ, 2020. 139 с.
 9. Rome Declaration on Nutrition / Food and Agriculture Organization of the United Nations. 2014. <http://www.fao.org/about/meetings/icn2/en/>
 10. Куць О.І. Удосконалення законодавчих засад державної аграрної політики для розвитку харчової індустрії. Продовольчі ресурси: зб. наук. пр. 2019. № 12. С. 248-267.
 11. Куць О.І. Формування ефективної продовольчої системи України в умовах глобалізації. Продовольчі ресурси: зб. наук. пр. 2016. № 7. С. 233-238.
 12. Про схвалення Стратегії продовольчої безпеки на період до 2030 року. Проект розпорядження Кабінету міністрів України. 2020. <https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=33eec8aa-b768-4234-8f5d-7014601cf6e7&title=ProktRozporiadzhenniaKabinetuMinistrivUkrainiproSkhvalenniaStrategiiProdovolchoiBezpekiNaPeriodDo2030-Roku>

УДК 338.5:338.43.02

Megits N.

Ph.D., Professor

Webster University, Minneapolis (USA)

Onegina V. M.

Doctor of Economic Sciences, Professor

Head of Economics and Marketing Department

Kharkiv Petro Vasylenko National Technical University of Agriculture,

Kharkiv (Ukraine)

PRICE TRANSMISSION ALONG THE FOOD SUPPLY CHAIN AND AGRICULTURAL POLICY OF UKRAINE

The prices of agricultural and food products are among the main factors of harmonization of economic relations between upstream and downstream sectors of the food supply chain, sustainable development of its producers, food security. The

investigation of price formation mechanism is a critical task aimed to develop the theoretical constrain and examine agricultural policy.

A process of changing the prices of some goods, as the consequence of the price change of the other goods due to transferring impulses of price shocks in the value-added chain, is considered as a process of price transmission [2, 5, 8]. The differences in direction, magnitude and speed of adjustment of prices to a price shock testify to the asymmetry of price transmission and might be evidence of market failure.

The experts of OECD P. Vavra, B. Goodwin noted that the process of price transmission through the food supply chain has long attracted the attention of agricultural economists, as well as policymakers [8, p.3]. The price transmission econometric analysis methodology was developed by G. Frey, J.P. Loy, M. Manera, J. Meyer, S. von Cramon-Taubadel, and others [3, 6-8, 10]. Many papers are submitting the study results of characteristics of price transmission along the supply chain of different products in different countries [1, 2, 5-8, 10]. Bakucs, Fałkowski and Fertő used meta-analysis to overview the papers focused on the European agricultural sector and investigated the price transmission mechanism for 69 cases [1]. They accounted for the price transmission asymmetry in 28 cases, whereas in the 41 cases, the authors had concluded symmetric price behavior. The asymmetry of price transmission was detected in 82% of cases related to livestock products.

In our study, there has been analyzed the vertical price transmission along with the farm, processors, and retailers' levels of a milk supply chain in Ukraine. To build the model, data from the State Statistics Service of Ukraine was used. The 97 observations (12 observations per year for 2013-2020 and one observation for 2021 of monthly prices in the milk market of Ukraine) were included in the analyzed database. The following results using the development of the linear regression models were obtained: with the increase in the raw milk price at farmers' level by UAH 1.00, the processors increased the price of processed milk by UAH 1.93, and the retail price for the final consumer, respectively, was increased by UAH 3.10. Modifications of the models have not confirmed the existence of lags between the price changes at different levels. In fact, agricultural producers have become the main shock absorber. They cannot respond respectively to market shocks because even a slight increase of their price leads to the significant growth of consumer's price, changes of demand, deterioration of food security.

An essential task of the research is the elaboration of policy actions to remove the reasons or reduce the negative consequences of such type of inefficient pricing. The offered focuses of modern policy directions to enhance farmers market power in the best practices of European Union are [4]: ensuring market transparency (including development of e-Forum for better functioning of the food supply chain); elimination of unfair trading practices, improving contract practice and competition law; updated risk management technologies; support payments; cooperation among producers; promotion of the agricultural products; facilitation of the access to finance and innovation for farmers.

The price transmission research has not been applied yet for the agricultural policy development in Ukraine. It contains great potential for the sound policy actions elaboration, especially due to the global food prices volatility.

References

1. Bakucs, Z., Fałkowski, j., & Fertő. I. (2012). What causes asymmetric price transmission in agro-food sector. Meta-analysis perspectives. Contributed Paper, the 86th Annual Conference of the Agricultural Economics Society, University of Warwick, United Kingdom. 16-18 April 2012. <https://EconPapers.repec.org/RePEc:ags:aesc12:134765> .
2. European Commission (2009). Analysis of price transmission along the food supply chain in the EU. Commission Staff Working Document. https://ec.europa.eu/economy_finance/publications/pages/publication16067_en.pdf
3. Frey, G., & Manera, M. (2007). Econometric Models of Asymmetric Price Transmission. *Journal of Economic Surveys*, 21(2), 349-415. doi: <https://doi.org/10.1111/j.1467-6419.2007.00507.x>.
4. Improving Market Outcomes. Enhancing the Position of Farmers in the Supply Chain. (2016). Report of Agricultural Market Task Force. Brussels. 74 p. https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/food-farming-fisheries/farming/documents/amtf-report-improving-markets-outcomes_en.pdf
5. Kravchenko, O., Antoshchenkova, V., Batiuk, L., Lysenko, V. (2020) Price transmission among the participants of the livestock products agrofood chain in Ukraine. *Research in World Economy*. 11(4):72-80. doi: <https://doi.org/10.5430/rwe.v11n4p72>
6. Meyer, J., & Von Cramon-Taubadel, S. (2004). Asymmetric Price Transmission: A Survey. *Journal of Agricultural Economics*, 55(3), 581-611. doi: <https://doi.org/10.1111/j.1477-9552.2004.tb00116.x>
7. Peltzman, S. (2000). Prices Rise Faster Than They Fall. *Journal of Political Economy*, 108(3), 466-502. doi: <https://doi.org/10.1086/262126>.
8. Vavra, P., & Goodwin, B. (2005). Analysis of Price Transmission Along the Food Chain. OECD Food, Agriculture and Fisheries Papers. No. 3, OECD Publishing, Paris. <http://dx.doi.org/10.1787/752335872456>
9. State Statistical Service of Ukraine. (2021). Statistical Information. <http://www.ukrstat.gov.ua/>
10. Von Cramon-Taubadel, S. & Loy, J.-P. (1996). Price Asymmetry in the International Wheat Market: Comment. *Canadian Journal of Agricultural Economics/ Revue Canadienne D'agroeconomie*, 44(3), 311-317. doi: <https://doi.org/10.1111/j.1744-7976.1996.tb00153.x>

Михальчишина Л. Г.
*кандидат економічних наук,
доцент, доцент кафедри глобальної економіки
Національний університет біоресурсів
і природокористування України*

ФУНКЦІОНУВАННЯ АГРОПРОДОВОЛЬЧИХ РИНКІВ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Важливою сферою матеріального виробництва в Україні є сільське господарство, пріоритетність і перспективність якого не викликає сумніву. Про значущість галузі в економіці України свідчить низка макроекономічних параметрів, найважливішим з яких є частка сільського господарства у валовій доданій вартості [1, с. 171]. Агросектор займає ключову роль в економіці України, забезпечуючи 9% ВВП, 18% зайнятості суб'єктів господарювання та 6% податкових надходжень. Високий рівень розвитку агросектору в Україні багато в чому є наслідком сприятливих природних умов. При цьому, зміни клімату створюють нові виклики для галузі і зумовлюють потребу в інвестиціях у підвищення ефективності. Значення сільського господарства в економіці України зростало за останні 10 років. Найбільші зміни в частці агросектору у ВВП / експорті спостерігаються в роки економічних криз, що означає відносну стійкість галузі до кризових явищ: в умовах економічної рецесії агросектор падає набагато менше, ніж інші сектори [2].

Ситуація в аграрному секторі України є досить дискусійною стосовно використання заходів аграрної політики для забезпечення, з одного боку, збалансованого розвитку, стабільності цін внутрішнього ринку на агропродовольчі товари, а з другого боку – доходів сільськогосподарських виробників. Враховуючи світовий досвід економічного розвитку, передусім країн-членів ЄС, слід констатувати, що агропродовольчий ринок України, регулювання якого супроводжується ціновим диспаритетом і нерозвинутістю маркетингових мереж, розбалансованістю структури виробництва аграрної продукції та іншими негативними соціальними ознаками, має необхідний потенціал для забезпечення ефективної соціально-економічної політики і розвитку сільських територій. Очікуваними результатами удосконалення функціонування вітчизняного агропродовольчого ринку повинно стати підвищення ефективності вирощування та реалізації сільськогосподарської продукції, формування ринкового потенціалу, що гарантував би раціональні норми споживання продуктів, доступність виробників до ефективних каналів реалізації продукції, збільшення експорту сільськогосподарської продукції тощо [3, с. 52].

Розвиток агропродовольчого ринку України супроводжується низкою гострих проблем, складність вирішення яких зумовлена численністю складових, які його формують, розгалуженою галузевою структурою, а також

залежністю від функціонування інших ринків. При цьому адміністративні та економічні інструменти регулювання агропродовольчого ринку, які використовуються на практиці, часто є необґрунтованими й суперечливими.

Серед факторів, які негативно впливають на розвиток вітчизняного агропродовольчого ринку, можна виділити низькоефективне сільськогосподарське виробництво, високий рівень зношення основних засобів підприємств сільського господарства і харчової промисловості, низький рівень розвитку постачальницької, торгово-збутової, фінансово-кредитної та інформаційної структури ринку. Такий широкий перелік проблем сучасного стану вітчизняного агропродовольчого ринку потребує пошуку найбільш досконалих організаційно-економічних механізмів, спроможних забезпечити його збалансований розвиток [4, с. 77].

Глобальні виклики та динамічний розвиток ринкової економіки ХХІ ст. зумовили посилення конкуренції між суб'єктами господарювання на світовому агропродовольчому ринку та актуалізували проблему створення й підтримання стійких позицій товаровиробників на національних і міжнародних ринках. Проблему необхідно досліджувати через призму сучасних світогосподарських процесів, адже національні економіки характеризуються високим ступенем взаємозалежності й компліментарності [1, с. 170].

Глобалізація аграрної сфери є невід'ємною складовою глобалізації світової економіки загалом. Процеси виробництва і розподілу сільськогосподарської продукції формують міжнародні економічні зв'язки як складові частини глобальної економіки. В результаті перед окремими державами постає стратегічне завдання – забезпечення активної участі у зовнішньоекономічних зв'язках.

Сільськогосподарське виробництво, як складова частина економічного базису, забезпечує матеріальні можливості для подальшого розвитку суспільства і безпосередньо добробут людини, тому глобалізація цієї найважливішої сфери економіки повинна супроводжуватися підтримкою високих темпів розвитку національних сільськогосподарських сфер.

Необхідність державного управління розвитком сільського господарства в розвинутих країнах світу стало аксіомою і за будь-яких зовнішніх чи внутрішніх обставин не підлягає фундаментальному перегляду. Навпаки, в умовах світових фінансових, продовольчих і енергетичних викликів, ці країни посилюють регуляторний характер розвитку сільськогосподарського виробництва, змінюючи акценти його розвитку на ті чи інші пріоритети. Держави все більше втручаються в глибинні, соціально-економічні питання його функціонування і, як відомо, приклад країн США і Європейського Союзу для цього є найкращою ілюстрацією [5, с. 32].

Однак в країні відсутня аграрна політика, яка базувалася б на наукових засадах комплексного регулювання всіх структурних елементів агропродовольчого ринку, їх взаємозв'язку і розвитку й мала б на меті забезпечення сталої рівноваги виробництва і споживання та узгодження інтересів споживачів і виробників продовольства. Необхідно терміново

вживати заходів не лише зі стимулювання зростання виробництва, а й з підвищення попиту на агропродовольчому ринку. Необхідно вивчити і використати досвід США, коли регулятор попиту і регулятор виробництва продовольства знаходяться в руках одного відомства [6, с. 101].

Також залишаються далеко не вивченими проблеми, що стосуються глобалізації окремих національно-державних економічних систем в рамках світового господарства. Це стосується насамперед розвитку глобалізації сільського господарства як бази і фундаменту економіки.

Стан агропродовольчого ринку як складної соціально-економічної системи визначається взаємодією попиту і пропозиції, в умовах мінливого конкурентного середовища характеризується, з одного боку, статичністю матеріальних чинників сільськогосподарського виробництва, а з іншого — динамічністю і невизначеністю ринкових умов. Отже, агропродовольчий ринок як соціально орієнтований компонент ринкової економіки еволюціонує в умовах глобалізації й потребує аналітично зумовлених державних впливів, спрямованих на формування адекватного попиту та забезпечення продовольчої безпеки як частини національної стратегії держави [4, с. 78-79].

Дослідження глобалізації сільського господарства вимагає діалектичного підходу до оцінки процесів, що відбуваються в ході її здійснення і супутніх їй явищ. Глобалізація в аграрній сфері тісно пов'язана з процесами народонаселення, визначається і сама визначає утворення та функціонування транснаціональних корпорацій (ТНК), породжує і сама відчуває вплив екологічних проблем.

Список використаних джерел

1. Яценко О. М. Отримання конкурентної переваги за рахунок створення глобальних продуктів (на прикладі меду натурального). *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. 2017. Вип. 15, ч. 2. С. 170-180.

2. URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/18%20-%20Department/18%20-%20PDF/07.2020/programa.pdf>

3. Горлачук М. А. Агропродовольчий ринок в умовах глобалізації: світовий досвід регулювання та інфраструктурно-інституційного розвитку. *Інноваційна економіка*. 2019. №5-6 (80). С. 46-55.

4. Хахула Б. В. Теоретичні основи функціонування і розвитку агропродовольчих ринків в умовах посилення глобалізаційних процесів. *Економіка та держава*. 2018. № 10. С. 76-80.

5. Кваша С. М. Стратегічні напрями розвитку аграрного сектора на перспективу до 2020 року. *Сучасні економічні, соціальні та екологічні детермінанти активізації розвитку країни та її регіонів*: матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Ужгород, 28-29 квітня 2017 р. У двох частинах. Ч.1. / Ред. кол.: Лендел М.А. (гол. ред.) та ін. Ужгород: Вид-во УжНУ «Говерла», 2017. 176 с. С. 32-33.

6. Кундєєва Г. О. Державне регулювання агропродовольчого ринку: підтримка споживача. *Інфраструктура ринку*. 2020. Вип. 40. С. 96-102.

Нагорний В. В .
*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри економіки,
Національний університет біоресурсів і
природокористування України*
Березнюк Л. О.
*студент 2 року навчання ОС Магістр
спеціальність «Економіка»
Національний університет біоресурсів і
природокористування України, м. Київ*

ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ МОТИВАЦІЇ ПРАЦІ НА ПІДПРИЄМСТВІ

В умовах сучасної ринкової системи господарювання проблема мотивації праці в аграрних підприємствах набуває важливого значення. Відсутність належних стимулів до праці, неможливість досягнення поставлених цілей законними методами, нереалізовані мрії про підвищення рівня життя зумовлюють виникнення незадоволення людини-працівника своєю роботою та своїм становищем у суспільстві. Як результат, нехтування мотиваційним фактором у сфері аграрної праці призводить до зниження показників її продуктивності, якості виробленої продукції, погіршення стану трудового потенціалу та дисципліни на кожному конкретному аграрному підприємстві та призводить до кризи в галузі сільського господарства в цілому.

Розробка та формування системи мотивації праці в аграрних підприємствах сприяє підвищенню конкурентоспроможності, продуктивності та, як результат, прибутковості підприємства. Також, це безпосередньо дозволяє вийти аграрному підприємству на економічно новий рівень розвитку, відкриваючи можливості реалізувати свої можливості на світовому рівні.

Ефективність керівництва можна визначити як віддаються роботі його підопічні, які стимули він використовує щоб переконати працівників працювати краще, створити у них внутрішні стимули до активної трудової діяльності, підтримувати зацікавленість у праці, ініціювати переживання задоволення від отриманих результатів. Важливо також, щоб працівники домагалися досягнення цілей організації добровільно і творчо. Проте, на практиці часто спостерігається картина невмілого застосування системи мотивації, і як результат висока плинність кадрів, низькі результати діяльності. На нашу думку варто застосовувати не лише матеріальну мотивацію, а й моральну. Котра в деяких випадках є більш дієвою, та раціональною в порівнянні з грошовою винагородою за виконану роботу.

Дуже важливо розуміти специфічні потреби кожного працівника індивідуально, що дають поштовх виникненню мотивації у даної людини, у даний час.

Фактором мотивації насамперед виступає система стимулювання праці. Висока роль індивідуальних заходів матеріального і морального стимулювання до високопродуктивної праці: встановлення рівня грошової винагороди, тарифних ставок, доплат, премій, підвищення професійного розряду, доручення складних і відповідальних завдань, відрядження на навчання за рахунок підприємства.

Слід пам'ятати, що будь-які зміни в діяльності підприємства, не залежно від ступеня ефективності прийняття рішень «на папері», не будуть впроваджені «в життя» без відповідної мотивації персоналу підприємства. Тому при розробці системи управління персоналом особливу увагу потрібно приділити системі мотивації.

Система мотивації на рівні підприємства має базуватися на певних вимогах, а саме:

- надання однакових можливостей щодо зайнятості та посадового просування за критерієм результативності праці;
- узгодження рівня оплати праці з її результатами та визнання особистого внеску в загальний успіх. Це передбачає справедливий розподіл доходів залежно від ступеня підвищення продуктивності праці;
- створення належних умов для захисту здоров'я, безпеки праці та добробуту всіх працівників;
- підтримування в колективі атмосфери довіри, зацікавленості в реалізації загальної мети, можливості двосторонньої комунікації між керівниками та робітниками.

Загальний рівень мотивування працівників в українських аграрних підприємствах відстає від рівня розвинених країн, що також відображається на стані її економіки. Тому, в першу чергу, необхідно орієнтуватися на високорозвинені країни і використовувати подібні інструменти мотивування, коригуючи їх під власних працівників. Також, необхідно враховувати специфіки самої сільськогосподарської праці, які безпосередньо впливають на оплату праці, щоб запровадження запропонованих заходів у поєднанні з удосконаленням інших методів управління сприяло підвищенню зацікавленості співробітників у результатах своєї праці. Також, на нашу думку, розробку заходів щодо посилення мотивації персоналу доцільно починати з визначення мотиваційної стратегії, яка б передбачала певний порядок дій в напрямку стимулювання персоналу, спрямований на підвищення його трудового внеску, налагодженню відносин в самому колективі та підвищенню ефективності діяльності сільськогосподарських підприємств.

Список використаних джерел

1. Єрмаков О. Ю., Нагорний В. В. Формування економічно стійкого виробничого потенціалу сільськогосподарських підприємств : монографія / Київ. Компринт. 2015. 294 с.

2. Тімашкова О. А. Мотивація праці та її роль у підвищенні ефективності діяльності підприємств. Вчені записки Інституту економіки та права «КРОК». 2018. Т2. №18. С. 216 – 221.

3. Чернишова А. В. Мотивація стимулювання праці в системі управління персоналом підприємства. Економічні науки. 2016. №6. С. 141-144.

4. Шкурін Г. Т, Юдіна В. А. Мотивація аграрної праці: стан і перспективи. Економіка АПК. 2016. №9. С 139-144.

5. Nahorni V., Kostiuk T., Pernykoza D. On the issue of human capital development in the national economy of Ukraine. Bioeconomics and Agrarian Business. vol. 11, № 2 (2020).

УДК 330.341.1:631.11

Нагорний В. В.

*кандидат економічних наук,
доцент, доцент кафедри економіки,
Національний університет біоресурсів і
природокористування України, м. Київ*

Мельцарік Л. Ю.

*студентка 2 року навчання ОС Магістр
спеціальність «Економіка»
Національний університет біоресурсів і
природокористування України, м. Київ*

ДО ПРОБЛЕМИ АКТИВІЗАЦІЇ ІННОВАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

Для розвитку сучасного сільського господарства в Україні винятково важливе значення мають інноваційні процеси забезпечення його виробництва. Впровадження інновацій на аграрних підприємствах сприяє зростанню продуктивності праці, економії різних видів ресурсів, скороченню витрат, зниженню собівартості сільськогосподарської продукції та підвищенню економічної ефективності діяльності об'єктів господарювання у довгостроковій перспективі. При цьому, сільськогосподарське виробництво в Україні за продуктивністю та ефективністю використання інновацій значно відстає від усіх країн-членів Європейського Союзу. Тому, питання дослідження сучасних проблем щодо активізації інноваційного забезпечення вітчизняних аграрних підприємств вимагає особливої актуальності.

Слід вважати, що інноваційне забезпечення сільськогосподарського виробництва є системним процесом, спрямованим на створення відповідної інноваційної інфраструктури аграрного сектору, залучення новостворених і вдосконалених конкурентоспроможних технологій, продукції або послуг, а також організаційно технічних рішень виробничого, адміністративного, комерційного або іншого характеру, націлених на підвищення якості продукції,

оптимізації витрат на її виробництво, що сприятиме ефективному інноваційно-орієнтованому розвитку аграрного сектору та забезпечить його стійкі конкурентні позиції на ринках [1, С. 137].

Вітчизняний аграрний сектор має значний земельний та трудовий потенціал, однак ефективність його реалізації потребує зміцнення матеріально-технічної бази, впровадження матеріало-, енерго- та трудозберігаючих технологій. На нашу думку, лише технологічна модернізація та активізація інноваційної діяльності виробників зможе забезпечити формування ефективного, ресурсозберігаючого, екологічнобезпечного та наукоємного сільського господарства, здатного задовольнити потреби внутрішнього ринку та вивести країну на провідні позиції на зовнішніх аграрних ринках [2].

Наразі, ключовою проблемою активізації інноваційного забезпечення сільськогосподарського виробництва України обмеження інвестиційних ресурсів. Зростанням рівня інвестиційного забезпечення сільськогосподарських товаровиробників підвищуються показники результатів їх діяльності, а отже створюються передумови для формування власних джерел подальшого інвестування, а також забезпечення умов як простого, так і розширеного відтворення. Водночас, у результаті ефективної діяльності укріплюється фінансовий стан підприємств, підвищується рівень їх кредитоспроможності, що розширює можливості суб'єктів господарювання залучати кредитні ресурси з метою здійснення інвестицій [3].

Найважливішими напрямками покращення інноваційно-інвестиційного забезпечення розвитку аграрного сектору економіки є:

- перехід до політики розвитку сільського господарства за аналогією країн ЄС;
- формування кредитного забезпечення інвестицій у сільському господарстві на рівні третини їхньої потреби;
- розширення можливостей регіонів щодо формування місцевих джерел інвестицій та управління ними;
- надання інвестиційної підтримки суб'єктам малого агробізнесу;
- організаційне забезпечення покращення інвестиційного консалтингу та практики розроблення інвестиційних проектів і бізнес-планів; запровадження державних і регіональних програм підтримки інноваційного розвитку [4].

Отже, для підвищення ефективності сільськогосподарських підприємств процес активізації інноваційно забезпечення має надзвичайно важливе значення, оскільки без цього неможливе формування прогресивних структурних зрушень, техніко-технологічне оновлення, забезпечення сталого розвитку сільськогосподарських підприємств. Тому, враховуючи вищевикладене, подальші перспективні напрямки дослідження запропонованої проблематики, на нашу думку, мають бути націлені на розробку та впровадження відповідних ефективних організаційно-економічних механізмів щодо активації процесів інноваційного забезпечення розвитку сільського господарства та формування стратегічних пріоритетів відтворення з урахування особливостей управління даними процесами.

Список використаних джерел

1. Єрмаков О. Ю., Гнатенко Є. Ю., Нагорний В. В. Інноваційне забезпечення розвитку сільськогосподарського виробництва в Україні: монографія. Київ. ФОП Ямчинський О. В.. 2019. 183 с.
2. Шубравська О. В., Прокопенко К. О. Розвиток сільського господарства України в умовах дії інноваційних чинників. Економіка та прогнозування. 2011. № 2. С. 118–129.
3. Онегіна В. М., Луньова В. А. Інноваційний потенціал підприємств та державна політика. Вісник ХНТУСГ: Економічні науки. 2015. Вип. 161. С. 50–59.
4. Лупенко Ю. О., Захарчук О. В. Інвестиційне забезпечення інноваційного розвитку сільського господарства України. Економіка АПК. 2018. № 11. С. 9–18.

УДК 332.3:338.43-049.5(477)

Рогач С. М.

*доктор економічних наук, професор,
професор кафедри економіки,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України, м.Київ*

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІ ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ

Проблеми забезпечення продовольчої безпеки є актуальними при будь-яких політичних і економічних умовах, у тому числі нестабільних, та найважливішими для сучасного стану української економіки. Реальна і повноцінна система продовольчої безпеки будь-якої країни повинна охоплювати перш за все такі складові: міцне і надійне забезпечення населення продуктами харчування, що базується на національному АПК; фізична і економічна доступність необхідної кількості і асортименту продовольства для різних категорій населення, що забезпечується їх платоспроможністю; захищеність вітчизняного виробника продовольчих товарів від імпортової за

На жаль, до недавнього часу держава приділяла недостатньо уваги цим проблемам і ситуація тільки погіршувалась. Сучасні умови політичної та економічної нестабільності призвели до зубожіння населення. Стан продовольчої безпеки України наблизився до критичного, що призвело до визначення України як країни з високим рівнем продовольчої небезпеки [1].

Враховуючи, що саме сільськогосподарські землі та аграрний сектор забезпечують 80% продуктів харчування населення України важливим є врахування сучасних тенденцій землекористування. Особливої актуальності дана проблема набула із скасуванням мораторію на продаж аграрної землі із 1

липня 2021 року і наразі залишається дискусійною як серед науковців, так і практиків.

Сучасна система землекористування нашої країни характеризується низкою негативних тенденцій, підґрунтям яких виступало запровадження приватної власності на землю, яке відбувалося за умов ігнорування державою необхідності ретельного регулювання процесів використання земельних ділянок приватними власниками. Це виявилось у відсутності сприятливого економічного середовища діяльності суб'єктів господарювання в сільському господарстві. Як наслідок:

- близько двох третин власників сертифікатів та державних актів передають свої земельні ділянки в оренду, не прагнучи самостійно займатися сільськогосподарським виробництвом;

- ціна не застосовується державою як дієвий інструмент постійного підтримання певного рівня дохідності сільськогосподарських товаровиробників;

- в сільській місцевості продовжують поглиблюватися соціальні проблеми;

- загострюються і потребують невідкладного вирішення сучасні екологічні проблеми землекористування, початок яких було покладено задовго до становлення в Україні ринкових економічних відносин;

- антропогенне навантаження на біосферу досягло своїх меж, і його подальше збільшення може зумовити непередбачувану за своїм масштабом і характером зворотну реакцію біосфери на соціальну систему.

Вихід із зазначеної ситуації можливий при переході до моделі сталого розвитку, яка передбачає комплексний підхід до їх вирішення, з одночасним урахуванням проблеми забезпечення продовольчої безпеки.

Згідно Земельного Кодексу України (стаття 2) земельні відносини трактуються, як суспільні відносини щодо володіння, користування і розпорядження землею [2]. Даний документ закріпив найосновніші сфери земельних відносин, які проте не є вичерпними та мають охоплювати проблеми охорони земель, їх відтворення, підвищення родючості ґрунтів, застосування відповідальності за правопорушення у сфері земельних відносин тощо.

Зокрема, в основу останньої реформи спільної аграрної політики ЄС покладено методологію сталого розвитку, засновану на розумінні суспільної ролі сільського господарства і визнанні його багатофункціональності.

Для досягнення мети ефективного землекористування в контексті забезпечення продовольчої безпеки і сталого розвитку необхідно передбачити:

- створення відповідної нормативно-правової та методичної бази (не зважаючи на прийнятий Закон України «Про державний земельний кадастр», потребує удосконалення система держреєстру прав на земельні ділянки через законодавче урегулювання питань із розмежуванням земель державної і комунальної власності, необхідне прийняття законопроектів про обіг земель сільськогосподарського призначення, про передачу земель

сільськогосподарського призначення за межами населених пунктів територіальним громадам);

- формування повноцінної системи управління земельними ресурсами, створення правових і соціально-економічних механізмів ефективного реалізації прав власності на землі сільськогосподарського призначення;

- проведення систематичних ґрунтових обстежень та моніторингу земель. Так, ст. 54 Закону України (від 19.06.2003р. №962-IV) «Про охорону земель» визначено, що суцільне ґрунтове обстеження має проводитись через кожні 20 років (останнє таке обстеження проводилось у 1983р) [2]. Важливо забезпечити й постійний моніторинг земель, який би відображав реальний стан земель, оскільки агрохімічні обстеження мають обмежені можливості;

- удосконалення орендних земельних відносин у сільському господарстві через формування конкурентного середовища, усебічного захисту і гарантування прав селян-орендодавців;

- формування інституту обмежень у землекористуванні, пов'язаному з охороною земель, та забезпечення екологічної збалансованості територій;

- формування повноцінного економічного механізму регулювання земельних відносин, основними компонентами якого є рентний механізм, механізм формування доходів, цінний та податковий механізми, які перебувають у складному взаємозв'язку;

- удосконалення методики і оновлення показників нормативної грошової оцінки сільськогосподарських угідь на новій інформаційній основі, запровадження автоматизованої системи обліку платників земельного податку та плати за оренду землі;

- законодавче урегулювання розмірів сільськогосподарських угідь, які орендуються інтегрованими агроструктурами, зокрема, агрохолдингами;

- сприяння розвитку органічного виробництва через удосконалення нормативної бази та створення національного органу сертифікації;

- забезпечення раціонального використання земель шляхом запровадження науково обґрунтованих сівозмін, переведення малопродуктивної і деградованої ріллі в інші види сільськогосподарських угідь та під залісення;

- поетапного відновлення і реконструкції зрошувальних систем і забезпечення сталого їх функціонування.

Реалізація зазначених цілей повинна бути направлена на забезпечення вимог сталого землекористування та продовольчої безпеки. Законодавчо закріплено розуміння сталого землекористування як - використання земель, що визначається тривалим користуванням земельною ділянкою без зміни її цільового призначення, погіршення її якісних характеристик та забезпечує оптимальні параметри екологічних і соціально-економічних функцій територій [3].

Консолідатором та дієвим інструментом забезпечення стабільності й ефективності сільськогосподарського землекористування в контексті

забезпечення продовольчої безпеки та стійкої соціально та екологічно спрямованої політики в сфері земельних відносин повинна бути держава.

Список використаних джерел

1. Шевченко Н.О. Сучасні проблеми продовольчої безпеки України. *Агросвіт*. 2019. URL: http://www.agrosvit.info/pdf/14_2019/6.pdf (дата звернення: 11.08.2021).
2. Земельний кодекс України. Редакція від 09.08. 2019, підства 2745-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14> (дата звернення: 10.08.2021).
3. Про землеустрій: Закон України від 22.05.2003 № **858-IV**. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/term/28585>(дата звернення: 11.08.2021).

УДК 338.439.02:330.522

Рогоза Н. А.

*кандидат економічних наук,
доцент кафедри економічної кібернетики,
Національний університет біоресурсів і
природокористування України, м. Київ*

ПРОГНОЗУВАННЯ АГРОВИРОБНИЦТВА – СКЛАДОВА СТРАТЕГІЇ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

На фоні поступового уповільнення світової економіки, в умовах глобальних викликів відбувається велика кількість економічних подій, які прямо чи опосередковано впливають на формування та регулювання продовольчої безпеки усіх рівнів. І Україна — не виключення.

Проблемам продовольчої безпеки усіх рівнів присвячували свої праці такі фахівці: Залізнюк В.П., Звягінцева О.Б., Р.А. Івануха, Є.Д., Живко З.Б., Калашнікова Є.Д., Пасхавер В. Щербина С.В. та багато інших. В умовах сьогодення вчені досліджують та вивчають комплекс проблем продовольчої безпеки, проте потребують обґрунтування питання пов'язані з розбудовою аграрного сектору і прогнозування його основних показників.

Коли ми говоримо про Україну, то тут, власне, варто акцентувати увагу на тих викликах, які чекають на український аграрний сектор, зокрема у рамках виконання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС та підготовки до її перегляду, а також у цілому на питаннях формування вітчизняної аграрної політики, включаючи її торгову складову, з урахуванням глобального аграрного порядку денного.

В Україні, влітку розроблено проєкт розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Стратегії продовольчої безпеки на період до 2030 року», підготовку якої розпочали в 2020 році. Головною метою стратегії є формування стійкої системи продовольчої безпеки держави, у тому числі з урахуванням загроз та наслідків, створених пандемією COVID-19. Стратегія

спрямована на визначення пріоритетів у сфері продовольчої безпеки як складової національної безпеки держави, формування напрямів і способів їх досягнення, а також формування в усіх зацікавлених сторін розуміння важливості збереження продовольчого мінімуму, щоб країна була забезпеченою, гарантування доступності населення до продовольства, а також важливим є якість та безпечність продукції.

Надзвичайно важливим є асортимент та харчова цінність наявних продуктів харчування. На окрему увагу заслуговує такий показник продовольчої безпеки в сфері споживання, як споживання харчових продуктів на душу населення. Цей показник багато в чому є інтегральним, характеризуючи одночасно різні аспекти продовольчої безпеки: і наявність продовольства на внутрішньому ринку, і його економічну та фізичну доступність. Стійкий високий рівень споживання продуктів харчування за інших рівних умов дає підстави зробити висновки про стабільність продовольчого забезпечення, а аналізуючи структуру споживання харчових продуктів, можна характеризувати повноцінність харчування. Необхідно також ураховувати енергетичну цінність продуктів харчування. Нижньою межею споживання продовольства, за оцінками ФАО, є рівень споживання, що забезпечує основний обмін речовин в організмі. При цьому фізіологічно необхідний рівень енергетичної цінності спожитого продовольства, за оцінками ФАО, становить у середньому 11340 кДж, а рівень недостатнього харчування визначений у 7360–8030 кДж на день. У 2020 році, як і у чотирьох попередніх, відбулося скорочення середньодобової поживності раціону українця. За даними статистики, у 2019 році в середньому українці споживали 2691 ккал на добу, в 2020 - 2674 ккал. При цьому калорійність раціону наближається (всього на 7% перевищує) до гранично допустимого рівня для цього індикатора – 2500 ккал.

Середнє споживання на одну особу олії, яєць, картоплі та овочів та баштанних за останні роки стабільно перевищує мінімальну межу норми споживання. Майже відповідає мінімальній нормі споживання м'яса і м'ясопродуктів, риби і рибопродуктів, цукру, хліба та хлібопродуктів, відстає від нижньої межі норми на всьому розглянутому проміжку часу споживання молока і молокопродуктів. Доволі помітний "провал" у споживанні у 2020 році відбувся по м'ясній та молочній групах. Споживання молока і молокопродуктів скоротилося на 9,5 кг і склало 200 кг на особу на рік, що є одним із найнижчих показників за останні 20 років та забезпечує лише 53% від раціональної норми. Споживання м'яса також забезпечує тільки 66 % від раціональної норми.

Сьогодні, стало розвивається тільки одна галузь аграрного сектору – рослинництво, через те, що є чорноземи, хороша продуктивність і стабільний попит. Але всі інші суміжні галузі у нас стагнують. Зменшення поголів'я худоби продовжується. У 1991 році в Україні було біля 27 млн поголів'я худоби. А зараз – близько 3,5 млн. Виробництво свинини скорочується. Курятина і яйце – переважно внутрішні ринки. Потрібно активне лобювання уряду, щоб ми виходили на зовнішні ринки. Україна відкрила свій ринок повністю, а нам не відкрили європейський ринок з різних причин. Тому ми

пропонуємо для повнішої характеристики змін і тенденцій у виробництві основних видів продовольства, прогнозувати показники середнього темпу зростання та середнього абсолютного приросту, зокрема поголів'я ВРХ яке, різко скорочується і відповідно ми недоотримуємо м'яса яловичини і м'ясопродуктів та значення споживчої ціни на яловичину, яка невпинно зростає (рис.1, рис.2).

За розрахунками, прогноз за середнім темпом зростання є більш оптимістичним ніж за середнім абсолютним приростом. Прогнози дають можливість спрямувати увагу на збалансування розвитку саме галузі тваринництва, продукція якої є більш вигіднішою для експорту, за думкою аналітиків аграрного ринку ніж зернові культури, які ми активно експортуємо.

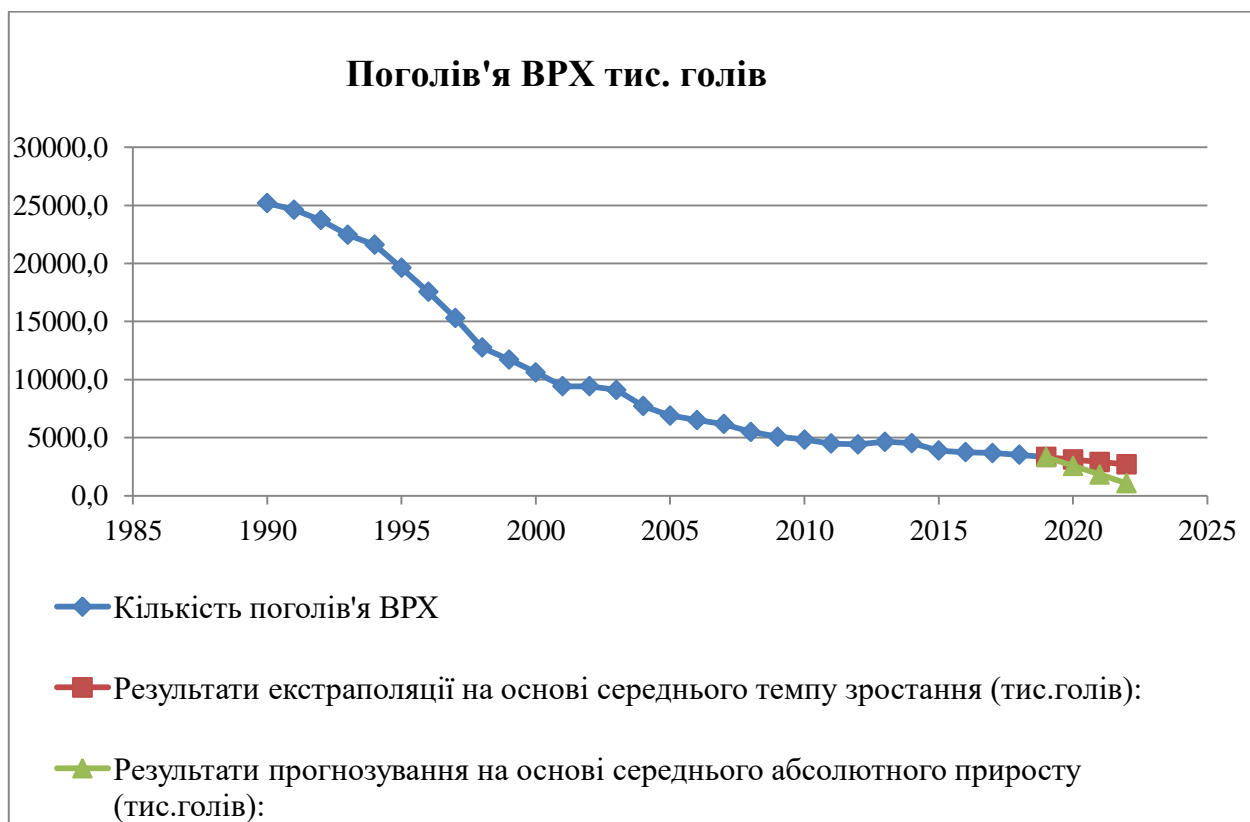

Рис.1. Прогнозування поголів'я ВРХ

Розвиток сільського господарства стримується наявністю низки проблем пов'язаних із відсутністю чітко визначених завдань, кількісних та якісних параметрів розвитку сільського господарства до 2030 р., а також основних заходів, через здійснення яких ці параметри будуть досягнуті. Все це свідчить про низький рівень продовольчої безпеки України, незважаючи на те, що держава володіє значними світовими запасами чорноземів. Ось чому пріоритетними напрямками реалізації Стратегії розвитку сільського господарства України на період до 2030 року, розробленою Інститутом аграрної економіки передбачається: підвищення економічного потенціалу агроєкосистем; забезпечення землеробства високоефективним генофондом сортів і гібридів сільськогосподарських культур; розробка і широке

застосування постіндустріальних систем ресурсозберігаючих екологоощадних технологій вирощування сільськогосподарських культур та переведення галузі рослинництва на постіндустріальні моделі розвитку; збільшення обсягів виробництва молока; підвищення вимоги до якості молочної сировини; збільшення обсягів виробництва м'яса ВРХ; розвиток найбільш скоростиглих галузей тваринництва, насамперед свинарства; удосконалення земельних відносин, забезпечення сталого землекористування; збереження, відтворення та підвищення родючості ґрунтів; удосконалення цінового механізму та розбудови ефективної цінової політики у сільському господарстві; удосконалення інвестиційної політики держави у сільському господарстві та ін.

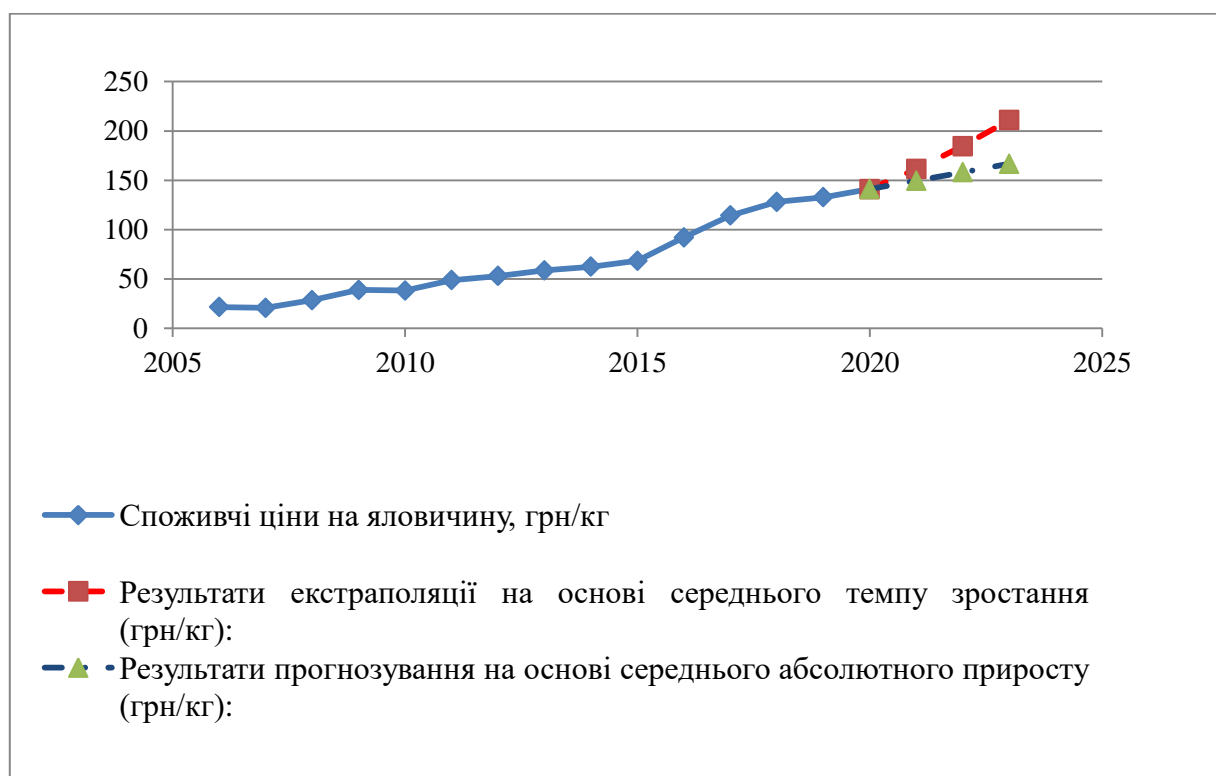

Рис. 2. Прогнозування споживчої ціни на яловичину

Важлива роль нашої держави особливо проявилася із початком пандемії, коли порушилися глобальні ланцюжки постачання товарів. Україна продовжила виконувати свої зобов'язання та суттєво сприяла продовольчій безпеці своїх партнерів на Близькому Сході, в Європі, Південно-Східній Азії та Північній Африці.

Україна має всі підстави координувати затвердження та реалізацію Стратегії розвитку сільського господарства України на період до 2030 року та Стратегії продовольчої безпеки на період до 2030 року.

Список використаних джерел

1. Агропортал. URL: <https://agroportal.ua/ua/views/blogs/ukraina2020-globalnye-vyzovy-evropeiskii-vektor-i-razumnaya-agrarnaya-politika/>

2. Залізнюк В.П. Оцінка індикаторів продовольчої безпеки України. Інвестиції: практика та досвід. 2020. № 2. С. 128-133. 7.

3. Іртищева І.О., Рогатіна А.П., Ільницька О.С. Продовольча безпека – важливий елемент економічної та національної безпеки. Агросвіт. 2020. № 22. С. 3-9.

4. Економічний дискусійний клуб. URL: <http://edclub.com.ua/analityka/ekspres-oglyad-osnovnyh-indykatoriv-prodovolchoyi-bezpeky-v-ukrayini-u-2020-roci>

5. Нрыншын V. Methodology for Assessing Food Security of a Country. Органічне виробництво і продовольча безпека : зб. матер. доп. учасн. VIII Міжнар. наук.-практ. конф., м. Житомир, 21–22 трав. 2020. Житомир : Полісся, 2020.

УДК 331.522.4:332.122:338.43

Рубан О. О.

*кандидат економічних наук,
асистент кафедри економіки,
Національний університет біоресурсів і
природокористування України, м. Київ*

Кудлай С. І.

*студент 2 року навчання ОС Магістр
спеціальність «Економіка»
Національний університет біоресурсів і
природокористування України, м. Київ*

ТРУДОВИЙ ПОТЕНЦІАЛ В СИСТЕМІ СІЛЬСЬКОГО РОЗВИТКУ

Оскільки аграрна сфера й надалі залишається локомотивом української економіки і основною сферою зайнятості на селі, закономірним є важливість і актуальність проблем формування, регулювання та використання трудового потенціалу і його місце і роль в системі сільського розвитку.

В сільській місцевості протягом останніх років спостерігаються стійкі негативні тенденції у використанні трудового потенціалу – зменшується чисельність сільського населення, скорочується кількість робочих місць, низькі темпи диверсифікації сільської економіки, низький рівень доходів сільського населення, зношеність і нерозвиненість інфраструктури, відсутня прогресивна державна політика у сфері сільської зайнятості.

Участь населення у суспільному виробництві та особистому підсобному господарстві супроводжується низьким рівнем продуктивності праці.

Проблеми безробіття, занепадої соціальної інфраструктури спонукають подальший відтік молоді з сільської місцевості.

Ефективне управління розвитком села вимагає не лише підтримки аграрного сектору економіки, а й забезпечення високої якості трудового

потенціалу, поліпшення умов життя, праці, побуту, дозвілля сільського населення; оздоровлення демографічної ситуації тощо.

Ситуація на сільському ринку праці знаходиться в надзвичайно складному стані. Високим є рівень сільського безробіття. У 2019 р. рівень безробіття у сільській місцевості складав 8,7%, що вище, ніж у містах на 0,7%. За даними Державного центру зайнятості, на обліку в службі зайнятості щорічно перебуває біля 1 млн незайнятих осіб. Що ж стосується працевлаштування, то за сприяння служби зайнятості роботу знаходив в середньому лише кожен четвертий мешканець села, що перебував на обліку по безробіттю.

Статистичні дані щодо стану економічної активності у 2000-2019 рр. свідчать, що більшість безробітних селян (93,7-93,9%) намагалися знайти роботу за наймом, але знаходили її не більше 4% безробітного сільського населення. Що ж до започаткування селянами підприємницької діяльності, то її намагалися організувати лише 0,5-1,3% безробітних мешканців села.

Актуальною є і соціальна сторона проблеми сільського ринку праці. Одним з важливих показників умов життя сільського населення є стан благоустрою сільського житлового фонду. Незадовільним є забезпечення сільських населених пунктів побутовим, медичним обслуговуванням, послугами зв'язку, радіо тощо. Тому, якщо навіть уявити, що робочі місця на селі з'являться, то навряд чи вони приваблюватимуть мешканців села через відсутність умов пристойного життя.

Найгірша ситуація у цьому відношенні у малих селах, що неминуче призводить до їх деградації та повного занепаду. Адже відсутність суб'єктів господарювання не дає можливості сільським органам управління поповнювати місцеві бюджети та розвивати соціальну інфраструктуру, відповідно і зменшується кількість робочих місць для селян, створюється напруга на сільському ринку праці.

З метою більш ефективного використання трудового потенціалу та для поліпшення соціально-економічного становища сільських територій вважаємо за необхідне:

- визначити основні пріоритетні напрями державної політики у сфері сільської зайнятості та запровадити цільові програми її забезпечення і підтримки;

- створити умови для ефективного ведення не лише сільськогосподарського виробництва, а й несільськогосподарського (малий бізнес у сфері перероблення сільськогосподарської сировини, розвиток народних промислів, сільського зеленого туризму та інших туристичних проєктів, сфери побутових послуг) з метою диверсифікації сільської економіки та підвищення рівня зайнятості і привабливості сільського укладу життя;

- розробити стратегічні плани розвитку кожного сільського населеного пункту на найближчі 10-20 років із залученням усіх можливих ресурсів і особливостей які в них сформувались;

- розробити та реалізувати організаційно-економічний механізм, який забезпечив би залучення вітчизняних та іноземних інвестицій та збільшив би кількість робочих місць на селі.

Список використаних джерел

1. Економіка праці і соціально-трудова відносини: підручник / [О.В. Шкільов, О.Д. Балан, В.А. Ткачук, Є.О. Ланченко, І.П. Гаврилюк, В.А. Ярославський, С.С. Барабан]; за ред. О.В. Шкільова. – К.: ЦП “Компринт”, 2015. – 750 с.

2. Акулов В.Г. Економіка праці та соціально-трудова відносини : підручник / В.Г. Акулов. – К. : «Знання», 2012. – 390 с.

3. Стат.збірник/Державна служба статистики України: Робоча сила України 2019 – 194 с.

УДК 338.439.02

Семінський А. А.

*аспірант кафедри глобальної економіки,
Національний Університет біоресурсів і
природокористування України, м. Київ*

Науковий керівник: Діброва А. Д.

*доктор економічних наук, професор,
Національний Університет біоресурсів і
природокористування України, м. Київ*

РЕАЛІЗАЦІЯ АГРАРНОЇ ПОЛІТИКИ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ В УКРАЇНІ

Проблема продовольчої безпеки досить складна і багатоаспектна. Вона актуальна як по відношенню до окремо взятої держави, так і в масштабах світового рівня, оскільки стосується кожної людини зокрема і інтересів країни в цілому.

Сьогодні для економіки України проблема продовольчої безпеки, як і раніше, є однією з найважливіших як в політичному, так і в соціально-економічному житті країни. Її основу становить, як і в кожній країні, сільськогосподарська галузь, хоча в принципі значимість сільського господарства в забезпеченні продовольчої безпеки держави не залежить ні від політичного ладу, ні від соціально-економічної діяльності.

Дослідження ключових питань продовольчої безпеки держави постійно в полі зору провідних фахівців та науковців нашої країни і відображені у фундаментальних працях таких учених, як: О. Білорус, О. Бородіна, Я. Жаліло, Г. Калетнік, С. Кваша, Б. Пасхавер, Р. Тринько, І. Романюк, В. Трегобчук. Теоретичні та методичні аспекти оцінки державної продовольчої безпеки

представлені у наукових працях В. Власова, О. Гойчук, О. Кардаш, П. Саблука та ін.

Ще на початку ХХ ст. було помічено, що «хоча сільське господарство і втрачає в економічному масштабі по відношенню до промисловості, але велике його політичне значення» [4]. У сучасному суспільстві питання доступу до продовольства також є однією зі складових частин аграрної політики держави. Специфічність ролі, відведеної сільському господарству, обумовлюється, з одного боку, виробництвом продуктів харчування як основи життєдіяльності людей і відтворення робочої сили, з іншого – виробництвом сировини для багатьох галузей економіки, тобто, по суті, рівень розвитку сільського господарства значно впливає на рівень економічної безпеки країни.

В сучасних умовах агропромисловий комплекс України не в повній мірі забезпечує продовольчу і економічну безпеку. Потенціал АПК реалізований далеко не повністю, за окремими видами продовольства зберігається високий рівень залежності від імпорту. Пріоритетним завданням аграрної політики України є не тільки забезпечення населення основними продуктами харчування, а й відновлення втрачених позицій в складі провідних експортерів продовольства. Саме тому аграрна політика в сфері продовольчої безпеки включає комплекс заходів щодо стимулювання розвитку сільськогосподарського виробництва, регулювання ринку продовольства, соціальному розвитку сільської місцевості. Вона зорієнтована на розвиток сільських територій, збільшення обсягів випуску сільськогосподарської продукції, зростання рівня зайнятості сільського населення, раціональне використання земельних ресурсів [2]. Пріоритетною метою аграрної політики є підвищення ефективності аграрного виробництва та захист інтересів представників аграрного ринку і перш за все споживачів, життєво важливі інтереси яких зводяться до можливостей придбання в необхідній кількості якісної та безпечної продовольчої продукції за прийнятними цінами. В свою чергу зацікавлені в гарантованому збуті своєї продукції за цінами, які дозволять окупити витрати і отримати прибуток, сільськогосподарські виробники. Однак розподіл доданої вартості відбувається таким чином, що на сільське господарство припадає її найменша частина, хоча саме сільське господарство є джерелом виробництва. Виникає парадоксальна ситуація, коли при практично збитковому сільському господарстві функціонує рентабельна харчова промисловість і високорентабельна торгівля.

Ще одним, пріоритетним для вирішення, завданням аграрної політики є зменшення показника експорту продовольчої продукції та збільшення імпорту.

В узагальненому вигляді оцінку стану продовольчої безпеки визначає ряд критеріїв:

1. Самозабезпеченість країни продовольством.

Рівень самозабезпечення в Україні за більшістю харчових продуктів перевищує 100 %. Виняток становить категорія фруктів, зокрема винограду та ягід, забезпечення якими за підсумками 2018 р. було на рівні 84,9 % і дефіцит яких перекривається імпортом.

Негативний баланс сформувався у 2014 р. — разом з анексією Криму Україна втратила 20 % виробництва винограду. До речі, внесок Криму в загальнонаціональне виробництво зерна був невеликим — у межах 5 %. Найбільш значуща втрата — виробництво рису, оскільки на півострові було розташовано понад 60 % посівів цієї культури. Однак цей ринок в Україні завжди був імпортозалежним — внутрішнє виробництво покривало максимум п'яту частину від потреби. Рівень виробництва зерна в Україні більший за потребу внутрішнього ринку на 290 %. [3]

2. Фізична доступність продуктів харчування для споживачів.

Тобто наявність продуктів харчування на всій території країни в кожен момент часу і в необхідному асортименті.

3. Економічна доступність продовольчої продукції.

Суть полягає в тому, що рівень доходів незалежно від соціального статусу населення повинен дозволяти йому купувати продукти харчування, принаймні на мінімальному рівні споживання. Вона залежить від рівня цін і реального розміру доходів населення. Однією з умов досягнення високого рівня продовольчої безпеки є зростання доходів і скорочення масштабів бідності, що в значній мірі визначає економічну доступність продовольства.

4. Безпека продовольства для споживачів.

Даний критерій визначає можливість запобігання виробництву, реалізації та споживання неякісних харчових продуктів, які можуть завдати шкоди здоров'ю населення.

Роль аграрної політики в продовольчій сфері повинна зводитися не тільки до регулювання процесів забезпечення продовольством і створення його запасів чи контролю за якістю продукту, а й до підтримки національних виробників сільськогосподарської продукції. Особливої уваги в аграрній політиці України заслуговує формування стійкого рівня зайнятості в сільській місцевості та підвищення доходів зайнятих в аграрному виробництві громадян.

Як підсумок – аграрна політика повинна бути спрямована на стабільне продовольче забезпечення країни та закріплення позицій на світовому ринку, розвиток агропромислового виробництва, розвиток сільських територій та збереження ресурсного потенціалу АПК.

Список використаних джерел

1. Власов В.І., Саблук В.П., Лисак М.А. Методичні підходи до оцінки продовольчої безпеки країни. Економіка АПК. 2009. № 8. С. 43–45.

2. Саблук П. Т., Лузан Ю. Я. Основні напрями удосконалення державної аграрної політики в Україні. Економіка АПК. 2011. № 5. С. 3–16.

3. Які регіони забезпечують продовольчу безпеку [Електронний ресурс] // Вісник. – 2018. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.visnuk.com.ua/uk/publication/100006825-yaki-regioni-zabezpechuyut-prodovolchu-bezpeku>.

4. Каутский, К. Аграрный вопрос. Социальнодемократическая аграрная программа / К. Каутский. – Пг. : Тип. «Семнадцатый год», 1917.

Слесар Т. М.

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри обліку та оподаткування,
Національний університет біоресурсів і
природокористування України, м. Київ*

ПРОБЛЕМИ ВИРОБНИЦТВА ЛЬОНУ В УКРАЇНІ

Льон з давніх часів був традиційною культурою в Україні. Затребуваність даної культури визначалась її потребою для функціонування багатьох галузей. Льоносіючі сільськогосподарські підприємства в минулому столітті вирощували льон-довгунець на площах не менш, як 200 га. Увага до розвитку льонарської галузі в зоні Полісся і Лісостепу підкріплювалась державними дотаціями, що сприяло розвитку не лише виробництва, а й переробки льонопродукції.

Економічні аспекти формування та функціонування ринку льонопродукції в Україні знайшли відображення в роботах українських вчених – О.В. Гури, П.А. Голобородька, Т.П. Єсипчук, Л.А. Ільків [1], Г.Ф. Карпця, А.В. Назарової, І.П. Поліщука, А.Ф. Скорченка, М.К. Циганка, І.В.Чехова[2], О.М. Шпичака та ряду інших.

Але вплив змін на функціонування аграрних ринків спричинив кардинальні перетворення та непередбачувані руйнівні наслідки, які практично знищили льонарську галузь в Україні. Тому питання щодо дослідження економічного механізму формування і функціонування ринку льонопродукції в Україні потребують сучасного розкриття та подальшого вивчення.

Проведення з початку 90-х років минулого століття руйнівних соціально-економічних реформ визначило стійку тенденцію до скорочення посівних площ, зниження виробництва льоноволокна в льоносіючих регіонах, зменшення випуску льняних тканин, запанував імпорт готових льняних виробів.

Україна випала зі світового ринку льоноволокна через невпинне скорочення виробництва. Цьому сприяла недієвість затверджених державних аграрних програм, відсутність на державному рівні довготермінової стратегії розвитку сільського господарства, відсутність уваги до особливостей програм пільгового кредитування аграріїв. Така державна політика спрямувала виробничу діяльність аграрних підприємств на вирощування прибуткових культур в короткостроковій перспективі.

В останні роки (2017-2019) площі, з яких збирали льон-довгунець, скоротились до 1,4 - 0,8 тисяч гектарів. Виробництво волокна відповідно було в цей період на рівні: 13,2; 6,8; 5,4 тисяч центнерів. В 2020 році інформація в Державній Службі Статистики про льонарство відсутня, з посиланням на конфіденційність статистичної інформації.

Варто відмітити, що дещо більшої уваги приділяють в нашій країні олійному льонарству. Його продукція застосовується для: харчування (олія та насіння); технічних цілей(масло: фармацевтика і миловаріння; типографські

фарби і чорнила; просочення і покриття; замазки, мастики, шпаклівки, штучний віск; фарби для захисту поверхонь, виробництво лінолеуму); годівлі тварин (макуха і мука; експериментальне використання в птахівництві і рибництві).

На ринку волокнистої льонопродукції отримують: волокно (одяг, медичні вироби, домашній текстиль, взуття і аксесуари, текстильні шпалери, технічний текстиль, шпагати і канати); целюлоза (коллоксилин: лаки, фарби, емалі, клеї; карбоксиметил целюлоза: бурові розчини, миючі засоби, ліки; тверді палива; порох для різних видів зброї; вироби з костри). Такий різноманітний перелік продукції в досліджуваній галузі свідчить про її унікальність та необхідність відродження.

Україна до 90-х років займала лідируючі позиції на ринку льонопродукції разом з сусідніми країнами. Занепад досліджуваної галузі в цих країнах відкрив шлях для її розвитку в окремих країнах, зокрема в Китаї та Франції.

Основні посіви в Україні були зосереджені в: Житомирській, Чернігівській, Волинській, Львівській, Івано-Франківській, Сумській, Київській та Чернівецькій областях. В 2005 році їх структура змінилась: більш ніж вдвічі зросли посіви в таких областях, як Чернігівська та незначно в Житомирській.

Для відродження галузі льонарства необхідно ліквідувати проблеми:

- на стадії виробництва льону (застаріла матеріально-технічна база (відсутність сучасної збиральної техніки); скорочення насінницьких підприємств, які займаються насінництвом і районуванням сортів; дефіцит кадрів).
- на стадії переробки льону (знос основних засобів; застаріла матеріально-технічна база; порушення технології).
- на стадії виробництва текстилю (повільне технічне переобладнання: застаріла технічна і технологічна оснащеність, відсутність машинобудування по виготовленню прядильного, ткацького і оздоблювального обладнання; низький рівень державної підтримки).

Вихід галузі в частині льону олійного з тривалої кризи прискорить прийняття ряду невідкладних заходів на законодавчому рівні: скасування експортного мита, удосконалення стандарту на насіння і розширення класифікатора УКТЗЕД позицією «харчове насіння льону».

Без державної підтримки відновлення галузі льонарства неможливе тому, що для неї характерні високі бар'єри для входу, висока капіталомісткість і довготривалий термін окупності.

Доцільно впроваджувати в галузі довгострокові плани розвитку, включаючи диверсифікацію сфери застосування льоноволокна, зокрема в медицині та застосовувати міжвідомчий підхід, створивши єдиний кластер з єдиним підходом до управління і розвитку.

Список використаних джерел

1. Ільків Л.А. Сучасний стан та ефективність виробництва льону. *Молодий вчений: Економічні науки*. 2018. № 12(64). с. 268-273
2. Чехова І.В., Чехов С.А., Шкурко М.П. Вітчизняний ринок льону. *Економіка України*. 2017. № 1 (662). с. 52-63

Степасюк Л. М.
*кандидат економічних наук
доцент, доцент кафедри економіки
Національний університет біоресурсів і
природокористування України, м. Київ*

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ РИНКУ СВИНИНИ В УКРАЇНІ

За останні десятки років в галузі свинарства відбулися істотні зміни. У період екстенсивного розвитку, поголів'я свиней в Україні досягало 21,4 млн голів, проте обсяги виробництва становили всього лише 1,6 млн т.

В 1990-ті рр. галузь практично була зруйнована, поголів'я свиней скоротилося в 2,5 рази до 7851,6 тис. голів, закрилися свинокомплекси, багато гравців даного ринку стали банкрутами. Племінні господарства та система племінного забезпечення були на межі виживання.

З кінця 90-х та на початку 2000-х рр. почалося поступове відновлення галузі. З'явилися невеликі підприємства, які намагалися будувати бізнес повному.

На початку 2010-х р. галузь починає переймати і впроваджувати кращі світові практики, які стали передумовою створення конкурентної галузі в Україні. У 2013 році було досягнуто максимального попиту на свинину - 990 т. Сьогодні ж свинина по споживанню є 2-м, після курятини, продуктом [1].

Сьогодні галузь свинарства характеризується функціонуванням великої кількості суб'єктів господарювання, багатоукладністю, різноманітністю організаційно-правових форм ведення бізнесу. Боротьба на ринку за кращі умови постачання виробничих та фінансових ресурсів, виробництва і реалізації продукції стимулює виробників продукції свинарства до збереження ринкових позицій внаслідок ринкової мобільності, залучення як вітчизняних так і іноземних інвестицій, впровадження технічних та технологічних новацій, вдосконалення системи менеджменту на підприємстві.

Розвиток аграрних підприємств, які займаються виробництвом продукції свинарства визначає забезпеченість населення цінними продуктами харчування, такими як м'ясо та м'ясопродукти, що, в свою чергу, характеризує рівень соціально-економічного розвитку країни [2].

На сьогоднішній день виробники аграрної продукції починають віддавати пріоритет таким фундаментальним, класичним принципам економіки, як спеціалізація, інтенсифікація, концентрація та капіталізація бізнесу. Це вказує про важливу роль організації і розвитку виробництва продукції свинарства на промисловій основі. Досконале визначення «точок росту», здатних не тільки підтримувати існуючий рівень виробництва, а й забезпечувати його зростання – є ключовим напрямом забезпечення розширеного відтворення та підвищення конкурентоспроможності підприємств [3].

В більшості випадків, підвищення конкурентоспроможності підприємств відбувається, внаслідок залучення інвестицій в підприємство. На сьогоднішній день виробники свинини відчують гостру потребу в таких джерелах розвитку. Головною причиною інвестиційного дефіциту є відсутність стратегії підвищення конкурентоспроможності аграрних підприємств, яка би була адекватною до існуючих умов ринку. Стан інвестиційного клімату в галузі свинарства вимагає визначення першочергових пріоритетних об'єктів інвестування, саме тих, які є конкурентоспроможними та інвестиційно привабливими в даний час. Це вплине на актуалізацію необхідності комплексної оцінки конкурентоспроможності підприємств, які безпосередньо займаються виробництвом свинини за сучасною методикою, та дозволить інвесторам мати достовірну інформацію щодо конкурентоспроможності підприємств з метою більш ефективного вкладення коштів.

В червні 2020 року Асоціація «М'ясної галузі» розпочала реалізацію програми розвитку м'ясної галузі України «**Нове свинарство 2025**». Метою програми є збільшення виробництва свинини до 3 млн т, з яких щонайменше 1 млн т – свинина із доступною ціною для населення нашої країни, та 2 млн т – для експорту в інші країни світу.

Проте, у виробників свинини немає внутрішніх ресурсів та запиту для трансформації галузі. Підтвердженням цього є вісім років застою у галузі свинарства та щороку новий антирекорд поголів'я свиней. У промисловому свинарстві в 2020 р. 24 області України забезпечити поголів'я - 3,3 млн свиней, що свідчить про те, що вітчизняне свинарство практично не розвивається.

Тому, єдиним правильним рішенням є консолідація виробництва та переробки. Сьогодні в збільшенні поголів'я свиней зацікавлені переробники, частина м'ясопереробних підприємств уже готова вертикально інтегрувати з підприємствами, які займаються вирощуванням худоби, а частина готова до співпраці у формі кооперативу переробників із виробниками.

Проведені дослідження свідчать, що знижується технологічний рівень ведення галузі свинарства. Виробництво м'яса є рентабельним практично тільки у спеціалізованих свинарських комплексах, які займаються великотоварним виробництвом, застосовуючи інтенсивні технології та мають значно вищий рівень технічного та технологічного забезпечення.

Тому, для подальшого нарощування виробництва свинини першочергову увагу слід зосередити на збереженні і вдосконаленні вітчизняного племінного генофонду.

Варто матеріально зацікавити племінні підприємства вирощувати висококласний племінний молодняк з врахуванням міжнародних вимог до його оцінки за фенотипом та генотипом, а виробників свинини зацікавити у придбанні цього молодняку, а не іншого випадкового поголів'я. Необхідно призупинити як безсистемний масовий імпорт свинини та поголів'я худоби для відгодівлі, так і племінного молодняку [4].

Отже, в умовах сьогодення відбувається дуже жорстка конкуренція. Тому, для того, щоб вижити і ефективно працювати, підприємствам з виробництва свинини потрібно мати високопродуктивних тварин, повноцінні та збалансовані корми, використовувати ресурсощадні технології виробництва племінної і товарної продукції оптимальної собівартості.

Список використаних джерел

1. Галузь у розрізі: піки і спади свинарства URL: <http://pigua.info/uk/post/section/standpoint> (дата звернення 12.08.2021).
2. Кондратюк О.І. Конкурентоспроможність сільського господарства та шляхи її підвищення. Актуальні проблеми економіки. 2011. 147 с.
3. Шпичак О. М., Боднар О. В., Пашко С. О. Цінова ситуація на ринках продукції тваринництва в Україні. Київ : ННЦ «ІАЕ». 2017. 52 с.
4. Бабенко М. «Нове свинарство 2025» URL: <https://association-mg.com.ua/novyny/293-20-mln-svinej-do-2025-roku-dostupni-tsini-na-m-yaso-dlya-naselennya>(дата звернення 10.08.2021).

УДК: 339.9

Ing. Synetska Yelyzaveta

*PhD student, Department of Economics
Slovak University of Agriculture in Nitra*

PROSPECTS OF UKRAINIAN AGRICULTURAL MARKET DEVELOPMENT IN THE CONTEXT OF EUROPEAN INTEGRATION

Ukraine accounts for 11% of all arable land in Europe (TRANGUL L. et al., 2014). Ukraine is able to provide food for about 140 million people, and in the conditions of changes in the management system of the agricultural sector, Ukraine can take a leading position in the European Union. However, there are many problems along the way that require research and solutions.

Agriculture is the only industry in Ukraine that has shown growth over the past 17 years, but the agro-industrial complex provides 14% of Ukraine's GDP. The agricultural sector brings every third dollar that Ukraine receives. Without these foreign exchange earnings it would be difficult to hope for stabilization of the hryvnia exchange rate and an increase in the gold and foreign exchange reserves of the National Bank of Ukraine.

In November 2008, the review of the organizational and economic mechanism for implementing the EU CAP was completed, which made it clear that after 2013, the next stage of reforming the common agricultural policy will take place, adapting it to new long-term trends in the development of the world agricultural sector. The European Commission published a communique entitled “Joint agricultural policy until 2020: meeting the food, natural resource and territorial challenges of the future”, where was described possible options for the development of the EU's common agricultural policy in 2014-2020 (VARSHAVSKA N., 2016).

The priorities of the EU CAP for the planning period 2014-2020 were chosen according to the “Europe 2020” strategy, which defines three approaches to strengthening the economy: reasonable growth, sustainable development, and comprehensive growth (Ministry of Justice of Ukraine., 2014).

From October 1, 2017, additional quotas began to apply to five items of Ukrainian agricultural products from this list: honey, grape juice, barley flour, processed tomatoes, oats. Quotas for wheat, corn and barley groats took effect from January 1, 2018. As of January 11, 2018, EU quotas for Ukrainian honey (8,000 tons), grape and apple juice (14,000 tons) have been exhausted, and quotas wheat exports were exhausted by 25%.

If the quota expires, Ukrainian companies can supply their products to the EU by paying a duty, which makes their products uncompetitive in EU markets due to significant price increases. This indicates the need to diversify Ukrainian exports, connecting the countries of Asia and Africa to Ukrainian area of interest, paying special attention to Chinese markets.

One of the priority areas for the agro-industrial complex of Ukraine for 2018 is farming. The restraining factor for the production and export of high-quality beef is the structure of farming in Ukraine. Most of farms (almost 66%) are maintained by households, and only 34% are agricultural enterprises. For the development of this industry it is necessary to change the structure of animal husbandry. For this purpose, the budget of Ukraine for 2018 provided UAH 2.3 billion. So far, Ukraine is dominated by the purchase and sale of calves and young cattle from the population. To change this situation, it is necessary to create attractive conditions for long-term investment in the industry, as their payback has a long time.

State support should be aimed at: reducing the cost of construction or reconstruction of livestock farms and complexes; cheaper loans for such construction; development of genetics and selection. Their implementation is impossible without the connection of innovative technologies.

It should be kept in mind that any investment projects will not solve the tasks set by the state for the development of the livestock industry in the country without the introduction of innovative technologies. Any company that has such technologies and is able to implement them by investing in the economy of Ukraine, before entering Ukrainian market, will assess the level of “security” for their property: it is the courts and the “stability” of the law; secondly - infrastructure: roads, airports, railway stations; thirdly, it is the potential of human capital and fourthly, the tax regime (CHEBERIAK O., 2014).

In matters of additional capital raising in Ukraine, it makes sense to turn to the experience of Poland. Poland and Ukraine are two post-socialist states that had roughly the same starting positions at the beginning of the transformations, a rather similar economic structure, a similarly complex geopolitical situation, and a polarized political system.

Territorial reform is currently being introduced in Ukraine, which provides the consolidation of local communities and the delegation of greater powers to them,

along with responsibility (COREIBA L., 2016). It is known that a third of our population lives in rural areas. Community consolidation should take place there.

The idea, at first glance, is good, because it is supposed to restore Ukraine's rural communities, or rather the Ukrainian villages, which are dying out. But given the growing debate in Ukrainian society over this reform, it should be noted that without demonopolization in the agricultural sector of the economy and without the return of land to the rural population, Ukrainian villages will not be revived or flourished.

Today, Ukrainian agriculture is quite far from the level of Poland, and Polish scientists, in turn, emphasize that their agriculture is 30 years behind the development of agriculture in Western Europe, and from the United States - for a much longer period (LIPCHUK N., 2018). It is becoming obvious that the attempt to compete with highly developed countries in the industrial model of agricultural development is unpromising.

The generalization of the state of Ukrainian and Polish agriculture makes it possible to assess the achievements of the agro-industrial complex in Poland and to overcome the backwardness of the Ukrainian countryside. First of all, the strength of Poland is the Polish gminas, centers of self-government at the local level. The current system of local self-government in Poland is able to effectively manage territories and promote their development. It has the opportunity not only at the discretion of the local community to redistribute funds allocated from the state budget, but also to actively attract additional funds for the implementation of projects of various levels. Unfortunately, the United Territorial Communities (UTCs) established in Ukraine do not yet have experience in writing and defending fundraising projects to address pressing community issues.

The most painful place for all UTCs in Ukraine are roads, or rather their almost complete absence. There is clearly a lack of funds allocated from the state budget and attracted from local budgets. Winning projects in competitions in international organizations could come to the rescue. Poland's experience in project management is impressive and should be useful to Ukrainian UTCs. Without creating proper living conditions for people in the countryside, one should not think about the significant successes of the Ukrainian countryside. Especially about the return home of Ukrainian seasonal workers, so that they create added value in their homeland.

Conclusions. Global trends indicate that Ukraine can gain a lasting push for development and even become a world leader, becoming a breadwinner for almost the whole world. The adoption of EU norms and standards in Ukraine, together with duty-free trade, should attract investors who want to introduce the latest technologies into the country's economy. This will help turn Ukraine's economy into an exporter of value-added products, and exports of raw materials will be a thing of the past.

More active involvement of innovative technologies can ensure a steady growth of exports from the Ukraine. To this end, it is necessary to constantly expand the markets for its products, relying not only on EU countries, but also on cooperation with African and Asian countries, in particular with China.

References

1. VARSHAVSKA N. 2016. Main priorities of the Common agricultural policy of the EU countries. *Economics and management organization*. 2016. Available at: jeou.donnu.edu.ua.
2. Ministry of Justice of Ukraine. 2014. *European Commission Report "Europe 2020". Strategy for smart, sustainable and inclusive growth*. 2014. Available at: <http://www.minjust.gov.ua/file/31493>.
3. State statistics service of Ukraine. Available at: ukrstat.gov.ua.
4. CHEBERIAK O. 2014. Prerequisites and objective necessity of modernization of the agricultural sector of the economy of Ukraine. *Agrosvit*. 2014. № 4. P. 44–51.
5. COREIBA L. 2016. Administrative reform in Ukraine. *Propozytsiya*. 2016. № 3. P. 108–111.
6. LIPCHUK N. 2018. Comparative assessment of agriculture in Ukraine and Poland. *Agrosvit*. 2018. № 63. P. 22–26.

Тігієвська Д. В., Патяка Д. С.
студенти спеціальності «Менеджмент»
Науковий керівник: Бочарова Н. О.
кандидат економічних наук,
доцент, доцент кафедри менеджменту
Таврійський державний агротехнологічний університет
ім. Дмитра Моторного

ОПТИМІЗАЦІЯ СИСТЕМИ МОТИВАЦІЇ ПРАЦІ ЯК ФАКТОР ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ БАНКУ

Одним з найактуальніших завдань сучасного комерційного банку є формування конкурентоспроможної моделі розвитку, яка залежить від його надійності і можливості надання конкурентних продуктів і послуг.

Сучасні умови розвитку банківського бізнесу, пов'язані з високою динамічністю зовнішнього середовища, ускладненням конкуренції, стрімким розвитком інформаційних технологій, глобалізацією фінансових відносин. Менеджмент в області забезпечення конкурентоспроможності допомагає керівникам кредитних організацій свідомо обирати стратегію розвитку, порівнювати свій ентузіазм з реальністю і усвідомлювати існуючі обмеження, що диктуються як зовнішньої, так і внутрішньої середовищем оточення. [1,3]

При розробці та просуванні на ринок нових банківських продуктів, відбувається реструктуризація ресурсів, а також проявляється виразна диференціація, згідно з якою самостійні форми участі в цих процесах знаходять певні складові системи «праця-капітал».

Домінуючим трендом для вітчизняних банків на посткризовому ринку є укрупнення і консолідація, а також боротьба за клієнтів. Саме тому на процес

формування інтелектуально-когнітивних ресурсів сучасного комерційного банку істотно впливає рівень розвитку компетенцій персоналу. Конкурентний потенціал комерційного банку формується переважно за рахунок залучення в систему управління банком кваліфікованого персоналу, який в той же час потребує гідного рівня винагороди пропорційно своїх спеціальних знань та навичок. Тому для управління розвитком системи компетенцій фахівців комерційного банку необхідна активізація їх доміантних мотивів за умов формування колективної трудової мотиваційної системи.[3] Командна мотивація персоналу банку передбачає створення проектних груп, що займаються комплексним аналізом стратегії конкурентного позиціонування банку на ринку послуг, розробкою і модернізацією банківських продуктів, вдосконаленням бізнес-процесів і розвитком організаційного капіталу. [3]

Зрозуміло, що сучасна система мотивації праці персоналу банку повинна бути спрямована на розвиток людського капіталу, підвищення лояльності співробітників за рахунок формування і розвитку професійних компетенцій при забезпеченні високої якості сервісного обслуговування та консалтингової підтримки клієнтів. Наявність фахівців, що володіють достатніми компетенціями для взаємодії із сучасною клієнтською базою банків, дозволяє розглядати їх як ефективний нематеріальний актив. Цей фактор забезпечує високий рівень рентабельності діяльності банківських установ. Тому система мотивації фахівців банку повинна бути націлена на забезпечення його надійності і конкурентоспроможності.

Самі мотиваційні моделі, спрямовані на зростання лояльності співробітників, повинні бути конкурентними, здатними утримувати персонал, підвищувати його компетенції і орієнтувати на створення прибутковості інноваційно орієнтованої кредитної організації. Система мотивації повинна включати не тільки інструменти матеріального стимулювання (висока заробітна плата, премії та інші форми матеріального заохочення), але і інструменти забезпечення подальшого професійного, кар'єрного зростання, підвищення самооцінки фахівців та їх прагнення до підтримки інноваційності діяльності банку. Моральне заохочення є міцно пов'язаним із підвищенням клієнтоорієнтованості співробітників банку з одного боку, та кар'єрним зростанням персоналу – з іншого. [1,2,3]

Таким чином побудова підсистеми управління персоналом в комерційному банку має виключно довгостроковий аспект розвитку організації, в якому надважливу роль відіграє саме процес управління системою мотивації банківського персоналу, побудованої на постійному оновленні та піднесенні компетенцій персоналу у синхронізації з показниками ефективності роботи установи.

Список використаних джерел

1. Богацька Н. М. Значення мотивації праці персоналу для досягнення цілей підприємства /Н. М. Богацька, І. О. Демчук // Регіональна економіка. – 2009. – № 6. – С. 11 – 17.

2. Баник О. Сучасні проблеми мотивації праці та їх вплив на ефективну діяльність підприємств //Вісник Хмельницького національного університету. №2. Т. 2. 2010. - С. 87-91

3. Бочарова Н.О. Мотиваційна складова в системі адміністративного управління персоналом підприємств// Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету (економічні науки) / за ред. Л. В. Синяєвої. Мелітополь: “ Люкс”, 2020. № 1 (41) С. 158-165. URL: <http://elar.tsatu.edu.ua/handle/123456789/13608>

УДК 677.12:339

Ткач Н. М.

*аспірант кафедри економіки
Національний університет біоресурсів і
природокористування України, м. Київ*

ТЕНДЕНЦІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВИРОЩУВАННЯ ТЕХНІЧНИХ КОНОПЕЛЬ В УКРАЇНІ

Коноплі в нашій державі, традиційно вирощувана сільськогосподарська культура, у 1913–1939 роках в Україні в середньому висівали понад 100 тис. га конопель, у 1972 році – 72 тис. га, а нині – близько 1 тис. га. Найбільші посівні площі конопель були в період кінця 50-х років ХХ ст. – 150 тис. га, що становило 25% від загальних площ світового лідера виробництва конопель – СРСР [1,2].

Таблиця 1

Виробництво коноплі на насіння в Україні

Рік	площа зібрана, тис. га	обсяг виробництва, тис. ц	урожайність, ц з 1 га
2016	2,8	16,0	5,8
2017	2,6	10,0	4,3
2018	1,1	5,0	4,6
2019	1,0	5,1	4,4
2020	1,0	5,1	4,4
2020 у % до 2016	35,7	31,9	75,9

*складено автором за даними Державної служби статистики України [3].

За останні 5 років спостерігається тенденція до зменшення посівних площ під культуру коноплі на насіння – на 64,3% в 2020 р. порівняно з 2016 р. (табл. 1). Суттєво зменшилися також і обсяги виробництва коноплі в Україні – на 68,1% в 2020 р. відповідно до 2016. Урожайність також знизилась на 24,1%, з 5,8 ц/га в 2016 році до 4,4 ц/га в 2020 році, що є середнім результатом за період останніх 5 років.

Насіння конопель є затребуваним товаром на світовому ринку як харчовий продукт за рахунок тренду екологізації. Також насіння конопель є високо маржинальним продуктом, який створює високу додану вартість –

переробка 1 кілограма насіння конопель дає продукції на 1000 й більше гривень при його товарній вартості в 40-60 грн [2].

У 2020 році Україна виробила 510 т насіння конопель, з яких 85 т експортувала до США та ще двох країн ЄС на суму 173 тис. дол США. Географія експорту насіння конопель з України станом на 2020 р. досить вузька (рис. 1).

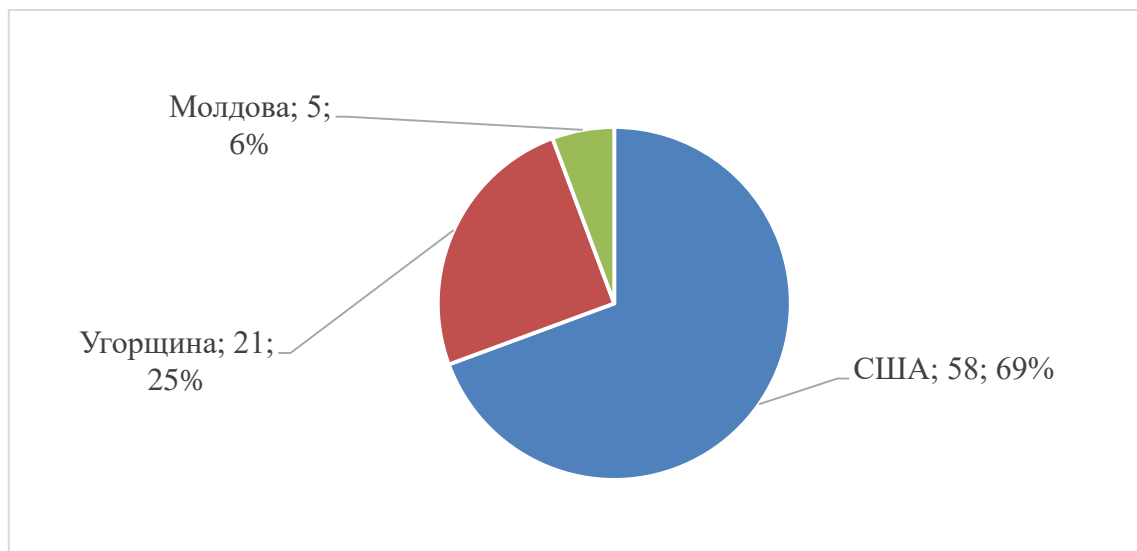

Рис. 1. Географія експорту насіння конопель у 2020 році, т; %.

* складено автором за даними Державної служби статистики України [3].

Найбільшим імпортером українського насіння конопель в 2020 році були США, до яких було експортовано 58 т сировини, що становить 69% від загального експорту даної культури, решта 31% припадало на Угорщину та Молдову. При цьому потреби зростають – так у ЄС переживають бум на конопляну – здорову і збалансовану – їжу. З конопель виготовляють композити, одноразовий посуд, який розчиняється у ґрунті за 3 місяці, коноплі добре очищують ґрунти, з гектара посівів можна отримати 12-15 тон сухої біомаси (такого приросту не дає жодна порода дерев, навіть енергетична верба), теплотворна здатність коноплі на рівні бурого вугілля, до того ж і золи практично не лишається [2]. Відповідно, культура є дуже універсальною.

За останні 90 років Інститут луб'яних культур України вивів 70 сортів технічних сортів коноплі, що є безумовною перспективою до розвитку ринку технічних конопель в Україні. Позитивна тенденція в цьому ж напрямку спостерігається й на світовому ринку, як і в плані розширення діапазону застосування насіння коноплі. Відповідно, на часі подальші ґрунтовні дослідження щодо розвитку виробництва коноплі.

Список використаних джерел

1. Бірта Г. О., Бургу Ю. Г. Основи рослинництва і тваринництва. К.: «Центр учбової літератури». 2014. 304 с.
2. Бізнес на коноплях: від заборони до передової галузі. URL: <https://www.ukrinform.ua>
3. Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

Faichuk Oleksandr

PhD in Economics,

*Associate Professor of the Administrative management and
foreign economic activity department,*

Faichuk Olha

*PhD in Economics, Associate Professor of the
banking and insurance department,
NULES of Ukraine, Kyiv*

THE EUROPEAN GREEN DEAL: CHALLENGES AND OPPORTUNITIES FOR AGRICULTURAL POLICY OF UKRAINE

The European Green Deal was presented by the President of European Commission *Ursula von der Leyen* on 11 December 2019. Generally, it is a roadmap for making the EU's economy sustainable by turning climate and environmental challenges into opportunities across all policy areas and making the transition just and inclusive for all [1]. Important place in the Deal had occupied the strategy «From Farm to Fork»: for a fair, healthy and environmentally friendly food system. In turn, the corner stone of the Strategy is to reduce the environmental and climate footprint of the EU food system and strengthen its resilience, ensure food security in the face of climate change and biodiversity loss and lead a global transition towards competitive sustainability from farm to fork and tapping into new opportunities [2].

It is expected the emphasis of the EU agricultural policy on food security and reducing the impact of agriculture on the environment will have a sharp impact on strengthening the requirements of EU member states to Ukrainian food exporters. In this regard, there is an urgent need to bring the agricultural sector in line with EU requirements. The reorientation to ecologically clean agri-food production and development of smart agriculture should be started today [3].

However, not all European Commission actions related to strategy «From Farm to Fork» have a significant risk for Ukrainian agri-food sector. In particular, the Commission will take actions to reduce by 50% the use and risk of chemical pesticides by 2030. The Ukrainian agricultural producers consume only 0,7 kilograms of pesticides per hectare of arable land while the European farmers – 3,5 kilograms (in five times more) [4]. According the Strategy, producers of agrarian products in the EU should reduce pesticide consumption by 1,75 kilograms per hectare by 2030 that exceeds the Ukrainian level in two times. Therefore, there is no risk for native farmers and exporters here.

Also, the European Commission will act to reduce fertilizer use by at least 20% by 2030. The Ukrainian producers of agrarian products used Nutrient nitrogen (N) (total) – 43,45 kg/ha, Nutrient phosphate (P_2O_5) (total) – 10,87 kg/ha and Nutrient potash (K_2O) (total) – 9,11 kilograms per area of cropland in 2019. That period the farmers from the EU consumed to production: 86,7 kg N /ha; 22,82 kg P_2O_5 /ha and 25,31 kg K_2O per hectare [4]. Obviously, this situation also does not make any threat to the Ukrainian farmers.

Regarding reduce nutrient losses by at least 50%, while ensuring no deterioration on soil fertility (next goal), it should be noted that soil nutrient budget in Ukraine equals only 12.4 kg / ha then in the EU - in 8 times more (96.8 kg / ha). Thus, improvements in this direction should not be of concern to native agricultural producers and authorities.

The next action to reduce by 50% the sales of antimicrobials for farmed animals and in aquaculture by 2030 requires additional information for research. But based on the scale of development of the Ukrainian livestock industry, it can be assumed that this issue is not likely to do a significant threat.

Perhaps, the main challenges for the agricultural policy of Ukraine and for all stakeholders of the native agrarian market from the implementation of food strategy in the EU concern, first, storage, processing, retailing, packaging, and transportation of food where a major contribution to GHG emissions can be significant. As the result, there is a risk for Ukrainian exporters of food regarding the implementation of the carbon adjustment mechanism by the European Commission.

On the other hand, the European Green Deal creates a new opportunity for the Ukrainian producers and exporters of agricultural products. The agriculture area under organic food production was 468 thousand hectares in Ukraine in 2019. It was only 1,1% of total agricultural area of the country [4]. To compare, in the EU the share of area under organic farming was 8,5% in this year. Moreover, only Malta shows a smaller share than Ukraine - (0.47%). By the way, the leaders of the EU region in terms of indicators were Austria (25.3%), Estonia (22.3%), Sweden (20.4%), the Czech Republic (15.2%) and Italy (15.2%) [5]. Moreover, in the strategy «From Farm to Fork» European Commission will boost the development of EU organic farming area with the aim to achieve 25% of total farmland under organic farming by 2030 [6].

According to the research within the project "Assessment of technological needs in Ukraine" under organic production can be occupied up to 4 million hectares, while the potential for the introduction of technologies of minimum tillage, according to the same study, can achieve 10 million hectares. It should be noted that minimal tillage helps to preserve its structure, prevents the loss of humus and erosion, and helps reduce greenhouse gas emissions [7].

Also, it should be noted that emissions on agricultural land CO₂eq per hectare of agricultural land in the EU-27 in 2019 equaled 3,5 tonnes per hectare while in Ukraine the value of this indicator was almost three times less – 1,2 tonnes per hectare [4].

Thus, under conditions of the European integration, the agricultural policy of Ukraine should meet a new roadmap of EU's development in particular the food strategy «From Farm to Fork». Firstly, it is required to make favorable business conditions by laws and other legal acts to fast organic farming growth and provide to reduce the risks of increasing GHG emissions in the total food chain.

References

1. The European Green Deal sets out how to make Europe the first climate-neutral continent by 2050, boosting the economy, improving people's health and quality of life, caring for nature, and leaving no one behind. *Press release*. Brussels, 11 December 2019. – URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/e%20n/ip_19_6691
2. Farm to Fork Strategy: For a fair, healthy and environmentally-friendly food system. European Commission. - URL:https://ec.europa.eu/food/system/files/2020-05/f2f_action-plan_2020_strategy-info_en.pdf
3. Європейський Зелений Курс/ Представництво України при Європейському Союзі. Brussels, 15 квітня 2021. - URL: <https://ukraine-eu.mfa.gov.ua/posolstvo/galuzeve-spivrobotnictvo/klimat-yevropejska-zelena-ugoda>
4. Official web site of Food and Agriculture Organization of the United Nations. FAOSTAT - URL:<http://www.fao.org/faostat/en/#data/RL>
5. Official web site of EUROSTAT - URL: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/sdg_02_40/default/table?lang=en
6. Factsheet: From farm to fork: Our food, our health, our planet, our future – Brussels, 20 May 2020 - URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/fs_20_908
7. Європейський зелений курс: можливості та загрози для України. *Аналітичний документ*. ГО «Ресурсно-аналітичний центр «Суспільство і довкілля», ГО «Інститут економічних досліджень та політичних консультацій» і ГО «ДІКСІ ГРУП», квітень 2020. – С. 41 - URL: <https://www.rac.org.ua/uploads/content/571/files/european-green-dealuafinal.pdf>

УДК 33.012.42/.43:631.86(477)

Червоний Д. В.

*аспірант кафедри глобальної економіки,
Національний університет біоресурсів і природокористування України*

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ РИНКУ ОРГАНІЧНИХ ДОБРИВ В УКРАЇНІ

Ринок органічних добрив є особливо важливим для України, тому що його ефективне функціонування має першочергове значення для забезпечення продовольчої, екологічної та енергетичної безпеки держави, з одного боку, та біоекономічної фундаментальної складової, з іншого боку, у зв'язку з тим, що Україна сьогодні є одним з найбільших гравців на світовому ринку продовольства та займає лідируючі позиції за обсягами експорту сільськогосподарської продукції. Отже, розвиток ринку органічних добрив, в умовах невпинного зростання вартості мінеральних добрив та дедалі гострішої їх нестачі в Україні, вимагає пошуку шляхів підвищення рівня забезпечення щорічно зростаючих потреб сільськогосподарських підприємств по забезпеченню рослин поживними речовинами, у зв'язку з чим особливої

актуальності набувають аналіз тенденцій сучасного стану ринку та визначення перспектив його розвитку.

The organic fertilizers market is particularly significant for Ukraine, because on the one hand its effective functioning is of paramount importance for ensuring national food, environmental and energy security, and on the other hand - for its bioeconomic fundamental component, as nowadays Ukraine is one of the biggest players in the world's food industry and occupies a leading position in the agricultural export.

Thus, under conditions of constant rising of mineral fertilizers costs and their increasingly acute shortage in Ukraine, development of the organic fertilizers market requires finding ways of increasing the level of insuring the annually increasing needs of the agricultural enterprises in terms of supplying plants with nutrients. Due to this fact, the analysis of the current market trends and identifying its development prospects have become particularly important.

Однією з найважливіших завдань сучасності є інтенсифікація темпів розвитку землеробства, перетворення його в високо розвинутий сектор економіки. Сільськогосподарські виробники постійно прагнуть отримати щонайвищі урожаї, заради якого застосовують велику кількість мінеральних добрив та засобів захисту рослин, обмежуючи використання органічних добрив. Теперішнього часу спостерігається явний дисбаланс по внесенню мінеральних добрив під основні сільськогосподарські культури.

Внесення мінеральних добрив у підвищених дозах з засобами захисту рослин за нестачі органіки сприяють агрохімічній деградації, біотоксикозу і дегуміфікації ґрунтів та погіршенню їх агрономічних властивостей. Так, за даними ННЦ «Інститут ґрунтознавства та агрохімії імені О.Н. Соколовського», частка площ, оброблених органічними добривами, сьогодні становить 1,1%.

Споживацьке ставлення до ґрунтів обернулося тим, що більше 20 млн. га земель сільськогосподарського призначення на сьогодні визнано деградованими, а від 14 до 17 млн. - ерозійно небезпечними. Спостерігається тенденція до збільшення накопичення токсичних речовин і важких металів. Зникнення чорноземів є однією з найсерйозніших проблем в Україні. Щорічно втрати України від впливу негативних процесів інтенсифікації сільськогосподарського виробництва з використанням засобів хімізації складають більш ніж 500 млн. т ґрунту, з якою втрачається 24 млн. т гумусу, 1 млн. т азоту, 700 тис. т фосфору, 10 млн. т калію.

В сучасних складних фінансово-економічних умовах підприємства-виробники мінеральних добрив не задовольняють потреби внутрішнього ринку в частині гострої їх нестачі та невпинного зростання вартості яких в Україні.

На теперішньому етапі галузь виробництва органічних добрив України має низку проблем, вирішення яких є необхідною умовою стабілізації та зміцнення її позицій на внутрішньому, а в послідуєчому, на міжнародному ринках для забезпечення внутрішньої стабільності держави. За таких умов ключове значення органічних добрив полягає в відновленні, підтриманні та управлінні родючості ґрунту, вирощуванні стабільно високих урожаїв

сільськогосподарської продукції високої біологічної якості. При постійному застосуванні органічних добрив покращується агрохімічний, фізико-механічний та біологічний стан ґрунту. Органічні добрива позитивно впливають на перетворення радіонуклідів і важких металів на малорухомі і недоступні рослинам сполуки.

Потенціал родючості ґрунтів України, за умови раціонального науков-обґрунтованого підходу, дозволяє одержувати сталі врожаї на рівні 60 млн т зерна, а за відповідних капіталовкладень – поступово вийти на рівень 80 млн т. Унікальний земельно-ресурсний потенціал держави, ощадливе, ефективне, раціональне й екологічнобезпечне використання та всіляка охорона якого є в сучасних умовах однією з найактуальніших проблем національної безпеки країни.

Утилізація відходів тваринництва посередництвом виробництва інноваційних органічних добрив різних препаративних форм та їх модифікацій, як складова продовольчої та екологічної безпеки, є стратегічно важливими для розвитку національної економіки України. Обсяг відходів в Україні складає понад 51 млн. т. курячого посліду, що свідчить про значну начебто економічну і екологічну проблему, пов'язану з послідом і яку можна ефективно розв'язати та вирішити шляхом виробництва органічних добрив і при структурованому раціональному підході, з урахуванням застосування інноваційних технологій утилізації/переробки такого сировинного компоненту, в короткостроковій перспективі, практично, розвинути ринок органічних добрив та майже повністю відійти від застосування мінеральних добрив в Україні

Взірцем такого дбайливого підходу до питань національної безпеки є співпраця Європейського Союзу, Європейського парламенту і Ради ЄС в розрізі наступних цілей та завдань, які стоять теж і перед Україною:

- створення та стимулювання справжнього внутрішнього ринку органічних добрив в наслідок повноцінного використання потенціалу внутрішнього ринку сировини органічного походження або вторинної сировини відповідно до моделі кругової економіки і стратегією Bioeconomy 6 шляхом перетворення відходів в поживні речовини для сільськогосподарських культур;

- визначення правил поводження з відходами, утилізація органічних відходів і побічних продуктів шляхом переробки їх в органічні добрива, ефективне використання сировини і перетворення проблем евтрофікації та утилізації відходів в економічні можливості;

- визначення вимог безпеки, якості, маркування та застосування органічних добрив;

- поліпшення екологічної та продовольчої безпеки та охорона навколишнього середовища;

- запобігання забрудненню і деградації ґрунтів, відновлення родючості ґрунтів;

- отримання сільськогосподарської продукції високої біологічної якості;

- зниження викидів емісійних газів;
- захист водних ресурсів.

Переведення агропромислового сектору на інтенсивний екобезпечний шлях розвитку землеробства та виробництво екологічної продукції рослинництва з використанням органічних добрив дозволить вирішити низку гострих соціально-економічних, екологічних та продовольчих питань.

Список використаних джерел

1. Кириленко І.Г., Токарчук Д.Н. Ефективна організація використання відходів аграрних підприємств у формуванні енергетичної та екологічної безпеки.
2. Bereziuk S.V., Zubar I.V. Modern economic and ecological aspects of fertilizer application in the crop production // *Ekonomika APK*. - 2019. - № 10 - Р. 34
3. Circular economy:fertilisers - europa.eu. URL: http://europa.eu/rapid/press-release_IP-16-827_en.htm
4. Зубар І. В. Еколого-економічні проблеми сучасного землекористування господарств Вінниччини. *Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики*. 2016. № 9. С. 30-41.
5. Офіційний веб-сайт ННЦ "Інститут землеробства НААН" . URL: <https://zemlerobstvo.com>.
6. Офіційний веб-сайт ННЦ "Інститут ґрунтознавства та агрохімії імені О. Н. Соколовського". URL: <http://www.issar.com.ua>.
7. Офіційний веб-сайт Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
8. Офіційний веб-сайт ДУ «Інститут охорони ґрунтів». URL: <http://www.iogu.gov.ua>.
9. Офіційний веб-сайт інформаційно-аналітичного агенства «Мінфін». URL: <https://index.minfin.com.ua>.
10. Офіційний веб-сайт Міністерства аграрної політики та продовольства України. URL: <http://www.minagro.gov.ua>.
11. Офіційний веб-сайт Продовольчої і сільськогосподарської організації ООН. URL: www.fao.org.
12. Офіційний веб-сайт Української агропромислової групи. URL: <https://www.uapg.com.ua>.
13. Офіційний веб-сайт Урядового порталу. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>.
14. Офіційний веб-сайт Української конфедерації. URL: <http://agroconf.org/>
15. Reinert E. S. How rich countries got rich... and why poor countries stay poor. *Public Affairs*. 2015. 444 p.
16. Ходаківська О. В., Корчинська С. Г., Матвієнко А. П. Еколого-економічні аспекти відтворення родючості ґрунтів. *Землеробство*. 2017. Вип. 1. С. 16-21.

17. Ходаківська О. В., Корчинська С. Г., Матвієнко А. П. Економічні проблеми відтворення родючості ґрунтів. Вісник аграрної науки. 2017. № 12. С. 71-75.

18. Wang, Hanxi & Xu, Jianling & Liu, Xuejun & Zhang, Di & Li, Longwei & Li, Wei & Sheng, Lianxi. Effects of long-term application of organic fertilizer on improving organic matter content and retarding acidity in red soil from China. Soil and Tillage Research. 2019. Vol. 195, 2-9.

19. І. В. Квітка. Організаційно-економічні проблеми поводження з відходами птахівництва в Україні. 2017. С.95-98

20. Камінський В.Ф., Балюк С.А., Мірошніченко М.М., Вожегова Р.А., Руденко Є.В., Лупенко Ю.О., Кочик Г.М., Оліфір Ю.М. Інформаційно-аналітичні матеріали щодо наукового обґрунтування заходів із збереження та відтворення родючості ґрунтів. -НААН УКРАЇНИ. Відділення землеробства, меліорації та механізації . -2019. С.79.

21. Червоний В.В., Органічне добриво “Паросток”– Видавництво Твіса. 2020. – 25 с. URL: <http://www.uniflor.com.ua>.

UDC 613.2:615.252

Cherednichenko O.

*Candidate of technical sciences,
Associate Professor, Associate Professor of Economics*

Chichkina T.

*Graduate student of Economics,
National University of Life and
Environmental Sciences of Ukraine, Kyiv*

USE OF ELAMINE FOR CREATION OF PRODUCTS OF THERAPEUTIC AND PREVENTIVE ACTION

Introduction. Scientific information in the field of nutrition shows that in the living conditions of modern man it is difficult to ensure an adequate supply of all necessary macro-and micronutrients through traditional nutrition.

The current global trend in the field of food technology is the development of innovative foods of high nutritional value, which are able to influence various physiological processes in the human body, as well as stimulate and improve resistance to various diseases. To achieve this effect, it is necessary to introduce into the composition of food functional ingredients with certain physiological properties.

These circumstances determine the relevance of creating functional products that, on the one hand, will fill the lack of nutrients, make nutrition rational and balanced, and on the other - increase resistance to adverse and extreme life factors, restore and maintain normal metabolic processes [3].

The domestic market of functional products is mainly represented by drugs of pharmacological action, imported food additives and soy products.

Materials and methods. Specialists of NULES of Ukraine are engaged in the development and implementation in the production of resource-saving low-waste and non-waste technologies of complex processing of vitamin-containing plant raw materials, obtaining dietary phytonutrients, use of non-traditional raw materials, creating products of targeted therapeutic and preventive action.

Results and discussion. Today, one of the major factors in the deterioration of the physical and mental health of the world is the problem of iodine deficiency, which affects the intellectual, educational and professional potential of the Ukrainian nation.

It is the unfavourable environmental situation in our country, which occurred after the accident at the Chernobyl nuclear power plant, was the decisive impetus for the search for new food components, one of the areas of which is to study the possibilities of using seaweed.

Given the unique properties of brown seaweed, including kelp, specialists of PJSC "Lactic Acid Plant" together with scientists from the Research Institute of Nutrition of Ukraine and the Scientific Centre of Radiation Medicine of the Academy of Medical Sciences of Ukraine developed an original technology for dietary supplement elamin and established its industrial production.

Elamin is made according to TU U 00382119-02-99 from brown seaweed *Laminaria* and is used as a dietary supplement for adults and children (approved for use by the Ministry of Health of Ukraine on 03.08.1999). Every 5 years the validity of the TU on elamin is extended in accordance with current legislation of Ukraine [1].

Iodine-containing drug elamin combines well (in concentrations of 1–3%) with vegetable, meat, canned meat, sausages, confectionery, bakery products, cheeses, mayonnaise, jams. And, very significantly, heat treatment of products at temperatures up to 120°C (cooking, drying, and baking) does not reduce the radioprotective and biologically active properties of elamin [2].

One of the areas of work of NULES of Ukraine was the development and implementation in the production of resource-saving low-waste and non-waste technologies of complex processing of vitamin-containing plant raw materials, obtaining dietary phytonutrients, reducing losses of vitamins and other biologically active substances, using non-traditional raw materials.

The iodine-containing preparation elamin is well suited for the development of a functionally stabilizing composition, because, in addition to a balanced complex of micro- and macroelements and specifically biological components, it also contains alginate, which is a good structurant.

The results of experimental studies revealed that the use of the alginate-containing preparation elamin, as well as the animal protein Scan Gel DI-91 and lactulose concentrate improves the structural and mechanical properties, physicochemical and qualitative parameters of the finished product. The obtained data were the basis for the improvement of canned meat technology, which allows obtaining a product with high content of dietary fiber, high quality, biological and nutritional value.

References

1. Використання еламіну в оздоровчому харчуванні: монографія. Баль-Прилипка Л.В. та ін. Київ: ЦП «Компринт», 2017. 404 с.
2. Баль-Прилипка Л.В., Чередніченко О.О. Використання еламіну для створення продуктів лікувально-профілактичної дії. Сучасні досягнення фармацевтичної науки в створенні та стандартизації лікарських засобів і дієтичних добавок, що містять компоненти природного походження : матеріали III Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. (2 квітня 2021 р., м. Харків). – Електрон. дані. – Х.: НФаУ, 2021. – С. 52-53.
3. Dietary Reference Intakes: Applications in Dietary Assessment. Institute of Medicine (IOM). *The National Academies Press*. 201. 289 p. DOI: 10.17226/9956.

УДК 332.3:349.42

Якимовська А. В.
*Асистент кафедри економіки
Національний університет біоресурсів і
природокористування України, м. Київ*

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ АГРАРНОГО ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ В УМОВАХ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ

Земля - це особливий і стратегічно важливий національний ресурс, без якого неможливо забезпечити продовольчу безпеку будь-якої держави. Саме тому одним з основних напрямів державного регулювання в Україні має стати раціональне й ефективне використання земельних ресурсів.

Ефективне та збалансоване поєднання соціального, економічного й екологічного напрямку землекористування спонукає державу, землевласників і господарюючих суб'єктів забезпечити його сталий розвиток на оптимальному рівні, з урахуванням викликів сьогодення.

Система відносин, за якої буде наявним оптимальне співвідношення між економічним зростанням, підтримкою якісного стану сільськогосподарських угідь, задоволенням духовних і матеріальних потреб територіальних громад - це основа раціонального землекористування.

Державне управління в ринковій економіці необхідне як регулятор показників дохідності й використання природних факторів, оскільки ринкове управління підпорядковане законам ринку, отже отриманню прибутку будь-якими засобами. Ось чому останнім часом грубо порушується структура посівних площ (рис. 1.) Причиною порушення екологічних умов є середня ціна реалізації олійних культур, яка є стабільно високою і перевищує середні ціни реалізації по Україні.

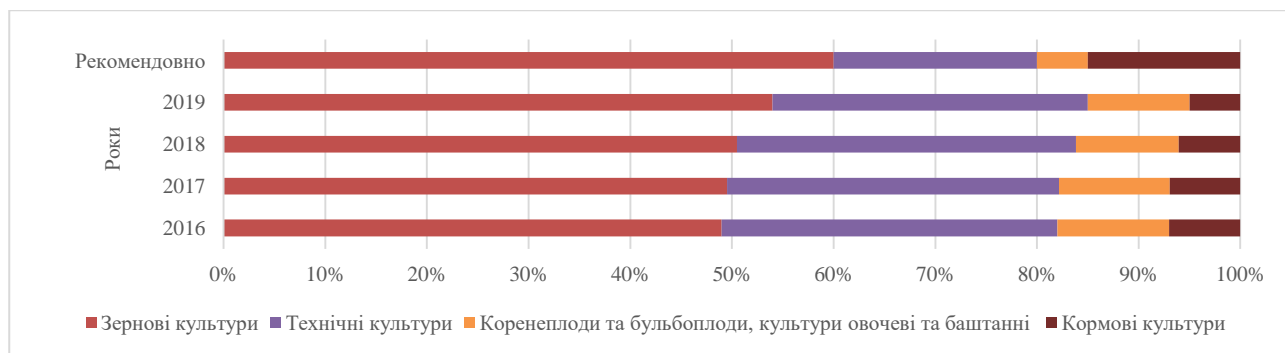

Рис. 1 Структура посівних площ у сільськогосподарських підприємствах Київської області

Особливої уваги заслуговує розгляд питання ґрунтового покриття України, який через недосконалу систему землекористування зазнає деградаційних процесів, тобто погіршуються корисні властивості та родючість ґрунту, внаслідок впливу природних та антропогенних факторів (таб.1).

Таблиця 1

Якісні показники земельного фонду Київської області

Якісні показники	Площа сільськогосподарських угідь	
	тис. га	%
Дефляційно небезпечні землі (с/г угіддя)	667,7	44,39
Землі (с/г угіддя), піддані водній ерозії	134,6	8,95
Піддані ерозії всього	802,3	53,33
Землі (с/г угіддя) із кислими ґрунтами	514,1	34,18
Землі (с/г угіддя) із засоленими ґрунтами	41,2	2,74
Землі (с/г угіддя) перезволожені	35,2	2,34
Землі (с/г угіддя) заболочені	28,2	1,87
Забруднені землі (с/г угіддя), що не використовуються у с/г виробництві	83,3	5,54
Обслідувана площа	1504,3	100,00
Загальна площа сільськогосподарських угідь	1658,9	-

Примітка. За даними Міністерства енергетики та захисту довкілля (екологічний паспорт Київської обл. за 2019 рік)

Розглядаючи якісний стан сільськогосподарських угідь Київської обл. (табл. 1), можна побачити, що 53% сільськогосподарських угідь піддані ерозійним процесам. Значну частину еродованих і деградованих земель доцільно перевести у природні, постійно поліпшуванні кормові угіддя, що створить сприятливі умови для розвитку тваринництва.

Для досконалої системи захисту ґрунтів від ерозійних процесів необхідно, в першу чергу, правильно організувати територію господарства, тобто відповідний розподіл полів сівозмін із належним підбором сільськогосподарських культур і захисних лісових насаджень.

Надходження поживних речовин у ґрунт, забезпечується внесенням добрив. За даними Держкомстату, 92% площі земельних ресурсів у Київській

області забезпечені мінеральними добривами і лише 1,2% органічними. При внесенні такої недостатньої кількості органічних добрив спостерігається нестача гумусу й поживних речовин у ґрунтах України.

З метою забезпечення функціонування цілісної, ефективно діючої системи управління охороною сільськогосподарських угідь необхідно розробляти та впроваджувати відповідні програми розвитку земельних відносин, землекористування та охорони земель. Варто створити державний орган з охорони земель, що використовуються в сільському господарстві України.

Отже, раціональне використання сільськогосподарських угідь має бути системою заходів для збалансованого співвідношення економічних, екологічних і соціальних чинників розвитку територіальних громад.

Список використаних джерел

1. Загній Д.М, Вервейко А.П. Соціально-економічні основи управління використанням земельних ресурсів сільськогосподарських підприємств: монографія. Харків. НТМТ. 2013. 265 с.

2. Коробська А.О. Державне регулювання використання земель сільськогосподарського призначення в Україні: дис.... к-та екон. наук: 08.00.03/ Подільський державний аграрно-технічний університет. Кам'янець-подільський, 2020. 255с.

УДК 339.13:636.99:594.3

Яцун А. Г.

*здобувач кафедри глобальної економіки
Національний університет біоресурсів
і природокористування України, м. Київ*

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО РЕГУЛЮВАННЯ АГРОПРОДОВОЛЬЧОГО РИНКУ З УРАХУВАННЯМ ВИМОГ ІСНУВАННЯ РАВЛИКОВИХ ФЕРМ

За останні роки пандемії в багатьох країнах змінився економічний стан, через закриття фірм, обмеженість імпорту та експорту та ще за різних обставин. Румунія та Литва, нажаль, не виключення. Через карантин в цих країнах виробники різної продукції вимушені були обмежити свою діяльність, або взагалі припинити існування. Під кризу потрапило і виробництво равликів, яке дуже розвинуто в Європейському Союзі. Через це Румунія збільшила імпорт, в тому числі і з України. У 2016 році за даними митної статистики українські компанії експортували 375 тон равликів, в тому рахунку в Литву – 284 тони і в Румунію – 90,5 тон. А далі показник тільки зростає. Одні з перших фірм, які постачають равликів за кордон були: ЧП «Волиньагропромбуд», ООО «Ескрапрод України», ООО «Равлик» та ООО «Ауліка». На даний час цих фірм вже 17 і кількість їх зростає постійно. Але все одно українські виробники

нездатні займатися експортом у великих об'ємах. В нашій країні равликовий бізнес майже не розвинутий, через це всі підприємці, які займаються в сфері розведення равликів, об'єднуються в спілтовариство для збільшення експортної продукції. Так, конкуренція відсутня, вона перетворюється в партнерство. Така позиція вигідна для ферм, що розвиваються.

Взагалі равлики не вимагають складних технологій розведення та вирощування, особливих імпортованих кормів або дорогого обладнання. Равлики - гермафродити, що полегшує їх розведення. В інкубаційний період ікру равликів зберігають в землі у спеціальних резервуарах, наприклад скляні банки з кришками, вона не пошкоджується. Вона легко транспортується у такому вигляді, зручна у зберіганні та не вимагає наявності інкубаційних апаратів. Мальків вже вирощують на відкритому просторі, де встановлені спеціальні платформи, по яким равлики переміщуються. В цей час мальок споживає рослинність на цій території. Потім вже коли равлик підростає, їх транспортують у закриті приміщення з платформами. Обов'язковим середовищем має бути висока вологість та температура. Це, по суті, є найзатратною частиною будівництва та благоустрою ферми. Годувати равликів не важко. В раціон входить рослинний корм або просто овочі: огірки, помідори, кабачки, яблука, банани, морква та інші. Таким чином, ми бачимо, що равликовий бізнес є перспективним в Україні і є для цього всі необхідні умови. Але не тільки бажання та можливості людей мають розширювати виробництво. Держава також може прийняти участь в цьому процесі. Наприклад можна допомагати запуску бажаним виробництвом видачею грошових грантів. Або зменшити податок в середині країни та на митних службах. Всі підприємці мають об'єднуватися, нарощувати виробничі потужності, збільшувати експорт равликів у країни ЄС, на даний час у Румунію, в перспективі в Китай.

Равликів в Україні слід не тільки розводити та вирощувати але і займатися їх переробкою, збільшувати додану вартість. Експортується продукція в охоложеному вигляді приблизно за 1 дол. США за кілограм, в подальшому країна-імпортер переробляє її та продає за 3,5 дол. США. Займаючись переробкою ми можемо збільшити грошовий приріст в країні, забезпечити конкурентоспроможність галузі. До того ж не обов'язково використовувати продукцію тільки для харчування. В сучасному світі равликів активно використовують і в косметології. Ринок косметичної продукції пропонує купити безліч різних засобів по догляду за обличчям і тілом. У складі є як синтетичні, так і природні компоненти. Одним з натуральних компонентів, застосовуваних активно в косметології, є равликовий слиз або муцин. За вироблення слизу у равлика відповідають спеціальні залози, які реагують на стрес або пошкодження раковини равлика, тим самим виділяючи ще більшу кількість такої слизу для відновлення пошкодженої ділянки равликового «будиночка». Цей слиз має густу консистенцію і містить мінеральні солі, білки, полісахариди та інші корисні речовини. Равликовий слиз стимулює природне утворення колагену, гіалуронової кислоти, еластину. Дана речовина дуже активно використовується в косметології, так як володіє приголомшливими

корисними властивостями для шкіри людини. Ось деякі з цих чудодійних якостей: захист від ультрафіолетових променів; відлущування ороговілих частинок; регенерація пошкодженої шкіри; зменшення запальних процесів; лікування вугрів і акне. Для отримання муцину застосовують фізичний вплив. Їх поміщають в центрифугу в лабораторних умовах і піддають обертанню і тряски. Такий спосіб отримання слизу не заподіює моллюскам особливої шкоди. Всі маніпуляції відбуваються під пильним контролем фахівців. Потім отримана слиз фільтрується і після цього використовується для виготовлення косметичних засобів. Процес отримання такого цінного компонента - непростий і дорогий, тому косметика з екстрактом улиточної слизу априорі не може коштувати дешево. Також сам апарат для добування муцину не можуть собі дозволити фермери, які розвиваються через великий митний збір. До цього також має підключитися держава та надати необхідні умови для саме такої переробки продукції на території нашої країни. Посилуючі державну допомогу, розвиваючи переробну промисловість, збільшення равликівих ферм та кількості експорту Україна має всі шанси позитивно вплинути на економіку, відрегулювати внутрішній та зовнішній ринки.

Список використаних джерел

1. Koval V., Sribna Y., Mykolenko O., Vdovenko N. Environmental concept of energy security solutions of local communities based on energy logistics. SGEM-2019. 2019. Vol. 19. P. 283–290. DOI: 10.5593/sgem2019/5.3/S21.036
2. Vdovenko N., Baidala V., Burlaka N., Diuk A. Management mechanism of agrarian economic system: composition, functioning and factors of development in Ukraine. Problems and Perspectives in Management, 2018. Vol. 16. Issue 2. P. 179–189.

СЕКЦІЯ 2
«ФІНАНСОВЕ ТА БАНКІВСЬКЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ, ПОДАТКОВЕ
РЕГУЛЮВАННЯ І СТРАХОВИЙ ЗАХИСТ ПІДПРИЄМСТВ АГРАРНОГО
СЕКТОРУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ»

УДК 366

Аврамчук Л. А.,
доцент кафедри банківської справи та страхування
Національний університет біоресурсів і природокористування України

Коляда К. В.,
студентка за спеціальністю «Фінанси,
банківська справа та страхування»,
Національний університет біоресурсів і природокористування України

СТАН ІПОТЕЧНОГО КРЕДИТУВАННЯ НА РИНКУ
НЕРУХОМОСТІ В УКРАЇНІ

Важливу роль у побудові ринкових відносин в Україні відіграє іпотечне кредитування, оскільки нерухоме майно, що знаходиться у заставі банку, виступає надійним засобом виконання зобов'язань.

Одними із ключових факторів, що визначають стан іпотечного ринку як в Україні, так і в усьому світі загалом, виступають попит, пропозиція, ринкова ціна та конкуренція.

Для того, щоб з'ясувати ситуацію в Україні, проаналізуємо рівень купівельної активності населення на ринку житла (рис. 1).

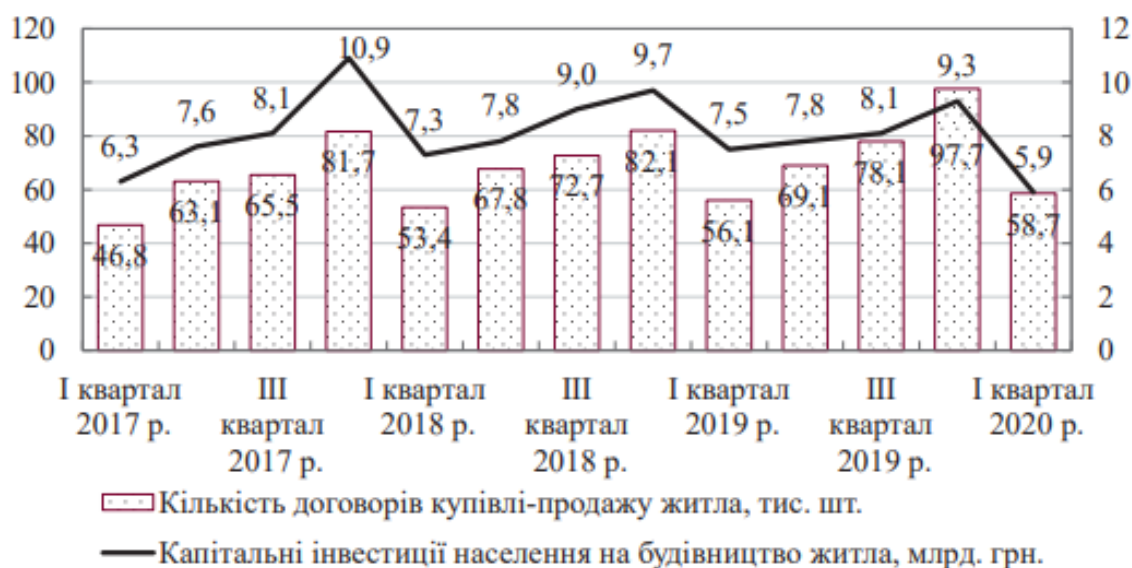

Рис. 1. Рівень купівельної активності населення на ринку житла в Україні впродовж 2017–2019 років та I кварталу 2020 року[1]

З рис. 1 бачимо, що кількість договорів купівлі-продажу житла мала тенденцію до збільшення впродовж усього аналізованого періоду. Що стосується капітальних інвестицій на будівництво житла, то українці менш охоче вкладали кошти в нерухомість впродовж жовтня-грудня 2019 року та першого кварталу 2020 року. Це пов'язано з сезонністю, зростанням курсу долару та вимушеною самоізоляцією у зв'язку з введенням карантину.

Для того, щоб оцінити загальні зміни, які відбулись у сфері кредитування домогосподарств протягом 2016-2020 років, побудуємо табл. 2. [2]

Таблиця 2

Обсяги кредитування домогосподарств за цільовим спрямуванням протягом 2016–2020 років

Цільове спрямування	Період									
	2016 р.		2017 р.		2018 р.		2019 р.		2020 р.	
	Сума, млрд. грн.	%	Сума, млрд. грн.	%	Сума, млрд. грн.	%	Сума, млрд. грн.	%	Сума, млрд. грн.	%
Споживчі кредити	101,53	62,16	122,07	70,08	151,62	75,40	173,70	81,74	170,72	82,69
Кредити на нерухомість	58,55	35,85	48,17	27,66	44,46	22,11	32,61	15,35	28,92	14,01
Інші кредити	3,26	2,00	3,94	2,26	5,02	2,50	6,20	2,92	6,83	3,31
Усього	163,34	100,00	174,18	100,00	201,10	100,00	212,51	100,00	206,47	100,00

Провівши аналіз табл. 2 можна зробити висновок, що загальні обсяги наданих кредитів українськими банками впродовж 2016–2019 років мали позитивну тенденцію до збільшення, однак у 2020 році відбулося зменшення показника до 206,47 млрд. грн., що є нижчим від рівня 2019 року на 6,04 млрд. грн. В загальній структурі наданих кредитів обсяг угод на споживчі цілі займав значну частку: від 62,16% у 2016 році до 82,69% у 2020 році. Найбільший обсяг виданих кредитів на придбання нерухомості спостерігався на початку аналізованого періоду – у 2016 році і становив 58,55 млрд. грн. (35,85% в загальній структурі кредитів), після чого пішов на спад у 2017 році до 48,17 млрд. грн. (27,66%) і аж до значення в 28,92 млрд. грн. (14,01%) у 2020 році.

Показником ступеня розвитку системи іпотечного кредитування є співвідношення сукупного іпотечного портфеля до рівня ВВП.

Виходячи з того, що частка іпотеки у ВВП України становить лише 1,4% можна зробити висновок, що система іпотечного кредитування є нерозвинутою і потребує вдосконалення. Недостатній рівень розвитку законодавчої бази з питань іпотеки, присутність ризиків щодо купівлі житла, конфлікт інтересів кредиторів і позичальників, низький рівень фінансової грамотності населення, недовіра до українських банків, а також загальна економічна та політична невизначеність – все це перешкоджає покращенню ситуації на ринку житлової нерухомості.

Список використаних джерел

1. <https://bank.gov.ua/ua/news/all/u-jovtni-obsyagi-ipotechnogo-kredituvannya-buli-naybilshimi-za-ostanni-dva-roki--rezultati-opituvan-bankiv> (дата звернення 25.08.2021)

2. <https://finclub.net/ua/news/uriad-zaprovadzhuie-ipotechne-kredytuvannia-pid-protsent.html> (дата звернення 23.08.2021)

УДК 336

Біляк Ю. В.

*кандидат економічних наук,
доцент, доцент кафедри фінансів,
Національний університет біоресурсів і
природокористування України, м. Київ*

РОЗВИТОК ТА ВИКЛИКИ ДЛЯ АГРАРНОГО СЕКТОРА УКРАЇНИ

Ефективна галузева структура аграрного сектору є однією із ключових детермінант сталого розвитку економіки країни та формування її продовольчої безпеки. Тенденції і перспективи розвитку сектору визначаються загальним станом національної економіки, на якому, своєю чергою, значною мірою позначається динаміка основних показників аграрної діяльності. Специфіка сільськогосподарського виробництва, а саме: характер виробленої продукції (споживається масово), належність до первинного сектору економіки (піддається значним ціновим коливанням), залежність від погодних умов (провокує волатильність урожаїв, валових зборів і доходності виробників), визначає у той чи інший період напрям і ступінь впливу галузі на макроекономічну ситуацію у країні. Довгострокова мета розвитку сектору – забезпечення національної продовольчої безпеки та реалізації експортного агропродовольчого потенціалу на засадах сталості й інноваційності.

Сьогодні успіхи вітчизняного аграрного сектору не можуть гарантувати збереження усталеності тенденцій його зростання, а тим більше – його ефективності. Однак саме ефективність, інклюзивність, якість – основні сучасні критерії економічного розвитку і зростання. Стосовно сільського господарства це означає, що зростання виробництва в галузі має забезпечуватися за рахунок підвищення ефективності використання усіх видів ресурсів на основі впровадження новацій, які дозволяють поряд із зазначеним знижувати видатки виробництва й екологічне навантаження на довкілля, підвищувати конкурентоспроможність продукції.

Національні інтереси України у сфері агропродовольчого виробництва та експорту, очевидно, полягають у повноцінному і стабільному насиченні внутрішнього продовольчого ринку якісною і доступною (в першу чергу за ціною) продукцією, а також у вивезенні її надлишків у випадку достатньо високої економічної виправданості цього. Економічна виправданість у цьому

контексті означає не стільки отримання експортерами короткострокової вигоди в умовах сприятливої цінової кон'юнктури світового ринку, скільки наслідок цілеспрямованого і довготривалого закріплення на ринку в сегментах продукції, що має нижчу цінову волатильність, специфічні конкурентні переваги тощо. Передусім це стосується продукції з високим ступенем переробки, інноваційної та органічної. Основною ж передумовою тривалого збереження високих рівнів національної продовольчої безпеки і зазначених експортних позицій є дотримання екологічних обмежень сільськогосподарського виробництва, без чого його розвиток уже в недалекому майбутньому не зможе здійснюватися в належних масштабах через деградацію й виснаження основних ресурсів – ґрунту і води.

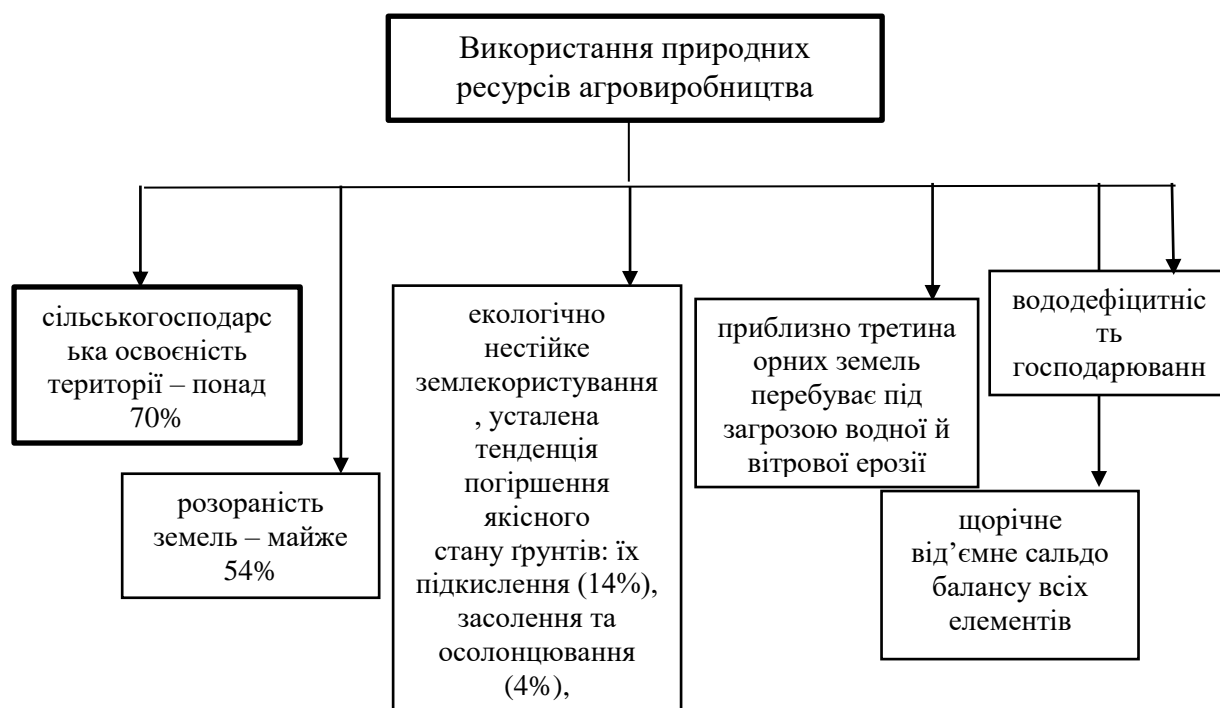

Рис. 1. Використання природних ресурсів агровиробництва

Поточні завдання сільськогосподарського розвитку формуються з урахуванням необхідності вирішення найбільш нагальних національних проблем та глобального контексту.

Найбільші виклики для агропродовольчого виробництва пов'язані з:

- нарощуванням глобальної конкуренції, що позначається на розвиткові сільського господарства не лише прямо, але й опосередковано, через формування регіональної спеціалізації сировинних для харчових корпорацій виробництв, а також імпортного попиту вітчизняних агровиробників на ринку матеріально-технічних засобів;
- зростанням ролі кліматичного чинника в забезпеченні стійкості постачання і споживання сільськогосподарської продукції, що ще більше актуалізує проблеми деградації сільськогосподарських земель і посилення вододефіцитності агрогосподарювання.

Рис. 2. Поточні завдання сільськогосподарського розвитку в аграрному секторі

Загрози, пов'язані з високим рівнем залучення українського аграрного сектора в глобальний простір, надзвичайно актуалізуються в сучасних умовах також через погіршення останніми роками світової цінової кон'юнктури, а саме: зтяжне загальне падіння продовольчих цін та їх волатильність.

Небезпечним є й подальше зволікання з проведенням в Україні земельної реформи. Основні ж загрози національного і галузевого рівня формуються під впливом інфляційних і девальваційних процесів, відносно невисокої ефективності, низької урожайності й продуктивності вітчизняного сільгоспвиробництва, переважно сировинної спрямованості агропродовольчого експорту, стрімкого скорочення природоресурсного потенціалу розвитку галузі, яке до того ж посилюється в окремих регіонах держави несприятливими змінами клімату.

Отже, ключовим напрямом інтенсивних методів розширеного відтворення в сільському господарстві є раціональне використання всіх ресурсів, як існуючих, так і виділених за рахунок державних фондів. Розвиток науково-технічного прогресу в сільському господарстві, досягнення якого комплексно реалізуються в інтенсивних технологіях, посилює вплив природно-ресурсного потенціалу на результати виробництва. Все це викликає необхідність вибору оптимальних форм організації виробництва, визначення

такої його спеціалізації, яка дозволила б найбільш раціонально використовувати аграрний потенціал економіки для отримання необхідних продуктів

Незважаючи на наявність вагомих і тривалих проблем у сферах фінансового і матеріально-технічного забезпечення галузі, простежується тенденція посилення її значення в економічній системі країни.

Список використаних джерел

1. Лупенко Ю.О. Стратегічні напрями розвитку сільського господарства України на період до 2020 року / Ю.О. Лупенко, В.Я. Месель-Веселяк. — К.: ННЦ ІАЕ, 2012. — 182 с.

2. Месель-Веселяк В. Я., Федоров М. М. Стратегічні напрями розвитку аграрного сектору України. Економіка АПК. 2016. №6. С. 37–49.

УДК 336

Буряк А. В.

кандидат економічних наук, доцент

Національний університет біоресурсів і природокористування

Дем'яненко І. В.

кандидат економічних наук, доцент

Національний університет харчових технологій

УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ ФУНКЦІОНАЛЬНА СКЛАДОВА ФІНАНСОВОГО МЕНЕДЖМЕНТУ ПІДПРИЄМСТВ СИРОВИННО- ПРОДУКТОВОГО КОМПЛЕКСУ

Фінансово-господарська діяльність суб'єктів господарювання (підприємств) сировинно-продуктового комплексу в умовах функціонування ринкової економічної системи пов'язана із невизначеністю обставин дії основного координатора фінансово-економічних відносин, у яких бізнесмени приймають управлінські рішення, – так званої «невидимої руки ринку».

Саме ця невизначеність зумовлює потребу суб'єктів господарювання, їх власників і менеджерів в певній системі виявлення симптомів, детермінації вірогідності ризику, засобів виявлення, оцінки рівня загроз та методів запобігання зазначених фінансових втрат. Тобто – інтегрованої системи фінансового ризик-менеджменту, побудованого на основі науково-обґрунтованої стратегії управління ризиками. Це визначає істотну актуальність досліджень.

Термін «ризик» походить від латинського «resicum», що означає непомітну перепону на шляху руху корабля на морі – підводну скелю, що може призвести до катастрофи. Основний же зміст ризику в економіці – це

ймовірність зазнати втрат очікуваної економічної (фінансової) корисності, або – виникнення збитків через прояв випадкової (неочікуваної) події [2].

Для сировинно-продуктового комплексу, зокрема, агарного виробництва ризики можуть виникати у тому числі в сферах природних аномалій, які породжують неприйнятність умов господарювання (град, засуха, ливень, масовий мор поголів'я тварин тощо). Взагалі ж ризик як феномен (явище) – невід'ємний від підприємництва, оскільки підприємництво є сферою, де ініціатива, новаторство підприємця виступають усвідомленою дією – рушійним чинником у досягненні господарського успіху, включаючи і врахування ризик-факторів, коли свідоме, сміливе, обґрунтоване нетривіальне управлінське рішення може бути вигідним.

Загалом економічно-фінансові наслідки ризику мають три форми прояву: негативний (збитки, втрати, програш); нульовий (нейтральний) – у разі відсутності як збитків, так і прибутків); позитивний (прибуток, вигода, виграш).

Ризик за своєю природою потенційно шкідливий, але гірше усвідомленого ризику є невизначеність.

Невизначеність – стан незнання і нерозуміння того, що відбувається, це вид небезпеки, про яку нічого невідомо і тому її не можна оцінити, виміряти, а відтак – і передбачити. Коли ж ризики невизначеності набувають усвідомлених контурів, вони стають зрозумілими, їх можна вивчати і оцінювати. Адже відомо, що між величиною отриманого прибутку у фінансово-господарській діяльності підприємств і рівнем ризиковості управлінських рішень існує прямо пропорційна залежність. Вона полягає у тому, що чим більший очікуваний прибуток, тим більшим є і рівень ризиковості його отримання.

Отже: ризик є невід'ємним елементом процесів утворення прибутків і збитків, оскільки у фінансово-господарській діяльності він є неминучим. Ризиковість же виступає умовою, що може створювати (або збільшувати чи зменшувати) можливість втрат.

Неминучість ризику спричиняється нечисленною кількістю і різноманітністю чинників, які його породжують. За природою походження уся сукупність чинників (ризик-факторів), які детермінують конкретні економічні і фінансові ризики можуть бути поділені на дві групи – об'єктивних і суб'єктивних, тобто таких, які зумовлені об'єктивними (не залежними від волі людей), чи суб'єктивними (тобто свідомо осмисленими) рішеннями.

У загальному розумінні фактор «ризик» у функціональній фінансово-економічній системі – це прийняття управлінських рішень в умовах наявної невизначеності. Тобто в умовах відсутності достатньо повної достовірної економічної інформації про перебіг реальних подій і явищ. Це унеможливорює достовірне передбачення і прогнозування в перспективному періоді розвитку процесів в економіці, фінансах, політиці та в інших сферах діяльності, що мають безпосередній вплив на фінансово-господарську діяльність та її результативність[3].

Зазначене може призводити до прийняття хибних управлінських рішень, що може завдати істотні неоправдані втрати економіки, понизити рівень її

ефективності. Відтак, «ризики» – це усвідомлена можливість фінансово-економічної небезпеки: виникнення непередбачуваних втрат очікуваного прибутку, майна, грошей, набутого іміджу тощо, зумовлених випадковими змінами умов фінансово-господарської діяльності, несприятливими для бізнесу обставинами.

Феномен ризику полягає у тому, що реальне передбачення його дозволяє отримати певну вигоду у фінансово-господарській діяльності при проведенні відповідних цілеспрямованих організаційно-управлінських дій або превентивних (запобіжних) антиризикових заходів, які можуть зменшити, чи й зовсім нейтралізувати негативний вплив виявлених ризик-факторів. Повністю ж позбутися прояву ризик-факторів у фінансово-господарській діяльності неможливо, оскільки ця діяльність за своєю природою є творчою, що передбачає прояв ініціативи і активності у забезпеченні своєї конкурентоспроможності. А це, як загальновідомо, потребує відмовлення від старих рутинних дій та введення новації у свою практику. Тобто, хто не ризикує у своїй практиці, не вводить нові, більш прогресивні прийоми і методи господарювання, той не може й розраховувати на успіх, оскільки його можуть обійти більш рішучі і передбачливі конкуренти [4].

Таким чином, ризики у сферах фінансово-економічної діяльності уособлюють певні відхилення оцінки від реального стану різноманітних ситуацій у виборі практичних рішень для майбутнього розвитку. І ці відхилення можуть впливати на майбутнє як позитивно, так і негативно.

У першому випадку існує вірогідність отримання додаткового прибутку (як своєрідної нагороди за сміливість застосування певної новації), а у другому – ризику втрат від хибних рішень. Тому для ефективного функціонування фінансово-економічних систем важливо реально оцінювати наявні варіанти прийняття управлінських рішень в умовах можливих ризиків, виявляти і узагальнювати власний і чужий досвід, освоювати принципи і методи аналізу, оцінки і управління ризик-факторами, що виступає предметом ризик-менеджменту.

Загалом, проблема ризикових втрат і доходів ризик-менеджменту є однією із ключових концепцій у фінансово-економічній діяльності. Ризик-менеджмент – це система заходів щодо виявлення, оцінки, профілактики та нейтралізації (як усвідомленого захисту від шкідливих ризиків), що є складовим елементом стратегії і тактики управлінських операцій з урахуванням керованих (суб'єктивних) і некерованих (об'єктивних) ризик-факторів [1].

Таким чином, ризик-менеджмент як функціональна складова загального організаційно-управлінського менеджменту, має своєчасно відслідковувати і оцінювати появу ризик-факторів у окремих фінансово-економічних процесах, виявляти причини їх появи з метою попередження можливих втрат та досягати внаслідок цього зміцнення фінансово-економічних систем на усіх їхніх функціональних рівнях – загальнонаціональному, регіональному, локальному (осередків об'єднаних територіальних громад) та окремих підприємств – суб'єктів різномасштабного бізнесу.

Багаторівневність економічних систем в країні зумовлює різноманітність прояву ризиків у їхньому функціонуванні від глобальних, макроекономічних на загальнонаціональному рівні до мікроекономічних на рівні окремого підприємства в сфері його бізнесу. Безумовно, завдання знешкодження негативного впливу на відповідні економічні системи зумовлюють також і відмінності у змістовності ризик-менеджменту та заходів формування їхньої фінансової безпеки.

Список використаних джерел

1. Буряк А.В., Дем'яненко І.В. Проблеми оцінювання рівня фінансового ризику в системі фінансового менеджменту суб'єкта підприємницької діяльності. / Україна, Болгарія, ЄС: економічні і соціальні тенденції розвитку: матер. II Межд. наук.-прак. конф. (м. Бургас, Болгарія, 27-30 червня 2018) – Бургас: Авангард Прима, 2020. – С.68-72

2. Давиденко Н. М. Фінансовий менеджмент: підручник / Н. М. Давиденко. – К.: ТОВ «Задруга». 2012. – 516 С.

3. Давиденко Н.М. Стан та шляхи удосконалення фінансового менеджменту підприємств АПК. Вісник Хмельницького національного університету: економічні науки. – Хмельницький. – 2014. – №4. – Том. 2.– С. 97 – 100.

4. Мартиненко В.П. Фінансовий менеджмент: підруч. / В.П. Мартиненко, Н.І. Климаш, К.В. Багацька, І.В. Дем'яненко, [та ін.] за заг. ред. Т.А. Говорушко. – Львів «Магнолія 2006», 2014. – 344 с.

УДК 65.012.12:33+658.0(477)

Войцехівська С. І.
*аспірантка кафедри фінансів,
Національний університет біоресурсів і
природокористування України, м. Київ*

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДЕТІНІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Поняття тіньової економіки є достатньо складним та багатограним, а тому дефініцій цього явища існує дуже багато. Це свідчить проте, що дана проблема є не в повній мірі дослідженою та немає стійкого понятійного апарату, що дає свій відбиток у великому різноманітті авторських підходів до теоретичних та практичних пояснень даного явища, а також методиці та методології його дослідження.

Тіньова економіка являє собою складне соціально – економічне явище, яке представлене у вигляді сукупності нерегульованих та неконтрольованих як законних (аморальних), так і протиправних економічних відносин, які існують між суб'єктами економічної діяльності за для отримання доходу за рахунок приховування доходів і ухилення від сплати податків.

Дане явище існує в багатьох економічних системах та має об'єктивний характер. Рівень тіньової економіки, який є загрозовим (критичним) для національної фінансової та економічної безпеки складає 40 % від офіційного ВВП [1].

Тіньовий сектор в Україні у 2020 році становив — 1,2 трлн. грн. на рік, в 2019 році — 846 млрд. грн (28,3 % ВВП) [2]. У той же час обсяг світового тіньового ринку у 2020 році оцінювався у 538 трлн дол. США. Він потрапляє щораз під пильнішу увагу уряду, так як національні уряди прагнуть збалансувати бюджети, уникаючи при цьому збільшення податків і скорочення видатків, які можуть завадити відновленню економіки [3].

Основні взаємопов'язані фактори наповнення тіньового сектору:

- переважна більшість готівкових розрахунків;
- відсутність прозорості операцій;
- недотримання нормативних та законодавчих актів.

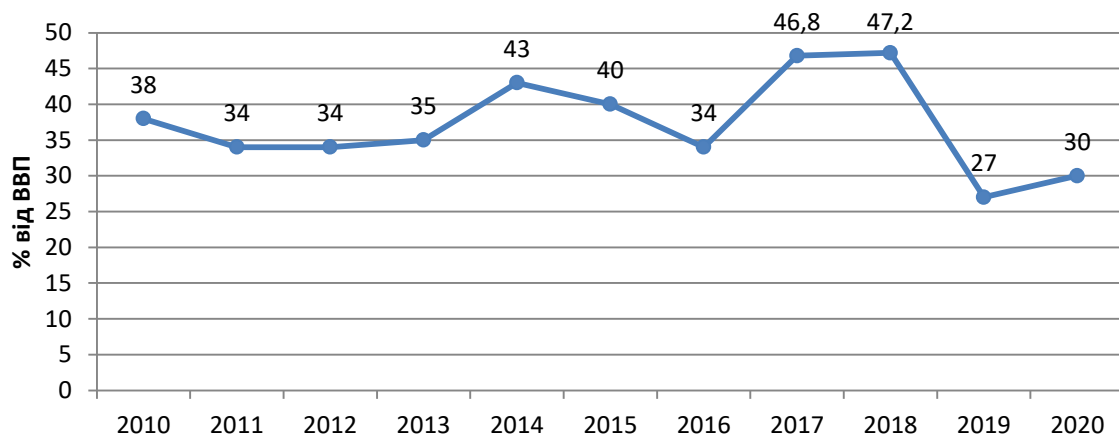

Рис. 1 Динаміка рівня тінізації економіки України в період з 2010 – 2020 рр.

Масштаби тінізації економічного життя, недовіра державних зусиль щодо її подолання призводять до деформації принципів громадянського суспільства, формують негативний імідж України у світі, стримують надходження в країну іноземних інвестицій, не сприяють налагодженню торговельно – економічних стосунків українських підприємств із зарубіжними партнерами.

Процес детінізації національної економіки є принципово важливим та першопріоритетним напрямом для сучасної економічної політики України. Водночас багатоаспектність та розгалуженість проявів тінізації засвідчує безперспективність лише симптоматичних репресивних методів протидії тінізації у вигляді посилення контрольно – каральних функцій держави.

Основними чинниками процесу тінізації національної економіки стали:

- низький рівень рентабельності ведення підприємницької діяльності та його висока витратність;
- високий рівень податкового навантаження;
- відсутність прозорих умов діяльності та дисгармонізація економічних інтереси суб'єктів економіки;

- низький рівень заробітних плат;
- відсутність «здорової» конкуренції на ринку та нерозвиненість ринкових регуляторів визначення ціни.

Основною метою процесу детінізації національної економіки має стати значне скорочення обсягів тінізації шляхом утворення придатних умов для залучення тіньових капіталів в легальну економіку та збільшення національного багатства.

Виведення на «світло» тіньових капіталів сприятиме вагомому збільшенню національного інвестиційного потенціалу і ступеня його реалізації, матиме значний позитивний ефект для бюджетної сфери, слугуватиме зміцненню довгострокової стабільності та зорієнтованості національної економіки на стратегічний розвиток і зростання, сприятиме зміцненню економічної безпеки держави.

Таким чином, основою у стратегії легалізації та детінізації економіки України є пришвидшення темпів її економічного розвитку. Зважаючи на реальний стан національної економіки, передусім потрібно проводити інноваційні та структурні зміни в державі, а також здійснювати антикризові заходи, як в короткостроковій, так і в довгостроковій перспективах. Зокрема, структурна перебудова економіки України має забезпечити:

- прискорення інноваційних процесів у суспільстві;
- зменшення податкового тиску на підприємства;
- збільшення питомої ваги наукомістких галузей економіки та переробної промисловості;
- цикл «створення — освоєння — впровадження у виробництво» нових виробів має скорочуватися та наблизитися до сучасних часових характеристик європейських країн;
- вітчизняна продукція має відповідати європейським стандартам якості.

Виконання даних умов дасть змогу Україні бути на одному рівні з розвиненими країнами Європи. Консолідація українського суспільства навколо ідеї прискореної модернізації вітчизняного виробництва, створення конкурентоспроможної продукції за світовими стандартами якості стає життєво необхідною складовою програми виходу України з фінансово – економічної кризи.

За для зменшення рівня тіньової економіки та усунення негативних наслідків, потрібно розробити та ввести в дію заходи, які б здійснювали протидію процесу тінізації. Основними заходами процесу детінізації економіки повинні бути:

- «амністія» капіталів некримінального походження, в першу чергу тих, що спрямовуються в інноваційну сферу та інші суспільно значущі та пріоритетні сектори;
- впровадження податкових стимулів, які б стимулювали підприємців до інвестування та нагромадження коштів в інноваційну діяльність;

— звуження фінансової бази тіньового господарювання через зменшення рівня оподаткування фізичних осіб на величину документально підтверджених коштів, витрачених на розвиток людського капіталу;

— спрощення та стимулювання дозвільних і погоджувальних процедур для ведення підприємницької діяльності в інноваційній сфері;

— документування в обов'язковому порядку джерел походження грошових коштів при купівлі товарів, вартість яких перевищує певну заздалегідь визначену суму;

— залучення до реалізації стратегії легалізації представників міжнародних організацій, спеціалізованих на протидії нелегальному господарюванню, та громадянського суспільства;

— запровадження існуючих та розробка нових рекомендацій теоретичного та практичного характеру з приводу виявлення напівлегальних фінансово – промислових угруповань та їх ліквідації.

Все це значною мірою сприятиме детінізації економіки України та трансформуванню її в легальну, гарантуватиме економічну та фінансову безпеку України, її незалежність, справжній суверенітет, прогресивний соціально – економічний розвиток.

Список використаних джерел

1. Тіньова економіка: сутність, особливості та шляхи легалізації / за ред. З. С. Варналія. — К. : НІСД, 2006. — 576 с.

2. Національний банк України <https://bank.gov.ua/ua/news/all/doslidjennya-tinovoyi-ekonomiki-v-ukrayini--mayje-chvert-vvp--abo-846-mlrd-griven--perebuvaye-v-tini>

3. Tanzi V. Second (and More Skeptical) Look at the Underground Economy in the United States // The Underground Economy in the United States and Abroad / V. Tanzi (Ed.). — Lexington, Massachusetts: Lexington Books, 1982.

УДК: 336.647/.648

Воробей Р. Є.

*Аспірант кафедри фінансів,
Національний університет біоресурсів і
природокористування України, м. Київ*

ДИНАМІКА СТРУКТУРИ КАПІТАЛУ АГРОПРОМИСЛОВИХ КОМПАНІЙ

Агропромисловий комплекс відіграє важливу роль в структурі економіки України. За підсумками 2020 року сільське господарство забезпечило 9,3% ВВП [1], а продукти рослинного та тваринного походження, включно з жирами та оліями – 38,3% експорту [2].

В умовах глобалізації все більш гостро постає питання підтримання конкурентоспроможності вітчизняної продукції на світових ринках. Для забезпечення постійного розвитку та найбільш повного використання виробничого потенціалу, агропромисловим компаніям необхідно формувати та цілеспрямовано підтримувати найбільш оптимальну структуру капіталу, котра має забезпечити фінансову стійкість підприємства та бути надійним базисом для інтенсивної інвестиційної діяльності.

В таблиці 1 наведено динаміку показників пасиву балансу, як джерела фінансування господарської діяльності найбільших публічних агропромислових компаній України.

Таблиця 1

Динаміка структури капіталу найбільших агропромислових компаній України за 2016-2020 рр. (млн дол. США)

Показник	Роки					Частка до підсумку в 2020 р., %	Відхилення 2020 р. до 2016 р., %
	2016	2017	2018	2019	2020		
Kernel							
Сукупний капітал	1 509	2 009	2 210	2 463	3 165	100	109,7
Власний капітал	997	1 157	1 177	1 346	1 494	47,2	49,8
Позиковий капітал	512	852	1 033	1 117	1 671	52,8	226,4
- Довгострокові зобов'язання	139	558	557	638	1 258	39,8	805,0
- Короткострокові зобов'язання	373	294	476	479	413	13,0	10,7
MHP							
Сукупний капітал	2 076	2 278	2 670	3 690	3 283	100	58,1
Власний капітал	693	986	1 098	1 596	1 254	38,2	80,9
Позиковий капітал	1 383	1 292	1 572	2 094	2 029	61,8	46,7
- Довгострокові зобов'язання	1 002	1 140	1 253	1 704	1 654	50,4	65,1
- Короткострокові зобов'язання	381	152	319	390	375	11,4	-1,6
Astarta							
Сукупний капітал	600	636	853	847	628	100	4,7
Власний капітал	369	415	419	489	414	65,9	12,2
Позиковий капітал	231	221	434	358	214	34,1	-7,4
- Довгострокові зобов'язання	77	70	107	128	140	22,3	81,8
- Короткострокові зобов'язання	154	151	327	230	74	11,8	-51,9
Industrial Milk Company (IMC)							
Сукупний капітал	159	180	198	298	280	100	76,1
Власний капітал	65	104	121	133	138	49,3	112,3
Позиковий капітал	94	76	77	165	142	50,7	51,1
- Довгострокові зобов'язання	58	31	19	94	90	32,1	55,2
- Короткострокові зобов'язання	36	45	58	71	52	18,6	44,4

Показник	Роки					Частка до	Відхилення
зобов'язання							
Ovostar Union							
Сукупний капітал	110	131	146	146	131	100	19,1
Власний капітал	88	107	127	121	104	79,4	18,2
Позиковий капітал	22	24	19	25	27	20,6	22,7
- Довгострокові зобов'язання	12	10	6	5	6	4,6	-50
- Короткострокові зобов'язання	10	14	13	20	21	16,0	110

В результаті аналізу динаміки групи показників пасиву балансу вибірки з великих публічних агропромислових компаній, помітним є зростання сукупного капіталу в усіх аналізованих компаній. Частка власного капіталу в структурі балансу компаній з вибірки змінювалась неоднорідно, так в компанії Kernel та Ovostar Union частка власного капіталу знизилась у 2020 році в порівнянні з 2016 роком з 66,1% до 47,2% та 80% до 79,4% відповідно. В компанії Kernel зниження частки власного капіталу в структурі балансу спричинено більш швидким зростанням позикового капіталу, а саме визнанням в позиковому капіталі балансу прав на використання лізингових активів, відповідно до положень МСФЗ 16 та додатковою емісією євробондів у 2020 році.

Серед компаній в яких частка власного капіталу в структурі балансу зросла в 2020 році в порівнянні з 2016 роком, найбільший приріст цього показника спостерігається в Industrial Milk Company (ІМС) – з 40,9% до 49,3% за рахунок зменшення суми поточних зобов'язань та стійкого зростання суми нерозподіленого прибутку.

Загальна тенденція до збільшення сукупного капіталу великих публічних агропромислових компаній, як спостерігається в репрезентативній вибірці, свідчить про стійкий розвиток аграрної галузі економіки, професійний фінансовий менеджмент, а також частковий вплив МСФЗ 16 за яким на балансі в позиковому капіталі визнаються права на використання лізингових активів, які відповідають встановленим критеріям.

Список використаних джерел

1. Валовий внутрішній продукт у I–IV кварталах 2020 року й у 2020 році - Режим доступу: <http://ukrstat.gov.ua/express/expr2021/03/31.pdf>
2. Зовнішня торгівля України товарами у 2020 році - Режим доступу: <http://ukrstat.gov.ua/express/expr2021/02/15.pdf>
3. Давиденко Н. М. Фінансовий леверидж в оптимізації структури капіталу в акціонерних товариствах / Н. М. Давиденко. – Агросвіт. - № 1. – 2015. – С. 10 – 13.

Давиденко Н. М.
доктор економічних наук,
професор, завідувач кафедри фінансів
Національний університет біоресурсів і
природокористування України, м. Київ

ФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВІДТВОРЕННЯ ПРИРОДНОГО КАПІТАЛУ

Відтворення аграрного капіталу ми можемо розглядати на мезо- та мікрорівнях. Вагомою складовою цього відтворення є проблема щодо відтворення природного капіталу, відповідно, й землі, яка є основною складовою природно-аграрного капіталу. Доцільно відмітити, що постановка питання щодо відтворення природних ресурсів як серйозної проблеми є цілком очевидна. Адже, актуальність проблематики обумовлена тим, що масштаби нерационального використання земельних ресурсів аграрним сектором економіки досягли нині величезних масштабів та істотно впливають на навколишнє природне середовище та економічне середовище, зокрема (табл.1).

Таблиця 1

Типи і орієнтовне поширення деградації ґрунтів в Україні*

Тип деградації ґрунтів	% від площі орних земель
Втрата гумуса та елементів живлення	43
Переуцільнення	39
Замулювання та кіркоутворення	38
Водна ерозія	17
Підкислення	14
Заболочування	14
Забруднення радіонуклідами	11,1

*складено за даними [5]

Серед деградаційних процесів протягом останніх років на землях України домінує втрата гумусу, переуцільнення та замулювання (табл.2).

Таблиця 2

Динаміка вмісту гумуса в ґрунтах України та внесення органічних добрив*

Зона	Вміст, %			
	1882	961	1991	2019
Полісся	2,44	2,30	1,98	2,24
Лісостеп	4,51	3,81	3,52	3,19
Степ	4,49	3,96	3,63	3,40
По Україні	4,17	3,64	3,23	3,14

*складено за даними [5]

Вміст гумусу в ґрунті чи його потужність, може змінюватися із-за двох основних причин. По-перше, знижуватися через змив верхнього родючого шару

внаслідок розвитку ерозійних процесів, по-друге, через неврегульоване використання поживних речовин вирощуваними культурами та нерівноцінне їх повернення або ж підвищуватися за достатнього внесення поживних речовин [3].

Тому паралельно із розвитком аграрної економіки повинно здійснюватися постійне відтворення земельних ресурсів, тобто відновлення їх попереднього стану або суттєве покращення цього стану. Відтворення природного капіталу - це сукупність агротехнічних, агрохімічних, меліоративних, протиерозійних, фітосанітарних та ін. заходів щодо збереження і підвищення родючості земель сільськогосподарського призначення.

Механізм фінансового забезпечення відтворення землі є досить складним і недостатньо дослідженим. В першу чергу доцільно визначити методи та можливі джерела фінансового забезпечення відтворення землі.

На нашу думку, можливими джерелами отримання коштів стосовно всіх методів фінансового забезпечення відтворення землі сільськогосподарського призначення є наступні: прибуток, амортизаційні відрахування, кошти від реалізації вживаних основних засобів, кошти від емісії акцій, банківський кредит, форфейтинг, іпотечний кредит, державний кредит, іноземний кредит, облігаційні позики, аграрні розписки, операційний та фінансовий лізинг, інвестиційний податковий кредит, дотації, гранти, субвенції [2].

Більшість з можливих джерел фінансового забезпечення відтворення основних засобів на практиці майже не використовуються в Україні, особливо в аграрних підприємствах.

Тому ми би хотіли зупинитися на можливості відтворення землі природним шляхом. Адже відтворення землі має таку особливість, що може здійснюватися природним шляхом. При цьому багатовікова практика знає два варіанти природного збереження землі [1]:

- науково-обґрунтоване застосування сівозмін;
- повний відпочинок землі від посівів (використання чистих парів).

Відтворення землі природним шляхом не потребує додаткових, суттєвих витрат, а отже і фінансових ресурсів. Але реалізація цього напрямку відтворення землі (природним шляхом) потребує чіткої (ефективної) системи адміністративного контролю який повинен поєднується з одночасним використанням економічних та фінансових важелів.

Використання землі як засобу виробництва в сільському господарстві потребує врахування біологічних закономірностей розвитку природи, збереження і відтворення природних ресурсів. Недосконалість технологічних процесів сучасного виробництва загострює екологічні проблеми в аграрних підприємствах. Тому в процесі розширеного відтворення зростають витрати на відновлення і збереження природних ресурсів, зокрема на відтворення природного капіталу.

Зниження якості землі відбувається в сільському господарстві в зв'язку з надмірним насиченням землі мінеральними добривами, ядохімікатами, гербіцидами. Інтенсивне їх використання аграрними підприємствами

обумовлено: недотриманням сівозмін; порушенням оптимальної структури посівних площ сільгоспкультур; орієнтацією на виробництва окремих сільськогосподарських культур, які мають високий рівень рентабельності; спеціалізацією великих аграрних підприємств на вирощуванні експорто-орієнтованих сільськогосподарських культур зернової групи. Перенасичення землі різними хімікатами супроводжується й зниженням якості сільськогосподарської продукції, отриманням продукції шкідливої для здоров'я людей і тварин, які споживають таку продукцію.

Доцільно, стосовно суб'єктів господарювання, які дають повний відпочинок землі (звільняють її від посівів), звільняти від оподаткування такі землі (при сплаті єдиного податку).

Частка землі, що використана під чисті пари, від загальної площі землі, яка використовується суб'єктом господарювання, повинна бути науково обґрунтованою для окремих регіонів, природних зон та залежати від спеціалізації господарства. До суб'єктів господарювання, які не дотримуються нормативів використання землі під чисті пари можливе застосування економічних санкцій (штрафів).

Ми вважаємо, що відшкодування екологічного податку (пільгові умови оподаткування) є однією із можливостей фінансового забезпечення відтворення земель сільськогосподарського призначення.

Акцентуємо увагу на тому, що для розробки та ефективної реалізації в Україні зваженої екологічної політики важливо враховувати досвід сучасної системної екологічної політики країн-членів Європейського Союзу. Спроможність адаптувати важелі та інструменти екологічної політики нашої держави до стандартів ЄС, у тому числі, щодо аграрного сектору економіки, безпосередньо вплине на екологічний добробут, якісне життєве середовище та, у кінцевому підсумку, сформує базис для виробництва конкурентоспроможної екологічно чистої аграрної продукції і забезпечення продовольчої безпеки України.

Список використаних джерел

1. Давиденко Н.М., Лемішко О.О. Вирішення еколого-економічних проблем землекористування в аграрному секторі економіки України. *Екологічна політика і право ЄС та їх імплементація у правову систему України*: матеріали міжнар. наук.-практ. конф., м. Київ, 16 травня 2019 р. Київ, 2019. С.123 – 125.

2. Давиденко Н.М., Порохівник Ю.О. Фінансове забезпечення вирішення еколого-економічних проблем землекористування в аграрному секторі економіки України. *Науково-виробничий журнал «Бізнес-навігатор»*. 2019. №4 (530). С.146 – 149.

3. Davydenko N., Wasilewska N. Paradigm of Financial provision of the agricultural land restoration in Ukraine. *Problems of world agriculture. Scientific Journal of Warsaw University of Life Science series Problems of World Agriculture*. 2017. Vol.17. No.4 p. 41 – 51.

4. Добровольська О.В. Фінансове забезпечення природного агровиробництва: теорія, методологія, практика: монографія. Дніпро : Монолит, 2018. 292 с

5. Якісний стан земель [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://info@zemleustriy.org>

УДК 336.224:338.432

Долженко І. І.
*кандидат економічних наук,
доцент, доцент кафедри фінансів,
Національний університет біоресурсів і
природокористування України, м. Київ*

НАСЛІДКИ ЗМІН В ОПОДАТКУВАННІ ПДВ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ПРОДУКЦІЇ

Сільське господарство на сьогодні є однією з пріоритетних галузей і має стратегічне значення для економіки України. За 2020 р. частка сільського господарства у ВВП країни склала 13%, і за прогнозами надалі буде залишатися не рівні не нижчому [1]. Проте успішний і поступальний розвиток галузі потребує державної підтримки. Багато країн світу забезпечення такої підтримки здійснюють шляхом застосування зниженої ставки податку на додану вартість для сільськогосподарської продукції або продуктів харчування. В більшості країн ЄС зниженою ставкою ПДВ оподатковується тільки готова продовольча продукція, а не сировина яка оподатковується за стандартною ставкою [9].

На початку 2021 року найгучнішим нововведенням у стягненні ПДВ в Україні стало введення з 25 лютого 2021 р. Закону України від 17.12.2020 р. №1115-IX «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо ставки податку на додану вартість з операцій з постачання окремих видів сільськогосподарської продукції», яким запроваджено ставку ПДВ 14 %, яку будуть застосовувати всі суб'єкти господарювання при постачанні на митній території України та ввезенні на митну територію України (тобто при імпорті) сільгосппродукції, що класифікується за товарними позиціями згідно з УКТ ЗЕД [2].

Основною метою прийнятого Закону було забезпечення підтримки сільськогосподарського товаровиробництва в Україні, залучення інвестицій у галузь та підвищення конкурентоспроможності вітчизняного сільського господарства. Окрім того передбачалося, що реалізація норм закону знизить мотивацію платників податку до оптимізації податкових зобов'язань з ПДВ за операціями з відповідною продукцією, що зменшить втрати бюджету та сприятиме детінізації у сфері аграрного виробництва [3].

Цей закон одразу викликав суперечки серед учасників аграрного ринку та неоднозначні оцінки експертів. Так на думку представників Асоціації

виробників молока реалізація зазначених норм сприятиме заощадженню обігових коштів господарствами та переробними підприємствами при закупівлі продукції, скорочує суми невідшкодованого ПДВ, а також зменшує привабливість незаконних махінацій під час реалізації нелегального зерна («скрутки») – тобто фактичного розкрадання ПДВ з держбюджету [4].

Також сумнівною є позиція, що зниження ставки ПДВ на окремі види аграрної продукції не призведе до втрат бюджету, адже ПДВ знижується лише на продаж сировини, а не на кінцевий продукт, бо фактичний платник ПДВ – кінцевий споживач. Тим більше очевидно є можливість тимчасового «касового розриву» – між тим, як аграрна сировина надійде на переробку і буде продана кінцевому споживачу чи на експорт. Як наслідок вже за місяць після запровадження пониженої ставки ПДВ, представники м'ясної та молочної переробки заявили, що рішення про пільгову ставку ПДВ у 14% фактично паралізувало їх роботу, зумовивши здорожчання товару легальних виробників у порівнянні з тінню на 7,2%, що вивело їх за межі рентабельності [5].

Окрім того ця законодавча норма спровокувала ще дві потенційні правові проблеми. Перша стосується того, що у меморандумі з МВФ Україна зобов'язалася утримуватися від запровадження нових звільнень від сплати податків або податкових пільг (за винятком вже прийнятих звільнень, що застосовуються для видатків на охорону здоров'я, пов'язаних з COVID). А зниження ПДВ для певних учасників ринку може бути сприйнято саме як пільга. А друга виникає з положень Угоди про асоціацію з ЄС, в якій Україна пообіцяла наблизити своє законодавство до європейського, а європейські директиви передбачають можливість зниження ставок ПДВ лише для товарів кінцевого споживання, а не виробництва.

Отже зважаючи на реальний негативний вплив пониженої ставки ПДВ на переробну галузь Верховна рада України вже 1 липня прийняла Закон «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо ставки податку на додану вартість при оподаткуванні операцій з постачання окремих видів сільськогосподарської продукції» яким відновлено ставку податку на додану вартість 20% при оподаткуванні операцій з постачання на митній території України та ввезення на митну територію України такої сільськогосподарської продукції: велика рогата худоба (жива); свині (живі), вівці (живі), молоко незбиране, жито, овес, насіння льону, насіння та плоди інших олійних культур, цукрові буряки [6]. Не дивлячись на те, що запровадження ставки ПДВ 14% мало негативні наслідки перш за все для переробної галузі, така різка зміна правил гри також призведе до втрат як бюджету так і самим підприємств. Так в Асоціації свинарів Україна наголосили, що повернення ставки ПДВ до 20% спровокувало штучне зниження ціни на живих свиней [7]. А в Асоціації виробників молока України прогнозують факт зростання цін на молоко в тому числі за рахунок повернення ставки ПДВ для виробників молока до попереднього рівня у 20% [8].

Як свідчать дослідження застосування зниженої ставки ПДВ проковує виникнення не однастайності у ставленні до законодавчої ініціативи серед

аграріїв та переробників, окрім того ускладнюється адміністрування ПДВ і потребує додаткових ресурсів і часу для практичної реалізації таких змін. Пільгова ставка ПДВ на продукцію сільського господарства сприяє зменшенню відносної привабливості переробки на користь експорту сировини та може мати наслідком викривлення структури національної економіки за рахунок зміщення податкового навантаження між секторами [9].

Отже, вигода виробників та переробників сумнівна і залежить від багатьох чинників, які формують їхню власну різницю між «вхідним» та «вихідним» ПДВ, але для переробників зиск є очевиднішим, бо «вхідний» ПДВ для них становитиме 14%, а «вихідний» – 20%, коли реалізують продукції на митній території України. Але точно не буде змін для кінцевого споживача, який і є головним платником ПДВ.

Список використаних джерел

1. Capital Times провели аналіз динамічних структур ВВП України в розрізі сектору економіки та вивели прогноз на 2020-2022 рр.: URL : <https://www.capital-times.com/ua-ua/analysis-of-ukraines-gdp-dynamics> R21iVtk (дата звернення: 26.07.2021).

2. Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо ставки податку на додану вартість з операцій з постачання окремих видів сільськогосподарської продукції» від 17.12.2020 № 1115-IX : URL: <https://ips.ligazakon.net/document/t201115?an=&ed=&dtm=&le=> (дата звернення: 26.07.2021).

3. Зеленський підписав закон про зниження ставки ПДВ для деяких видів аграрної продукції : URL : <https://ua.interfax.com.ua/news/general/725522.html> (дата звернення: 26.07.2021).

4. ПДВ для аграріїв знизили. Чому виграють агрохолдинги та скільки втратить бюджет : URL : https://www.bbc.com/ukrainian/features-55395029?fbclid=IwAR1Ox6FUr0jZ7pkrTe-PUwZwWgt_b38osJDugL81vcDskRMO4K6fuBO9T3E (дата звернення: 26.07.2021).

5. Тіньовий бізнес набирає оберти через зниження ПДВ : URL : <https://meatnews.com.ua/processing/1147/tinovyj-biznes-nabyraye-oberty-cherez-znyzhennya-pdv/> (дата звернення: 26.07.2021).

6. Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо ставки податку на додану вартість при оподаткуванні операцій з постачання окремих видів сільськогосподарської продукції» від 01.07.2021 № 1600-IX : URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1600-20#Text> (дата звернення: 26.07.2021).

7. Експерт: Повернення ПДВ забрало у свинарів 2 грн/кг. : URL : <https://agroportal.ua/ua/news/zhivotnovodstvo/ekspert-vozvrat-nds-zabral-u-svinovodov-2-grnkg> (дата звернення: 26.07.2021).

8. Аналітик: Повернення ставки до 20% ПДВ на молоко підніме ціни : URL : <https://agroportal.ua/ua/news/zhivotnovodstvo/ekspert-vozvrat-nds-zabral-u-svinovodov-2-grnkg> (дата звернення: 26.07.2021).

9. Аналіз впливу зниження ставки ПДВ для деяких видів аграрної продукції на розвиток економіки України : URL : <https://agroportal.ua/ua/news/zhivotnovodstvo/ekspert-vozvrat-nds-zabral-u-svinovodov-2-grnkg> (дата звернення: 26.07.2021).

УДК 336.71

Євенко Т. І.

*кандидат економічних наук,
старший викладач кафедри фінансів
Національний університет біоресурсів і
природокористування України, м. Київ*

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД РЕГУЛЮВАННЯ ФІНАНСОВОГО РИНКУ

Об'єктивні світові тенденції щодо подальшої інтеграції страхового і банківського капіталу, а також європейський досвід змушують держави формувати законодавчу нормативну базу з цих питань, а також розробляти економічну політику, які б сприяли зрощенню, взаємопроникненню банківського і страхового сегментів фінансового ринку. Регулювання фінансового ринку відображає необхідність корекції недосконалостей ринку і являє собою найважливіший аспект державного втручання в економіку.

Причини сучасної фінансової кризи криються не тільки в проблемах макроекономічної політики держав, а й в регулюванні фінансових ринків. Можна виділити два основні блоки причин:

- Протиріччя глобального характеру фінансових ринків і транснаціонального характеру діяльності основних фінансових інститутів, а також обмежений (національний) характер фінансового нагляду.

- Подальше збільшення ролі фінансових конгломератів в різних областях фінансового бізнесу і, перш за все, поява інновацій в цій сфері. Розвиток, з одного боку, складних фінансових інструментів, з іншого - секторальна сегментація регулювання.

Структура фінансового ринку включає банківський, фінансовий і страховий сегменти. Традиційно вони відбиваються у відповідній структурі органів регулювання. Так, на міжнародному рівні існують Базельський комітет з банківського нагляду, Міжнародна організація комісій з цінних паперів (IOSCO), Міжнародна асоціація органів нагляду в страхуванні (IAIS). З урахуванням того факту, що кордони між видами фінансових інститутів стираються і фінансовий ринок перетворюється в економічний простір, на якому фінансові інструменти та послуги пропонують оператори різного типу

(банки, фінансові посередники, інвестиційні фонди, страхові компанії, пенсійні фонди та ін.

Регулювання діяльності фінансових інститутів сильно розрізняється по країнах, практика яких узагальнюється в прийнятних варіантах наддержавного регулювання, що стосується національних варіантів регулювання, хоча деяка гармонізація державної політики була досягнута відповідно до міжнародних угод.

Поява фінансових конгломератів, настільки стрімкий їх розвиток і поширення поставило перед національними регуляторами ряд завдань, які потрібно було вирішувати. Необхідно розробити нові правила щодо захисту національних ринків, і ці завдання повинні були б бути вирішені оперативно, так як самі фінансові конгломерати розвивалися стрімко. Крім того, лінійка продуктів, яка пропонувалася даними учасниками фінансового ринку, також розширювалася і змінювалася швидкими темпами.

На сьогоднішній день регулювання діяльності фінансових конгломератів відчуває істотні труднощі як мінімум по двох напрямках:

- відсутність спеціальних організацій та інститутів, які могли б здійснювати таке регулювання;
- відсутність методів оцінки і прогнозування впливу наслідків подій, що відбуваються на діяльність фінансових конгломератів.

Відносно регулюючих організацій основним питанням є їх архітектура. На даному етапі немає єдиної думки, який пристрій системи нагляду і контролю є найкращим з можливих.

Перший варіант розробки системи регулювання – впровадження регіональної структури регулювання. Основні її переваги - це відносні простота і дешевизна. Так як у багатьох країнах органи, які регулюють діяльність фінансових посередників, вже існують. Перш за все, необхідно визначитися, чи може в даному випадку система, заснована на поділі сфер відповідальності за регіональною ознакою, відповідати викликам, які будуть ставити перед нею фінансові конгломерати. У разі якщо операції і учасники об'єднань даного типу будуть широко розподілені географічно, можуть виникнути різні проблеми.

Нині в Україні функціонує секторальна модель регулювання, яка є базовою, та з якої і починається формування державного регулювання, коли сектори є відносно незалежними один від одного.

Список використаних джерел

1. Арутюнян С.С., Іоргачова М.І. Ринок фінансових послуг: навч. посіб. Харків: «Діса плюс», 2020. 312 с.

2. Гармашова Ю. О. Особливості регулювання ринку фінансових послуг в Україні / Ю. О. Гармашова // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Економіка і менеджмент. — 2015. — Вип. 14. — С. 57—61. — Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmgu_eim_2015_14_15

3. Карчева Г.Т., Хоружий С.Г. Реформування державного регулювання та нагляду за фінансовими установами в Україні// Науковий вісник Полісся. - № 4 (12). - Ч. 2.2017 http://journals.uran.ua/nvp_chntu/article/viewFile/125929/120482
4. Шпак Н.О. Фінанси, гроші та кредит: навч. посібник / Н.О. Шпак, Н.Б. Ярошевич, О.Я. Побурко. – Л.: Львівська політехніка, 2015. – 416 с.

УДК33.336.71:368

Zharikova Olena

*Ph.D., Associate Professor of the Department of Banking and Insurance
National University of Life and Environmental Science of Ukraine*

Pashchenko Oksana

*Ph.D., Associate Professor of the Department of Economic Theory
National University of Life and Environmental Science of Ukraine*

Zharikova Anna

*Studentka Faculty of Law, National University of Life and
Environmental Science of Ukraine*

FUNDAMENTALS OF FORMATION OF INTEGRATION PROCESSES IN THE BANKING SYSTEM OF UKRAINE

Today, given the functioning of a market economy, all parts of the financial services market should improve their activities and find new ways to innovate in their activities to strengthen their position in the market niche, improve competitiveness and expand sales channels for their products and services. The process of globalization of financial markets in the world economy has transformed the relationship between banks and insurance companies. Banking and insurance are among the most risky, so in the 70s of last century began the process of integrating banking and insurance capital. Mutual penetration of banking and insurance business over the past ten years has been the dominant trend in the financial market, which created the preconditions for consideration and analysis of such a phenomenon as banking insurance. Integration in the form of bank insurance has been put into practice in the domestic market and has its own dynamics of development. The integration of banks and insurance companies is currently a new stage in the development of banking and insurance systems. It is due to the expansion of activities and spheres of influence of banks, and the desire to increase the number of customers, and hence the size of profits, insurance companies. In the current period of economic development of Ukraine, there is a need for research on the best option for unification and its possible forms to achieve the above goals.

The banking system is a set of financial institutions, the purpose of which is to comprehensively carry out operations to attract temporarily available financial resources, preserve individuals and legal entities and place accumulated resources on their behalf in accordance with their maturity and payment in accordance with agreements [2]. The banking system organizes and serves to move the main attribute

of the market - capital, ensures its attractiveness, accumulation and distribution in those areas of social production where there is a deficit.

Insurance is a system of economic relations between policyholders and insurers, which includes a set of forms and methods of creating trust funds (insurance funds) and their use to compensate for losses caused by various adverse events (insurance events) [4]. Also, insurance is a system of economic relations arising from the purchase and sale of insurance coverage in the process of meeting public needs for insurance protection [6, Art. 662]. For most domestic banks, credit risk is the main importance that needs to be controlled and minimized. Credit risk is the risk that a borrower will be unable to meet its obligations to a bank. In terms of economic transformation, bank insurance can be an effective method of minimizing the bank's credit risk [1, Art. 55].

The interaction of banking and insurance business is due to the common interest in banking insurance. Banks benefit from the maximum load of the network of their branches, diversification of their traditional business areas by providing customers with a wide range of financial and insurance services, as well as receiving additional commissions for their implementation. Cooperation with banks allows an insurance company to take advantage of synergistic opportunities to use a common customer base, use of the brand or the bank's reputation in banking insurance.

The activity of banks in market conditions is subject to its general laws, and therefore requires the development of a viable mechanism for managing financial activities, aimed at increasing the competitiveness of banks. An important role is played by the ability of bank managers to determine the degree of financial stability of their own bank, competing banks and counterparties. Therefore, one of the principles of further rapid development of the banking system of Ukraine is the search for ways to optimize the financial condition of banks.

Currently, almost every bank has at least one insurance partner or more. The insurance market of Ukraine is multifaceted, and the owners of insurance companies have a common goal - to increase the efficiency of the insurance business, expand the customer base, expand and stabilize the insurance portfolio and financial performance. The main reasons for the increased mutual interest of insurers and banks are [2,3]:

- entering new markets and ensuring efficient use of the branch system;
- the ability to significantly expand the customer base and information exchange;
- the need to accumulate all cash flows in one system;
- diversification of capital and income, increasing the rate of return on investment resources;
- the ability to provide a full range of banking and insurance services.

Thus, JSC *CB PrivatBank* cooperates with the leading insurance companies IC *VUSO*, IC *UNIKA* and IC *KRAÏNA*. [2] The terms for obtaining accreditation from *PrivatBank* are: Ukrainian insurance company that has been operating on the market for at least three years; the company has no unfulfilled influence measures of the National committee for financial services; its insurance premiums for the previous

year exceed UAH 50 million. The loss ratio of the IC shall be at least 15%, and the formed insurance reserves amount over 50%. The insurer shall have to open a bank account for crediting insurance payments and place a deposit for a period of six months in the amount of UAH 5 million for insurance of risks of individuals and UAH 10 million for insurance of risks of legal entities and operational risks of the bank (property, employees, responsibility). The unchanged balance on the current account shall be UAH 500,000.

In 2019, deposits, i.e. deposits of individuals, investments of companies in IGLBs, as well as receivables from the reinsurers made the largest share in the total assets of companies in the Ukrainian insurance market. Based on the results of the calculations, the leading companies *AXA Insurance* and *Providna* can be recommended to new partners for cooperation with JSC *CB PrivatBank*. The approaches considering the specific risks seem to be the most adapted in terms of risk management implementation. They reflect not only the risks classification and methods of their management, but methods of their measurement as well. However, risk classifications do not reflect the full list of hazards that threaten different segments of the business, they rather focus on its individual parts which is a significant disadvantage of the approaches. Despite the existence of risk management systems today, they still do not provide fully effective protection of the insurer from various types of financial threats.

Currently, there are many opportunities and forms of merging an insurance company and a bank. However, the most promising are the forms of interaction between financial intermediaries that allow their full integration.

References

1. Pro zasady vnutrishnoi zovnishnoi polityky: Zakon Ukrainy vid 01.07.2010 2411-VI. (2010). Retrieved from: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2411-17> [in Ukrainian].

2. Pro zatverdzhennia Vymoh shchodo rehuliarnoho provedennia stres-testuvannia strakhovykamy ta rozkryttia informatsii shchodo kliuchovykh ryzykiv ta rezultativ provedenykh stres-testiv: Rozporiadzhennia natsionalnoi komisii, shcho zdiisniuie derzhavne rehuliuвання u sferi rynkiv finansovykh vid 13.02.2014 № 484. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0352-14#Text> [in Ukrainian].

3. Kontseptsiia realizatsii derzhavnoi polityky u sferi informuvannia ta nalazhodzhennia komunikatsii z hromadskistiu z aktualnykh pytan yevropeiskoi intehratsii Ukrainy na period do 2017 roku. Rozporjadzhennja vid 27 bereznja 2013 r. № 168-r. Kyi'v. Retrieved from: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/168-2013-%D1%80> [in Ukrainian].

4. Van den Berghe, L.A.A., Verweire, K., Carchon, S.W.M. (1999). Convergence in the Financial Services Industry, 94. Retrieved from: <http://www.oecd.org/finance/insurance/1915267.pdf>

5. Avanesova, N.E. (2012). Bancassurance yak forma spivpratsi strakhovykh kompanii ta bankivskykh ustanov. Aktual'ni problemy upravlinnja ta finansovo-

gospodars'koi' dijal'nosti pidpryjemstva. (S. 3-9). Harkiv: NTU "HPI". Retrieved from: <http://repository.kpi.kharkov.ua/handle/KhPI-Press/10396> [in Ukrainian].

6..Herasymovych, A.M., Alekseienko, M.D., Parasii-Verhunenko, I.M. (2004). Analiz bankivskoi diialnosti: pidruchnyk. Kyi'v: KNEU [in Ukrainian].

UDC 336.71

Kostiuk Viktoriia

*Associate Professor of Banking and Insurance Department
National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine*

Faychuk Olha

*Associate Professor of Banking and Insurance Department
National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine*

Denysiuk Anna

Student of National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine

DYNAMICS OF THE STATE OF CAPITAL OF JSC CB "PRIVATBANK" BEFORE AND DURING THE COVID-19 PANDEMIC

At the present stage of development, Ukrainian banks face significant threats to the operating environment. They are primarily due to the effects of the COVID-19 coronavirus pandemic, which has caused an economic recession, deteriorating public finances, the economic situation of economic agents, declining real incomes and rising unemployment. This has a negative impact on the level of profitability, including due to weak credit prospects and persistent structural problems. Although the capital reserves of Ukrainian banks are currently sufficient to cover unexpected losses, further uncertainty in the operating environment due to the COVID-19 coronavirus pandemic could lead to capital shortages, especially in those banks that have a business model risk profile and low risk management standards. in particular credit.

The bank's capital consists of authorized capital and reserve funds. As a result of losses of previous years caused by the activities of owners before nationalization, the bank has an accumulated deficit covered by contributions to the authorized capital made by the state in 2017 (the Deposit Guarantee Fund converted UAH 29,438 million in liabilities, including UAH 10,934 million customer funds, 10,721 issued Eurobonds and UAH 7,783 million of subordinated debt and approved amendments to the charter to increase the authorized capital to UAH 50,695 million or 181.05 million shares).

In accordance with the development strategy, the bank takes a "conservative position on capital (CAR at 14%) and forms a conservative loan portfolio with adequate risk value." The effectiveness of the bank's capital management policy after nationalization is confirmed by the dynamics of standards and additional indicators listed in Table 1.

According to the results of calculations, we found that capital adequacy was the worst in 2017, when the real value of the loan portfolio and collateral of the bank was recognized. After nationalization, the values of all indicators of capital adequacy analyzed have significantly improved. This has a positive effect on the level of financial security. Monitoring compliance with capital adequacy ratios set by the NBU is carried out through monthly reports.

Table 1 - Dynamics of capital adequacy of JSC CB "PrivatBank" in 2015-2020 (as of the beginning of the year) [1]

Indicator	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Economic standards of capital adequacy						
Regulatory capital, UAH billion	25552	11562	17569	19556	19224	35257
Regulatory capital adequacy ratio,%	10,7	1,55	10,43	17,46	14,15	28,09
Fixed capital adequacy ratio,%	7,13	14,06
Additional indicators of capital adequacy						
Reliability index,%	11,81	-0,43	10,78	12,6	21,01	16,52
Financial lever	8,47	0	9,28	7,96	4,96	6,05
Indicator of equity participation in assets,%	10,56	-0,43	100,00	11,16	17,36	14,18
Capital multiplier	9,47	-23,63	1,00	8,96	5,76	7,05

Thus, the study revealed that the pandemic of coronavirus infection had some impact on the capital of JSC CB "PrivatBank", but not significantly. This means that PrivatBank manages its resources quite well and has financial stability. In these years, the worst for this bank was 2017, because all indicators of this bank were the lowest.

References

1. Kuznetsov DV ENSURING THE FINANCIAL STABILITY OF THE BANK: Bachelor's qualification work. Sumy, 2021. 75 p.
2. Burkovska AV, Satsura OF Definition and maintenance of financial stability of commercial bank of Ukraine. Electronic scientific publication on economic sciences "ModernEconomics". 2017. № 3. pp. 31–40. URL: <https://modecon.mnau.edu.ua/issue/3-2017/UKR/burkovska.pdf>
3. Ivasiv I., Garbar E., Financial stability of banks in conditions of high market volatility. KNTEU BULLETIN. 2018. № 2.C. 47-55

Lemishko O.

PhD in Economics, Associate Professor,
Associate Professor of Finance, National University of Life
and Environmental Sciences of Ukraine, Kyiv

HARMONIZATION OF FINANCIAL POLICY DIRECTIONS IN THE AGRICULTURAL SECTOR OF THE ECONOMY

Ensuring sustainable economic development is a key task facing the agricultural sector of the economy. An important tool to achieve this is the financial policy, which allows you to focus financial resources on the priority areas of development of agricultural economies, to ensure the relationship and coordinate their movement. The strategic goal of Ukraine's financial policy should be to increase the share of the agricultural sector in the European market, strengthen the external and internal competitiveness of farmers by improving the efficiency of the agricultural sector, implementing innovative business ideas and rational decision-making on limited investment resources.

In the current socio-economic situation, exacerbated by military-political conflict and foreign economic problems related to the need for structural adjustment of the national economy, attention is paid to the agricultural sector, whose importance for Ukraine's economy has recently increased. On the other hand, public financial policy in the agricultural sector is imperfect and contains a lot of miscalculations, in particular: lack of comprehensive strategic approaches and clear justification of development priorities, dispersion of public funds for various programs and individual measures, lack of clear criteria for public support, which leads to irrational use of budget funds. Therefore, improving the development and implementation of public financial policy in the agricultural sector requires the application of a systematic approach to the creation of appropriate institutional frameworks and innovation regulators [1, p. 116].

Institutional features of the formation and implementation of public financial policy in the agricultural sector are studied by many scholars. Komarova I. testifies that in the economically developed countries of the world the agricultural sector is considered as a system that is not capable of self-regulation, so the state support funds are recognized as compensation for industry losses in market instability [2, p. 145]. She emphasizes that most of the financial levers of state regulation of the agricultural sector of Ukraine's economy are in line with world practice, but they lack a systematic approach and focus on the end result [3, p. 82]. Malinovska O., Ivashkiv N., based on the experience of highly developed countries, also emphasize that long-term state support can significantly increase the efficiency of agricultural production [4, p. 207]. Navrotsky S., Palyukh O. [5, p. 90] developed and implemented an algorithm for comprehensive assessment and modeling of the efficiency of the agricultural sector of the national economy, taking into account the impact of public funding. We join the opinion of Martynenko V. that ensuring the effectiveness of

public financing of the agricultural sector of the national economy of Ukraine is inextricably linked with the study of the relationship "financing efficiency - positive dynamics of development" [6, p. 107].

That is, the effectiveness of public financing of the agricultural sector of the economy involves ensuring the positive dynamics of its development and the establishment of appropriate evaluation indicators. The purpose of financial policy is inextricably linked with the development strategy of the agricultural sector of the economy and is focused on maximizing the welfare of their owners in the current and future period [7]. The essence of financial policy is interpreted in a broad and narrow sense. In the first - a subsystem of economic policy, focused on achieving strategic goals of the enterprise in the future, designed to select alternatives that are manifested through the nature and direction of the organization of financial relations [8].

The second is a system of measures aimed at sufficient formation and effective use of own and attracted external financial resources to achieve a strategic competitive advantage of the enterprise. Kostyrko L., Solomatina T. note that "the financial policy of domestic agricultural enterprises is imperfect, as it does not have a sufficient scientific and methodological basis and does not take into account innovative methods and technologies of development used in international practice" [9, p. 50]. These scientists conclude that it is necessary to stabilize the development of agricultural enterprises through the use of modern financial instruments, effective tools for state support of innovative development, leasing operations and credit policy [10].

The principle of multi-alternative options for financial policy development necessitates the formation of a portfolio of financial strategies, the main of which are: expansionary, restrictive, sustainable development, protective, stabilization, anti-crisis. The criteria for their selection are: advantages, risks, compliance with the market situation and the state of the internal environment. The set of selected financial strategies should be filtered for compliance with the needs of sustainable and competitive development of the enterprise in the long run. Our country needs to generalize the theoretical and practical principles of functioning of alternative mechanisms of capital formation, with the definition of the peculiarities of their adaptation to the specifics of the agricultural sector of Ukraine's economy.

The solution of the set tasks will promote the exit of agriculture from financial stagnation, stabilization of the financial condition of agricultural enterprises and their further sustainable development. This requires the improvement of financial policy, tools and levers to stimulate the economic activity of agricultural producers in accordance with objective laws and adaptation to the specifics of the EU agricultural market. Despite thorough systematic research by scholars, it should be emphasized that in the current context of political and economic transformation, it is urgent to ensure national economic sovereignty, the core of which is to create a sound financial system and clearly define financial policy priorities.

We believe that the coordination of financial policy in the agricultural sector of the economy should take place at the following levels: macroeconomic - the creation of an effective competitive environment and institutional and legal support for budget

reform in a decentralized environment; sectoral - elimination of disparities in the financial support of crop and livestock production, intensification of targeted investment programs; mesoeconomic - institutionalization of agricultural specialization of regions and its consideration in local taxation; microeconomic - increase of financial efficiency of activity of subjects of agrarian sector of economy on the basis of attraction of the capital and use of innovative technologies of manufacture.

References

1. Матвієнко Р. В. Формування фінансово-кредитного механізму державного регулювання аграрного виробництва України. Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України. 2017. № 4. С. 114-119.
2. Комарова І. В. Сучасні тенденції державної фінансової підтримки аграрного сектору країн СНД. Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу. 2014. № 1. С. 143-149.
3. Комарова І. В. Фінансові важелі державного регулювання аграрного сектору. Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу. 2013. № 1. С. 80-84.
4. Маліновська О. Я., Івашків Н. Л. Проблематика сучасної державної фінансової політики, спрямованої на розвиток аграрних підприємств. Науковий вісник НЛТУ України. 2013. Вип. 23.14. С. 205-210.
5. Навроцький С. А., Палюх О. М. Комплексна оцінка ефективності розвитку аграрного сектору України з урахуванням впливу державного фінансування. Економічний часопис-XXI. 2015. № 3-4(1). С. 88-92.
6. Мартиненко В. В. Прогнозування впливу державного фінансування на розвиток аграрного сектору економіки. Економічний вісник. Серія : Фінанси, облік, оподаткування. 2017. Вип. 1. С. 101-109.
7. Гудзь О. Є., Стецюк П. А., Навроцький С. А., Алексійчук В. М. Науково-методичне забезпечення формування та реалізації фінансової політики підприємства. Облік і фінанси. 2013. № 2. С. 69-86.
8. Гудзь О. Є. Фінансові стратегії забезпечення конкурентоспроможності підприємства. Фінансовий простір. 2013. № 4. С. 97-103.
9. Костирко Л.А., Соломатіна Т.В. Оцінка ризиків при формуванні фінансової політики аграрних підприємств. Часопис економічних реформ. 2019. № 3 (35). С. 48 – 55.
10. Костирко Л. А., Соломатіна Т. В. Фінансове забезпечення розвитку підприємств АПК: тенденції, проблеми, пріоритети. Часопис економічних реформ. 2019. № 2 (34). С. 61-69.

Мамчур Р. М.

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри банківської справи та страхування,
Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ*

ІНТЕГРАЦІЯ ДІЯЛЬНОСТІ БАНКІВ ТА СТРАХОВИХ КОМПАНІЙ УКРАЇНИ

Банки та страхові компанії є головними системними інститутами фінансового ринку та економіки в цілому. Як наслідок, стабільність та поступовий розвиток економіки та суспільства значною мірою залежать від стану банківського та страхового секторів.

Інтеграція банків та страхових компаній базується на спільних функціях та взаємній вигоді, що дає змогу обом фінансовим інститутам бути зацікавленими у спільній діяльності, виступаючи при цьому передумовою стабільності та динамічного розвитку сучасного фінансового ринку. З іншого боку, така інтеграція вигідна для споживачів послуг обох фінансових інститутів, оскільки забезпечує економію витрат коштів і часу, а також захист їх майнових та інших інтересів від настання несприятливих подій.

Основа інтеграції банків та страхових компаній лежить у площині економічних відносин, пов'язаних з накопиченням та використанням грошових доходів та вільних фінансових ресурсів фізичних та юридичних осіб. Спільними для банківських установ і страхових компаній є інвестиційна, ризикова, превентивна та функція капіталізації.

Рівень банківсько-страхової інтеграції в Україні протягом останніх років залишається досить низьким. Існує велика кількість проблем, які потребують нагальних рішень. До них можна віднести: створення адекватної законодавчої бази, яка б могла ефективно регулювати процес інтеграції банків та страхових компаній; підвищення вимог до капіталізації страхових компаній; встановлення жорсткого регулювання захисту клієнтів в процесі інтеграції банків та страхових компаній.

Аналізуючи взаємодію банків та страхових компаній варто звернути увагу на основні показники їх діяльності: кількість банків та страхових компаній за останні роки суттєво зменшилась. Станом на початок 2021 року функціонує 74 банки та 210 страхових компаній (в т.ч. 20 компаній зі страхування життя). У структурі страхових активів та страхових резервів третина припадає на частку банківських вкладів. На основі дослідження структури фінансових доходів страхових компаній «ІНГО Україна», «ТАС» та «Кредо» було визначено, що найбільшу їх частку займають доходи від банківських депозитів.

Для оцінки страхування банківських ризиків слід більш детально розглянути страхові премії зі страхування фінансових ризиків та кредитів [1]. Ці види страхування належать до переліку тих видів, зібрані премії за якими

залишилися на рівні 2015 року. На сьогодні ці два сегменти складають лише 8,2% (7,27% – страхування фінансових ризиків та 0,96% – страхування кредитів) в загальній структурі чистих страхових премій станом на початок 2021 року.

Серед вітчизняних банків звичайним явищем стало страхування власного персоналу. Дана тенденція набуває розвитку, про що свідчать аналітичні показники страхового ринку, згідно з якими спостерігається зростання надходжень страхових премій від юридичних осіб загалом та обсягу страхових премій за медичним страхуванням зокрема. Страхування персоналу досить вигідне для власників банків, оскільки зменшує ризик втрати цінних кадрів на тривалий час і є привабливою умовою для залучення нових працівників.

Ідея створення фінансового супермаркету, як форми спільної діяльності на фінансових ринках банків та страхових компаній, полягає у забезпеченні фізичних та юридичних осіб пакетом фінансових послуг одночасно і в одному місці. Фінансовий супермаркет – це орієнтована на клієнта бізнес-модель, яка є одним спільним інтегрованим каналом доступу клієнтів до фінансових послуг [2].

Синергетичний ефект такої співпраці полягає у стабілізації фінансового стану: банки отримують доступ до довготермінових активів страхових, лізингових та іпотечних компаній; небанківські структури мають змогу продавати свої продукти через розвинуту мережу банківських відділень.

На вітчизняному фінансовому ринку фінансовий супермаркет є досить рідкісним явищем. З метою подальшої активізації діяльності фінансових супермаркетів необхідним є залучення значних коштів, великий асортимент продуктів та розвинута клієнтська база [3]. Це все можуть запропонувати банки та страхові компанії, які формують найбільшу частку фінансового ринку країни.

Найкращим способом впровадження пріоритетних страхових продуктів банками є реалізація останніх в онлайн режимі. Методом такої реалізації може виступити створення віртуальної платформи, на якій клієнти могли б отримати як банківські та страхові послуги, так і змішані продукти. Дана платформа можлива для створення в Україні за умови наявності стабільного банку, який зможе забезпечити її створення та контроль, а також здатного залучити до співпраці надійні страхові компанії.

Список використаних джерел

1. Клапків М.С. Страхування фінансових ризиків : монографія. Тернопіль : Економічна думка, 2015. 570 с.

2. Кльоба Л.Г. Фінансовий супермаркет – інноваційна модель розвитку комерційного банку. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. 2012. № 725. С. 103-110.

3. Коць О.О. Перспективи діяльності фінансових супермаркетів в Україні. *Вісник Університету банківської справи Національного банку України*. 2014. № 2(20). С. 173-177.

Мрачковська Н. К.
*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри фінансів,
Національний університет біоресурсів і
природокористування України, м. Київ*

ФІНАНСОВА БЕЗПЕКА БАНКІВСЬКОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ

Банківський сектор являється основною складовою фінансової системи держави. Відповідно до «Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України» від 29.10.2013 № 1277, банківська безпека - це рівень фінансової стійкості банківських установ країни, що дає змогу забезпечити ефективність функціонування банківської системи країни та захист від зовнішніх і внутрішніх дестабілізуючих чинників незалежно від умов її функціонування [3].

Фінансова безпека банківського сектору – це рівень фінансової стійкості банківських установ держави, що дає змогу забезпечити ефективність функціонування банківської системи країни та захист від зовнішніх і внутрішніх дестабілізуючих чинників [1].

Банківський сектор являється одним із основних джерел утворення фінансових криз, саме тому Україна спрямовує чимало зусиль на забезпечення його стабільного та ефективного функціонування.

У процесі діяльності банківських сектор неодмінно стискається з рядом внутрішніх та зовнішніх загроз, які можуть призвести до негативних наслідків.

Основною метою забезпечення фінансової безпеки являється конкурентоздатність банківського сектору та уникнення збитковості через наявність внутрішніх та зовнішніх загроз.

До основних внутрішніх загроз відносяться: недосконалість організації системи управління банком, недотримання банками нормативних показників ліквідності та зниження фінансової стійкості, втрата платоспроможності банківських установ, втрата довіри населення до банківського сектору [2].

Зовнішні загрози характеризуються нестабільний стан економіки, складну воєнно-політичну ситуацію, недосконалість нормативної бази регулювання банківської діяльності, інфляційні процес, коливання валютного курсу та ін. [2].

Рівень фінансової безпеки банківського сектору розраховується за допомогою індикаторів (табл.1).

Станом на 2020 рік найбільш проблемними індикаторами залишаються такі індикатори, як: частка простроченої заборгованості за кредитами в загальному обсязі кредитів, наданих банками резидентам України; співвідношення довгострокових (понад 1 рік) кредитів та депозитів; рентабельність активів; частка активів п'яти найбільших банків у сукупних активах банківської системи. Негативна динаміка останніх трьох індикаторів

зумовила переважне зниження загального рівня фінансової безпеки банківського сектору України [1].

Таблиця 1

**Індикатори фінансової безпеки банківського сектору України
2018 -2020рр.**

№	Індикатор	Значення			Стан (2020р)
		2018	2019	2020	
1	Частка простроченої заборгованості за кредитами в загальному обсязі кредитів, наданих банками резидентам України, %	54,8	53,5	53,0	критичний
2	Співвідношення банківських кредитів та депозитів в іноземній валюті, %	90,6	86,6	82,8	задовільний
3	Частка іноземного капіталу у статутному капіталі банків, %	28,7	26,9	27,3	задовільний
4	Співвідношення довгострокових (понад 1 рік) кредитів та депозитів, разів	3,9	4,2	4,3	критичний
5	Рентабельність активів, %	4,8	5,2	3,1	критичний
6	Співвідношення ліквідних активів до короткострокових зобов'язань, %	0,94	0,93	0,90	оптимальний
7	Частка активів п'яти найбільших банків у сукупних активах банківської системи, %	87,9	89,3	89,4	критичний

Джерело: [1]

Отже, динаміка показує, що протягом періоду дослідження діяльність банківського сектору України не можна назвати ефективним, через переважну частину критичних показників індикаторів.

Для покращення ситуації необхідно зменшити частку проблемних кредитів, вирівняти дисбаланс між довгостроковими кредитами та депозитами та знизити вплив капіталу іноземних банків.

Список використаних джерел

1. Демченко О.П. Оцінка безпеки банківського сектору України. Економіка і суспільство. 2021. N 27.
2. Давиденко Н.М. Концептуальна модель оцінки фінансового стану банківських установ. Актуальні проблеми економіки. 2006. N 9. с. 30–37.
3. Методичні рекомендації щодо розрахунку рівня економічної безпеки України. Наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України № 1277 від 29. 10. 2013 р. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1277731-13#Text>

Негода Ю. В.
*доктор економічних наук,
доцент, доцент кафедри фінансів,
Національний університет біоресурсів і
природокористування України, м. Київ*

ДЕРЖАВНА ПІДТРИМКА АПК

Один із видів державної підтримки сільського господарства є фінансова підтримка заходів в агропромисловому комплексі шляхом здешевлення кредитів. В 2021 році на її реалізацію передбачено 1,2 млрд грн.

Відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України від 29 квітня 2015 р. № 300 (зі змінами) [1] компенсація надається суб'єктам господарювання агропромислового комплексу – юридичним особам незалежно від організаційно-правової форми та форми власності та фізичним особам – підприємцям (далі – позичальники), які:

✓ не мають порушених справ про банкрутство, яких не визнано банкрутами, що не перебувають на стадії ліквідації;

✓ не мають на перше число місяця, в якому буде прийматися рішення щодо здійснення виплат, прострочену більш як шість місяців заборгованість з платежів, контроль за справленням яких покладено на органи Державної податкової служби.

Компенсація надається позичальникам за нараховані і сплачені у поточному році відсотки за користування кредитами (поновлювальними та непоновлювальними, крім овердрафтів (контокорентних кредитів) у розмірі 1,5 облікової ставки Національного банку, що діє на дату нарахування відсотків, але не вище розмірів, передбачених кредитними договорами, зменшених на 5%.

Компенсації підлягають відсоткові ставки за:

✓ короткостроковими кредитами, залученими для поповнення обігових коштів;

✓ середньостроковими кредитами, залученими для поповнення обігових коштів, придбання основних засобів сільськогосподарського виробництва, здійснення витрат, пов'язаних з будівництвом і реконструкцією виробничих об'єктів сільськогосподарського призначення, а також з переробкою сільськогосподарської продукції;

✓ довгостроковими кредитами, залученими для придбання основних засобів сільськогосподарського виробництва, обладнання для виробництва та переробки сільськогосподарської продукції, будівництва та реконструкції виробничих об'єктів (у тому числі сховищ для зберігання зерна, овочів та фруктів).

Сума компенсації, що надається позичальникам та пов'язаним із ними особам протягом бюджетного року за короткостроковими, середньостроковими та довгостроковими кредитами, не може перевищувати:

- ✓ для позичальників, які провадять діяльність у галузях тваринництва та використали кредитні кошти для покриття витрат, пов'язаних із провадженням діяльності у галузі тваринництва, – 15 млн гривень;
- ✓ для інших позичальників – 5 млн гривень.

Рис. Обсягів фінансування бюджетної програми «Фінансова підтримка заходів в агропромисловому комплексі шляхом здешевлення кредитів» за 2018-2020 рр., млн грн

В 2018 році із передбачених планових асигнувань за бюджетною програмою здешевлення кредитів в сумі 266 млн грн, Міністерством аграрної політики та продовольства, через органи Державної казначейської служби, спрямовано до областей бюджетні кошти в сумі 265,9 млн грн, які використано суб'єктами господарювання за такою структурою:

- 81,1 млн грн – з чистим доходом (виручкою) від реалізації до 20 млн грн;
- 73,7 млн грн – що провадять діяльність з вирощування та розведення тварин;
- 111,1 млн грн – решта підприємств-позичальників.

Залишок невикористаних коштів склав 87,1 тис. грн, який пояснюється, головним чином, недоліками у прогнозуванні та організації роботи окремих обласних конкурсних комісій.

Спрямовані бюджетні кошти дозволили здешевити кредити загальним обсягом понад 9,1 млрд грн, в тому числі: близько 8,0 млрд грн – короткострокових кредитів та понад 1,1 млрд грн – середньострокових кредитів.

Загальна сума кредитів, яка підлягала компенсації у 2018 р. (9,1 млрд грн) має наступну структуру залучення:

а) за строками користування:

- до 1 року – близько 8,0 млрд грн (87,1 %);
- від 1 року – понад 1,1 млрд грн (12,9 %);

б) за напрямками використання кредитних коштів:

- витрати у галузі рослинництва – понад 5,4 млрд грн (59,2 %);

- витрати у галузі тваринництва – 2,5 млрд грн (27,4 %);
- інші витрати – понад 1,2 млрд грн (13,4 %).

Загальна кількість підприємств-позичальників, які скористались у 2018 році програмою здешевлення кредитів склала 719 підприємств, з них: 546 підприємств, які залучили короткострокові кредити та 265 підприємств, які залучили середньострокові кредити (92 підприємства, залучили як коротко-, так і середньострокові кредити).

Спрямовані бюджетні кошти дозволили здешевити кредити загальним обсягом понад 9,1 млрд грн, в тому числі: близько 8,0 млрд грн – короткострокових кредитів та понад 1,1 млрд грн – середньострокових кредитів [2].

В 2019 році передбачено планових асигнувань за напрямом здешевлення кредитів на суму 127,7 млн грн. На 1 листопада 2019 року було надано 124,9 млн грн (98,2 % від передбаченого обсягу. Обсяги пільгових кредитів становили 4,6 млрд грн, з них понад 3,9 млрд грн – короткострокові та 646,6 млн грн – середньострокові кредити.

Із загального обсягу кредитів (4,6 млрд грн):

- 618,7 млн грн (13,5%) – залучено підприємствами, які мають чистий дохід (виручку) від реалізації до 20 млн грн (248 позичальників);
- понад 1,8 млрд грн (38,3%) – залучено підприємствами, які провадять діяльність з вирощування та розведення тварин (51 позичальник);
- 2,2 млрд грн (48,2%) – залучено іншими підприємствами (127 позичальників) [3].

За підсумками 2020 року, із передбачених планових асигнувань за напрямом здешевлення кредитів, Мінекономіки фактично спрямувало уповноваженим банкам кошти у сумі 1047,7 млн грн або 99,9 % від запланованих, які були перераховані на поточні рахунки позичальників.

Спрямовані бюджетні кошти отримали понад 4,2 тис. позичальників, які подали заявки до уповноважених банків.

Загальний обсяг кредитів, залучений такими суб'єктами склав понад 143,5 млрд грн, з них компенсовано за рахунок бюджетних коштів – 24,8 млрд грн, у тому числі:

а) за видами кредитів:

- короткострокових – 11,6 млрд грн (46,7 %);
- середньострокових – 6,1 млрд грн (24,7 %);
- довгострокових – 7,1 млрд грн (28,6 %);

б) за видами діяльності позичальників:

- галузь тваринництва – 4,5 млрд грн (18 %);
- інші галузі – 20,3 млрд грн (82 %) [4].

Список використаних джерел

1. Постанова Кабінету Міністрів України від 29 квітня 2015 р. № 300 (зі змінами) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/300-2015-%D0%BF#Text> (дата звернення 31.08.2021)

2. Стан кредитування підприємств АПК у 2018 році URL: <https://minagro.gov.ua/ua/napryamki/finansova-politika/kredituvannya/stan-kredituvannya-pidpriyemstv-ark/stan-kredituvannya-pidpriyemstv-ark-u-2018-roci> (дата звернення 31.08.2021)

3. Звіт про проведення огляду витрат державного бюджету у сфері агропромислового комплексу в частині фінансової підтримки заходів в агропромисловому комплексі шляхом здешевлення кредитів URL: <https://dostup.pravda.com.ua/request/60749/response/145021/attach/3/.pdf> (дата звернення 31.08.2021)

4. Стан кредитування підприємств АПК у 2020 році URL: <https://minagro.gov.ua/ua/napryamki/finansova-politika/kredituvannya/stan-kredituvannya-pidpriyemstv-ark/stan-kredituvannya-pidpriyemstv-ark-u-2020-roci> (дата звернення 31.08.2021)
УДК: 336.647/.648

UDC: 336.6

Oliinyk Larysa
PhD,

*Associate Professor, Associate Professor of the Department of Finance
National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, Kiev*

ANALYSIS OF BANKRUPTCY OF DOMESTIC ENTERPRISES

Over the past 5-7 years, the world economy has been experiencing various shocks that affect the activities of enterprises and their financial condition, for example, the trade war between the United States and China, COVID-19. Especially, this all has a significant impact on the political and economic environment of Ukraine. Therefore, in such modern market conditions, enterprises must analyze their own solvency in order to anticipate the financial crisis in time.

Bankruptcy - the inability of the debtor to restore his solvency by means of the reorganization and restructuring procedure, recognized by the economic court, as well as to pay off the established monetary claims of creditors other than through the application of the liquidation procedure [1].

The main reasons for the insolvency of enterprises include:

- inflation and related processes;
- unstable economic and political situation;
- depreciation of the national currency.

As you know, bankruptcy of an enterprise does not always mean the termination of activities and liquidation of the enterprise. There is a possibility that the loss of solvency is not a permanent phenomenon and can be resolved by introducing reorganization.

The experience of leading market economies shows that bankruptcy plays the role of economic regulation. This is manifested by the fact that insolvent and weak enterprises that have no prospects simply leave the market and close.

An analysis of the number of bankruptcy lawsuits showed that the coronavirus pandemic was not the most destructive for Ukrainian businessmen over the past decade. According to the data of the Ministry of Justice of Ukraine, every year there is a gradual decrease in the number of enterprises that were liquidated, starting from 2016 to 2020. Therefore, if we analyze the time frame, then, for example, 1350 institutions were liquidated in 2016, 1297 in 2017, 804 in 2018, 700 in 2019 and 271 in 2020 [2].

One of the reasons why the height of bankruptcy came in the middle of the decade is the "tax cleanup". In September 2015, as part of the reform, the State Tax Service introduced amendments to the legislation requiring enterprises to pay taxes regardless of whether the institution is functioning or not. Thus, those enterprises that did not work and were frozen, and the owners or private entrepreneurs did not want to pay for them, then applied for their liquidation. This is what led to the massive bankruptcy of enterprises.

After the reform, the market remained mainly active solvent enterprises that calculate expenses and pay taxes in advance. Therefore, from 2015 to 2020, one can observe a noticeable decrease in the number of liquidations of enterprises annually. That is why, in particular, during the coronavirus pandemic, Ukrainian business was able to withstand economic difficulties and cost relatively little losses [3].

The norms introduced by the Code of Ukraine from bankruptcy procedures help to enhance the efficiency of bankruptcy procedures in Ukraine, bring it closer to world standards and ensure an adequate level of protection of the rights of creditors and debtors. Experts consider this document to be more pro-creditor, since the whole procedure provides for a speedy approach to the sale of the debtor's property and the maximum satisfaction of the financial requirements of the creditor, the vector of regulation of insolvency relations is aimed at priority protection of the interests of the creditor. The lender no longer needs to provide a minimum amount of debt and provide evidence of the execution of the decision, as was previously prescribed in the legislation. The terms of consideration of cases have been significantly reduced. If the court, within 170 calendar days from the date of the introduction of the procedure for disposing of property, has not issued a decision on declaring the debtor bankrupt or a decision on the introduction of a reorganization procedure, the moratorium is terminated automatically. The Code lays the groundwork for selling property at the highest price, including ensuring that assets are sold electronically. The transparent sale of bankrupt property will reduce corruption risks and break the current schemes, according to which debtors buy out their own assets for a pittance. The above is in line with the stated goals of increasing Ukraine's position in the Doing Business rating. Actually, the very name of the Code sets the tone for liquidation.

So, having studied the main trends in bankruptcy of Ukrainian enterprises, the following conclusions can be drawn:

1. To prevent bankruptcy, enterprises should introduce an anti-crisis management system, which consists of constant monitoring of the financial condition of the enterprise and taking the necessary measures at the early stages of manifestation of crisis phenomena.

2. The previous bankruptcy legislation was ineffective and had many flaws, which led to a large number of company liquidations in 2015.

3. On October 21, 2019, the Code of Ukraine from bankruptcy procedures was put into effect, which brings Ukraine closer to world standards. This legislative act provides for the errors of the previous legislation, which contributes to greater protection of the rights of creditors and debtors.

References

1. Code of Ukraine from bankruptcy procedures: 18.10.2018 № 2597-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2597-19>

2. Unified state web portal of open data. URL: <https://data.gov.ua/>

3. Bankruptcy in numbers. URL: https://economy.24tv.ua/bankrutstvo-tsifrah-shho-strashnishe-ekonomichni-novini-ukrayini_n1417185

УДК: 336.027:338.43

Радченко О. Д.

*к.е.н., с.н.с., п.н.с. відділу фінансово-кредитної та податкової політики
Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки», м. Київ*

ДЕРЖАВНЕ ФІНАНСОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ АГРОСЕКТОРУ УКРАЇНИ

Стрімка зміна економічної і політичної глобальної картини світу ставить нові вимоги до управління національною економікою, її галузями. Формування фінансової політики держави для агросектору здійснюється через державне фінансове регулювання, найбільш вираженим напрямом якого є фіскальне, у складі якого розрізняють податково-бюджетне, а також фінансово-кредитне регулювання, інструменти яких у сукупності формують фінансовий механізм агросектору. є пошук оптимальної моделі перерозподілу фінансових ресурсів із метою забезпечення зростання

Формування механізму державного регулювання аграрного сектору в Україні на кожному етапі економічного розвитку здійснюється у взаємодії з реалізацією політики державного управління галуззю, за певними критеріями пріоритетності та ефективності, у відповідності до розроблених програм, концепцій, стратегій, а також вимог міжнародної спільноти.

За усталеними уявленнями, на думку дослідників [1], вагомим завданням фінансового регулювання є адаптація фінансової політики до змін структури фінансових відносин, впливу зовнішніх економічних факторів, якісних перетворень фінансової системи. Отже, стан державного фінансового

регулювання можна зокрема, оцінювати за показниками ефективності бюджетної підтримки. Загальну динаміку видатків на сільське господарство з Державного та зведеного бюджету за функціональною класифікацією по напрямках використання бюджетних коштів на виконання основних функцій держави приведено на рис. 1.

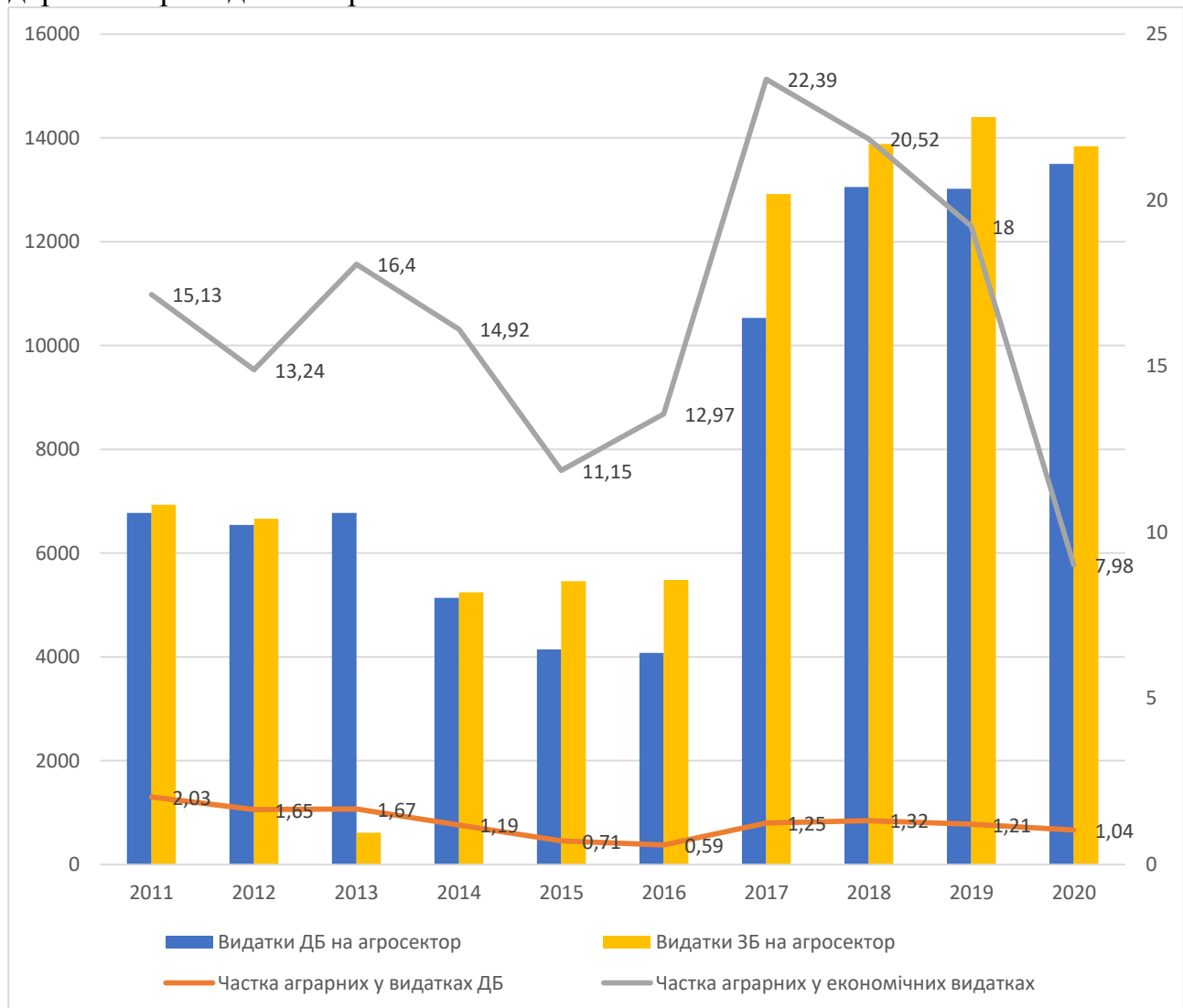

Рис. 1. Динаміка функціональних видатків Державного та зведеного бюджетів на аграрний сектор України у 2011-2020 рр., млрд грн, %

Джерело: розраховано за даними [2]

Спостерігаємо майже трикратне зростання обсягів фінансування агросектору з Державного бюджету, а також на 0,66 п.п. зростання частки аграрного у державному бюджеті у 2017 році проти 2016 року, що є наслідком відміни спецрежиму оподаткування галузі та частковою компенсацією його прямими платежами з бюджету. Проте порівняння 2020 року з 2011 роком показує менше зростання – лише у 2 рази. Знижується і частки видатків у бюджеті та у видатках бюджету на економіку за цей же період – майже наполовину. Серед економічних галузей агросектор фінансувався на рівні 22,39% у 2017 році, але до 2020 року намітився спад його частки до 7,98%,

оскільки через значний дефіцит, фінансуються в першу чергу соціально захищені видатки Держбюджету.

На даний час у сфері державної підтримки агропромислового комплексу України визначені урядові програми за галузями та об'єктами: підтримка тваринництва, компенсація вартості придбання сільськогосподарської техніки, фінансування фермерських господарств, агрострахування, підтримка органічного виробництва, картоплярства, садівництва, виноградарства та хмелярства [3; 4].

Загалом, фінансове регулювання є визначальною складовою аграрної політики. Аналіз його ефективності підтверджує певні зрушення в напрямку удосконалення умов кредитування; цілеспрямовані дії в напрямку підтримки малого підприємництва та посилення матеріально-технічного забезпечення через компенсацію вартості техніки та обладнання. При розробці середньострокових прогнозів (2021-2023 рр.) [5], ставиться за мету, щоб програми генерували позитивний ефект як в аграрній галузі, так і в економіці країни.

Отже, у сфері державної підтримки аграрного сектора є необхідність як нарощування обсягів бюджетного фінансування аграрної галузі, так і удосконалення інституційних засад її надання, а також розвитку інших інструментів фінансового регулювання.

Список використаних джерел

1. Державне фінансове регулювання економічних перетворень : монографія / І.Я. Чугунов, А.В. Павелко, Т.В. Канева, та ін. ; за заг. ред. А.А. Мазаракі. Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2015. 376 с.

2. Офіційний сайт Державного казначейства України URL : <https://www.treasury.gov.ua/ua> (дата звернення 21.08.21 р.)

3. Закон України Про державну підтримку сільського господарства України від 24.06.2004 № 1877-IV URL : <https://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення 21.08.21 р.)

4. Постанова КМУ Про затвердження Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для фінансової підтримки сільгосптоваровиробників від 8 лютого 2017 р. № 77 URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/77-2017-%D0%BF#n12> (дата звернення 21.08.21 р.)

5. Офіційний сайт Міністерства аграрної політики та продовольства України URL : <https://minagro.gov.ua/ua> (дата звернення 21.08.21 р.)

Самошкіна О. А.
*кандидат економічних наук,
старший науковий співробітник
відділу фінансово-кредитної та податкової політики
ННЦ «Інститут аграрної економіки», м. Київ*

ПРОГРАМНО-ЦІЛЬОВЕ БЮДЖЕТНЕ ФІНАНСУВАННЯ АГРАРНОГО СЕКТОРУ ЕКОНОМІКИ

На сучасному етапі розвитку суспільних відносин достатньо актуальними залишаються питання удосконалення системи управління бюджетними ресурсами у напрямку підвищення ефективності і результативності бюджетної політики при вирішенні пріоритетних завдань забезпечення сталого соціально-економічного розвитку країни. Бюджетна політика як вагома складова фінансової політики держави є ефективним інструментом впливу на показники економічного розвитку країни, що враховує циклічність економічних процесів, стратегічні пріоритетні напрями розвитку країни і результативність бюджетної діяльності.

Аграрний сектор економіки є базовою складовою національної економіки, оскільки забезпечує виробництво продуктів харчування для населення, сировини для інших галузей промисловості, товарів для експорту, а також формує соціально-економічні умови розвитку територій і життя населення. Пріоритетний і випереджальний розвиток аграрної економіки не лише стимулює розвиток інших галузей економіки, створюючи умови для забезпечення сталого економічного зростання, зміцнення національної економіки, а має і кінцевий соціальний ефект, який полягає у створенні робочих місць, зростанні зайнятості сільського населення, підвищенні його життєвого рівня, збереженні сільських поселень, розвитку місцевого самоврядування, дорожньої, освітньої, медичної, культурної мережі регіонів, вирішенні інших соціально-економічних проблем розвитку територій. В структурі аграрного сектору економіки України в середньому за три останні роки сільське господарство складало 57%, у тому числі тваринництво – 30%, рослинництво – 27%; переробка і виробництво харчових продуктів – 25%; лісове господарство та мисливство – 15%, рибне господарство – 3% відповідно. Аграрний сектор української економіки за підсумками минулого року створив майже 20 % ВВП, у тому числі сільське господарство приблизно 12% ВВП; в структурі українського експорту майже 45% належить аграрній продукції. Не викликає сумнівів, необхідність державної підтримки і ефективного регулювання розвитку базових галузей аграрного сектору економіки у напрямках підвищення конкурентоспроможності та фінансової стійкості аграрних підприємств і господарств, з урахуванням природно-кліматичних умов, оновлення матеріально-технічної бази і впровадження прогресивних техніки та технологій [1,2].

Бюджетна підтримка аграрного сектору економіки України здійснюється у формі прямого бюджетного фінансування пріоритетних галузевих напрямів у сфері сільського господарства, лісового господарства та мисливства, рибного господарства; фундаментальних та прикладних досліджень і розробок у сфері аграрної економіки; бюджетного кредитування і здешевлення кредитування аграрних підприємств і господарств. Планування, виконання і контроль бюджетних видатків на аграрний сектор економіки здійснюється на засадах програмно-цільового методу у розрізі бюджетних програм розпорядників бюджетних коштів – органів державного управління, що здійснюють розробку і реалізацію аграрної політики держави.

Програмно-цільове управління бюджетними видатками передбачає здійснення процесів планування і виконання видаткової частини бюджету у розрізі бюджетних програм розпорядників бюджетних коштів з чітко визначеними цілями і очікуваними результатами від їх реалізації (результативні показники затрат, якості, ефективності, продукту) відповідно до їх галузевої специфіки. Сутність програмно-цільового підходу передбачає перехід від планування бюджетних видатків до планування бюджетних результатів. Оцінка результативності бюджетних програм має на меті здійснення систематичного аналізу фактично досягнутого рівня результативності бюджетної програми та його порівняння із запланованим рівнем, визначеним у паспорті бюджетної програми. На підставі проведеної оцінки визначають бюджетні програми з недостатнім рівнем результативності та, враховуючи їх пріоритетність, визначають особливості їх подальшої реалізації у поточному та наступних бюджетних періодах [3].

У 2021 році бюджетне фінансування аграрного сектору економіки заплановано у сумі 17,8 млрд. грн. і здійснюється за 18 бюджетними програмами, розпорядниками яких виступають Міністерство аграрної політики та продовольства України, Міністерство економіки України, Державна служба України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів, Державне агентство водних ресурсів України, Державне агентство лісових ресурсів України, Державна служба України з питань геодезії, картографії та кадастру, Державне агентство рибного господарства України. В рамках бюджетних програм передбачаються заходи щодо керівництва і управління аграрним сектором економіки, функціонування Аграрного фонду, проведення земельної реформи та інвентаризації земель, фінансової підтримки сільгосптоваровиробників у сумі 4,5 млрд.грн. тощо. Фундаментальні та прикладні дослідження і розробки у сфері аграрного сектору економіки заплановані у розмірі 1,8 млрд.грн; кредитування бюджетом фермерських господарств передбачено у обсязі 50 млн.гривень.

Незважаючи на майже двадцятирічний досвід програмно-цільового планування Державного бюджету України, сучасна модель управління бюджетними ресурсами не в достатній мірі орієнтована на кінцевий результат, що найчастіше проявляється у здійсненні оцінки ефективності використання бюджетних коштів шляхом визначення рівня виконання планових показників

фінансування без оцінки досягнення запланованих кінцевих результатів, а також плануванні бюджетних програм на основі відповідних показників попередніх років без врахування фактичного досягнутого рівня результативності програмних заходів. Оцінка результативності бюджетних програм та діяльності органів державного управління досі залишається недостатньо дослідженою сферою економічної науки, незважаючи на надзвичайну практичну цінність такої оцінки. Важливою є розробка теоретико-методологічних засад моніторингу результативності бюджетних програм аграрного сектору економіки та діяльності їх розпорядників, а також оцінки кінцевого соціально-економічного ефекту від реалізації бюджетних програм, що базується на дослідженні впливу аграрних видатків бюджету на показники функціонування галузі та показники економічного і соціально-демографічного розвитку країни та її регіонів.

Протягом останніх років відбувається реформування системи управління бюджетними ресурсами у напрямку розширення часового діапазону формування через запровадження середньострокового бюджетного планування у бюджетний процес України, що передбачає планування видатків бюджету у розрізі головних розпорядників бюджетних коштів, стратегічних цілей і результативних показників їх діяльності на трирічну перспективу, а також ковзний метод планування річного бюджету в межах визначених середньострокових планових показників [4,5]. Перехід до стратегічного управління бюджетними ресурсами актуалізує нагальну потребу у розробці та затвердженні науково обґрунтованої стратегії соціально-економічного розвитку країни, відповідних галузевих стратегій, в тому числі у сфері аграрної економіки. Розробка довгострокової стратегії розвитку аграрного сектора економіки України у системі державного стратегічного планування, визначення на її основі пріоритетних напрямів розвитку аграрних галузей, раціональна оцінка їх потреб у бюджетній підтримці створить передумови для стратегічного планування державної підтримки агросектору, що дозволить суттєво підвищити рівень системності, послідовності і результативності аграрної політики при вирішенні питань забезпечення сталого аграрного розвитку і продовольчої безпеки країни у середньо- та довгостроковій перспективі.

Список використаних джерел

1. Лупенко Ю.О. Розвиток аграрного сектору економіки України: прогнози та перспективи. *Науковий вісник Мукачівського державного університету*. 2015. Серія економіка. Випуск 2 (4). Частина 2. С. 30–34.
2. Тулуш Л.Д., Радченко О.Д. Стратегічні напрями бюджетного регулювання розвитку агропромислового виробництва. *Економіка АПК*. 2012. № 10. С. 81-90.
3. Самошкіна О.А. Програмно-цільове управління бюджетними ресурсами у механізмі суспільного розвитку. *Економічний вісник університету*. 2019. Випуск № 43. С. 184–196.

4. Бюджетний кодекс України від 08.07.2010 року №2456-VI URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show>.

5. Постанова Кабінету Міністрів України від 31.05.2021 року №548 "Про схвалення Бюджетної декларації на 2022-2024 роки". URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show>.

УДК: 336.14

Скрипник Г. О.
*кандидат економічних наук
доцент, доцент кафедри фінансів
Національний університет біоресурсів і
природокористування України, м. Київ*

ФІНАНСУВАННЯ АГРАРНОГО СЕКТОРУ ЕКОНОМІКИ ЗА РАХУНОК БЮДЖЕТНИХ КОШТІВ

В сучасних умовах економічного розвитку принципово зростає роль держави як важливого чинника досягнення економічного зростання та збільшення соціального рівня стабільності в країні. Враховуючи роль сільського господарства в соціально-економічній системі країни, специфіку його функціонування, галузь потребує регулювання та підтримку з боку держави більшою мірою, ніж багато інших галузей національної економіки, що об'єктивно визначається наявним рівнем розвитку галузі, її низькою інвестиційною привабливістю, ризикованим характером управління підприємницькою діяльністю. Тому лише збалансований та системний підхід з боку держави щодо проведення аграрної політики, належного фінансування галузі створить умови для довгострокового економічного зростання та забезпечення продовольчої безпеки країни.

Щодо держаної підтримки АПК, то у 2021 році передбачено фінансування за 5 класичними програмами та 6 новими. Загальна сума, виділена на це з бюджету, сягає – 4,5 млрд грн (4 млрд грн. – на класичні програми і 500 млн грн. на нові). Ця бюджетна програма включає і напрями з фінансової підтримки розвитку фермерських господарств (табл. 1). Головним розпорядником коштів бюджетної програми та відповідальним виконавцем є Міністерство економіки України.

З 2021 року почала діяти нова норма Податкового кодексу України (підпункт 14.1.159 пункту 14.1. ст. 14. Податкового кодексу України), яка обмежує допомогу з бюджету на одного реципієнта. Держдопомога може надаватися суб'єктам господарювання у розмірі, який не перевищує 10 тис. розмірів мінімальної заробітної плати, встановленої на 1 січня відповідного року (60 млн грн) [1]. Розраховувати на підтримку можуть сільськогосподарські товаровиробники – юридичні особи незалежно від юридично-правової форми та форми власності і фізичні особи – суб'єкти господарювання, крім тих, що

перебувають у стані ліквідації та мають порушені справи про банкрутство або ж мають піврічну заборгованість перед бюджетом станом на перше число місяця, в якому ухвалюється рішення про надання допомоги.

Аналізуючи дані таблиці 1 зазначимо, що держава виділила у 2021 р. менше ніж 1% від аграрного ВВП – лише 4,5 млрд. грн. замість 6,8 млрд. грн. Наслідками недостатньої фінансової підтримки вже є критична ситуація в галузі тваринництва в Україні.

Таблиця 1

Соціально-економічний ефект державної підтримки АПК у 2021 році

Програма	Обсяг державної допомоги млн.грн.	Кількість робочих місць на 1 грн. держдопомоги	Кількість створених робочих місць
Часткова компенсація вартості с/г техніки вітчизняного виробництва	1000	1	1000
Фінансова підтримка заходів АПК шляхом здешевлення кредитів	1200	8	9600
Фінансова підтримка розвитку садівництва, виноградарства та хмелярства	450	20	900
Субсидія на одиницю оброблюваних угідь	60	20	1200
Дотація за утримання корів	100	40	4000
Часткова компенсація витрат та надані дорадчі послуги	15	6	90
Доплата на користь застрахованих осіб – членів/голів СВГ ЄСВ	25	50	1250
Відшкодування вартості закуплених племінних тварин, бджіл, сперми та ембріонів до 50% вартості	350	150	525
Спеціальна бюджетна дотація за наявні бджолосім'ї	240	15	3600
Відшкодування вартості тваринницьких об'єктів	350	2	700
Компенсація вартості об'єктів, профінансованих за рахунок банківських кредитів	60	1	60
Спеціальна бюджетна дотація за утримання кізочок, козематок, ярок, вівцематок	50	1,5	75
Спеціальна бюджетна дотація за приріст поголів'я корів власного відтворення	100	1,5	150
Державна підтримка страхування сільськогосподарської продукції	240	-	-
Підтримка органічного виробництва	100	10	1000
Державна підтримка розвитку картоплярства	60	9	540
Державна підтримка зрошення	100	-	-
Всього	4500	12,4	32790

Джерело: розраховано за даними Міністерства економіки України [2]

Отже, вважаю що представники територіальних громад мають допомогти суб'єктами господарювання, які працюють на їх території, залучити бюджетні кошти. Це позитивно вплине на розвиток громад, покращить взаємодію між місцевою владою та бізнесом.

Список використаних джерел

1. Податковий кодекс України URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17> (дата звернення 26.08.2021 р.)
2. Офіційний сайт Міністерства економіки України URL: <https://www.me.gov.ua/?lang=uk-UA> (дата звернення 25.08.2021 р.)

УДК 336.77:336.713

Собко Д. В.

магістр 2-го року навчання, м. Київ

Муравський О. А.

кандидат економічних наук, доцент,

доцент кафедри банківської справи та страхування,

Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

УПРАВЛІННЯ КРЕДИТНИМ ПОРТФЕЛЕМ БАНКУ

На сучасному етапі функціонування глобальної економіки кредитна діяльність допомагає стимулювати розвиток економіки через перерозподіл вільних коштів між суб'єктами господарювання.

Під терміном «кредит» слід розуміти економічні відносини між фізичними та юридичними особами, котрі виникають під час перерозподілу коштів між позичальником та кредитором з умовою їх повернення.

Процес кредитування існує лише при одночасному виконанні двох умов:

1. зацікавленість обох сторін в укладанні кредитної угоди;
2. відповідальність однієї сторони перед іншою.

Саме кредитна діяльність відрізняє банк від небанківських фінансових установ. Вона забезпечує банку отримання прибутку, та в той же час існує ризик неповернення кредитних коштів, що може призвести до банкрутства банку.

Визначення кредитного портфелю банку у науковців відрізняються, наприклад:

Л. Батракова визначає кредитний портфель як результат діяльності банку з надання кредитів, котрий охоплює сукупність всіх виданих кредитів банку в певний період часу. [1]

В. Вовк визначає кредитний портфель як сукупність кредитів, наданих одним банком на певну дату, з метою одержання доходу у вигляді відсотків. [2]

В. Пашков має визначення кредитного портфелю як сукупність засобів, які розміщені у вигляді міжбанківських кредитів, кредитів юридичних та фізичних осіб. [3]

Розглянувши всі вищевказані визначення кредитного портфелю банку, можна зробити висновок, що кредитний портфель банку – це фінансовий інструмент керування банківськими операціями, метою якого є підвищення ефективності діяльності, яка здійснюється через надання кредитів.

Кредитний портфель банку не включає:

- відсотки, що нараховані та не сплачені;
- зобов'язання видати кредит;
- оперативний лізинг;
- кредитні лінії, що поки не використані;
- гарантії та акредитиви.

Так як частка кредитів у активах банку складає більше половини структура кредитного портфелю необхідно ретельно планувати. По структурі кредитного портфелю банку визначають його стійкість, фінансові результати та проводять аналіз, прогнозують стан діяльності банку.

Видами кредитного портфелю є:

1. Нейтральний – низькі показники ризикованості та дохідності;
2. Оптимальний – збігається з обраною банком кредитною політикою та шляхом розвитку;
3. Збалансований – баланс відношення ризику до прибутковості.

Метою управління кредитним портфелем банку являється отримання прибутку при мінімальних ризиках. У процесі управління кредитним портфелем банку його потрібно розглядати у сукупності всіх банківських процесів. [4]

Показниками обсягу та структури кредитного портфеля є:

- офіційна кредитна політика комерційних банків;
- розмір капіталу банку;
- досвід менеджерів банку та їх кваліфікація;
- регулювання діяльності комерційного банку.

Елементами процесу формування та використання кредитного портфелю є:

1. вибір критеріїв оцінки якості кредитів;
2. на основі вибраних критеріїв створюються методи оцінки якості цих критеріїв;
3. групування кредитів за групами ризику;
4. визначається процент ризику за групами кредитів;
5. визначення абсолютної величини ризику для всього кредитного портфеля та в цілому для банку;
6. управлінням резервом покриття можливих втрат;
7. оцінка показника кредитного портфеля;
8. визначення проблемних кредитів та прийняття рішень щодо них;
9. управління методикою повернення проблемних кредитів.

Кредитний портфель є найбільшим джерелом доходу комерційного банку, але одночасно є і найбільшим ризиком. Саме цими показниками визначається ефективність кредитного портфелю.

Якість кредитів та інших активів банку є одним із багатьох параметром діяльності банку. Числові рейтинги також присвоюють виходячи з достатності капіталу банку, якості керування, ліквідності, рівня прибутковості. Усі ці показники зводяться до єдиного числового рейтингу – CAMEL. Ця аббревіатура означає:

- C – capital adequate – достатність капіталу;
- A – asset quality – якість активів;

- M – management quality – якість управління;
- E – earnings – прибуток;
- L – liquidity position – ліквідність.

Кредитний ризик залежить від зовнішніх (пов'язаних зі станом економічного середовища) і внутрішніх (викликаними помилковими діями самого банку) факторів. Можливості керування зовнішніми факторами обмежені, хоча своєчасними діями банк може у значній мірі пом'якшити вплив і запобігти великим втратам. [5, 9]

Щоб застрахувати себе від ризику неповернення кредитних коштів банківська установа обмежує норму прибутку. Банк проводить політику розосередження ризику та не допускає велику кількість кредитів у найбільших позичальників, у позичальників з однієї галузі, одного регіону тощо.

У багатьох країнах існують обмеження на розміри виданих кредитів, які можуть бути видані одному клієнту чи групі пов'язаних осіб, щоб забезпечити банківський сектор від ризику неповернення кредиту. [6]

Найбільшу увагу при аналізуванні погашення кредитів необхідно приділяти групі «прострочених», обсяг та тривалість такої заборгованості характеризується терміном та питомою вагою кожних груп прострочених кредитів. Щоб не допустити виникнення простроченої заборгованості банкам необхідно провести оперативний аналіз поточної заборгованості.

Кредитна політика банку – це стратегія і тактика банку щодо залучення коштів та спрямування їх на кредитування клієнтів банку (позичальників) на основі принципів: поверненості, строковості, цільового використання, забезпеченості, платності.

Створення кредитної політики полягає у плануванні, регулюванні, контролі та організації кредитних відносин між банком та клієнтом. [7]

Головною метою кредитної політики банку є забезпечення ефективності кредитної діяльності. Завданнями кредитної політики є:

- надання якісних кредитів;
- забезпечення прибутковості кредитного портфеля;
- забезпечення оптимального зростання кредитного портфеля. [8]

Отже, управління кредитним портфелем є необхідною умовою для стабільного функціонування банківського сектору економіки. Щоб забезпечити банк від ризиків необхідно розробити грамотну кредитну політику банку та дотримуватись її. Слідкувати за видачею та поверненням кредитних коштів. Строго слідкувати за кредитною історією клієнта, щоб бути впевненим у поверненні коштів до банківської установи.

Список використаних джерел

1. Батракова Л.Г. Аналіз процентної політики комерційного банку: навч. посіб. / Л.Г. Батракова. – М. : Логос, 2002. – 573 с.
2. Вовк В.Я. Кредитування і контроль: навч. посіб. / В.Я. Вовк, О.В. Хмеленко. – К. : Знання, 2008. – 463 с.

3. Пашков А.М. Оцінка якості кредитного портфеля / А.І. Пашков // Гроші і кредит. – 1997. – № 5. – С. 29–30.
4. Бурлаєнко Т. І. Особливості управління кредитним портфелем банку / Т. І. Бурлаєнко. // Миколаївський національний університет імені В.О. Сухомлинського. – 2016. – С. 767.
5. Шаповал О. А. Управління ризиками банківського споживчого кредитування : 08.00.08 / Шаповал Олексій Андрійович – КНТЕУ, 2017. – С. 57.
6. Костюченко В. Формування резервів для покриття кредитних ризиків. // Вісник НБУ. – 1999. – 2. – с. 43–46.
7. Сорока А. В. Кредитна політика банку як основа управління кредитним ризиком / А. В. Сорока, А. Р. Колесникова. // «Молодий вчений». – 2017. – С. 771.
8. Лисенок О. В. Формування стратегії та політики управління кредитними операціями банків / О. В. Лисенок. // Вісник ЖДТУ. – 2016. – С. 186.
9. Словник довідник з фінансового ринку для підготовки фахівців зі спеціальності «Фінанси, банківська справа та страхування» / О.А. Муравський // Миронівка: ПрАТ «Миронівська друкарня», – 2017. – 868 с.

УДК: 330.322:631.1

Тітенко З. М.
*кандидат економічних наук,
старший викладач кафедри фінансів,
Національний університет біоресурсів і
природокористування України, м.Київ*

ІНВЕСТИЦІЙНА ПРИВАБЛИВІСТЬ АГРАРНОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ

В сучасних економічних умовах питання залучення внутрішніх та зовнішніх інвестицій, а також раціональне їх використання набуває особливої актуальності. Сучасний стан ринкових перетворень в Україні потребує таких умов, які б гарантували економічну безпеку інвесторам та забезпечували б інноваційний розвиток вітчизняної економіки. Для ефективного функціонування сільськогосподарських підприємств та виробництва конкурентоспроможної продукції необхідні значні інвестиційні ресурси, що дасть можливість вирішити питання оновлення матеріально-технічної бази.

Найважливішим завданням сучасної інноваційної політики аграрних підприємств є підвищення їх інвестиційної привабливості та побудови для цих цілей, цілісної системи фінансового забезпечення, яка має ґрунтуватися на широкомасштабному залученні й максимально ефективному використанні фінансових ресурсів із різноманітними джерелами походження. Інвестиційна привабливість підприємств є інтегральною характеристикою з позицій

перспективності їх розвитку, розширення параметрів виробництва і збуту продукції, зміцнення позиції на ринку, ефективності використання активів та їх ліквідності, стану платоспроможності та фінансової стійкості, ділової активності, що в цілому може забезпечити відповідний рівень конкурентоспроможності суб'єкта господарювання на ринку.

Особливої гостроти проблема підвищення інвестиційної привабливості набуває в аграрному секторі економіки України, який суттєво відстає в технічному та технологічному розвитку, має низку особливостей, що зумовлюють необхідність прискорення інвестиційних процесів: незадовільний стан матеріально-технічної бази, її невідповідність рівню науково-технічного прогресу, нестабільність ринку агропродовольчої продукції, фінансові проблеми підприємств, низька рентабельність виробництва та окупність інвестицій. Тому проблеми визначення інвестиційної привабливості аграрних підприємств України є нині доволі актуальними, стратегічними у світлі необхідності майбутнього економічного прориву аграрної економіки та виходу її на принципово нову траєкторію розвитку.

Процес формування інвестиційних ресурсів відбувається безперервно у вигляді надходжень від основної виробничої діяльності, від отримання залучених коштів та від позавиробничої діяльності. Конкретно визначені суми коштів, які будуть спрямовані на розвиток підприємства в якості інвестиційних ресурсів, багато в чому залежать від вартості їх залучення, структури та розміру капіталу підприємства та визначаються при стратегічному плануванні діяльності компанії [1, с.27].

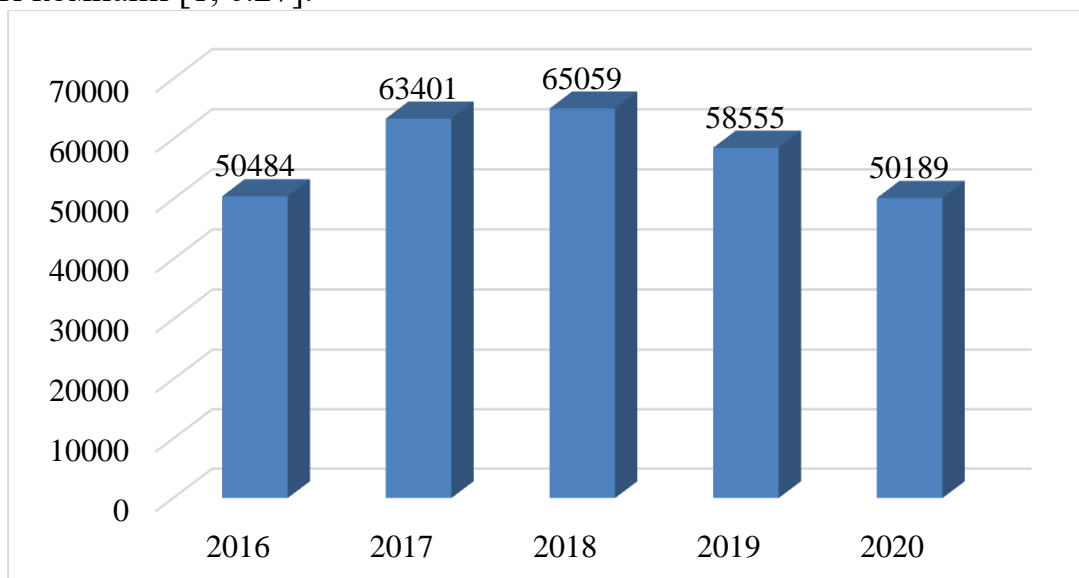

Рис.1 Динаміка капітальних інвестицій в сільському господарстві України, млн. грн

Джерело: сформовано автором на основі [2]

Динаміка капітальних інвестицій в сільському господарстві України свідчить про стрімке зменшення їх обсягів, особливо за останні два роки. Варта відмітити, що в порівнянні з 2016 роком обсяги капітальних інвестицій практично не змінилися і в 2020 році склали 50189 млн.грн. Проте

спостерігалася досить позитивна динаміка у 2018-2019 роках, зокрема у 2019 році їх обсяг складав 65059 млн.грн., що майже на 30% більше в порівнянні з 2016 роком, але починаючи з 2019 року спостерігається негативна динаміка щодо зменшення зазначеного показника (рис.1).

Варто відмітити, що на інвестиційну привабливість аграрних підприємств впливають зовнішні і внутрішні фактори, які слід розглядати як рушійні сили, що забезпечують створення конкурентних переваг для конкретного підприємства у боротьбі за обмежені інвестиційні ресурси [3, с. 81].

До факторів зовнішнього середовища що мають суттєвий вплив на інвестиційну привабливість підприємств варто віднести економічні, політичні, науково-технічні та екологічні. Проте потрібно розуміти, що не зважаючи на значну роль зовнішніх факторів і доцільність їх врахування при оцінці інвестиційної привабливості аграрних підприємств, не варто переоцінювати їх вплив. Як свідчить практика для інвесторів значну роль відіграє фінансова стабільність та інвестиційна привабливість конкретного підприємства, незважаючи на характеристику зовнішніх чинників.

Тому в процесі дослідження значну увагу варто приділяти внутрішнім факторам. До них варто віднести фінансово-економічні, виробничо-технічні, організаційні та інформаційні.

Стимулювання інвестиційних процесів в сільському господарстві є одним із пріоритетних завдань, яке вимагає вирішення ряду проблем на всіх рівнях господарювання. Інвестиційна стратегія розвитку України має бути планомірно спрямована у сільськогосподарське виробництво, продуктивне функціонування якого забезпечить продовольчу безпеку країни, здоров'я населення, ефективний розвиток переробних галузей, машинобудування для АПК та ін.

Отже, стимулювання інвестиційних процесів в сільському господарстві є одним із пріоритетних завдань, яке вимагає вирішення ряду проблем на всіх рівнях господарювання. Інвестиційна стратегія розвитку України має бути планомірно спрямована у сільськогосподарське виробництво, продуктивне функціонування якого забезпечить продовольчу безпеку країни, здоров'я населення, ефективний розвиток переробних галузей, та ін.

Список використаних джерел

1. Дзеніс В.О. Міжнародна інвестиційна привабливість підприємства. Світове господарство і міжнародні економічні відносини. 2017. №5. с. 23-29
2. Державна служба статистики України [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
3. Кісіль М. І. Інвестиційне забезпечення розвитку сільського господарства України в стратегічній перспективі. Вісник аграрної науки. 2018. № 1. С. 78-82.

Тулуш Л. Д.
завідувач відділу фінансово-кредитної та податкової політики,
Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки», м. Київ, к.е.н., доцент

Стріховський Д. М.
аспірант * відділу фінансово-кредитної та податкової політики,
Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки», м. Київ

ДЕРЖАВНА ПІДТРИМКА ГАЛУЗІ ТВАРИННИЦТВА В УКРАЇНІ

Тваринництво традиційно належить до стратегічно важливих галузей агропродовольчого комплексу, оскільки не лише забезпечує можливість досягнення належного рівня продовольчої безпеки по ключових і харчування, а й формує суттєву пропозицію робочих місць, що позитивно позначається на рівні сільської зайнятості.

Незважаючи на це, в Україні не приділяється належної уваги з боку держави питанням фінансового стимулювання розвитку галузі тваринництва.

Стан галузі тваринництва та частка видатків аграрного бюджету на нього за період 2015-2019 рр. приведений в табл. 1.

Таблиця 1

Стан галузі тваринництва та його державної підтримки за 2015-2019 рр.

Показники	2015	2016	2017	2018	2019	2019 до 2015, %,+
Продукція тваринництва (в цінах 2016) тис. грн	143815,9	139971,2	140318,6	141946,5	142276,8	98,8
Індекс продукції тваринництва, %	96,4	97,3	100,2	101,2	100,2	+3,8
Продуктивність праці у тваринництві, на 1 особу, тис грн	503,9	614,6	664,8	730,4	815,2	160,1
Індекс продуктивності праці тваринництва, %	106	122	108	109	111	+5
Структура вирощування, %						
ВРХ	18,8	18,9	17,7	16,8	16,1	-2,7
свині	32,0	31,4	30,7	28,7	28,1	-3,9
вівці та кози	0,9	0,9	0,9	0,9	0,8	-0,1
птиця	47,1	47,6	49,5	52,5	53,9	+6,8
Виробництво на 1 особу, кг						
м'яса	54,2	54,5	54,6	55,7	59,3	109,4
молока	247,8	243,3	242,0	238,1	229,9	92,7
яєць	392	354	365	382	397	101,2

* Науковий керівник - Тулуш Л.Д., к.е.н., с.н.с., зав. відділу фінансово-кредитної та податкової політики Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки», м. Київ

Бюджетна підтримка розвитку тваринництва в Україні						
Видатки на тваринництво, млрд грн	0,04	0,04	0,2	2,4	2,4	+600
Частка тваринництва у аграрних видатках бюджету, %	10	14	35	56	54	+44

Джерело: складено за даними Держстату та Держказначейства України

Як досліджено Л. Тулуш [3], державна фінансова підтримка галузі тваринництва є важливим елементом системи управління аграрним сектором економіки, що регулює її конкурентоздатність та ефективність.

Специфіка державного регулювання галузі до 2016 р. полягала у застосуванні незначних обсягів прямої бюджетної підтримки та наданні суттєвих податкових преференцій. Після зміни механізму функціонування спецрежимів оподаткування, галузь практично втратила підтримку, тому що обсяги прямої бюджетної підтримки мізерні.

Постановою КМУ від 08.02.2017 № 77 визначено напрями державної підтримки на 2021 рік, де одним із ключових є підтримка розвитку тваринництва. Механізм і напрями надання підтримки визначено постановою КМУ від 07.02.2018 № 107 «Про затвердження Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для державної підтримки розвитку тваринництва та переробки сільськогосподарської продукції» (у редакції від 12.05.2021 № 517) [1].

На 2021 рік адаптовано програми до нових умов та потреб виробників, додавши такі напрями, як страхування, підтримка нішевого та органічного виробництва, бджільництва.

Перелік програм держпідтримки тваринництва та їх соціальний ефект по створенню робочих місць на період 2021 р. приведено у табл. 2.

Таблиця 2

Напрями держпідтримки тваринництва та очікуваний економічний ефект на 2021 рік

Напрями державної підтримки розвитку тваринництва за рахунок бюджетного фінансування на безповоротній основі	Обсяг підтримки млн грн	Кількість робочих місць на 1 млн грн підтримки	Кількість створених робочих місць прогноз
Всього	1150,0	9	5110
з них			
- спеціальна бюджетна дотація за наявні бджолосім'ї	240,0	1,5	3600
- відшкодування вартості закуплених племінних тварин, бджіл, сперми та ембріонів (до 50% вартості)	350,0	1,5	525
- відшкодування вартості тваринницьких	350,0	2	700

<i>об'єктів (до 50% вартості)</i>			
<i>- компенсація вартості тваринницьких об'єктів, профінансованих за рахунок банківських кредитів</i>	<i>60,0</i>	<i>1</i>	<i>60</i>
<i>- спеціальна бюджетна дотація за утримання кізок, козоматок, ярок, вівцематок</i>	<i>50,0</i>	<i>1,5</i>	<i>75</i>
<i>- спеціальна бюджетна дотація за приріст поголів'я корів власного відтворення</i>	<i>100</i>	<i>1,5</i>	<i>150</i>

Джерело: складено за даними Мінагрополітики [2]

Проведений аналіз показує, що на сьогодні обсяги державної фінансової підтримки розвитку тваринництва, а особливо - скотарства, є недостатніми і не можуть вплинути на стримування негативних трендів розвитку галузі.

Окрім прямої бюджетної підтримки, для стимулювання розвитку галузі тваринництва важливо, щоб держава сприяла зниженню процентних ставок по кредитах, забезпечувала рівні умови діяльності різних типів господарських формувань, стимулювала інфраструктуру, що допоможе Україні наблизитися до світових моделей розвитку.

Обсяги державної підтримки тваринництва повинні враховувати:

- макроекономічні аспекти ефективності: рівень підтримки доходів виробників загальний і за критичними показниками національної продовольчої безпеки по балансу продукції тваринництва, підвищення конкурентоспроможності, рівень захисту вітчизняних товаровиробників на агропродовольчому ринку;

- мезоекономічні аспекти: зростання випуску, доходності галузі, рентабельності, збалансованості за секторами та продукцією регіональні програми розвитку, додаткове фінансування з місцевих бюджетів;

- мікроекономічні аспекти ефективності: рівень підтримки доходів виробників за видами тваринницької, в тому числі нішевої продукції, стимулювання інноваційної активності підприємств, якості продукції, екологічності виробництва.

Список використаних джерел

1. Тваринництво URL : <https://minagro.gov.ua/ua/pidtrimka/tvarinnictvo> (дата звернення 28.07.21 р.)
2. Офіційний сайт Міністерства аграрної політики та продовольства України URL : <https://minagro.gov.ua/ua> (дата звернення 21.07.21 р.)
3. Тулуш, Л. Д., Радченко, О. Д. Державна фінансова підтримка галузі тваринництва в умовах реформування спецрежимів оподаткування. *Збірник наукових праць Подільського державного аграрно-технічного університету. Економічні науки*, 2016, 24 (3). С. 219-230.

Худолій Л. М.

доктор економічних наук, професор,
завідувачка кафедри банківської справи та страхування,
Національний університет біоресурсів і природокористування України

ЗМІНА СТРАТЕГІЇ І ТАКТИКИ НБУ ЯК ФАКТОР ВИКЛИКУ ДЛЯ АГРАРНОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ

Аграрна політика України є системою заходів уряду щодо забезпечення стратегічних і тактичних цілей розвитку аграрної галузі. Ця система неодмінно включає складову фінансового забезпечення. Відповідно, в силу об'єктивних умов, у яких функціонує аграрна галузь, вона потребує значних кредитних ресурсів, а відтак є досить залежною від політики НБУ на найближчі періоди і на перспективу в частині доступності кредитних ресурсів, розміру ставок, запровадження нових інструментів. Тобто фінансова складова аграрної політики завжди сильно залежатиме від стратегії і тактики Національного Банку України і всієї керованої ним банківської і фінансової системи. Зміна стратегічних і тактичних планів НБУ може стати фактором сильного виклику для будь-якої галузі економіки нашої країни, в т. ч. для аграрного сектору, як такого, що в силу об'єктивних умов потребує досить великих обсягів зовнішнього кредитування для свого подальшого розвитку.

В основу формування стратегії НБУ покладено наступні основоположні принципи:

- створення однакових умов для роботи будь-якого комерційного банку,
- публічність і відкритість,
- створення однакового конкурентного середовища для роботи банківських і небанківських установ,
- незалежність.

Перший принцип означає, що резервні вимоги, які встановлюються НБУ, будуть однаковими для будь-якого банку не залежно від його розмірів та форми власності.

Другий принцип передбачає, що будь-який банк може стати банком з обслуговування урядових програм за умов відповідності оголошеним умовам і параметрам.

Третій принцип означає можливість самостійного вибору банку чи ін. кредитної установи клієнтом і обов'язкове повернення кредиту позичальником, а також те, що через накопичення капіталу в економіці можна переходити до збільшення капіталу банків.

Останній принцип передбачає відносну незалежність НБУ у процесі розробки і здійснення монетарної політики.

Для подальшого розвитку аграрної галузі економіки, як і ін. галузей, дуже важливо, щоби ці основоположні принципи функціонування банківської

системи не порушувалися, і щоби передбачувано розвивалися перспективні напрями банківського бізнесу. Серед таких напрямів НБУ виділяє три основні: сприяння відновленню та розвитку економіки, цифрові фінанси як драйвер для цифрової економіки та інституційний розвиток та операційна досконалість[1].

Зміни в тактиці НБУ, які бувають об'єктивно необхідними на певних етапах розвитку чи в певних умовах не повинні порушувати загальних принципів стратегічного розвитку банківської системи України, до того ж вони мають проводитись у відповідності до анонсованого графіку, щоби не перетворюватися у фактор стресового впливу для підприємств галузей.

Так, у червні 2021 року НБУ оголосив, що починаючи з липня місяця 2021 р. розпочне поступове згортання антикризових монетарних заходів, прийнятих на період карантину, пов'язаного з COVID-19, на підставі того, що економіка зростає сталими темпами (у межах 4% на рік), а інфляція до кінця 2021 року сповільниться.

Будуть зменшені граничні строки, на які надаються довгострокові кредити рефінансування банкам з 5 до 3-х років та обмежено обсяги відповідних тендерів. Це означає, що ресурсна база комерційних банків зменшиться, зменшаться і терміни, на які видаватимуться кредити підприємствам-позичальникам. Буде скорочено частоту і граничні строки проведення аукціонів своп процентної ставки, відтак, остання може стати більш волатильною і, по всій вірогідності, матиме тенденцію до зростання. Зменшаться і планові щоденні обсяги інтервенцій з купівлі валюти на міжбанківському валютному ринку з 20 до 5 млн. дол. США, в результаті цього валютний курс також стане більш волатильним і, вірогідно, теж зростатиме.

Слід зазначити, що НБУ має на меті в найближчій перспективі перехід більшості гравців ринку на стандарти відкритого банкінгу та інструменти віддаленої ідентифікації і верифікації, збалансований розвиток усіх ніш фінтеху. Планується запуск Регуляторної пісочниці, тестування у якій можуть проходити до 16-20 інноваційних продуктів на рік. НБУ планує поширення використання інноваційних технологій у наглядових і регуляторних процесах. Розвиток інноваційного фінансового сектору є однією з 12 стратегічних цілей, що закладені в у Стратегію НБУ до 2025 року[1].

Тож підприємствам аграрного сектору слід враховувати такі стратегічні і тактичні зміни у банківській сфері в процесі своєї діяльності і заздалегідь готуватися до них, щоби ці зміни не заставали їх зненацька і не заподіювали шкоди їхньому бізнесу.

Список використаних джерел

1. Стратегія Національного банку до 2025 року: фокус на активізацію економічного зростання <https://bank.gov.ua/ua/news/all/strategiya-natsionalniy-bank-do-2025-roku-fokus-na-aktivizatsiyu-ekonomichnogo-zrostannya-ta-tsifrovizatsiyu>

Шевчук Д. В.

магістр 2-го року навчання, м. Київ

Муравський О. А.

кандидат економічних наук, доцент,

доцент кафедри банківської справи та страхування,

Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВ УКРАЇНИ

Українська банківська система протягом всього часу проявляла тенденції до інтенсивного розвитку. Основними напрямками функціонування банківської системи України були і залишаються такі завдання: перш за все, забезпечення безперервного обороту грошового капіталу в економіці держави; нагромадження тимчасово вільних ресурсів (заощаджень) за допомогою встановлення оптимальних умов для їх залучення задля подальшого перерозподілу на благо економічного зростання; забезпечення можливості доступу до фінансування приватним особам, державі, юридичним особам (підприємствам і організаціям) [5, с. 111].

Останніми роками сучасній банківській системі України притаманні такі особливості, як: військово-політична нестабільність, загальноекономічна дестабілізація, зниження довіри населення до банківського сектору та продуктів, що пропонують його суб'єкти. Під час кризи, яку пережила Україна банки зазнали значних збитків, що вплинуло на всю банківську систему України, а також призвело до негативних наслідків [6, с. 144].

Протягом минулих років у світовій економіці стали переважати глобалізаційні тенденції господарських відносин, в тому числі і банківської діяльності. На сьогодні банки відіграють важливу роль у розвитку інтеграційних процесів. Дані установи є головними суб'єктами міжнародних валютно-фінансових та кредитних відносин.

Конкурентоспроможність українських банків є досить низькою в порівнянні з країнами Європейського союзу (ЄС). Щодо ефективності діяльності банківської системи (БС), то українська БС має схожу ефективність з деякими країнами Європейського союзу та знаходиться на рівні, близькому до країн, що відносно нещодавно потрапили до ЄС, такі як Чехія, Хорватія, Словенія. Але, в той же час, достатня кількість проблем, серед яких: недостатня капіталізація банків, ризикованість операцій, невисока надійність малих банків і потужна концентрація банківських активів потребує вирішення [1]. Таким чином, необхідно підвищити конкурентоздатність українських банківських установ.

Наразі, банківське кредитування набуває важливого значення і є єдиним можливим джерелом фінансування реального сектору економіки. Банки, як соціально відповідальні інституції можуть стати активними учасниками в

процесах відновлення економіки, що в свою чергу дозволить їм досягти не лише високого комерційного результату, а й допоможе стабілізувати соціально економічну ситуацію в регіоні, що допоможе запобігти різкого збільшення рівня безробіття через закриття підприємств [4, с. 69]. Саме тому дуже важливо керівникам банківських установ приділяти значну уваги одній з головних функцій банку – кредитування населення та юридичних осіб, оскільки цей напрям має достатній потенціал для стабільного розвитку, що, безумовно, буде мати позитивний ефект на ефективність функціонування підприємств реального сектору економіки.

В сучасних умовах успішність функціонування банку залежить перш за все від розробки і впровадження стратегії розвитку, а також налагодження певних процедур менеджменту оперативного рівня в поєднанні із стратегічним плануванням і управлінням. Стратегія – модель дій керівництва і персоналу банку, спрямована на досягнення поставлених цілей щодо зміцнення ринкових позицій на ринку банківських послуг. Конкурентна стратегія банку – визначення довгострокових та середньострокових цілей розвитку, принципів, умов та способів їх досягнення; розробка напрямів досягнення банком конкурентних переваг; створення, збереження та розширення унікальної та вигідної позиції банку на конкурентному ринку [7, с. 18].

Стратегічне планування в свою чергу являється ефективним важелем керування банківською установою. Це пояснюється тим, вищезазначена система проникає в усі сфери його діяльності і всі його структурні підрозділи. У сучасних умовах розвитку банківської системи стратегічне планування неможливо здійснити без аналізу.

Для ефективного вирішення управлінських завдань, досягнення стійкого і прибуткового функціонування банку необхідне проведення всебічного як перспективного, так і ретроспективного аналізу його діяльності на основі внутрішньої інформації та аналізу рентабельності банківських операцій і послуг, окупності операційних і не операційних витрат, прибутковості функціонування окремих підрозділів тощо. Особливого значення стратегічний аналіз набуває в умовах конкуренції на банківських ринках, посилення регулюючих обмежень з боку НБУ в період економічної кризи, що призводить до банкрутства банків [2, с. 200].

Отже, з метою підвищення ефективності та конкурентоспроможності банків України, можна запропонувати такі шляхи удосконалення діяльності КБ України. Перш за все, доцільно було б адаптувати українські нормативно-правові акти з вимогами, які передбачає світове законодавство у контексті регулювання банківської діяльності, що забезпечить уніфікацію процедур банківського нагляду та запровадження іноземного досвіду контролю за діяльністю банків в Україні (в тому числі і удосконалити методіку розрахунку нормативів достатності капіталу та вимог до капіталу банків відповідно до вимог Базельської угоди про капітал та відповідних Директив ЄС) [3, с. 5].

Не завадило б також забезпечити вищий, за вже існуючий рівень захищеності коштів, які довіряють банківським установам вкладники. Що

стосується державного регулятора, то удосконалена методологія щодо банківського нагляду дозволила оперативніше та ефективніше реагувати на зміни та зрушення, які виникають в банківській системі.

Що стосується самих банківських установ, то керівництву банків доцільно було б не лише опрацьовувати поточні задачі та проблеми, а й сприяти розширенню асортименту банківських послуг для різних видів клієнтів з платформ електронних банкінгів, а саме розширення послуг, які клієнти зможуть отримати не виходячи з дому, тобто робити наголос на застосуванні сучасних технологій та обладнання.

Все вищезазначені заходи дадуть змогу підвищити ефективність функціонування банків, що в свою чергу призведе до підвищення ефективності роботи банківської системи і всієї економіки загалом.

Список використаних джерел

1. Щодо інтеграції банківської системи України до банківської системи Європейського Союзу. Аналітична записка. (за даними НІСД) URL: <http://old2.niss.gov.ua/articles/777/> (дата звернення 06.09.2021).
2. Слав'янська Н.Г. Теоретичні аспекти розробки банківських стратегій та стратегічного аналізу фінансових результатів / Н.Г. Слав'янська // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України: зб. Наук. Праць / Державний вищий навчальний заклад «Українська академія банківської справи Національного банку України». – Суми, 2003. – Т.7. – С. 200-206.
3. Коверза В.С., Неівестна О.В., Шендригоренко М.Т., Іванова Н.С. Шляхи підвищення конкурентоспроможності банків в контексті інтеграції в ЄС. Ефективна економіка. 2020. № 11. – URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=8351> (дата звернення: 07.09.2021).
4. Dinara Kerimkulova, Minara Nazekova, Aizada Sovetbekova, Oleksii Muravskiy and Galyna Krasovska (2021). Assessment of the impact of bank lending on business entities' performance using structural equation modeling. *Banks and Bank Systems*, 16(2), 68-77. doi:10.21511/bbs.16(2).2021.07
5. Муравський О.А., Шевчук Д.В. Становлення та розвиток банківської системи України, Вісник ОНУ імені І. І. Мечникова. 2020. Т. 25. Вип. 5(84) С. 110-116.
6. Муравський О.А., Шевчук Д.В., Сучасний стан банківської системи України Вісник ОНУ імені І.І. Мечникова. 2020. Т. 25. Вип. 2(81) С. 140-145.
7. Шевцова О.Й. Складові стратегічного управління банком / О.Й. Шевцова, Т.Ю. Артеменко // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України: зб. наук. праць. – Суми: УАБС НБУ, 2005. – Т.14. – С.18-24.

СЕКЦІЯ 3 «АГРОБІЗНЕС ТА БІРЖОВА ДІЯЛЬНІСТЬ»

УДК 339.172

Благодатний А. С.
аспірант кафедри менеджменту
ім. проф. Й.С.Завадського
Національний університет біоресурсів і
природокористування України, м. Київ

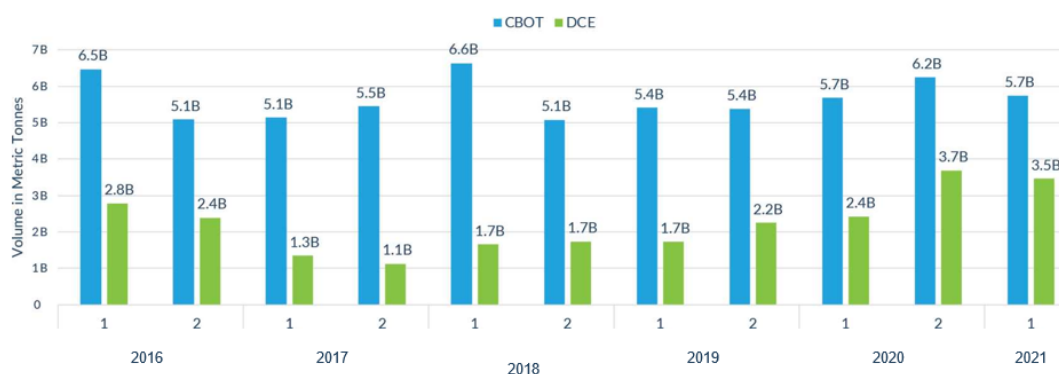
ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА Ф'ЮЧЕРСНОЇ ТОРГІВЛІ СОЄЮ НА АМЕРИКАНСЬКІЙ БІРЖІ (СВОТ) ТА КИТАЙСЬКІЙ БІРЖІ (DCE)

Китай та США лідирують у світі, коли йдеться про торгівлю ф'ючерсами на соєві боби. Але наскільки великі ці ринки, а який більший?

Стандартні показники обсягу базуються на кількості контрактів, що торгуються на біржах, але це може ввести в оману. Китайські біржі мають тенденцію мати менші розміри контрактів, ніж американські, з точки зору базової суми фізичного товару. Це означає, що для покриття порівнянної суми ризику потрібно більше контрактів.

Стандартні показники обсягу базуються на кількості контрактів, що торгуються на біржах, але це може ввести в оману. Китайські біржі мають тенденцію мати менші розміри контрактів, ніж американські, з точки зору базової суми фізичного товару. Це означає, що для покриття порівнянної суми ризику потрібно більше контрактів.

Обсяг торгівлі ф'ючерсами на сою з урахуванням розміру контракту

Джерело: FIA

Примітка: Обсяг торгівлі включає ф'ючерси на соєві боби, соєву м'яку та соєву олію.

Альтернативний підхід полягає в перетворенні обсягу торгівлі в еквівалентні суми шляхом множення кількості контрактів на метричні тонни кожного контракту. Цей підхід породжує порівняння розмірів ринку "яблука з яблуками" та дає уявлення про те, наскільки ризик торгується на китайських ринках у порівнянні з їх аналогами у США.

Застосування цього підходу до ф'ючерсів на соєві боби, соєвий шрот та соєву олію дає деякі цікаві порівняння. Соєвий комплекс є одним із стовпів світових ринків похідних сільськогосподарських продуктів, і багато фірм у ланцюжку поставок продуктів харчування звертаються до цих ринків з метою виявлення цін та управління ризиками.

Ф'ючерси на сою Китаю котируються на Далянській товарній біржі, яка розташована у північно-східній частині країни. DCE проводять обіг ф'ючерси на соєві боби з 2002 року, але наразі більшість його обсягів торгів зосереджена у ф'ючерсах на соєву муку, яка в основному використовується у виробництві кормів для тварин, та ф'ючерси на соєву олію, яка в основному використовується як харчова олія.

Провідним ринком США є Чиказька рада торгівлі, підрозділ CME Group. СВОТ є основним орієнтиром світової соєвої промисловості, проте останні роки його обсяг був затьмарений DCE, принаймні з точки зору кількості укладених контрактів.

Наприкінці червня 2021 року соєвий комплекс Даляня утримував 2,96 млн ф'ючерсних контрактів. Тим часом соєвий комплекс СВОТ утримував 1,56 мільйонів ф'ючерсних контрактів. Порівнюючи ці два, Далянь має майже вдвічі більший відкритий інтерес, ніж СВОТ, за кількістю контрактів.

Однак після коригування розміру їх відносний розмір змінюється. Наприкінці червня 2021 року на ф'ючерсному комплексі сої в Даляні було залишено 29,55 млрд. Метричних тонн. Наприкінці того ж місяця ф'ючерсний комплекс СВОТ на ф'ючерси на сою утримував 141,72 млрд. Метричних тонн. Іншими словами, у Даляня є лише 21% відкритого пакету акцій СВОТ з точки зору еквівалентів метричних тонн.

Підводячи підсумок, соєвий комплекс DCE став значним центром торговельної діяльності навіть після коригування на менший розмір своїх контрактів, але СВОТ залишається найважливішим центром для цього сектору ринків деривативів сільськогосподарського виробництва. Порівняно з СВОТ, DCE має приблизно 60% обсягу та 21% відкритого відсотка, виміряного в еквівалентах метричних тонн.

Важливо відзначити, що СВОТ - це набагато старіший і більш відомий ринок. Чиказька біржа розпочала свій перший контракт на соєві боби в 1936 році, і навколо її соєвого комплексу виросла велика та різноманітна екосистема учасників ринку та постачальників послуг.

Чиказька торгова рада та далянська товарна біржа мають дуже активно торгуючі контракти на соєві боби, соєвий шрот та соєву олію. Китайська біржа набагато більша залежно від кількості укладених контрактів, але після поправки на різницю у розмірі контракту їх відносні позиції змінюються.

Список використаних джерел

1. FIA. Огляд даний - Вимірювання розміру китайського ринку ф'ючерсів на сою. URL: <https://www.fia.org/marketvoice/articles/data-spotlight-measuring-size-chinas-soy-futures-market> (19 серпня 2021 року).

Водніцький М. В.
аспірант кафедри організації підприємництва та біржової діяльності
Науковий керівник: Ільчук М. М.
доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри організації підприємництва та біржової діяльності
Національний університет біоресурсів і природокористування України

ФУНКЦІОНУВАННЯ РИНКУ ЗЕРНА В УКРАЇНІ ТА ЙОГО СТАБІЛІЗАЦІЯ

Рівень виробництва зернових забезпечує їм лідируючі позиції серед продукції що виробляється в аграрному секторі економіки України. Зернові є також базовим продуктом аграрно сектору через свою особливість: саме зернові забезпечують виробництво висококалорійних продуктів, зокрема і хліба, чим фактично і забезпечують продовольчу безпеку країни.

Аналізуючи статистичні дані минулих маркетингових років за найближчі періоди можна спостерігати тенденцію до значного зростання об'ємів продукції на ринку зернових, а також рекордні об'єми експорту.

Так за даними Державної служби статистики України виробництво зернових і зернобобових культур у 2019/20 маркетинговому році стало рекордно високим – більше 75 млн тон, що на 7,26 % більше ніж минулого року та на 91,3 % в порівнянні з 2010/11 МР[2].

Суттєво зростають і об'єми експорту зернових. Держмитслужба інформує про знову ж таки рекордний показник поставок на зовнішні ринки в 2019/20 маркетинговому році, що становив 57,9 млн тон зернових, зернобобових та борошна. Для порівняння аналогічний показник в попередньому маркетинговому році становив 50,4 млн. тон, що на 6,8 млн тон менше.

Значне збільшення об'ємів стає ще помітнішим якщо порівняти до 2020 року показник 2018 року, що збільшився на 26 % та 2010 який перевищив в 4 рази.

Проведені нами дослідження показали що прогноз на 2021 рік склав приблизно 68,7 млн. тон зернових, 47,9 млн. тон яких має іти на експорт а 20,8 млн. тон залишиться для внутрішнього споживання. Варто зазначити що прогноз за нашими дослідженнями співпав з показником Міністерства економічного розвитку і торгівлі України.

Левову частку в 2020 р. 97% серед культур займають 3 основні: кукурудза, пшениця та ячмінь. Лідером серед яких в експорті є саме кукурудза, її обсяг склав в 2020 році 30,3 млн. тон. На наступні позиції розмістилась пшениця з обсягом поставки на експорт 21 млн. тон [4].

За результатами 2019/20 МР в сукупності за обсягом експорту всіх зернових культур Україна зайняла 2 позицію, вищий показник лише в США. За даними Міністерства сільського господарства США в 2019/20 МР в рейтингу найбільших експортерів зернових Україна зайняла 2 позицію за обсягом по-

ставок ячменя (4,2 млн тон), 4 – по кукурудзі (24 млн тон), 5 – по пшениці (17,5 млн тон) [2].

Постійне збільшення пропозиції на ринку, можна спостерігати за рахунок підвищення інтенсивності виробництва. Такі методи ведення сільського господарства в поєднанні з вирощуванням в великих обсягах таких культур як кукурудза призводить до погіршення якості сільськогосподарських земель. Така діяльність викликає низку негативних наслідків : окислення ґрунтів, падіння рівня ґрунтових вод, інтенсивний розвиток вітрової та водної ерозії .

Таким чином наші дослідження дозволяють стверджувати що валове виробництво зерна в Україні необхідно стабілізувати на рівні 70 млн. тон, що дозволить повністю забезпечити сталий розвиток аграрного сектору України. А саме: екологічну, соціальну та економічну ефективність виробництва.

Список використаних джерел

1. Лотиш О. Я. Стратегічний аналіз зернової галузі України: стан та перспективи розвитку. Інтелект XXI. 2018. No 3. С. 74–79.
2. Ільчук М. М., Коновал І. А., Барановська О. Д., Євтушенко В. Д. Розвиток ринку зерна в Україні та його стабілізація. Економіка АПК. 2019. No 4. С. 29–38.
3. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 05.01.2021).

УДК 658

Кириченко А. В.

кандидат економічних наук,

*доцент, доцент кафедри організації підприємництва та біржової діяльності
Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ*

Березовська Л. О.

кандидат економічних наук,

*доцент, доцент кафедри організації підприємництва та біржової діяльності
Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ*

Додачко С. А.

*студент спеціальності «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність»,
Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ*

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ЕЛЕКТРОННОЇ КОМЕРЦІЇ

Електронна комерція постійно зростає і очікується її подальше зростання, особливо, під впливом COVID-19. Згідно прогнозів глобальний ринок електронної комерції складе 4,89 трлн дол. США у 2021 р. За оцінками, ця цифра зростатиме протягом наступних кількох років, що свідчить про те, що електронна комерція без меж стає вигідним варіантом для інтернет-магазинів.

В міжнародній системі роздрібно́ї торгівлі все більших обертів набирає електронна комерція. Це можна пояснити постійним зростанням доступу до інтернету в усьому світі, і, як наслідок, кількість онлайн-покупців зростає щороку. У 2020 р. обсяг електронного роздрібно́го продажу перевищив 4,28 трлн доларів США у всьому світі. Ще всього два роки тому лише 13,6% продажів було здійснено за допомогою онлайн-покупок. Сьогодні, згідно прогнозів, ця кількість досягне 19,5% у 2021 р., тобто збільшення частки ринку електронної комерції на 45,8% протягом двох років. Очікується, що зростання продовжиться, досягнувши 21,8% до 2024 р., що означає збільшення на 8,2 % лише за п'ять років.

Зростання роздрібних продажів у глобальному масштабі буде продовжувати зростати і поглинати більшу частку роздрібно́го ринку. За даними eMarketer, роздрібна торгівля в інтернеті досягне 6,39 трлн дол. США. Незважаючи на те, що в 2020 р. роздрібна торгівля мала важкий рік, на кожному національному ринку, охопленому eMarketer, спостерігалось двозначне зростання електронної комерції. Латинська Америка спостерігала неймовірне зростання (36,7%), незважаючи на 3,4% загального роздрібно́го продажу. Електронний комерційний сектор Аргентини в 2020 р. виріс на 79%, за ним слідував Сінгапур – на 71,1% [3].

Китай продовжує очолювати світовий ринок електронної комерції, загальний обсяг продажів в інтернеті становить трохи менше 2,8 трлн. доларів США. У нього також є найбільше цифрових покупців у світі – 792,5 млн, що становить 33,3% від загальної кількості. Китай повинен стати першою в історії державою, яка здійснила більше половини своїх роздрібних продажів в інтернеті, при цьому 52,1% роздрібно́ї торгівлі здійснюється через електронну комерцію.

Очікується, що ринок електронної комерції США досягне понад 843 млрд. доларів США у 2021 р., що становить менше третини китайського. Після Китаю та США третім за величиною ринком електронної комерції є Великобританія. Очікується, що загальний обсяг продажів електронної комерції у Великобританії складе 169 млрд доларів США, що незначно зменшиться зі 180 мільярдів доларів у 2020 р.

Завершують п'ятірку найбільших ринків електронної комерції такі держави: Японія прогнозується на рівні 144,08 млрд доларів США у 2021 р., а Південна Корея, як очікується, принесе 120,56 млрд. доларів США. Три з п'ятірки найбільших ринків є частиною Азіатсько-Тихоокеанського регіону, на частку яких припадає 62,6% усіх продажів в інтернеті. Це робить головним ринком для роздрібно́ї торгівлі зосередження своїх зусиль.

Основними передумовами розвитку електронної комерції є збільшення кількості споживачів світової інтернет-торгівлі та обсягів міжнародної електронної комерції. На збільшення інтернет-покупців в усьому світі сильно вплинула світова пандемія COVID-19, *та, згідно прогнозів, в майбутньому буде спостерігатись подальше зростання електронної комерції* [1]. Цьому сприятимуть: поява безпечних способів онлайн-оплати на маркетплейсах;

здешевлення доставки; швидкість і ріст якості обслуговування продавцями; пандемія виштовхнула в онлайн традиційно офлайн ніші, зокрема ліки та харчі. У декілька разів зріс попит на доставку з магазинів і ресторанів. Навіть після пандемії, малоімовірно що покупці відмовляться від цих зручностей [2, с. 35].

Список використаних джерел

1. Кириченко А. В., Березовська, Л. О. Логістична діяльність у сфері міжнародної електронної комерції. *Економіка та суспільство*. 2021. №28. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-28-16>

2. Кириченко А. В. Вплив COVID-19 на розвиток e-commerce. Глобальні та регіональні проблеми інформатизації в суспільстві і природокористуванні '2021 : матеріали ІХ Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції (Київ, 13-14 травня 2021 р.) Київ: НУБіП України. 2021. С. 33-35.

3. Keenan M. Global Ecommerce Explained: Stats and Trends to Watch in 2021. URL: <https://www.shopify.com/enterprise/global-ecommerce-statistics>

УДК: 657.92:338.42

Маршалок М. С.

*кандидат економічних наук,
доцент, доцент кафедри організації
підприємництва та біржової діяльності,*

Ганєв О. В.

*студент 4 курсу економічного факультету,
спеціальності підприємство, торгівля та біржова діяльність
Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ*

ОСОБЛИВОСТІ ВАРТІСНОЇ ОЦІНКИ ПІДПРИЄМСТВ АГРОБІЗНЕСУ

В умовах ринкової економіки будь-який бізнес, як економічна діяльність, що є джерелом доходу для власника, може бути об'єктом різних угод. Власник має право здійснити з ним різні дії, зокрема закласти, подарувати, заповісти, здати в оренду, застрахувати і звичайно ж продати. Тобто в ринкових умовах бізнес є товаром і володіє його класичними властивостями корисності та витратами на створення.

Властивість корисності проявляється в здатності генерувати певний дохід для власника, а витрати на створення проявляються в необхідності понесення певних витрат на створення, організацію і забезпечення функціонування бізнесу.

Будучи товаром, бізнес потребує оцінки для визначення його вартості. Механізм процесу оцінки бізнесу має універсальний характер і може здійснюватись з різною метою. Усі випадки, механізм, суб'єкти та об'єкти проведення оцінки бізнесу регламентуються Законом України «Про оцінку

майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні», Національним Стандартом № 1 «Загальні засади оцінки майна і майнових прав». Вітчизняна практика та методологія оцінки базується як на Національних так і Міжнародних стандартах оцінки (МСО-2003).

В основі оцінки бізнесу будь-якої галузі економіки лежить розуміння необхідності витрат на створення і функціонування бізнесу, його ефективності та здатності генерувати дохід, можливості його купівлі-продажу на основі ринкових порівнянь цін продажів аналогічних об'єктів тощо.

На основі цього методологія оцінки базується на трьох загальновизнаних методичних підходах, які мають свої методи та прийоми: доходний, майновий (витратний, якщо оцінюються окремі активи) і порівняльний (ринковий).

Доходний підхід ґрунтується на принципах очікування та найбільш ефективного використання. Оцінка здійснюється з точки зору здатності об'єкта оцінки генерувати дохід. Чим більш прибутковий бізнес, тим вища його ціна. Оцінка здійснюється на основі прогнозування майбутніх доходів від володіння бізнесом та їх перетворенням у поточну вартість за допомогою коефіцієнта капіталізації та ставки дисконту. Тому основними його методами є метод капіталізації та метод дисконтованих грошових потоків.

Майновий підхід ґрунтується на принципах корисності та заміщення. Вартість бізнесу визначається на основі вартості його активів (ринкової, балансової або ліквідаційної), ступеня їх зносу (знецінення) та розміру залученого капіталу. Основними його методами є метод чистих активів та метод ліквідаційної вартості.

Порівняльний підхід ґрунтується на принципах заміщення та попиту і пропозиції. Вартість об'єкта оцінки визначається на основі його порівняння з аналогічними об'єктами проданими на ринку і коли ціна угод їх купівлі-продажу відома. При цьому здійснюється коригування ціни шляхом порівняння відмінностей між об'єктами. До методів порівняльного підходу відносяться: метод угод (операцій), метод ринку капіталу та метод галузевих коефіцієнтів.

Дані методичні підходи в процесі оцінки можуть поєднуватись, а їх методи синтезуватись в їх різновиди залежно від специфіки та особливостей об'єктів оцінки.

Одним з таких специфічних об'єктів оцінки є агробізнес. Специфіка сільськогосподарського виробництва, об'єктами прикладання праці і коштів в якому є живі організми – рослини і тварини і яке тісно пов'язане з природним середовищем, має вплив і на формування ринкової вартості підприємницьких структур агробізнесу.

Оцінка нерухомості (будівель і споруд) в підприємствах агробізнесу здійснюється з використанням усіх трьох методичних підходів. В першу чергу використовується витратний підхід оскільки ринок будівель і споруд сільськогосподарського призначення є нерозвинутим, а багато з них є малоліквідними або унікальними. Доходний підхід використовується для оцінки об'єктів дохід від експлуатації яких можна реально оцінити.

Порівняльний підхід використовують за наявності ринку аналогічних або схожих об'єктів та інформації про ціни та умови їх купівлі-продажу.

При оцінці сільськогосподарських машин, обладнання та транспортних засобів найчастіше оцінюється за допомогою методів витратного та порівняльного підходів.

Продуктивна та робоча худоба оцінюється в основному за допомогою порівняльного та витратного підходів. Порівняльний підхід є більш об'єктивним оскільки витрати на вирощування однієї голови основного стада, які складаються з витрат на вирощування живої маси та витрат на формування їх продуктивних якостей, суттєво різняться не тільки в окремих господарствах але і в різних регіонах. Тому вартість продуктивної і робочої худоби визначається на основі аналогів продажу однієї голови чи 1 кг живої маси з врахуванням її споживчих якостей та продуктивності.

При оцінці племінної худоби перевага надається доходному підходу. Оцінка здійснюється на основі племінних якостей та генетичної цінності, її потенційних можливостей. Вона проводиться на основі показників і методів визначення корисних господарських ознак племінних тварин, додатково одержаної продукції і витрачених ресурсів виражених у порівняльних одиницях [6].

Багаторічні насадження оцінюються з використанням усіх трьох підходів. Переважним є витратний підхід. Відновна вартість багаторічних насаджень визначається на основі нормативів капітальних витрат на їх створення. Оцінка плодоносних багаторічних насаджень здійснюється з врахуванням їхнього фізичного зносу. Їх відновна. Залишкова та оціночна вартість коригуються на індекси інфляції.

Для оцінки земельних ділянок без поліпшень використовуються доходний і порівняльний підходи. Земельні ділянки з поліпшеннями оцінюються за допомогою методів, які є синтезом доходного або порівняльного підходів з витратним. Найпоширенішими методичними підходами до оцінки землі є методичний підхід, що базується на капіталізації чистого операційного або рентного доходу (доходний), методичний підхід, що базується на зіставленні цін продажу подібних земельних ділянок (порівняльний) та методичний підхід, що базується на врахуванні витрат на земельні поліпшення (доходний і витратний або порівняльний і витратний).

Оскільки в Україні ще не функціонує повноцінного ринку сільськогосподарських земель (мараторій на їх продаж тільки нещодавно зняли) більшість сільськогосподарських аграрні підприємства орендують. Для оцінки права оренди земельної ділянки використовують методи зіставлення цін продажу права та метод додаткового доходу із землі для орендаря земельної ділянки.

Вцілому оцінка підприємств агробізнесу потребує врахування специфічних особливостей галузі та науково-обґрунтованого вибору методичних підходів оцінки.

Список використаних джерел

1. Закон України “Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність України” від 12.07.2001
2. Національний стандарт № 1 "Загальні засади оцінки майна і майнових прав" затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 10.09.2003 р. № 1440
3. Національний стандарт № 3 "Оцінка цілісних майнових комплексів" затверджений постановою Кабінету Міністрів України від від 29 листопада 2006 р. №1655
4. Международные стандарты оценки. Международный комитет по стандартам оценки [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.mrsa.Lv1.ru>.
5. Оценка бизнеса [Электронный ресурс].– Режим доступа: <http://www.management.com.ua/finance/fin125.html>.
6. Методичні рекомендації з експертної оцінки майна в підприємствах АПК/ Підлісецький Г.М., Герун М.І., Могилова М.М. та ін. – Київ, ННЦ «Інститут аграрної економіки», 2005, 220 с.

UDC NT4 332.1

**Minta Stanislaw,
Dyjakon Arkadiusz**
Wroclaw University of Environmental and Life Sciences, Wroclaw, POLAND

IN SEARCH OF PATHS TO SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF RURAL AREAS AND AGRIBUSINESS – ASSUMPTIONS AND SELECTED RESULTS OF THE RUBIZMO (H2020) PROJECT

Key words: sustainable development, rural area, RUBIZMO, agribusiness, business model, bioeconomy.

Introduction

Rural areas are territory that is important to the economy as a whole. They occupy a large area and are the place of various economic and social functions (production, recreational, environmental and others). These are also highly diversified areas and often with untapped economic potential, therefore it is advisable to work out the appropriate direction of their development and the way of supporting them, so that they serve their inhabitants and the whole society - including inhabitants of urbanized areas - in the best possible way. Nowadays, rural areas face many challenges resulting from social, economic, technological and climate changes. This forces the search for such paths of their further development that will take into account these conditions and challenges. It seems that appropriate solutions should be consistent with the concept of sustainable development and enable multifunctional development of rural areas. It is about projects, strategies and activities that will

support the achievement of economic goals while taking care of social and environmental goals, based on local and diversified potential.

Rural area and sustainable development

Rural areas are of great importance for development processes in society due to the performance of many different functions: production (mainly agricultural and forestry), housing, recreation, construction, protection, water management, and labor resource buffer (Szymańska 2002). Traditionally, rural areas have been used mainly for farming activities and meeting food needs. In recent decades, more and more attention has been paid to other goals, such as: landscape protection, land protection and other activities protecting the environment and its natural resources (Paniagua and Baker 2010). The rural area is not only a place of agricultural production, but also a huge natural (nature, landscape) and cultural resources. Since they are used by society as a whole, they are of strategic importance for the country. Their development should be multifunctional, which means taking into account the harmonious development of all functions performed in rural areas (Staniak 2009).

Rural development should be viewed broadly, taking into account economic, environmental and social aspects, which corresponds directly to the concept of sustainable development (Adamska and Minta 2019). The concept of sustainable development is a development concept aimed at achieving a balance between social, economic and environmental aspects (Pravitasari et al. 2018). Another approach to the concept of sustainable development draws attention to the equalization of opportunities between regions with high development potential and regions with less development potential (Minta et al. 2013). Sustainable development is of great importance for rural areas, where the coexistence of man and nature is very close. Rural development activities cover three spheres: economic, social and environmental. These spheres should be interrelated and complementary (Adamska 2015). The search for a new model of economic activity that is friendly to humans and does not threaten nature, resulting from the premises of environmental protection and social welfare, results in undertaking new activities in the countryside. These activities should be based on the new development paradigm, which is sustainable development. In its process, activities in the economic, social and environmental spheres are integrated in order to improve the level and quality of life of the community (Dobrzański 2002).

RUBIZMO Project as an example of activity supporting sustainable development on rural area

The full name of the RUBIZMO project is "Replicable Business Models For Modern Rural Economies" It is financed by the EU under the HORIZON 2020 program. The project work covers the years 2018-2021 and is carried out by 16 partner institutions from 11 EU countries. This project is focused on rural areas which cover more than 50% of Europe's land area and more than 20% of the population lives there. These are areas that underpin a healthy environment and rich biodiversity in Europe and contribute to a high quality of life for citizens. Rural areas play an important role in the European economy, especially in the agricultural sector

with millions of jobs. However, rural areas also face numerous challenges such as global competition, automation, market changes, increasing demand for natural resources, natural disasters and environmental challenges that have a significant impact on operations in rural areas. In addition, in the EU and worldwide, the trend of urbanization and the lack of social and economic opportunities pose an existential threat to rural areas. The aim of the RUBIZMO project is to change the current trend and contribute to the creation of new jobs and development conditions in diverse rural areas by stimulating the implementation of successful, innovative business models in sectors classified as modern bioeconomy, based on the idea of sustainable development. The creation of new job opportunities and increased entrepreneurship in the countryside can slow down or even reverse the trend towards depopulation of rural areas.

In RUBIZMO the bioeconomy on rural areas is divided into three sectors:

1. Food (businesses related to agricultural production, food processing and delivery)
2. Bio-based value chains (businesses based on natural resources and creating new values; development of biocommodities based on side stream, new materials and products like polymer composites, cross-discipline ownership and collaboration)
3. Ecosystem services (activities including tourism and sport, environmental conservation and protection, education and culture, health, transport)

The RUBIZMO approach focuses on three areas of analysis and support: analysis of hundreds of innovative business cases, practical business models and collaboration tools, capacity building and resources for entrepreneurs. Special focus is given to generating benefits for the economy, environment and society in equal measure – turning areas of shared value into operational business cases. A matrix approach was used to analyze business cases, which involves the identification of multiple ways for rural entrepreneurs to develop and refine their business models. The RUBIZMO matrix is based on the fact that each business case is qualified for one of the three areas of bioeconomy (food, bio-based value chains, ecosystem services), and then assessed in terms of the degree of fulfillment of four criteria: replace, upgrade, circulate, collaborate (<https://rubizmo.eu/>).

Among the many results of the RUBIZMO project, three tools to support entrepreneurship in rural areas were prepared. These are:

- Virtual Library (contains descriptions of inspiring business cases - available online – see online: <https://rubizmo.eu/business/virtual-library>),
- Transformation Support Tool (a tool supporting analysis, building and changing your own business model based on the CANVAS model – available online: <https://rubizmo.eu/business/transformation-support-tool>),
- Cooperation Toolkit (dedicated to building network organizations for rural development – available online: <https://rubizmo.eu/cooperation-toolkit>).

References

Adamska H. Zrównoważony rozwój obszarów wiejskich na przykładzie Dolnego Śląska. Uniwersytet Przyrodniczy we Wrocławiu, Wrocław, 2015.

Adamska H., Minta S. Evaluation of rural communes in the context of sustainable development. Annals of the Polish Association of Agricultural and Agribusiness Economists, Vol. XXI, No. 4 (2019), 2019, p. 21

Dobrzański G. Teraźniejszość i przyszłość ekorozwoju w Polsce. Politechnika Białostocka, Białystok, 2002. Minta S., Tańska-Hus B., Nowak M. The implementation of concept of a regional product „Sudeten Beef” in the context of environment protection. Annual Set The Environmental Protection Vol. 15, 2013. p. 2887-2898 Paniagua A., Baker K. The Socioeconomics Of Agriculture. In: Social and Economic Development – Vol. 1. Encyclopedia of Life Support Systems (EOLSS), UNESCO, 2010. p. 219-220

Pravitasari E., Rustiadi E., Pratika Mulya S., Nursetya Fuadina L. Developing regional sustainability index as a new approach for evaluating sustainability performance in Indonesia. Environment and Ecology Research 2018, 6(3). p. 157-168 RUBIZMO - official website of the project, <https://rubizmo.eu/> Staniak M. Zrównoważony rozwój obszarów wiejskich w aspekcie środowiskowym. Woda – Środowisko – Obszary Wiejskie 9 (3), 2009. p. 187-194

Szymańska J. Ekologiczne uwarunkowania rozwoju obszarów wiejskich i subregionalnych czynników społeczno-gospodarczych aktywizacji obszarów wiejskich. Akademia Rolnicza Szczecin, 2002. p. 332-339

УДК 338.432.5

Мірзосєва Т. В.

*доктор економічних наук,
доцент, доцент кафедри економіки,
Національний університет біоресурсів і
природокористування України, м. Київ*

ЩОДО СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО ЗНАЧЕННЯ ЛІКАРСЬКОГО РОСЛИННИЦТВА В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ

Використання цілющих властивостей рослин пов'язане з розвитком людської цивілізації, науки та промисловості, а вивченню та освоєнню лікарських рослин сприяли численні експедиції дослідників, розвиток торговельних зв'язків і подорожей, обмін рослинами між різними державами. Інформація минулого про лікувальні властивості рослин у своїй більшості не втратила актуальності й сьогодні, а попит на них незмінно зростає.

Продукція лікарського рослинництва – товар неоднорідний за споживчими якостями та кінцевим призначенням, тому використовується для різних цілей. Зокрема, лікарські рослини та лікарська рослинна сировина має застосування в багатьох галузях: ▪ у фармацевтичній промисловості – для виробництва лікарських препаратів; ▪ у ветеринарії та зоотехніці – для лікування тварин, для стимулювання фізіологічних процесів: збільшення надоїв молока шляхом додавання до раціону годівлі спеціальних рослин; отримання більш якісного хутра в овець та хутрових звірів; для профілактики захворювань

і т.п.; ▪ у бджільництві як унікальна кормова база для збору різних сортів меду з лікувальними властивостями; ▪ у легкій промисловості в якості сировини для текстильної промисловості; ▪ у харчовій промисловості як прянощі, підсилювачі смаку, смакові добавки як у чистому, так і в переробленому вигляді; ▪ при виробництві парфумерно-косметичних препаратів (кремів, гелів, шампунів, парфумів, туалетних вод, лосьйонів, лаків, бальзамів і т.п.); ▪ у целюлозно-паперовій промисловості – в якості сировини при виробництві паперу, картону, ізоляційних плит; ▪ у паливній промисловості біомаса енергетичних лікарських рослин може бути використана в якості біопалива; ▪ у хімічній промисловості – як при виробництві побутової хімії, так і в якості джерела вуглецю для виробництва сорбентів; ▪ в овочівництві та садівництві – як засіб підвищення врожайності та захисту насаджень від шкідників завдяки фунгіцидним і інсектицидним властивостям; ▪ у декоративному сегменті для озеленення; ▪ у зеленому туризмі та рекреаційній діяльності (трав'яні чай, збори та ін., що пропонуються туристам і відпочиваючим) [1, 4, 5].

В останні роки продукти переробки лікарських рослин проникають в нові сегменти ринку в якості рослинних компонентів здорової їжі та профілактичних засобів. Існуючі дані свідчать, що в різних регіонах світу ринок продуктів переробки лікарських рослин росте в середньому в 3-4 рази швидше, ніж темпи росту національних економік в одних і тих же регіонах [2]. Збільшення торгівлі, що в деяких випадках досягає 20%, означає, що розмір ринку лікарських рослин і продуктів їх переробки подвоюється кожні 4-5 років.

Загалом, можемо говорити про суттєве соціально-економічне значення лікарського рослинництва в умовах сьогодення, що визначається низкою факторів:

1) галузь виробляє не тільки продукцію для кінцевих споживачів, але й сировину для інших галузей. Відтак, від того, наскільки розвиненим буде лікарське рослинництво, залежить розвиток низки інших галузей національної економіки;

2) в умовах сьогодення людство усвідомило, що значна частина синтетичних сильнодіючих препаратів має небажані небезпечні побічні ефекти, в той час як хімічна природа лікарських рослин дозволяє препаратам на їх основі легко включатися в біохімічні процеси людини та раціонально поєднувати їх між собою та з синтетичними засобами;

3) висока рентабельність продукції лікарського рослинництва, в першу чергу, зумовлена постійним попитом населення на ліки та різноманітні продукти, виготовлені на основі рослинної сировини;

4) цінова доступність медичних препаратів із лікарської сировини;

5) менталітет українського, й не тільки, населення – завдяки величезному досвіду народної медицини та багатовіковим традиціям сформувалося прихильне ставлення споживачів до продукції лікарського рослинництва.

В Україні ринок лікарських рослин хоча й повільно, проте набирає обертів – все більше фермерів займається культивуванням лікарських рослин і все більше посередників здійснює заготівлю лікарської рослинної сировини, збором якої займається населення [3]. Сприятливі природно-кліматичні умови та родючі ґрунти потенційно дають змогу українським фермерам вирощувати

лікарські рослини зі значним вмістом діючих речовин, що значною мірою підвищує конкурентоспроможність лікарських рослин українського походження на зарубіжних ринках.

Список використаних джерел

1. Губаньов О. (2008) Актуальні проблеми лікарського рослинництва України. URL: <https://propozitsiya.com/ua/aktualni-problemi-likarskogo-roslinnictva-ukrayini>
2. Желага А.М., Беспала Т. М. (2011) Лікарська рослинна сировина як основа для виробництва якісних фармацевтичних препаратів. URL: <http://gisap.eu/ru/node/1618>
3. Мірзоєва Т.В. (2020) Тенденції кон'юнктури ринку лікарських рослин в Україні та світі. Збірник наукових праць НУК, 4: 32-37. DOI: [https://doi.org/10.15589/znp2019.4\(478\).5](https://doi.org/10.15589/znp2019.4(478).5)
4. Никитюк Ю.А., Сологуб Ю.О. (2016) Концептуальні засади розвитку сучасного ринку лікарської рослинної сировини в Україні. Економіка та держава, 11: 54-57.
5. Pochupailo O.E. (2019). Formation of a mechanism for regulating business activities in the production of medicinal plant materials (on the materials of the Republic of Crimea). The Eurasian Scientific Journal, [online] 1(11). URL: <https://esj.today/PDF/10ECVN119.pdf>

УДК 339.5

Панкратова Л. Л.

*кандидат економічних наук,
доцент, доцент кафедри організації
підприємництва та біржової діяльності,*

Пантюшенко Д. І.

*студентка, спеціальність «Підприємництво,
торгівля та біржова діяльність»
Національний університет біоресурсів і
природокористування України, м. Київ*

ТРАНСФЕРТНЕ ЦІНОУТВОРЕННЯ В ЗОВНІШНІЙ ТОРГІВЛІ ЗЕРНОМ

Однією із суттєвих перешкод, яка стримує відновлення економіки в Україні та подолання системної економічної кризи є незаконне виведення капіталів за кордон. Проблема ця стосується й аграрного ринку, який щорічно демонструє зростаючі тенденції в експорті зерна та олії. Так, в 2019/2020 маркетинговому році було експортовано зерна понад 57 млн. тонн, що на 64% більше ніж 2014/2015 маркетинговому році. Проте, при експорті зерна мають місце зловживання та маніпуляції.

Здійснені нами розрахунки, на основі статистики торгівлі українським зерном, свідчать про наявність асиметрії дзеркальних даних, таких як ціна, вартість та кількість продукції. Причому, ці показники мають різнонаправлений вектор: якщо вартісні показники при експорті зерна знижуються, то кількісні навпаки – є вищими, ніж дзеркальні дані країни-партнера. Як результат, ціни експорту українського зерна суттєво нижчі дзеркальних цін імпорту країни-партнера [1].

Міжнародні організації, такі як Організація економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) і Група розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (ФАТФ), Світовий банк, Єврокомісія приймають заходи з подолання проблеми розмивання податкової бази та виведення прибутків за кордон.

Міжнародні організації виступають за прозорість фінансових практик і напрацьовують різноманітні механізми боротьби з незаконним виведенням прибутків з під оподаткування в інші країни. Одним із таких методів є використання трансфертного ціноутворення при здійсненні експортно-імпортних операцій. В Україні контроль трансфертного ціноутворення започатковано з 2013 р.

За ініціативи ОЕСР/G20 розроблено дорожню карту протидії розмиванню податкової бази та виведенню прибутків з-під оподаткування за кордон, яку ще називають план BEPS (Base erosion and profit shifting). Дана ініціатива містить 15 заходів, які здійснюють уряди країн, використовуючи внутрішні та зовнішні інструменти для подолання проблеми уникнення сплати податків шляхом «втечі» капіталів за кордон.

Україна також здійснює певні кроки в боротьбі з прихованим відтоком капіталу за кордон, адже шкода від цього явища для державного бюджету країни величезна. Згідно Закону України від 04.07.2013 р. № 408-VII внесено зміни до Податкового кодексу України і запроваджено контроль трансфертного ціноутворення [2]. Ще одним важливим кроком стало приєднання України до плану BEPS 1 липня 2021 р.

Аналіз заходів, які здійснила Україна з часу введення в дію законодавства про трансфертне ціноутворення, свідчить про зростання кількості контрольованих суб'єктів щороку, проте окремі статті і пункти трансфертного законодавства потребують роз'яснень для бізнесу з боку фіскальних служб.

Згідно Постанови Уряду від 08.09.2016 року №616 експортоорієнтовані товари аграрного сектору (пшениця, кукурудза, ячмінь, овес, соєві боби, цукор і т. і.) були віднесені до переліку товарів, що мають біржове котирування. В контрольованих операціях з такими товарами, мав застосовуватися метод порівняльної неконтрольованої ціни. Для порівняння використовувалася середня ціна товарів, що склалися на товарній біржі за декаду, що передують проведенню контрольованої операції. Така новація на практиці створила ряд труднощів для бізнесу, оскільки умови постачання, географічне розташування ринків, якісні характеристики українських та зарубіжних біржових товарів суттєво відрізняються. Наприклад, американське та європейське зерно

(пшениця, кукурудза) мають суттєві відмінності від українського, тому ціни на цю продукцію не можуть бути співставлені без врахування певного розміру скидок або надбавок.

Окрім того, було допущено помилки в Переліку світових товарних бірж, які рекомендувалися для встановлення відповідності умов контрольованих операцій принципу “витягнутої руки”. Зокрема, для групи зернових культур вказано Chicago Mercantile Exchange (CME), тоді як основні обсяги торгівлі цією продукцією відбуваються на Chicago Board of Trade (CME). Зазначена вище Постанова Уряду втратила чинність на початку 2021 року, а натомість набула чинності Постанова Уряду від 9.12.2020 р. №122, якою затверджено перелік сировинних товарів без посилання на світові товарні біржі.

Отже, практика використання трансфертного ціноутворення в експортних операціях з зерном виявила перші колізії, які були усунуті, але зі значною затримкою. Важливо й надалі відслідковувати нормативно-правий прогрес у вирішенні вищезазначеної проблеми та аналізувати існуючу практику застосування трансфертних цін.

Список використаних джерел

1. Kvasha, S., Pankratova, L., Koval, V., & Tamošiūnienė, R. Illicit Financial Flows in Export Operations with Agricultural Products. *Intellectual Economics*, 2019, 13(2), 195-209.

2. Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо трансфертного ціноутворення: Закон України від 04.07.2013 р. № 408-VII. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/408-18>

УДК 339.172

Солодкий М. О.

*кандидат економічних наук,
професор, професор кафедри організації
підприємництва та біржової діяльності,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України, м. Київ*

Яворська В. О.

*кандидат економічних наук,
доцент, доцент кафедри організації
підприємництва та біржової діяльності
Національний університет біоресурсів,
і природокористування України, м. Київ*

РЕГУЛЮВАННЯ БІРЖОВОЇ ТОРГІВЛІ ДЕРИВАТИВНИМИ КОНТРАКТАМИ В УКРАЇНІ

В умовах сучасних викликів на міжнародних товарних і фінансових ринках, пов'язаних з пандемією та швидкою зміною кліматичних умов, виникають нові ризики та загрози. Останні стають досить відчутними у всіх

сферах господарської діяльності суспільства через глобалізацію та інтернаціоналізацію як ринків, так і ринкових умов. За таких умов, економічний розвиток країн потребує наявності нових інструментів та стратегій управління ризиками.

Потужний аграрний ринок – це основа продовольчої безпеки будь-якої країни. Україна є вагомим гравцем та учасником світового ринку сільськогосподарської продукції. Виробники сільськогосподарської продукції в Україні значну частину продукції експортують на світові ринки. Водночас, експорт багатьох видів сільськогосподарської продукції на світові ринки також потребує постійної уваги з боку аналітиків та фахівців з біржової діяльності задля успішного врегулювання цінових перекосів, які виникають у площині глобалізації світових аграрних ринків.

Біржі та біржова торгівля деривативними контрактами є основним елементом у загальній світовій ринковій системі. Біржові деривативні контракти мають сьогодні широке застосування у практичній роботі суб'єктів підприємницької діяльності в інвестиційних стратегіях, а також стратегіях з мінімізації ризиків, пов'язаних з ціновими коливаннями.

Біржова торгівля деривативними контрактами у більшості законодавчих актів різних країн визначається у якості організованої форми торгівлі стандартизованими контрактами за чітко регламентованими правилами торгівлі на біржових майданчиках.

Пройшовши тривалий еволюційний розвиток, біржова торгівля зазнавала багатьох трансформаційних змін у технології торгівлі, інструментах торгівлі, вимогах до учасників та організаторів торгівлі. За багатовікову історію розвитку біржової торгівлі деривативними контрактами у кожній країні сформувались свої моделі регулювання та законодавчі нормативи.

Регулювання біржової торгівлі деривативними контрактами полягає у забезпеченні сукупності встановлених правил, норм і контролюючих заходів, які спрямовані на впорядкування і систематизацію діяльності суб'єктів біржової торгівлі деривативними контрактами [1].

Регулювання біржової торгівлі деривативними контрактами має базуватися на забезпеченні умов для формування рівних прав та дотримання встановлених правил усіма біржовими учасниками, як професійними, так і непрофесійними [1].

Регулювання біржової торгівлі деривативними контрактами включає: державне та саморегулювання з боку професійних учасників.

Механізм регулювання біржового ринку деривативних контрактів включає три основні складові: правову базу; нормативне забезпечення; інформаційну базу [1].

До основних завдань державного регулювання біржової торгівлі деривативними контрактами можна віднести: розробку стратегії розвитку біржового ринку деривативних контрактів в країні; забезпечення однакових прав та обов'язків для всіх суб'єктів біржової торгівлі деривативними контрактами; створення інформаційно-аналітичної бази відкритої інформації,

доступної для всіх учасників біржової торгівлі та учасників аграрного ринку [1].

З 1 липня 2021 р. набув чинності Закон України «Про ринки капіталу та організовані товарні ринки» [1], відповідно до якого повноваження про регулювання біржової торгівлі деривативними контрактами, у тому числі сільськогосподарською продукцією, покладено на Національну комісію з цінних паперів та фондового ринку. Водночас, опосередковано і інші державні органи приймають участь у регулюванні біржової торгівлі.

З метою формування цілісного механізму регулювання біржової торгівлі деривативними контрактами в Україні, першочергово, необхідно врахувати міжнародний досвід у даному напрямі і спрямувати зусилля на забезпечення трьох компонентів:

- повноцінного законодавчо-правового поля;
- наявності регулятивної та регульованої підсистем;
- багаторівневої інформаційно-аналітичної системи.

Список використаних джерел

1. Солодкий М.О. Біржовий товарний ринок: навч. посіб. Київ: КОМПРИНТ, 2017. 482 с.
2. Закон України «Про ринки капіталу та організовані товарні ринки». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3480-15#Text>. (дата звернення 20.08.2021р.).

УДК 338.242.2

Суліма Н. М.

*кандидат економічних наук,
доцент, доцент кафедри економіки,
Національний університет біоресурсів і
природокористування України, м. Київ*

ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ПРОДУКЦІЇ

В ринкових умовах основою конкурентоспроможності підприємства виступає, перш за все, якість його продукції.

Якість продукції - це сукупність її властивостей, що характеризують міру спроможності даної продукції задовольняти потреби споживачів згідно з її цільовим призначенням. Як переконує світовий досвід, якість продукції є функцією від рівня розвитку науково-технічного прогресу і ступеню реалізації його результатів у виробництво. Чим вища якість продукції, тим повніше задовольняються потреби споживачів і ефективніше вирішуються соціально-економічні проблеми розвитку суспільства [1].

Сучасний стан виробництва сільськогосподарської продукції характеризується високими вимогами споживачів до її якісних характеристик. Підвищені вимоги висуваються до її екологічності, впливу на здоров'я і самопочуття споживачів, відсутність генномодифікованих компонентів. В зв'язку з цим, особливої актуальності набувають питання формування якості сільськогосподарської продукції на всіх етапах створення, зберігання, переробки, транспортування і реалізації.

Продукція сільськогосподарського виробництва повинна відповідати національним та міжнародним стандартам, нормам, правилам і технічним умовам. При реалізації продукції до неї додаються сертифікати якості, акти апробації та інша документація, яка є гарантом якості продукції. Ця документація максимально інформує споживача про товар та стимулює його до купівлі. Якість продукції – є найкращою рекламою для продукції сільськогосподарського виробництва.

Одним із важливих питань для українських підприємств є створення системи якості, що дозволяє забезпечити виробництво конкурентоздатної продукції. Система якості важлива при проведенні переговорів із закордонними замовниками, що вважають обов'язковою умовою наявність у виробника системи якості і сертифіката на цю систему, виданого авторитетним сертифікаційним органом. Система якості повинна враховувати особливості підприємства, забезпечувати мінімізацію витрат на розробку продукції і її впровадження. Споживач бажає мати впевненість, що якість продукції, що поставляється, буде стабільною і стійкою.

При виробництві сільськогосподарської продукції система якості має виступати підсистемою управління підприємством і включати сукупність організаційної структури, методик, процесів і ресурсів, необхідних для управління якістю.

Система управління якістю сільськогосподарської продукції повинна включати сукупність керуючих органів та об'єктів управління (процесів виробництва, переробки і зберігання), які взаємодіють. Управління якістю сільськогосподарської продукції необхідно розглядати, як підготовку і внесення в план по якості значень показників якості нової продукції, необхідність зміни показників якості існуючої продукції, а також міроприємств, необхідних для досягнення та забезпечення цих показників.

Управління якістю передбачає аналіз зовнішніх (природних, кон'юнктурних) та внутрішніх факторів (технології сільськогосподарського виробництва, асортимент продукції, її екологічність, забезпеченість виробництва технікою і персоналом), які формують рівень якості продукції, що виготовляється.

За результатами аналізу всіх факторів складається план забезпечення заданого рівня якості як складова частина стратегічного плану, визначаються критерії такого рівня, у відповідності з якими і здійснюється організація та контроль сільськогосподарського виробництва. За фактично досягнутими результатами розробляються організаційно-технічні міроприємства по

забезпеченню заданого рівня якості сільськогосподарської продукції, а за необхідності – його зміни.

Сучасні умови потребують включення в поняття якості нових елементів та аспектів, що обумовлює необхідність інтеграції і кооперації різних суб'єктів виробництва і реалізації сільськогосподарської продукції, а також державних структурних підрозділів.

Однією із найважливіших складових діяльності по управлінню якістю на підприємствах є контроль, головне завдання якого – перевірка відповідності продукції або процесу встановленим вимогам, виявлення невідповідності та відхилень від нормативів з метою їх усунення та подальшого корегування. В сільськогосподарських підприємствах контрольні процеси здійснюються на низькому рівня, що обумовлюється недостатнім забезпеченням контрольно-вимірювальними приборами, в наслідок чого переважають суб'єктивні, візуальні та інтуїтивні оцінки якості.

Застосування системи якості дозволить підприємствам зменшити затрати матеріалів, підвищити якість продукції, вдосконалити систему управління та підвищити її ефективність, підвищити відповідальність та дисциплінованість персоналу, отримати переваги перед конкурентами, покращити імідж підприємства в очах партнерів, підвищити інвестиційну привабливість підприємства та вартість бізнесу.

Список використаних джерел

1. Економіка аграрних підприємств: Підручник. 2-ге вид., доп. і перероблене. В. Г. Андрійчук. К.: КНЕУ, 2002. 624 с.

УДК 378.015.3:005.342

Томашевська О. А.

*кандидат економічних наук,
доцент, доцент кафедри організації
підприємництва та біржової діяльності,*

Зайченко А. В.

*студент,
Національний університет біоресурсів і
природокористування України, м. Київ*

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ГОТОВНОСТІ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ ДО ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Стратегічним завданням вищої освіти у XXI ст., визначеним Всесвітньою конференцією ЮНЕСКО, є підготовка громадян до самостійного життя, формування у них уміння самим собі організовувати робочі місця в підприємницькій діяльності.

Згідно чинного законодавства, підприємництво - це самостійна, ініціативна, систематична, на власний ризик господарська діяльність, що здійснюється суб'єктами господарювання (підприємцями) з метою досягнення економічних і соціальних результатів та одержання прибутку [1].

Професійні компетенції, зокрема знання, уміння, розуміння, навички підприємців нерідко ототожнюють із їх особистісними якостями та здібностями. Така плутанина може невиправдано поставити під сумнів портебу у навчанні підприємництву. Дійсно, чи можна навчити схильностям і здібностям? Неприпустимо змішувати поняття «підприємництво» і «підприємливість». Остання являє собою задатки, дані природою або Богом: люди народжуються заповзятливими, але кожен різною мірою. Підприємливість - це особистісна якість і здатність, а підприємництво - праця з управління власним бізнесом. Без підприємницького духу важко домогтися успіху, але одного духу мало – потрібні компетенції [4].

Відтак, проблема підготовки кваліфікованих фахівців з високими рівнем мотивації досягнення, здатних на високому професійному рівні розв'язувати господарські завдання, є і надалі залишається актуальною. Це, свою чергу, зумовлює необхідність дослідження психологічної готовності студентської молоді до здійснення підприємницької діяльності, а також формування у неї підприємницьких компетентностей.

У науковій літературі психологічна готовність трактується як психічний стан, за якого має місце мобілізація ресурсів суб'єкта праці на виконання конкретної діяльності. Відповідно психологічну готовність до підприємницької діяльності можна визначити як мобілізованість всіх ресурсів особистості для успішного виконання підприємницьких завдань [2].

За результатами детального аналізу емпіричних результатів дослідження науковцями виділено шість типових рівнів психологічної готовності студентів до підприємницької діяльності (рис. 1).

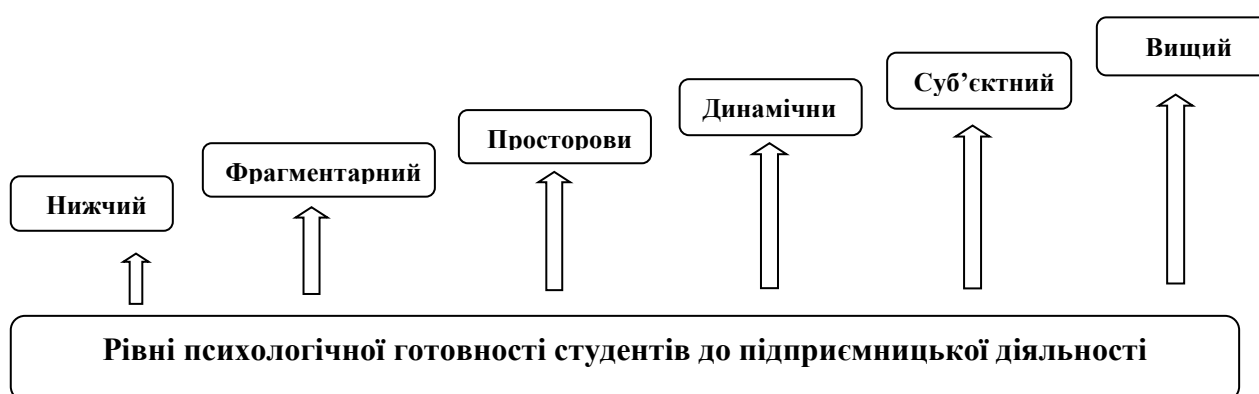

Рис. 1. Рівні психологічної готовності студентів до підприємницької діяльності

Для нижчого (нижнього) рівня психологічної готовності студента до підприємницької діяльності характерним є відсутність в його уяві відносно

зрозумілого образу сукупності об'єктів, засобів і процесів підприємницької діяльності, придатних для задоволення власних економічних потреб.

Фрагментарний (епізодичний) рівень психологічної готовності характеризується вплетенням у канву економічних знань студента фрагментарних уявлень про специфічні особливості виробництва, розподілу і обміну економічних благ (послуг), а також особливостей соціально-економічних відносин, що виникають у сучасному суспільстві.

Просторовий рівень передбачає усвідомлення економічного простору, що дозволяє відносно адекватно орієнтуватися щодо підприємництва та його соціально-економічного середовища.

Динамічний рівень дозволяє студенту розуміти послідовність зовнішніх економічних явищ і процесів (ситуативних, поточних, історичних процесів і явищ, що відбуваються в економічній сфері), завдяки чому виробляється усвідомлення динамічних і циклічних процесів у розвитку економічної системи.

Суб'єктний рівень психологічної готовності студентів до підприємницької діяльності виявляється в усвідомленні себе як суб'єкта економічної діяльності, який може виявляти ініціативу приймати і реалізовувати власні рішення, оцінювати їх наслідки. Характерним для цього рівня є введення в сферу економічної свідомості особистості низки уявлень, які формують економічну свідомість, зокрема моральних, релігійних, правових та соціальних.

Нарешті, *вищим (творчим) рівнем* психологічної готовності студента до підприємницької діяльності виступає такий стан його економічної свідомості, який характеризується здатністю аналізувати економічні ситуації з урахуванням соціально-економічних процесів, що відбуваються; створювати власні проєкти успішної реалізації підприємницьких намірів, долати шаблонів й стереотипи [5].

Таким чином, молодь є найкреативнішою і найдинамічнішою частиною сучасного суспільства, і те, наскільки вона психологічно готова та мотивована до здійснення підприємницької діяльності, впливає на рівень розвитку економіки та її конкурентоспроможність.

Список використаних джерел

1. Господарський кодекс України // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2003, № 18, № 19-20, № 21-22. – 2003. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text> (дата звернення: 20.08..2021).

2. Геранюшкина Г.П., Голуб С. Готовность к предпринимательской деятельности у будущих управленцев малым бизнесом. *Психология в экономике и управлении*. 2013. №2. С. 8-13

3. Томашевська О.А. Психологічні передумови розвитку підприємництва як особливого типу економічного мислення. *Modern Technology and Innovative Technologies*. 2021. №15. С. 29-35

4. Формирование профессиональных предпринимательских компетенций молодежи в процессе обучения предпринимательству http://www.ruade.ru/library/Books/Sbornik_Tezisov.pdf

5. Ханова З.Г. Формирование психологической готовности студентов ВУЗа к предпринимательской деятельности: предикторы и технологии. URL: <https://www.dissercat.com/content/formirovanie-psikhologicheskoi-gotovnosti-studentov-vuza-k-predprinimatelskoi-deyatelnosti-p> (дата звернення: 28.08.2021)

УДК: 330.3

Тригубченко А. В.

Аспірант,

*Кафедра підприємництва, торгівлі та біржової діяльності,
Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ*

ВИПЕРЕДЖАЮЧІ ІНДИКАТОРИ ТЕХНІЧНОГО АНАЛІЗУ

Технічний аналіз передбачає використання біржових графіків для аналізу минулих цін на активи з метою прогнозування їх майбутньої вартості і визначення тенденцій. Для цього, як правило, застосовують індикатори – це показники, які математично розраховуються на підставі історичних даних. Умовно технічні індикатори можна розділити на дві великі групи: трендові (відстаючі) та осцилятори (випереджаючі). Саме за допомогою випереджаючих індикаторів можна збільшити ймовірність того, куди саме буде рухатись ціна.

Дивергенція конвенція середніх плинних (Moving Average Convergence Divergence) - індикатор імпульсу, який показує взаємозв'язок між двома середніми плинними ціни за різний період часу, наприклад 26 і 12 торгових днів. Результатом цього розрахунку є лінія MACD. Потім поверх лінії MACD наноситься «сигнальна лінія» - середнє значення самого індикатора, наприклад за останні 9 днів. Вона може служити тригером для сигналів покупки і продажу. Трейдери можуть купувати, коли MACD перетинає свою сигнальну лінію знизу догори, і продавати, коли MACD перетинає сигнальну лінію згори донизу. Ще одним варіантом використання цього індикатора може бути пошук відповідності значенням ціни. Наприклад, якщо на ціновому графіку один максимум вищий за попередній, а індикатор показує, що навпаки, наступний максимум нижчий за попередній – це свідчить про можливий розворот зростаючого тренду.

Індекс відносної сили (Relative Strength Index) - індикатор імпульсу, який на основі динаміки цін визначає рівні перекупленості або перепроданості. RSI відображається у вигляді осцилятора - лінійного графіку, який рухається між двома крайніми точками, і може приймати значення від 0 до 100. Для розрахунку індикатора необхідно співвіднести середні ціни відкриття і закриття за конкретний період часу. Традиційна інтерпретація і використання RSI полягає в тому, що значення 70 або вище вказують на те, що актив стає перекуплений або переоцінений і може бути націлений на розворот тренда або

корекцію. Значення RSI, що складає 30 або нижче, вказує на стан перепроданості або недооцінки.

Стохастичний осцилятор (Stochastic Oscillator) - індикатор імпульсу, що порівнює конкретну ціну закриття цінного паперу з діапазоном її цін за певний період часу. Чутливість осцилятора до рухів ринку можна зменшити, змінивши цей період часу або взявши середнє значення результату. Він використовується для генерації торговельних сигналів перекупленості і перепроданості з використанням обмеженого діапазону значень 0-100.

Професійні аналітики часто використовують технічний аналіз в поєднанні з іншими формами дослідження. Роздрібні трейдери можуть приймати рішення, ґрунтуючись виключно на графіках цін на цінні папери і аналогічної статистикою, але практикуючі аналітики не обмежують свої дослідження тільки фундаментальним або технічним аналізом.

Список використаних джерел

1. Технічний аналіз: базова освіта. URL: <https://www.investopedia.com/terms/t/technical-analysis-of-stocks-and-trends.asp>
2. Серія “Reuters для фінансистів” Технічний аналіз для початківців : навч. посіб. Москва : 2001. 184 с.
3. Елдер А. Як грати та вигравати на біржі : 5-е видання. Москва : 2008. 472 с.
4. Дж. Швагер. Технічний аналіз. Повний курс : Москва : 2020.
5. Навчальний центр Fidelity: URL: <https://www.fidelity.com/learning-center/trading-investing/technical-analysis/technical-indicator-guide/RSI>

УДК: 339.13:633.63-044.332(477)

Фурса А. В.

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри організації підприємництва та біржової діяльності,
Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ*

Бондар В. С.

*кандидат економічних наук,
завідувач лабораторії досліджень з економіки, маркетингу та планування,
Інститут біоенергетичних культур і цукрових буряків, м. Київ*

Павліченко М. В.

*магістр 2-го року навчання, економічного факультету
Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ*

АДАПТАЦІЯ БУРЯКОЦУКРОВОЇ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ ДО УМОВ ЛІБЕРАЛІЗАЦІЇ СВІТОВОГО РИНКУ ЦУКРУ

Світовий і внутрішній ринок цукру України в останні 10 років знаходяться в досить нестабільному становищі, яке характеризується різкою

зміною надлишків або дефіциту виробленого і спожитого цукру та, відповідно, значними коливаннями індексів реалізаційних цін. Так, в 2008/09 маркетинговому році (МР) дефіцит цукру становив майже 11 млн т, в 2009/10 МР скоротився до 2,5 млн т; а з 2010/11 МР до 2014/15 МР змінився на профіцит, який досяг максимуму в 2013/14 МР (+ 7,5 млн т).

В 2016/17 МР знову дефіцит відповідно 2,5 млн т. В 2017/18 МР – різкий профіцит в розмірі 5,2 млн т, в 2018/19 МР – 0,6 млн т і лише в 2019/20 МР знову дефіцит [1]. Природно, що відповідно до таких змін різко змінювався індекс цін від 368,9 в 2011 р. до 176,1-177,4 в 2018 році, що викликало посилення економічної конкуренції між виробниками і загострення боротьби за ринки, витіснення з них – слабих конкурентів; створення значних запасів цукру в ряді країн, скорочення посівних площ під цукровими буряками та інші негаразди аж до банкрутства включно.

Причин такого становища багато. Головними з них є погодні аномалії – зміни років з дощовою погодою на спекотні і навпаки, перепад цін на нафту, який значно впливає на виробництво і поставки на ринок цукру з Бразилії; особливості виробництва і експертна політика основних гравців на цукровому ринку, таких як Бразилія, ЄС, Індія, Росія, Таїланд, Австралія, США/Мексика, Китай, Індонезія; зміни в споживанні цукру в окремих країнах і на окремих континентах – Азії, Африці, Європі, Америці (так звані «харчові звички») та ін.

З 1 жовтня 2017 року значний вплив на світовий ринок цукру стали відігравати країни ЄС, які відмінили квоти національного виробництва цукру в обсязі 13,5 млн т та ізоглюкози 720 тис. т, а також експортну квоту 1,374 млн т і мінімальну ціну на цукрові буряки на рівні 26,29 €/т [2]. Проте залишили в силі: схему загального субсидування сільськогосподарського виробництва без прив'язки до конкретної культури, імпорتنі мита і тарифи – 339 €/т цукру-сирцю і 19 €/т – білого цукру; системи преференційного імпорту. Поставили також завдання по використанню відновлювальної енергії в галузі. Це дало можливість розширити посівні площі під цукровими буряками, наростити виробництво цукру до 19,5-20,0 млн т, різко скоротити імпорт і стати ваговим конкурентом на цукровому ринку, особливо для українських цукровиків.

Що стосується «ринкових перетворень» в бурякоцукровий сфері України, то необхідно визнати, що вони, особливо в період кінця ХХ і початку ХХІ ст., нанесли нищівного удару по економіці галузі і відкинули її далеко назад. Була практично зруйнована цукрова промисловість (з 192 цукрових заводів залишилось діючими 46), посівні площі під цукровими буряками скоротились від 1,5-1,6 млн га до 0,7 млн га, а згодом до 0,22 млн га, урожайність коренеплодів впала від 27-30 т/га до 16 т/га, цукристість – від 16-17 % до 14-15 %, виробництво цукру від 4,5-5,0 млн т до 1,6 млн т. На початку нульових років країна вимушена була навіть імпортувати цукор-сирець з тростини, хоч раніше входила в шістку світових експортерів бурякового цукру.

З великими потугами криза в бурякоцукровий галузі в останнє десятиліття була подолана. Україна певною мірою стабілізувала своє бурякоцукрове виробництво і навіть за умови значного зменшення посівних

площ одержує по 46-50 т коренеплодів з гектара, виробляє по 6,5-7,0 т цукру в розрахунку на 1 га проти 2,0-3,0 т/га в минулому, цукристість піднялася до 17,0-17,6 %. Держава повернулася в число експортерів бурякового цукру, тобто перейшла від екстенсивного шляху свого розвитку до інтенсивного, хоч розвиток цей є нестабільним з проявами ряду негативних явищ і тенденцій, серед яких часті значні коливання оптових цін на цукор, висока його собівартість і не завжди висока якість та ін. Подібні процеси відбувалися в усіх бурякосійних країнах світу, які також у 2-3 рази скоротили число діючих цукрових заводів, однак стабілізували розміри посівних площ, реструктуризували і диверсифікували бурякоцукрове виробництво і перейшли до вільного цукрового ринку; хоч в цілому він виявився надто нестабільним і гостро конкурентним. І якщо ряд основних гравців на ньому почувають себе впевнено (а це Бразилія, Індія, Таїланд, ЄС, США), то Україна в умовах різкого загострення економічної конкуренції і значної волатильності індексів світових цін на цукор ще не навчилася передбачати перебіг ринкових ситуацій, продовжує «не в попад» розширювати або скорочувати виробництво цукру. Наприклад, в 2019 р. були скорочені посівні площі під цукровими буряками до 221,9 тисяч гектарів якраз напередодні росту світових цін на цукор, яке було прогнозоване на 2020/21 МР, і обов'язково почне «наздоганяти» втрачене напередодні чергового їх спаду. Це відбувалось вже кілька разів (2013, 2015, 2018, 2019 рр.) на протязі останніх 10 років. Між тим, своє місце на світовому ринку бурякового цукру, яке вже по-суті відновлено, Україна має в подальшому розширювати до характерних для традиційно бурякової держави обсягів експорту. Такі передумови в Україні є і їх потрібно використати.

Список використаних джерел

1. Офіційний веб-сайт Міжнародної цукрової організації (ISO). URL: <https://www.isosugar.org/>
2. Фурса А. В. Реформа ринку цукру в ЄС. Економіка АПК. 2006. № 11. С. 143-148.

СЕКЦІЯ 4
«РОЗВИТОК БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ, АНАЛІЗУ І АУДИТУ В
УМОВАХ ІНСТИТУЦІЙНО-ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ЗМІН»

UDK 336

Voliak L. R.

*Associate Professor of the Department of
Statistics and Economic Analysis
National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine
Kyiv*

**ENVIRONMENTAL ACCOUNTING AS A SUSTAINABLE DEVELOPMENT
TOOL**

To achieve the goals of sustainable development, information is needed that would meet the goals of sustainable development in terms of quality characteristics at both the macro and microeconomic levels. Accounting is a holistic-oriented in terms of coverage of business processes tool for accumulating information about business processes of enterprises. In the context of globalization challenges, it should generate information on the environmental and social aspects of business activities for internal and external users.

Environmental activity is a component of operational activities that should ensure a balance between public interests and the interests of the enterprise. The result of this ratio should be the maximum preservation of the natural environment in a stable state with the possibility of reproducing its parameters [3].

In scientific sources, the problems associated with environmental accounting are little studied. Among the scientists who paid special attention to this type of accounting should be noted Zhuk VM, Zamula IV, Kireitsev GG, Maximov LI, Shevchuk VO and other.

In 1992, the United Nations Conference on Environment and Development (Planet Earth Summit in Rio de Janeiro) proposed the concept of environmental accounting as a tool for the innovation of a coherent policy on sustainable development [1]. Recommendation 1653 "On Environmental Accounting as a Sustainable Development Tool" of the Parliamentary Assembly of the Council of Europe (2004) presents environmental accounting as a system that can be used to identify, organize, regulate and present data and information on the environment in kind and value.

The legally enshrined concept of environmental accounting emerged recently with the entry into force in 2020 of the Law of Ukraine "On Basic Principles (Strategy) of State Environmental Policy of Ukraine until 2030" [2], which was adopted to address environmental challenges caused by unbalanced nature of business and government .

The definition given in the Law of Ukraine "On Basic Principles (Strategy) of the State Environmental Policy of Ukraine until 2030" is quite meaningful:

environmental accounting - will identify, register, summarize, store, process and prepare relevant information about the activities of the enterprise in the field of environmental protection in order to transfer it to internal and external users and will facilitate management decisions based on economic efficiency, social justice and environmental integrity [2].

A method to measure green growth of green accounting requires the identification and monetary measurement of the traditional private internal costs and externalities such as social and economic environmental costs that impact the external environment must also be taken into account. Although often ignored, their inclusion as internal items in corporate accounts could mean that scarce resources are more efficiently allocated: Natural Resource Accounts, Emission Accounting, Soil Quality Accounting, Disaggregation of Conventional National accounts, Value Of non-marketed environmental goods and services, Green GDP [4].

If we consider accounting as a process of observation, measurement, registration, processing, accumulation, storage and provision of information of a certain direction and volume, which is characterized by a specific method of determining indicators, environmental accounting meets the requirements for information management and is part of accounting. Accounting, especially green accounting, is expected to be able to support the sustainable development of the company. Green accounting is a part of accounting that is specifically able to manage costs related to the environment. The company's ability to apply green accounting in its business scope is expected to be able to manage costs related to the environment and, in the end, the company will be able to carry out sustainable development.

Allocation of environmental costs in green accounting through the implementation of the Corporate Sustainability Management System (CSMS) is one of the strategic policies for companies, so that it can improve financial performance, because it is related to company policies in allocating costs to environmental activities, investment, and funding. Therefore, the company's decision to allocate environmental costs must be in line with consumer needs and consider the company's capabilities.

References

1. Law of Ukraine "Basic Principles (Strategy) of the State Environmental Policy of Ukraine until 2030" (2019). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2697-19>
 2. Maximov Y.V. (2020). Strategic role of ecological accounting. URL: <http://lib.pnu.edu.ua:8080/bitstream/123456789>
 3. I. Svytnous, O. Slobodeniuk, N. Prysiazniuk, O. Gavryk, V. Sokolovsky (2021). Theoretical fundamentals of environmental accounting development. URL: http://www.agrosvit.info/pdf/15_2021/4.pdf
- Dr. Sourabh Jain (2021). Lessons to be learnt from covid pandemic: significance of incorporating inevitable changes in diverse sectors. URL: <https://researchfoundationofindia.com/wp-content/uploads/Book-Chapter>

Бельдій А. М.

*аспірантка кафедри обліку та оподаткування,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України, м. Київ*

Науковий керівник: Гуцаленко Л. В.

*доктор економічних наук,
професор, завідувач кафедри обліку та оподаткування,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України, м. Київ*

ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ ВНУТРІШНЬОГО АУДИТУ НЕМАТЕРІАЛЬНИХ АКТИВІВ АГРАРНИХ ФОРМУВАНЬ

Проведення внутрішнього аудиту нематеріальних активів в аграрних формуваннях є чи не найважливішим етапом в прийнятті релевантних управлінських рішень щодо придбання, оцінки та продажу чи передачі в оренду нематеріальних активів тощо. Достовірність підтвердження наявності та стану нематеріальних активів аграрних формувань залежить від кваліфікації внутрішнього аудитора, правильно розробленого плану аудиторської перевірки, наявності та наповненості робочих документів.

Дослідженню проблем з проведення внутрішнього аудиту нематеріальних активів аграрних формувань присвячено праці як зарубіжних так і українських вчених-економістів, зокрема: Ф. Ф. Бутинець, Л. В. Гуцаленко, І. М. Лепетан, Н. О. Руденко, О.В. Сметанко та інших. Однак все ж залишаються проблемні питання, які потребують вивчення.

З метою забезпечення можливості зниження рівня аудиторського ризику та підвищення якості роботи аудитора, необхідним є дотримання етапів аудиту нематеріальних активів з детальним розкриттям особливостей проведених аудиторських процедур. Тому, процес аудиту нематеріальних активів можна розглядати у наступній послідовності (рис. 1) [1, с. 399].

Проведення внутрішнього аудиту нематеріальних активів в аграрних формуваннях від інших підприємств відрізняється, а саме: видами нематеріальних активів, документуванням операцій, відображення інформації про суму зносу (амортизації) нематеріальних активів і гудвілу в журналі-ордері № 4А с.-г., коли в інших підприємствах відображають в журналі № 4. Це і є однією з особливостей внутрішнього аудиту нематеріальних активів в аграрних формуваннях.

Достовірне відображення нематеріальних активів на підприємствах АПК залежить також від концептуальної системи управління нематеріальними активами. Тому погоджуємося з думкою Ю. В. Чуб та Я. С. Ткаль, що створення концептуальної системи управління нематеріальними активами на підприємствах АПК, має розкрити ряд проблемних аспектів:

Рис. 1. Процес аудиту нематеріальних активів

- визначення функціонально-структурного представлення системи управління нематеріальними активами на підприємствах АПК України;
- розкриття процесу організації інформаційного забезпечення управління нематеріальними активами;
- визначення системи оцінки нематеріальних активів на підприємствах АПК;
- визначення системи оцінки ефективності управління нематеріальними активами;
- визначення оцінки комерційного потенціалу нематеріальних активів на різних стадіях їх впровадження (створення або використання);
- представлення внутрішньої моделі управління нематеріальними активами в процесі створення - (впровадження) інтелектуального (інноваційного) продукту [2].

Бурова Т. А. на підставі узагальнення практичного досвіду аудиту нематеріальних активів вказала найбільш типові помилки економістів при веденні обліку нематеріальних активів:

- відсутність документів за об'єктами, де описано порядок його використання;
- невірна методика грошової вартості нематеріальних об'єктів;
- відсутність актів приймання – передачі об'єкта;
- невірно нарахований знос нематеріальних активів, який не відповідає його ефективного віднесення на витрати підприємства [3, с. 37].

Таким чином, можна підвести підсумок, що проведення внутрішнього аудиту в аграрних формуваннях є частиною комплексного внутрішнього аудиту, який в свою чергу поділяється на етапи. Проведення внутрішнього аудиту при правильно обраних підходах до планування призведе до виявлення всіх помилок в бухгалтерському обліку нематеріальних активів, підтвердження їх достовірного відображення, прийнятті управлінських рішень, можливій потребі продажу або придбання нових нематеріальних активів тощо. Тому

важливо враховувати всі особливості обліку нематеріальних активів аграрних формувань, їх види, призначення та специфіку. Внутрішній аудит може базуватися на основі планування незалежного аудиту, проте його мета має бути спрямована на виявлення та вирішення внутрішніх проблем аграрних формувань.

Список використаних джерел

1. Чугрій Н. А. Організаційні та методичні засади проведення аудиту нематеріальних активів. Вип. 7. 2017. С. 397-403. URL: http://www.market-infr.od.ua/journals/2017/7_2017_ukr/69.pdf (дата звернення: 27.08.2021).

2. Чуб Ю. В., Ткаль Я. С. Система управління нематеріальними активами підприємств АПК. Вісник Харківського національного аграрного університету ім. В. В. Докучаєва. Харків: ХНАУ, 2017. URL: <http://repo.snau.edu.ua/bitstream/123456789/5287/1/Чуб%20Ю.%20В.%20Система%20управління.pdf> (дата звернення: 28.08.2021).

3. Бурова Т. А. Експрес – аудит необоротних активів підприємства. Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В.О.Сухомлинського. № 1 (6), 2016, С. 33-38.

УДК: 657:339.338-047.36

Боярова О. А.

*кандидат економічних наук,
доцент, доцент кафедри обліку та оподаткування,
Національний університет біоресурсів і
природокористування України, м. Київ*

ВНУТРІШНІЙ КОНТРОЛЬ ПУБЛІЧНИХ ЗАКУПІВЕЛЬ ЯК ПРОТИДІЯ КОРУПЦІЇ

Сьогодні держава купує абсолютно все - від канцелярського приладдя за 00 грн 01 коп. (UA-2020-09-28-003134-a), до реконструкції енергоблоку за 21 273 579 249 грн 52коп. (UA-2018-10-31-000245-b). Кожна з закупівель в системі «Prozorro» потребує суворого внутрішнього контролю

Внутрішній контроль публічних закупівель надзвичайно важливий у діяльності будь-якої бюджетної установи та відіграє вагомую роль у забезпеченні максимально можливого використання ресурсів. Система внутрішнього контролю має бути розроблена, впроваджувана та підтримувана керівництвом кожної бюджетної установи для забезпечення досягнення цілей, що стосуються:

- ефективність і ефективність операцій з організації тендерів до виконання договорів;

- захист активів;

- запобігання та виявлення шахрайства та помилок,

- точність і повнота звітності по використанню бюджетних коштів

• дотримання відповідних законів у сфері публічних закупівель та бюджетного і податкового законодавства.

З 01 січня 2021 року тендерні комітети зупинять свою діяльність, їх функцію виконуватимуть уповноважені особи. Організація проведення всіх видів публічних закупівель від звіту про укладені договори до відкритих торгів з публікацією оголошення іноземною мовою здійснюватиметься виключно уповноваженою особою. Кількість уповноважених осіб законом України «Про публічні закупівлі» (далі – Закон) не обмежена [3]. Частиною 3 ст. 11 Закону визначено, що замовник має право призначити декілька уповноважених осіб, за умови, що кожна з таких осіб буде відповідальною за організацію та проведення конкретних процедур закупівель/спрощених закупівель. Уповноважена особа має брати на себе особисту відповідальність за організацію і проведення закупівель.

Отже виникає ситуація, що кожна закупівля зосереджені на одній особі, якщо це спрощена закупівля, то це одні вимоги, якщо відкриті торги то інші.

Ефективна система внутрішнього контролю має забезпечити аналіз дотримання уповноваженою особою законодавства у сфері публічних закупівель під час проведення процедури закупівлі, укладення договору про закупівлю та протягом його дії з метою запобігання порушенням законодавства у сфері публічних закупівель. Особливо під час внутрішнього контролю необхідно звертати увагу на проведення спрощених закупівель, адже вони не підпадають під дію моніторингу аудиторів ДАСУ.

Програма внутрішнього контролю має охопити три основні етапи процесу публічних закупівель, а саме: прогнозування і планування; здійснення закупівель та укладання договору; контроль виконання договору.

Під час внутрішнього контролю планування закупівель необхідно перевірити потреби закупівель, визначення очікуваної вартості, відповідність коду предмету закупівель ДК 021:2015 ЄЗС [1].

Під час внутрішнього контролю проведення закупівель необхідно звернути увагу на технічне завдання або вимоги до предмету закупівель з урахуванням оновленого наказу Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України «Про затвердження Порядку визначення предмета закупівлі» [2], види документів підтверджуючих якісні показники, кваліфікаційні вимоги до учасників, наявність тендерного забезпечення, умови договору тощо. Також звернути увагу на основні терміни, які стосуються проведення закупівель, своєчасність надання роз'яснень учасникам, відповіді на вимоги, вивчення економічно-вигідної пропозиції, акцепт переможця, надання документів переможцем по ст. 17 Закону (за потреби) та укладання і оприлюднення в системі Прозоро договору.

Під час внутрішнього контролю виконання договору необхідно звернути увагу на терміни поставки, комплектацію предмету закупівлі, одиниці виміру, пакування, адреси доставки (особливо лоти).

Окремої уваги заслуговує підписання додаткових угод з постачальником. Під час внутрішнього контролю необхідно звернути увагу на дотримання вимог

ст. 41 в частині зміни істотних умов договору та надання підтверджуючих документів в окремих випадках, наприклад підтвердження зростання ціни на одиницю товару. Слід звернути увагу на перевірку термінів оприлюднення додаткових угод в системі «Prozorro» за вимогою чинного законодавства. І заключний крок - це перевірка достовірності інформації щодо оприлюднених звітів по виконаних договорах.

Внутрішній контроль публічних закупівель повинен забезпечити не лише виявлення недоліків у роботі уповноважених осіб бюджетних установ, а й виявити слабкі ланки або ділянки існуючих процедур, що дають можливість знаходити способи їхнього виправлення та недопущення порушень на майбутнє.

Список використаних джерел

1. Про затвердження національного класифікатора України ДК 021:2015 та скасування національного класифікатора України ДК 021:2007: наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 23.12.2015 р. № 1749. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1749731-15#Text>

2. Про затвердження Порядку визначення предмета закупівлі: наказ Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України від 15.04.2020 № 708 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0500-20#Text>

3. Про публічні закупівлі: Закон України від 25.12.2015 р. №922-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/922-19>

УДК 657"20"(477)

Гуренко Т. О.

*кандидат економічних наук,
доцент, доцент кафедри обліку та оподаткування,
національний університет біоресурсів
і природокористування України, м. Київ*

ОСОБЛИВОСТІ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ ХХІ СТОЛІТТЯ В УКРАЇНІ

Історія створення бухгалтерського обліку досить давня і різноманітна. З роками він удосконалювався та з часом став об'єктом наукових досліджень. Також його ведення, узагальнення, оцінка об'єктів обліку набули законодавчого підкріплення. Кожне суспільство створює систему бухгалтерського обліку з урахуванням особливостей економіки, ведення бізнесу та інших цінностей тільки йому притаманних. Значну увагу почали приділяти теорії бухгалтерського обліку, як основи до ведення обліку активів, зобов'язань та власного капіталу. Теорія бухгалтерського обліку забезпечує інформацію про систему рахунків, особливості документального забезпечення відображення господарських операцій, методичні прийоми та етапи проведення інвентаризації тощо. А вже з 2018 року ще більша частина підприємств

України перейшла на ведення бухгалтерського обліку за міжнародними стандартами фінансової звітності. Хомин П.Я. та Палюх М.С. зазначають, що реформування теорії бухгалтерського обліку здійснювалось поспіхом, без належного наукового обґрунтування та бухгалтерського обліку; виконуючи сервісну функцію щодо економіки, не може бути «міжнародним», зважаючи на нерівномірність її розвитку в кожній країні світу [3].

Останнім часом, значну увагу почали приділяти соціальним, екологічним питанням та системі сталого розвитку. Глобалізація всього суспільства вимагає уніфікації економічних, соціальних, технологічних, інформаційних процесів країн світу. Це призводить до того, що різний рівень розвитку країн (як економічного, так і соціального) не завжди дозволяє ефективно використовувати міжнародні стандарти бухгалтерського обліку та фінансової звітності. Сучасні наукові думки щодо методології та практики ведення бухгалтерського обліку і існуюча законодавча база суттєво відрізняються. Також, різне визначення, поняття, методики оцінювання об'єктів обліку ускладнюють роботу практиків, фахівців бухгалтерського обліку. Орлов І.В. зазначає, що «соціально-орієнтована ринкова економіка висуває нові вимоги до суб'єктів господарювання, а отже, і до бухгалтерського обліку як до мови бізнесу, джерела одержання достовірної інформації щодо фінансового стану та перспектив розвитку суб'єктів господарювання» [1].

Також, варто зазначити, що в Україні бухгалтерський облік поділяють на фінансовий та управлінський. Але, в Законі України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» дані визначення тільки поняттям «бухгалтерський облік» та «внутрішньогосподарський (управлінський) облік». З даних понять важко знайти суттєву відмінність між ними (табл. 1).

Таблиця 1

Визначення понять «бухгалтерський облік» та «внутрішньогосподарський (управлінський) облік»

Вид обліку	Відповідно Закону України [2]	Визначення автора
Бухгалтерський	процес виявлення, вимірювання, реєстрації, накопичення, узагальнення, зберігання та передачі інформації про діяльність підприємства зовнішнім та внутрішнім користувачам для прийняття рішень	процес виявлення, вимірювання, реєстрації, накопичення, узагальнення, зберігання, обробки, аналізу і передачі інформації про фінансовий стан й діяльність підприємства внутрішнім та зовнішнім користувачам для прийняття ефективних економічних рішень
Внутрішньогосподарський (управлінський) облік	система збору, обробки та підготовки інформації про діяльність підприємства для внутрішніх користувачів у процесі управління підприємством	система збору і обробки внутрішньогосподарської інформації, складання управлінської звітності, управління витратами та аналіз ризиків підприємства

Отже, визначимо основні особливості бухгалтерського обліку: - змінено сутність методу та методології бухгалтерського обліку; - виокремлено з

бухгалтерського обліку фінансовий та управлінський облік, із спробою ще й виділення податкового, який не знайшов самостійного предмету і методу; - створення національних стандартів бухгалтерського обліку на основі міжнародних, а з часом і переходу на них частини підприємств; - постійні зміни вимог щодо облікового забезпечення податкової звітності; - відсутність стабільності законодавчої бази та постійний пошук нових методик.

Тому, можна зробити висновок, що постійне оновлення нормативних документів в частині бухгалтерського обліку, зменшення можливостей розвитку малого бізнесу та ускладнення для великого, непродумані до кінця карантинні умови (які притаманні сучасному суспільству) тощо ускладнюють роботу бухгалтерської служби та зменшують кількість кваліфікованих спеціалістів, бажаючих працювати в даній сфері.

Список використаних джерел

1. Орлов І.В. Призначення бухгалтерського обліку та його історична модифікація. *Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу*. 2011. С. 231 – 241. URL: 30.pdf (ztu.edu.ua) (дата звернення: 29.08.2021).

2. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України № 996-XIV від 16 лип. 1999 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/996-14> (дата звернення: 29.08.2021).

3. Хомин П.Я., Палюх М.С. Методологія фінансового обліку: виклики XXI ст. щодо його формування та їх вирішення в Україні. *Облік і фінанси АПК: освітній портал*. 2021. URL: https://magazine.faaf.org.ua/668c6cmwired-177473669_sobering.jp (дата звернення: 28.08.2021).

УДК: 657.56

Гуцаленко Л. В.

*доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри обліку та оподаткування
Національний університет біоресурсів і
природокористування України, м. Київ*

СИСТЕМА КОНТРОЛЮ – ГАРАНТ ЯКОСТІ ЕКОПРОДУКЦІЇ

Глобальна інформатизація суспільства та розвиток екологізації аграрних підприємств як основної складової концепції сталого розвитку обумовлюють потребу в дослідженні формування системного інформаційного забезпечення якості виробництва органічної продукції та розробки сучасних механізмів дієвої системи контролю.

В економічних дослідженнях вчених простежується понад сорок підходів щодо визначення поняття системи, зокрема в економічній енциклопедії за редакцією С.В. Мочерного, зазначено, що «система – комплекс елементів та

їхніх властивостей, взаємодія між якими зумовлює появу якісно-нової цілісності».

Особливе місце в системі управління займає контроль, який є не тільки функцією управління, а і дієвим інструментом для забезпечення належної організації роботи та оцінки будь-якого процесу чи виду діяльності, який дає змогу спрогнозувати на певний період діяльності окремих складових та в цілому господарюючого суб'єкта з метою одержання фінансових результатів.

Дослідженню перспектив розвитку виробництва органічної продукції присвячено праці Вінюкова О.Б.; вивченням нормативно-правової бази органічного виробництва тривалий час займається Курман Т.; особливостям облікового забезпечення органічного виробництва присвячено публікації Цаль-Цалко Ю.С., Мороз Ю.Ю. та Гуцаленко Л.В.; дослідження факторів впливу на якість органічної продукції простежуються у працях Марчук У. О..

Однак не зменшуючи цінність проведених досліджень залишаються мало дослідженими питання дієвості державного контролю та його функції як гаранта якості екопродукції. У зв'язку з цим, актуальним є вирішення завдань, пов'язаних із формуванням спеціалізованих інформаційно-комунікаційних технологій та удосконалення механізму дієвого державного контролю за дотриманням вимог стандартів виробництва якісної та безпечної органічної рослинницької продукції.

Забезпечення якості органічної продукції, на наше переконання, можливо за умови забезпечення вагомої ролі у системного підходу, з використанням наступних складових: міжнародний досвід сертифікації екопродукції; системний державний контроль; менеджерський контроль на рівні господарюючих суб'єктів; реальне, а не номінальне використання центрів відповідальності при визначенні результатів діяльності; формування управлінської звітності та її оцінки, тощо.

Євроінтеграційні процеси спонукають товаровиробників до виробництва конкурентоспроможної продукції, особливе місце серед якої займає екологічно чиста органічна продукція. За офіційною статистикою Україна посідає 11 місце серед європейських країн органічного виробництва. Проте, з усього обсягу продаж лише 10% реалізованої органіки припадає на внутрішній ринок, решта – на експорт. За висновками експертів це пояснюється, в основному, недостатньою платоспроможністю населення та низькою його довірою до сертифікації органічної продукції, що, у свою чергу, зумовлено відсутністю відкритих інформаційно-комунікаційних технологій та належної системи контролю за дотримання вимог стандартів виробництва та якості органічної продукції (зокрема, НАССР (Hazard Analysis and Critical Control Point)) на всьому шляху харчового ланцюгу «від поля до столу».

Для розроблення та впровадження системи управління безпечністю харчових продуктів необхідно реалізувати сім принципів НАССР, які являють собою узагальнене формулювання вимог: аналіз небезпечних чинників, встановлення критичних точок контролю (КТК), встановлення критичних меж, встановлення системи моніторингу КТК, встановлення коригувальних дій, які

буде виконано, коли моніторинг вказує на вихід конкретної КТК з під контролю, встановлення процедур перевіряння для підтвердження того, що система НАССР функціонує результативно, встановлення порядку документування всіх процедур та ведення протоколів, доречних до цих принципів та їх застосування.

Складні зовнішні умови, ризики та невизначеність, в яких більшості виробничих сільськогосподарських підприємств приходиться діяти сьогодні, створюють певні перешкоди щодо дієвості державного контролю. Однак на рівні господарюючих суб'єктів створюють центри відповідальності (центри витрат, центри доходу, центри прибутку, центри інвестицій), які дозволяють розвивати та використовувати інструменти контролю на різних рівнях управління.

Враховуючи попит на екопродукцію, потребують дослідження і удосконалення методичні та практичні засади формування собівартості органічної продукції рослинницької галузі як основи формування ціни реалізації і забезпечення прийняттого рівня купівельної спроможності споживачів органічної продукції. Забезпечення якості органічної продукції можливе за умови дієвості системи контролю на всіх рівнях мікро- та макроуправління.

Узагальнюючи вище викладене, можна дійти висновків, що системне інформаційне середовище та дієвий механізм державного контролю у забезпеченні якості виробництва органічної продукції забезпечує ідентифікацію небезпечних для споживачів чинників, які можуть виникнути на всьому виробничому ланцюжку, і встановлення контролю з метою гарантування безпечності органічного продукту для споживача. Дана система має охоплювати всі сфери формування органічної продукції та їх руху до споживача: роздрібну торгівлю; виробництво; сферу надання послуг для світової харчової промисловості; міжнародні організації; Уряди, наукові установи. Система контролю виступає гарантом якості екопродукції за умови вибудованої належним чином системи контролю на всьому шляху харчового ланцюгу «від поля до столу».

УДК 657.6-021.361

Дерев'яно С. І.

кандидат економічних наук, доцент,

доцент кафедри обліку та оподаткування,

Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

ДО ПИТАННЯ КЛАСИФІКАЦІЇ ВНУТРІШНЬОГО КОНТРОЛЮ

При дослідженні різних явищ та предметів важливе значення має їх класифікація, яка є одним із засобів впорядкування накопичених знань. Питання класифікації внутрішнього контролю завжди знаходяться в полі зору як вітчизняних, так і зарубіжних вчених, адже сприяють вдосконаленню контролю та підвищенню ефективності контрольно-ревізійної роботи. Науково-обґрунтована класифікація внутрішнього контролю дасть можливість всебічно

розглянути особливості його функціонування. В той же час окремі науковці зазначають, що класифікація внутрішнього економічного контролю розроблена недостатньо, відсутні прояви системного підходу та єдність у виборі ознак класифікації [3, с.84].

В науковій літературі зустрічаються різні види внутрішнього контролю, що пояснюється застосуванням різноманітних підходів до виокремлення критеріїв, за якими проводиться класифікація. Шинкарук В.І. зазначає, що вона має задовольняти такі формальні вимоги: 1) підмножини, на які розділено множину, не повинні перетинатися (містити спільні елементи); 2) в сумі підмножини повинні дати вихідну множину об'єктів, що класифікуються; 3) кожен елемент повинен входити до якогось одного класу; 4) поділ множини на групи повинен здійснюватися за однією ознакою [7, с. 283].

Зауважимо, що адміністративний контроль разом із внутрішнім контролем, який здійснює бухгалтерія, внутрішнім аудитом, контролем персоналу Пантеєєв В.П. відносить до класифікаційної ознаки за функціональним призначенням [5, с.16]. На наш погляд, за суб'єктами здійснення внутрішнього контролю потрібно виділяти такі його види: ревізійний, внутрішній аудиторський, бухгалтерський, адміністративний контроль та самоконтроль.

За рівнем автоматизації В.Ф.Максімова внутрішній контроль поділяє на неавтоматизований, частково автоматизований та повністю автоматизований [4, с.322]. На наш погляд, за цією ознакою слід виділяти два види: комп'ютеризований та з використанням ручної праці.

Фоміна Т.В. за періодичністю здійснення поділяє внутрішній контроль на систематичний, періодичний, епізодичний [8, с.8]. Вважаємо обґрунтованим та доцільним поділ внутрішнього контролю за часом здійснення на попередній, поточний, наступний, а за джерелами даних для перевірки та способом здійснення – на документальний і фактичний.

Багато дослідників внутрішній контроль за повнотою охоплення об'єктів контролю поділяють на суцільний, вибірковий та комбінований.

Цікава точка зору висловлюється Р.А.Сагайдак щодо розгляду відомчого контролю як відокремленого виду внутрішнього контролю. Автор вважає, що віднесення відомчого контролю до внутрішнього чи зовнішнього може мати подвійне тлумачення, оскільки, з одного боку, для сільськогосподарських підприємств це може бути зовнішній контроль, що проводиться вищестоячою організацією (Міністерством аграрної політики та продовольства України), а з іншого боку – може проявлятися як внутрішній контроль, оскільки проводиться контролюючими органами відомства, до підпорядкування якого належить дане підприємство [6]. Бутинець Ф.Ф. пропонує відомчий контроль характеризувати як внутрішньосистемний [2, с.131].

Враховуючи вищезазначене, вважаємо, що залежно від масштабів діяльності та складності організаційної структури внутрішній контроль варто поділяти на: внутрішньогосподарський, внутрішньосистемний та контроль на рівні підприємства.

Досить поширеною ознакою класифікації контролю є форма контролю – зовнішній вираз конкретних дій, що виконуються суб'єктами контролю. Так, М.Д.Корінко виокремлює за цією ознакою контроль, здійснюваний централізовано, у формі інвентаризацій, тематичних перевірок, ревізій, внутрішнього аудиту; контроль, здійснюваний децентралізовано у формі спостереження, моніторингу, нагляду, локальних перевірок, аналізу правильності дій, інших форм безпосереднього контролю; контроль, здійснюваний у інтегрованій формі – синтез його різновидів за централізованою та децентралізованими формами [3, с.93].

При визначенні тих чи інших класифікаційних ознак корисним є світовий досвід з цього питання. Так, С.Калужний внутрішній контроль поділяє за ознаками часу (попередній, поточний, наступний), предмету і сфери (повний, проблемний, комплексний), плановістю (плановий, позаплановий), характером (формально-правовий, суттєвий, документальний, фактичний контроль) [1].

Можна зустріти також поділ внутрішнього контролю за суб'єктами здійснення на:

а) функціональний (здійснюється на керівних посадах та інших самостійних місцях праці в межах визначених обов'язків);

б) інституційний (здійснюється внутрішнім контролером або групою внутрішніх контролерів, які працюють в окремому підрозділі підприємства);

в) суспільний (здійснюється радами працівників, які наглядають за всією господарською діяльністю державного підприємства та профспілками, які перевіряють питання, пов'язані із захистом інтересів працівників, дотримання положень у сфері укладання колективних договорів, забезпечення соціальних гарантій тощо).

Отже, наявність великої кількості ознак класифікації внутрішнього контролю призводить до непорозумінь на практиці. Проаналізувавши існуючі підходи до класифікації внутрішнього контролю, пропонуємо здійснювати її за такими ознаками: 1) часом здійснення – попередній, поточний, наступний; 2) джерелами даних – фактичний, документальний; 3) періодичністю проведення – систематичний, періодичний, раптовий; 4) характером контрольних дій – інституційний, функціональний, суспільний; 5) суб'єктами здійснення – ревізійний, внутрішній аудиторський, бухгалтерський, адміністративний, самоконтроль; 6) рівнем використання комп'ютерів – комп'ютеризований, з використанням ручної праці, змішаний; 7) плановістю контрольних дій – плановий, позаплановий; 8) рівнем складності організаційної структури суб'єкта господарювання – внутрішньогосподарський, внутрішньосистемний, контроль на рівні підприємства; 9) рівнем організації контрольних дій – контроль, що здійснюється централізовано, контроль, що здійснюється децентралізовано, контроль, що здійснюється інтегровано; 10) складністю об'єкта контролю – тематичний, комплексний; 11) повнотою вивчення господарських процесів – суцільний, вибіркового, комбінований.

Таким чином, в сучасній літературі зустрічаються різні види внутрішнього контролю, застосовуються різні ознаки та методи класифікації.

Цьому питанню притаманний суб'єктивізм. Запропонована класифікація дасть змогу усунути зазначені недоліки та чітко розмежувати його види.

Список використаних джерел

1. Kaluzny S. Kontrola wewnetrzna: teoria I praktyka: [podrecznik akademicki] / S.Kaluzny. - Warszawa: Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, 2008. – 299с.
2. Контроль і ревізія / [Бутинець Ф.Ф., Виговська Н.Г., Малюга Н.М., Петренко Н.І.]; за ред. Проф.Ф.Ф.Бутинця. – Житомир: ПП «Рута», 2002. – 544с.
3. Корінько М.Д. Контроль та аналіз діяльності суб'єктів господарювання в умовах її диверсифікації: теорія, методологія, організація: монографія / М.Д.Корінько, - К.: ДП «Інформ. – аналіт. агентство, 2007. – 429с.
4. Максимова В.Ф. Класифікація внутрішнього економічного корпоративного контролю / В.Ф.Максімова // Вісник Львівської комерційної академії. – 2004. – Випуск 16. – с.316-322.
5. Пантелеєв В.П. Концепція внутрішньогосподарського контролю діяльності підприємств: методологія, організація, розвиток: автореф. дис. на здоб. наук. ступеня д.е.н.: спец.08.09 «Бухгалтерський облік, аналіз та аудит (за видами економічної діяльності)» / В.П.Пантелеєв. – К., 2009. – 40с.
6. Сагайдак Р.А. Концептуальні основи відомчого контролю в сільському господарстві [Електронний ресурс] / Р.А.Сагайдак// Облік і фінанси АПК. – 2009. - №4. – Режим доступу: <http://magazine.faaf.org.ua/konceptualni-osnovi-vidomchogo-kontrolyu-v-silskomu-gospodarstvi.html>
7. Філософський словник /За ред.. В.І.Шинкарука. – К. – Голов. Ред. УРЕ, 1986. – 800с.
8. Фоміна Т.В. Організація і методика внутрішньо-господарського контролю на підприємствах олійно-жирової галузі України: автореф. дис. на здоб. наук. ступеня к.е.н.: спец.08.00.09 «Бухгалтерський облік, аналіз та аудит (за видами економічної діяльності)» / Т.В.Фоміна. – Одеса, 2007. – 18с.

УДК 657.1

Калюга Є. В.

доктор економічних наук, професор

професор кафедри обліку та оподаткування

Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

КОНТРОЛЬ ФІНАНСОВИХ ОПЕРАЦІЙ

Фінансовий контроль визначається фінансовою політикою, що потребує постійного збільшення грошових коштів. В практичній діяльності його реалізація здійснюється об'єктивним та достовірним підрахунком доходів і витрат.

Прийнятий Закон України від 06.12.2019р. № 361-IX «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансування тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення (вступив в дію з 28 квітня 2020 року) «спрямований на захист прав та законних інтересів громадян, суспільства і держави, забезпечення національної безпеки шляхом визначення правового механізму запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, фінансуванню тероризму ...» [1]. Зокрема, Законом передбачено застосування ризик-орієнтованого підходу суб'єктами первинного фінансового моніторингу (СПФМ) при проведенні належної перевірки своїх клієнтів та відповідно перехід до кейсового звітування про сумнівні і операції або діяльність своїх клієнтів. Також збільшено порогову суму та зменшено кількість ознак для обов'язкового звітування щодо фінансових операцій, про які СПФМ зобов'язані повідомляти Держфінмоніторинг, зокрема, залишено обов'язок повідомляти про фінансові операції на суму більше 400 тис. грн (було - 150 тис. грн) та пов'язані з готівкою, переказом коштів за кордон, політично значущими особами та клієнтами з держав, що не виконують рекомендації міжнародних, міжурядових організацій, провадять діяльність в антилегалізаційній сфері. Крім цього, розширено коло СПФМ, які будуть повідомляти Держфінмоніторинг про підозрілі фінансові операції.

Відповідно Міністерство фінансів України (надалі – Мінфін) наказом №322 від 04.08.2021р. затвердило «Порядок обміну інформацією по вопросам фінансового моніторингу» (надалі – Порядок). Зазначений Порядок передбачений для забезпечення подання або отримання суб'єктами інформації, про фінансові операції, що підлягають фінансовому моніторингу, іншої інформації, що може бути пов'язана з легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом і т. ін.

В Україні вже з 1 вересня 2021р. розпочалася перевірка фінансових операцій за новими правилами, тобто порівняння легальних доходів з рівнем витрат. Такий підхід прийнято напередодні податкової амністії, яка впроваджена з 1 вересня 2021р. і триватиме рік. За цей час все зароблене (грошові кошти, майно в «тіні») можна легалізувати в законодавчому порядку. У разі відмовлення від цього підходу, не можна вільно розпоряджатися своїми грошима.

В Україні всі суб'єкти первинного фінмоніторингу (нотаріуси, банки, ломбарди, компанії, які надають фінансові послуги) відправляють інформацію про операції своїх клієнтів в Держфінмоніторинг. Отриману інформацію потрібно перевіряти на предмет: чи відповідають витрати задекларованим доходам, змісту діяльності учасника угоди; чи немає в учасників операцій сумісних з депутатами, чиновниками або членами їхніх сімей, пов'язаними з ними особами. Наприклад, якщо декларується дохід у 15 тисяч гривень, то витрати на 5 млн грн відповідно не пройдуть державний фінансовий моніторинг. В такому випадку доведеться підтверджувати, як і де зароблені гроші, які бажано витратити. Держфінмоніторинг працює з усіма державними

базами, інформаційними і довідковими системами, реєстрами банків, органами державної влади. Крім того, дозволено користуватися й іншими інформаційними ресурсами, передбаченими законодавством. Інформаційний аналіз доцільно розділити на «операційний» і «стратегічний». При першому потрібно встановити: мету операції; суму угоди, форму розрахунку; відповідність угоди профілю діяльності учасника; місце проживання учасників угоди, зв'язки з політиками, чиновниками. Водночас «стратегічний аналіз» буде побудовано на нових нормах, які посилять моніторинг. Після цього проаналізують інші шляхи, з'ясують чи не намагаються за допомогою угоди відмити дохід, отриманий нелегальним шляхом. Також Мінфін зобов'язав перевіряти: всю додаткову інформацію з державних, силових структур, фінансової розвідки, наявність суб'єктів господарювання або фізичних осіб у санкційних списках (українських, міжнародних).

Наприклад: купівля матеріальних цінностей на велику суму, порівняно з офіційним доходом; зобов'язання продавців повідомляти в Держфінмоніторинг про великі покупки своїх покупців; достовірна оцінка майнового стану (нерухомість (житло) та рухомість (автомобілі) і т. ін.; зобов'язання банків повідомляти про своїх клієнтів, у яких перекази по рахунку значно перевищують підтверджений дохід і т. ін.

Перелічені заходи є першим кроком удосконалення системи контролю в Україні. Після закінчення в Україні податкової амністії (жовтень 2022 року), створюється можливість введення непрямих методів податкових розрахунків на підставі ідентифікаційного номера платника податків. Такий підхід визначатиме рівень достатку українців в порівнянні з офіційно поданою декларацією.

Список використаних джерел

1. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансування тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення : Закон України від 06.12.2019р. № 361-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-20#Text>.

УДК 657.6:631.11

Кузик Н. П.
*кандидат економічних наук,
доцент, доцент кафедри обліку та оподаткування,
Національний університет біоресурсів і
природокористування України, м. Київ*

ГАЛУЗЕВІ ОСОБЛИВОСТІ ЯК ВИЗНАЧАЛЬНА СКЛАДОВА АУДИТУ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Сучасний бізнес уже практично неможливо уявити без аудиту. А в умовах євроінтеграції та все більшої актуалізації впровадження міжнародного досвіду і практики у національну економіку, залучення зарубіжних інвесторів, виходу на

зовнішні ринки, розширення меж діяльності транснаціональних компаній розвиток аудиту набуває іншого спрямування та тенденцій розвитку порівняно з періодом навіть за декілька років раніше. Підтвердженням цьому стало прийняття Закону України № 2258-VIII «Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність», яким передбачено нові підходи до врегулювання відносин, що виникають при її здійсненні та, найголовніше, з метою підвищення якості аудиту. Головна місія законодавчих змін полягала у приведенні норм національного законодавства у сфері аудиторської діяльності у відповідність із законодавством Європейського Союзу. Стає очевидним той факт, що переважна більшість суб'єктів бізнесу разом із суб'єктами аудиторської діяльності, регулюючими органами, органами державної влади є зацікавленими учасниками розвитку аудиторської діяльності. Тим більше, коли мова йде про великі підприємства, які незалежно від виду діяльності є підприємствами, що становлять суспільний інтерес, а, отже, їх фінансова звітність підлягає обов'язковому аудиту. Таких крупних підприємств сьогодні чимало й у сфері агробізнесу. За сучасних умов, коли у загальнодержавній економічній політиці визначена пріоритетність аграрного сектору й спостерігається динамічне зростання інтересу зовнішніх інвесторів та інших користувачів до інформації, що містить фінансова звітність аграрних підприємств, роль незалежного якісного аудиту для таких динамічно зростає.

Тривалий період ті аграрні підприємства, для яких законодавчо обов'язковим не передбачалось проведення аудиту їх фінансової звітності, не були активними клієнтами аудиторських компаній та не проявляли інтерес до існуючої аудиторської діяльності. Пояснень (обґрунтованих і без аргументованих доведень) такої ситуації є чимало. Як правило, власники і керівництво посилялись на високу вартість пропонованих аудиторами послуг, зокрема й аудиту фінансової звітності. Нині розуміння наявності якісного аудиту фінансової звітності як необхідної умови для покращення доступу суб'єкта господарювання до джерел фінансування (наприклад, грантів від міжнародних фінансових організацій, державних дотацій), а також інституційно-глобалізаційні зміни, інноваційні зміни бізнесу в цілому, і аграрного, зокрема, реформування земельних відносин суттєво підвищили інтерес аграріїв до аудиту. З іншого боку, аудитори, розуміючи існування організаційно-технологічних особливостей та їх вплив на облік, звітність, оподаткування, а, відтак, і масштаб аудиту з обережністю ставилися до прийняття замовлень від представників агробізнесу. Адже, фінансово-господарська діяльність підприємств агропромислового виробництва суттєво відрізняється від інших суб'єктів господарювання. Визначальними є сукупність галузевих, природно-біологічних факторів, специфіка внутрішньогосподарських відносин власності на майно і землю, значне використання у господарському процесі людського капіталу, що зумовлює соціальну орієнтацію аграрного бізнесу. Безумовно, це далеко неповний перелік особливостей, які необхідно враховувати на етапі укладання домовленості із

підприємством-клієнтом та, безумовно, на кожному з етапів процесу аудиту фінансової звітності.

У своїх наукових працях В. М. Жук стверджує, що лише в «живій аграрній економіці» має місце біологічна складова економічного процесу, а технологію побудови бухгалтерського обліку визначають її складові – родючий ґрунт, рослина і тварина [1]. Вчений В. О. Шевчук переконливо доводить, що «природничими засадами, на яких має ґрунтуватися управління економікою в сучасних умовах її розвитку, є ... врахування енергетичної відмінності живого й неживого» [4]. Безумовно, усе це стосується й змістової направленості застосування аудиторських процедур для підтвердження достовірності показників фінансової аграрних підприємств.

Аудитору, дотримуючись вимог міжнародних стандартів аудиту (надалі – МСА), необхідно оцінити ризики, пов'язані з цим клієнтом, можливість і здатність аудиторської групи якісно виконати аудиторське завдання. У МСА 315 (переглянутий) «Ідентифікація та оцінювання ризиків суттєвого викривлення через розуміння суб'єкта господарювання і його середовища» особливо наголошується на необхідності врахування доречних галузевих чинників, які «...включають галузеві умови» [2]. За вимогами МСА 315 аудитор повинен враховувати циклічну або сезонну діяльність й «... виробничу технологію, пов'язану із продукцією суб'єкта господарювання» [2]. Варто зауважити, що коли мова йде про аграрне підприємство з розвинутими галузями як тваринництва, так і рослинництва, які, в свою чергу, представлені не лише різними видами продукції. Для кожного з них існують ще й різні технології, умови виробництва, ринки збуту і т. д. Отже, стає очевидним необхідність ідентифікації ризиків специфічного галузевого спрямування, які зумовлюються: різноманітністю об'єктів обліку, характерних виключно для аграрної галузі (наприклад, біологічні активи тваринництва і рослинництва, зміна їх вартості; використання галузевих нематеріальних активів, зокрема порід тварин й сортів рослин); специфічністю господарських процесів та впливом на них біологічних циклів виробництва; існуванням часового розриву між періодами виконання технологічного процесу та отриманням готової продукції, що зумовлює залишки незавершеного виробництва, які переходять на наступний рік (витрати на посів озимих зернових культур, підйом зябу, внесення органічних добрив, посіви багаторічних трав, культурні пасовища і т. д.); різноманіттю використовуваних методів обліку витрат і калькулювання собівартості рослинницької і тваринницької продукції, а також визначення і обліку фінансових результатів сільськогосподарської діяльності. Усі ці фактори беззаперечно мають прийматися до уваги аудитором й стати визначальними при формуванні загальної стратегії та плану аудиту фінансової звітності. У цьому контексті не можемо повністю погодитися з думкою окремих вчених що, на практиці «...для ефективного та якісного проведення аудиту... необхідно створити типову загальну стратегію аудиту» [3]. На наш погляд, саме для аграрних підприємств (та й для більшості суб'єктів інших галузей економіки) неможливою є стандартизація процедури планування, результатом якої є

формування загальної стратегії та плану (програми) аудиту. Їх зміст повинен визначатися предметом і об'єктами аудиту, а також критеріями, які аудитор буде використовувати для оцінки й звітування про предмет дослідження, а також процедур, які є необхідними для досягнення визначеної мети аудиту. І предмет, і об'єкти аудиту, як вже було зазначено вище, не можуть бути ідентичними для різних клієнтів, хоча б навіть тому, що за сучасних умов в одних підприємствах використовуються традиційні технології, а в інших – інноваційні, навіть при вирощуванні одних і тих самих культур, зокрема в галузі рослинництва. Та й, власне, критерії й аудиторські процедури, які аудитор буде використовувати, визначаються, головним чином (якщо й не виключно) його професійним судженням, в основі якого – спеціальні загальні знання, компетентності та існуючий професійний досвід роботи з підприємствами-клієнтами аграрної галузі.

Викладені положення дозволяють зробити висновки про те, що наукова ідентифікація та інтерпретація об'єктів аудиту фінансової звітності підприємств аграрного бізнесу визначаються, насамперед, глибинною сутністю технологічних процесів галузей рослинництва, тваринництва, допоміжних виробництв, чим визначається специфічність спрямування завдань аудитора. У цьому контексті доречно, в черговий раз, підкреслити необхідність належного компетентнісного підходу для забезпечення виконання завдання з аудиту фінансової звітності аграрних підприємств відповідно до професійних стандартів і застосовуваних загальних та галузевих законодавчих і нормативних вимог.

Список використаних джерел

1. Жук В.М. Предмет та об'єкти бухгалтерського обліку сільськогосподарської діяльності. *Міжнародний збірник наукових праць*. 2010. Випуск 2 (17). С.100-105.
2. Міжнародні стандарти контролю якості, аудиту, огляду, іншого надання впевненості та супутніх послуг, видання 2016-2017 року. URL: <https://www.apu.net.ua/1151-miznarodni-standarti-kontrolu-yakosti-2016-2017>.
3. Москаль Н.В. Сучасні аспекти формування загальної стратегії. Вісник Національного університету «Львівська політехніка». 2014. № 797. С. 269-273.
4. Шевчук В.О. Проблеми управління рівноважним довгостроковим розвитком економіки на засадах фізичної економії. *Облік і фінанси*. 2016. № 4. С. 145-152.

Лазаришина І. Д.
*доктор економічних наук,
професор, завідувач кафедри статистики
та економічного аналізу,
Національний університет біоресурсів і
природокористування України, м. Київ*

ФУНКЦІОНАЛЬНІСТЬ АНАЛІТИЧНОЇ ІНФОРМАЦІЇ

Глобальні тенденції переходу від інформаційної економіки до економіки знань обумовлюють необхідність теоретико-методологічного осмислення і практичної адаптації нових підходів до інформаційного забезпечення.

Інформація – це дані, які відображають стан, структуру, властивості, динаміку і місце об'єкта у середовищі.

Безпосередньо для суб'єктів господарювання, міністерств і відомств важливою є економічна інформація. Значну частку у її складі становить обліково - аналітична інформація, адже саме на її основі здійснюється планування, організація і безпосередньо прийняття управлінських рішень. Облікова інформація забезпечує отримання і систематизацію даних щодо усіх видів фінансово-господарської діяльності у розрізі активів, капіталу, зобов'язань, фінансових результатів, грошових потоків, витрат т.і.

Завдяки аналітичній інформації відбувається формування для керівників різних рівнів управління підприємством динамічної моделі ресурсного забезпечення, його використання та результативності окремих господарських операцій, бізнес-процесів, видів діяльності. Перевагою її є те, що вона, завдяки аналітичному опрацюванню, легко структурується і дозволяє забезпечити будь-який рівень деталізації й узагальнень у режимі реального часу.

Економічний аналіз та його продукт – аналітична інформація забезпечують реалізацію таких функцій: оцінювально-діагностичної, пошукової, захисної, регулятивної, комунікативної.

Оцінювально-діагностична функція історично виникла першою. Вона полягає у визначенні стану і використання ресурсного потенціалу підприємства, динаміки його капіталу, зобов'язань, фінансових результатів, грошових потоків у причинно-наслідкових залежностях.

Завдяки пошуковій функції аналізу господарської діяльності є реальна можливість розробити корпоративну (ділову) стратегію підприємства і відповідні функціональні та інші стратегії, а також, при потребі, адаптувати її в узгодженні з характеристиками зовнішнього та внутрішнього середовища.

Порівняно новими є захисна, комунікативна і регулятивна функції. Оскільки ряд показників у фінансово-господарській діяльності мають нормативні значення, то важливим завданням для аналітика є визначити рівень цих показників і відповідність нормативному рівню в динаміці. Особливо це

актуально для показників ліквідності (платоспроможності) і ділової активності підприємства. Тобто актуалізується регулятивна функція аналізу.

Зростає значення захисної функції економічного аналізу, адже від того, які тенденції будуть визначені завдяки аналітичному інструментарію, потрібно буде розробляти систему заходів антикризового менеджменту, наприклад, для проведення фінансової стабілізації чи санації підприємства.

У рамках реалізації механізмів інформаційної економіки постійно збільшуються масштаби економічної інформації та запити на неї з боку суспільних інституцій, громадянського суспільства. Також, відповідно до критеріїв корисності, облікова і аналітична інформація повинна забезпечувати повне розкриття (репрезентативність) даних. Тому вагомість появи комунікативної функції економічного аналізу не викликає сумнівів і є на часі.

Підсумовуючи, варто зазначити, що для забезпечення інформаційних потреб різних користувачів слід розглядати аналітичну інформацію, інструментарій аналізу з позицій реалізації тієї чи іншої його функції.

УДК: 65.012.23

Макарчук О. Г.

*кандидат економічних наук,
доцент, доцент кафедри статистики та економічного аналізу,
Національний університет біоресурсів і
природокористування України, м. Київ*

ПРОГНОЗУВАННЯ ЯК НЕОБХІДНА СКЛАДОВА УПРАВЛІННЯ АГРОБІЗНЕСОМ

На сьогодні бізнес-середовище характеризується як складне та швидко змінюване. При цьому прогнозування діяльності на короткострокову чи довгострокову перспективу особливо необхідне для ефективного управління підприємством. Прогнозування може бути закладене у стратегії підприємства, яка інтегрує багато конкурентоспроможних дій та підходів до бізнесу, від яких залежить успішність діяльності.

Необхідною умовою ефективності будь-якої діяльності в майбутньому є її завчасне передбачення. Це сприяє виявленню позитивних та негативних змін на бізнес і відповідно врахування їх у стратегії підприємства. Для розуміння основ передбачення виникає потреба побудови комплексу теоретичних основ наукового передбачення, що проявляється в трьох взаємопов'язаних та взаємодоповнюючих формах, які залежать від ступеня визначеності та достовірності: гіпотеза (загальнонаукове передбачення), прогноз та план [3].

Одним з ефективних інструментів передбачення роботи підприємства є застосування економіко-математичних методів і моделей. Ці методи надають можливість прогнозувати економічні й фінансові показники підприємства,

моделювати виробничу та інвестиційну діяльність, оптимізувати систему управління [2].

Прогнозування є одним із шляхів передбачення майбутнього. Передбачення надає можливість зробити висновки про майбутні події на основі наявної інформації та поділяється на: раціональне; ірраціональне.

Прогнозування - це складне завдання, а для отримання результатів прогнозу необхідно здійснити певні кроки. На рис. 1 подаються основні етапи процесу прогнозування, де стрілки вказують на зв'язок між різними завданнями. У випадку, якщо отримані результати на певному етапі є неприйнятними, то потрібно повернутись до попередніх етапів і намагатись вирішити проблему.

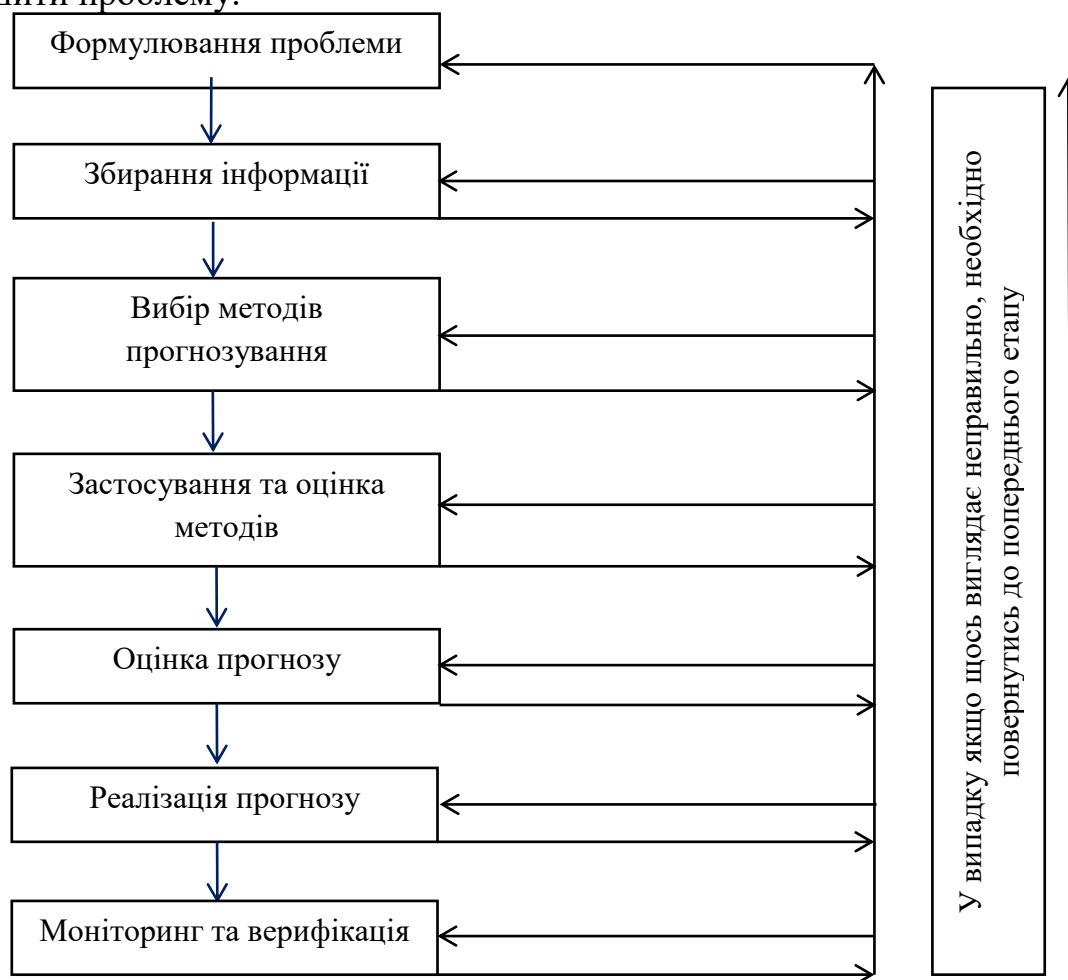

Рис. 1. Етапи прогнозування [1]

Важливим показником при побудові прогнозу в агробізнесі є ефективність прогнозування, що передбачає перевірку кількості і питомої ваги виправданих прогнозів або ступеня відхилення прогнозу від фактичних характеристик. У дослідженні підприємств аграрної сфери необхідно постійно перевіряти достовірність прогнозу розвитку агробізнесу, тобто верифікувати прогнози. Правильність прогнозової моделі перевіряється складанням прогнозу розвитку агробізнесу на вже минулий період і порівнянням його з раніше отриманими або фактичними даними.

На основі отриманих результатів прогнозування підприємство повинно визначити конкретні завдання для досягнення поставлених цілей, зокрема розробити певну програму дій з розподілом за періодами часу і конкретизацією за підрозділами й виконавцями, тобто вдатися до реалізації основної функції управління - планування. При цьому стратегія розвитку підприємства має перетворюватись у конкретні дії підприємства шляхом розробки планів, які визначають конкретну мету і передбачають детальні події подальшого розвитку підприємства.

Список використаних джерел

1. Hamulczuk M., Grudkowska S., Klimkowski C., Stanko S. (2013). Essential econometric methods of forecasting agricultural commodity prices. Institute of Agricultural and food economics, National Research institute, № 90.1, 182.
2. Макаруч О.Г. Стратегічний аналіз діяльності сільськогосподарських підприємств: монографія – К.: «Аграр Медіа Груп», 2012. – 208 с.
3. Росохата А.С. Аналіз теоретичних основ наукового прогнозування на засадах маркетингу, Режим доступу https://mmi.fem.sumdu.edu.ua/sites/default/files/mmi2012_2_99_111.pdf

УДК 657.1

Миськів Л. П.

*кандидат економічних наук,
ст. викладач кафедри обліку та оподаткування
Національний університет біоресурсів і
природокористування України, м. Київ*

АВТОМАТИЗАЦІЯ ОБЛІКУ ЗАРОБІТНОЇ ПЛАТИ В УСТАНОВАХ ДЕРЖАВНОГО СЕКТОРУ

В установах державного сектору економіки, пріоритетним та першочерговим питанням є розрахунки за виплатами працівникам. У зв'язку з постійними законодавчими змінами в Україні, політика щодо обліку заробітної плати, захисту працівників та соціальної допомоги модифікується та вимагає поглибленого дослідження.

Вирішенню окремих проблемних питань з обліку заробітної плати присвячено наукові праці провідних вчених-економістів, а саме Ф. Бутинця, Л.В. Гуцаленко, О. Лишиленко, Л.В. Мельянова, Н. Ткаченко та інших науковців.

Заробітна плата для працівників бюджетної сфери – є основним джерелом доходу та засобом відтворення. На продуктивність праці працівника в сучасному суспільстві значним чином впливає рівень її оплати. Основними функціями заробітної плати є відтворювальна, стимулююча, регулююча, соціальна, що є інструментом соціального захисту та компенсаціями, які

виплачуються державою через суб'єктів господарювання в обмін на послуги, які надаються бюджетниками.

Проте, саме стимулююча функція втратила свою значимість, оскільки недоліками щодо оплати праці в установах державного сектору є некоректна оцінка праці провідних спеціалістів, занижені посадові оклади працівників бюджетної сфери економіки на відміну від рівня оплати праці осіб задіяних в приватному секторі. А це в свою чергу позбавляє престижності таких верств населення, як – викладачі ВНЗ, вчителі, державні службовці та інші категорії працівників, що в більшій мірі зменшує питому вагу молодих фахівців в бюджетну сферу економіки. Тому, виникає потреба в дослідженні окремих питань обліку заробітної плати.

Ведення обліку за виплатами працівникам з використанням сучасних інформаційних технологій є найскладнішою ділянкою роботи бухгалтера, адже виникають складності розрахунку та різноманітність структур заробітної плати працівників; неоднозначність тлумачення чинного законодавства; різні підходи до здійснення допоміжних розрахунків за різними видами оплати та умовами виплат;

наявність пільг при утриманні податку на доходи фізичних осіб; формування регламентованих звітів, які постійно удосконалюються.

Бюджетними установами та організаціями використовуються різноманітні комп'ютерні програмні продукти для обліку за виплатами працівникам (табл. 1):

Таблиця 1

Класифікаційна характеристика програмного забезпечення обліку за виплатами працівникам в бюджетних установах

Назва програмного продукту	Компоненти
«Парус-Бюджет»	Розрахунково-платіжна відомість; розрахункова відомість; платіжна відомість; карточка-справка; Табель обліку використання робочого часу; Записка-розрахунок; Записка-розрахунок про нарахування середнього заробітку під час надання відпустки, звільнення та інших причин; Відомість на видачу грошей з каси підзвітним особам; Книга обліку виданих грошей на виплату заробітної плати, матеріальної допомоги і стипендій; реєстр депонованих сум; Книга аналітичного обліку депонованої зарплати, матеріальної допомоги і стипендій; Журнал операцій розрахунків із заробітної плати та інші
“UA-Бюджет”	облік кадрів; розрахунок заробітної плати (нарахування та виплата)
Мастер Зарплата і	ЗАРПЛАТА табель обліку робочого часу, фонди робочого часу;

<p>кадри</p>	<p>розрахунок відпусток, лікарняних, відряджень і т.д.; заява-розрахунок ФСС; разові та умовно-постійні нарахування/утримання; розрахунок зарплати, підсумки зарплати, карткові рахунки, закриття/відмі на закриття звітнього місяця; звіт з праці 1-ПВ, звіт по ЄСВ, звіт 1ДФ та ін. КАДРИ особові картки: призначення і переміщення, освіта, підвищення кваліфікації, родинний склад, іноземні мови, нагороди і почесні звання, дисциплінарна відповідальність тощо; структура та штатний розклад; облік відпусток, лікарняних, періодів використання відпусток, графік відпусток; облік осіб, які мають пільги та/або яким встановлена інвалідність, різних видів стажу; довідники: підрозділи, бригади, посади, тарифні сітки, види відпусток, лікарняні, документи по середньому, види наказів.</p>
<p>«ISpro»Бюджет</p>	<p>ОБЛІК КАДРІВ І ЗАРОБІТНОЇ ПЛАТИ ведення картотеки співробітників підготовка наказів по персоналу ведення штатного розкладу підтримка широкого спектру нарахувань і утримань із заробітної плати (в т.ч. індивідуальних і бригадних нарядів) розрахунок різних доплат, надбавок, преміальних виплат, матеріальної допомоги, дивідендів і т.д. підтримка подобового і підсумованого обліку робочого часу. розрахунок відпускних і виплат за лікарняними листками. формування платіжних відомостей і списків на перерахування. Зв'язок з підсистемою обліку грошових коштів. формування і розрахунок документів довільного виду. розрахунок податків та підготовка звітів для ДФСУ та Пенсійного фонду. формування форми 1 ДФ перерахунок прибуткового податку персоніфікація</p>
<p>«Українські бухгалтерські системи» (УБС),</p>	<p>забезпечує автоматизацію процесу розрахунку та нарахування заробітної плати на всіх його етапах; відповідність всім вимогам чинного законодавства щодо нарахування та виплати заробітної плати; постійно підтримується в актуальному стані.</p>
<p>«Дебет Плюс»</p>	<p>створення тарифікації; призначення різних видів доплат та утримань – як відсоткових, так і сумових; автоматичний розрахунок сум відпускних та лікарняних після занесення наказу; преміювання медичного персоналу; автоматична доплата до мінімальної зарплати та надання пільги з ПДФО; відстеження суми заборгованості по виплаті нарахованої заробітної плати та лікарняних за рахунок ФСС з ТВП; розрахунок нарахувань та утримань у розрізі різних джерел фінансування</p>

(загальний та спеціальний фонди); створення та експорт у банк платіжної відомості на виплату заробітної плати; автоматичне формування та запис на електронні носії «Заяви-розрахунку на відшкодування лікарняних»; формування «Довідки про середню заробітну плату» в різних формах.

Заробітна плата, для прикладу державних службовців, згідно КзПП та Закону України «Про державну службу», складається з багатьох елементів, які потрібно обов'язково враховувати, а саме посадового окладу або ставки, доплати за ранг (спеціальні звання), надбавки за високі досягнення у праці або за виконання особливо важливої роботи, за виконання обов'язків тимчасово відсутніх працівників, за знання та використання в роботі іноземної мови, за вислугу років, премій тощо.

Тому, на нашу думку, програмне забезпечення ««ISpro»Бюджет» містить повний спектр компонентів, максимально відповідає вимогам законодавства щодо ведення обліку заробітної плати, її розрахунку та управління персоналом у бюджетній сфері.

УДК 657: 339.97-043.86

Савчук В. К.

*доктор економічних наук, професор,
професор кафедри статистики та економічного аналізу,
Національний університет біоресурсів і
природокористування України, м. Київ*

РОЗВИТОК ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНОГО СЕРВІСУ УПРАВЛІННЯ ФУНКЦІОНУВАННЯМ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

Сучасна вітчизняна економіка функціонує в умовах інституційно-глобалізованих процесів. Під впливом світових економічних тенденцій активно трансформуються функціонуючі бізнес-структури в тому числі і в сільському господарстві. Це зумовлює необхідність створення системи адаптивного управління, яке забезпечує ефективну діяльність таких суб'єктів в нових умовах господарювання. Оскільки основним інформаційним джерелом управління є обліково-аналітичні дані, то це потребує нових теоретико-методологічних підходів до їх кількісно-якісного удосконалення.

Організація глобальних виробництв, ринків, фінансів, праці, капіталів, менеджменту, а також глобальних інформаційних систем управління, включаючи обліково-аналітичні системи, проходить у своїй історичній і логічній послідовності. Причому людство давно зрозуміло переваги висококонцентрованого, спеціалізованого виробництва [1], але особливо ці переваги стали використовувати у сучасних умовах розвитку економіки.

Кількісно ці переваги легко підтверджуються простими розрахунками з використанням поділу витрат виробництва на постійні та змінні й обчисленням маржинального доходу. Проте інтенсивне впровадження цих економічних переваг призвели до негативних екологічних наслідків, зумовивши активізацію процесів планетарного потепління, яке наносить непоправну шкоду флорі і фауні Землі, а за нераціонального використання обмежених природних ресурсів різко зменшує продовольчий потенціал людства, знижує темпи економічного зростання. Перераховані проблеми висунули ряд нових завдань до розвитку обліково-аналітичної системи - як сервісної функції ефективного менеджменту діяльності підприємств в умовах інституційно-глобалізаційних процесів.

В цьому контексті обліково-аналітична система набуває властивостей обліково-аналітичного сервісу, який можна розглядати як відокремлену цілісність, що формується під впливом багатьох філософських теорій, основними з яких є теорії відображення, пізнання та комунікації що синтезує: облік, покликаний забезпечити менеджмент своєчасною, якісною інформацією про стан та динаміку параметрів об'єкта спостереження; аналітику – інтелектуально опрацьовані облікові та позаоблікові дані з використанням методів економічного дослідження й інформаційної технології та сформуванні на цій основі висновки про причини виникнення проблем/ситуацій і можливі варіанти їх вирішення, орієнтовані на забезпечення сталого розвитку об'єкта управління; сервіс – своєчасне формування і передача внутрішнім та зовнішнім користувачам релевантної інформації в рамках системи менеджменту розвитку підприємств в конкретних умовах їх функціонування.

Розвиток бухгалтерського обліку в цих умовах передбачає удосконалення відображення пріоритетних процесів для зростання аграрної економіки XXI-століття: глобалізації, інституалізації, екологізації, соціалізації, біологізації, інноваційно-інвестиційних процесів, каталактизації, капіталізації, діджиталізації. Це можна забезпечити через реалізацію можливостей предмету облікової науки, який передбачає фіксацію економічних відносин, що проявляються у фактах життєдіяльності людини і опосередкованих юридичними нормами та удосконалення методів обліку: спостереження і вимірювання, документування та інвентаризації, занесення даних в рахунки з використанням логічної взаємопов'язаної реєстрації у них господарських операцій, оцінка та обчислення часткових і загальних витрат, доходів та фінансових результатів, балансове узагальнення і складання звітності. Наявність такої інформації – передумова якісного економічного аналізу, який покликаний системно пізнати явища, предмети, процеси, виявити і оцінити відхилення їх параметрів від бажаних, що є основою забезпечення ефективного управлінського впливу на їх зміну. Значно підсилює обліково-аналітичну функцію управління належний сервіс, який, через створення відповідних інститутів та підбір високофахових спеціалістів, забезпечує цільову релевантність управлінської інформації. Вищесказане є базою створення інформаційних можливостей для превентивних управлінських рішень з

підвищення ефективності господарювання і попередження екологічних, соціальних та економічних кризових явищ.

Проте, практика показує, що не всі можливості держава використала для створення системи обліково-аналітичного сервісу. Це, в першу чергу відноситься до національного бухгалтерського обліку, який активно реформується, але на засадах міжнародних стандартів фінансової звітності (МСФЗ), що розробляються з врахуванням умов розвинутої економіки [2]. Без заперечення, глобалізація призведе до уніфікації методології обліку і стандартизації фінансової звітності на міжнародному рівні як умови мінімізації непізнаності процесів вітчизняного бізнесу. Підприємства, виходячи на світові ринки фізичних і фінансових капіталів, повинні мати таку систему бухгалтерського обліку, яка б сприяла вирішенню наступних основних проблем. З одного боку, необхідно розробити форми сучасної, об'єктивної і достовірної фінансової звітності, побудованої на методології міжнародних облікових стандартів і яка сприятиме прозорості економіки і підвищенню довіри з боку зовнішніх і внутрішніх інвесторів. З другого – облік і звітність повинні забезпечити створення прозорого механізму, який покаже вплив податкової системи на використання обмежених природних ресурсів, якість управлінської інформації, мінімізацію трансакційних витрат тощо. Крім того бухгалтерський облік і звітність повинні максимально задовольняти потреби виробничого менеджменту і розвиток локальної економіки. Неврахування вимог і внутрішніх потреб у якісній, своєчасній, одержаній в процесі використання системного обліку, обліковій інформації – не виправдана позиція держави щодо розвитку бухгалтерського обліку та інших облікових джерел інформації. Економіка, перш за все щоб стати глобальною, повинна бути локальною [2]. І Національні положення (стандарти) бухгалтерського обліку повинні сприяти цьому. Недостатня увага відображенню особливостей обліку в умовах інституційно-глобалізованої економіки спостерігається і в обліковій політиці підприємств.

Щодо методології і практики аналізу діяльності підприємств в умовах інституційно-глобалізованої економіки: не завжди аналітики дотримуються системного підходу до оцінки і прогнозування розвитку підприємств, надаючи перевагу в основному, із-за відсутності необхідної інформації, вивченню внутрішніх чинників перед зовнішніми; не напрацьовані методики аналізу діяльності підприємства в умовах запровадження ринку землі; недостатньо використовуються новітні методи аналізу та інноваційні технології збирання, обробки та передачі інформації, що понижує якість управлінських рішень. Все частіше спостерігається скорочення інформаційних можливостей і для виявлення та оцінки впливу внутрішніх чинників на результати діяльності підприємств, обмежується доступ до інформації науковців, що понижує якість розроблених ними заходів з поліпшення функціонування господарюючих суб'єктів.

Ефективність менеджменту підприємства забезпечується чітким дотриманням функцій управлінським персоналом, передбачених у положеннях,

наказах, оперативних планах, графіках, посадових інструкціях. Особливу увагу потрібно звернути на останні, оскільки в них ці функції повинні бути конкретними і персоніфікованими. Аналіз посадових інструкцій керівників і спеціалістів сільськогосподарських підприємств показав, що в них часто дублюються функції різних посад, вони не чітко конкретизовані і як наслідок розмита відповідальність за виконання покладених на управлінців обов'язків, що понижує ефективність менеджменту.

Підсумовуючи вищесказане, відмітимо, що впровадження системи обліково-аналітичного сервісу створює умови для підвищення якості інформаційних управлінських потоків за рахунок використання кращого вітчизняного та зарубіжного наукового і практичного досвіду ведення бухгалтерського обліку, запровадження креативних методів економічного дослідження аналізованих підприємств, а також підвищення персональної відповідальності за збір, обробку, аналіз і передачу користувачам релевантної інформації, що збільшує можливості ефективного управління діяльністю сільськогосподарських підприємств в умовах інституційно-глобалізованого середовища розвитку національної економіки.

Список використаних джерел

1. Гэлбрейт Дж. К. Новое индустриальное общество. Избранное/Дж.К.Гэлбрейт. М.: Эксмо. 2008. – 1200 с. (Антология экономической мысли)
2. Кірейцев Г. Г. Глобалізація економіки і уніфікація методології бухгалтерського обліку:/ Г. Г. Кірейцев. – Житомир: ЖДТУ, 2007. – 68 с

УДК 330.341.1:332

Симоненко О. І.

кандидат економічних наук,

доцент, доцент кафедри статистики та економічного аналізу,

Національний університет біоресурсів і природокористування України,

м. Київ

ВИКОРИСТАННЯ ВИРОБНИЧИХ ФУНКЦІЙ У АНАЛІЗІ МАКРОЕКОНОМІЧНИХ ПРОЦЕСІВ

Актуальною проблемою сучасної економічної теорії є необхідність задоволення необмежених людських потреб в умовах обмеженості економічних ресурсів. Методологія і логіка вирішення цієї проблеми базується на використанні виробничих функцій – економетричних моделей, які кількісно описують і аналізують співвідношення між різними факторами виробництва та характеристиками валового внутрішнього продукту (ВВП) з врахуванням оптимального використання наявних виробничих ресурсів. Відомі різні види виробничих функцій, але у сучасних економетричних напрямках досліджень найчастіше використовується виробнича функція Кобба-Дугласа, оскільки вона

враховує асиметричні закони суспільного виробництва, нерівномірність розподілу економічних ресурсів між структурними компонентами державної економіки й у такий спосіб забезпечує найбільш точні макроекономічні прогнози.

Концептуальні засади математичного та статистичного агрегування виробничої функції Кобба-Дугласа на макроекономічному рівні відображені у працях Д. Акерберга, М. Брабека, Скрипниченко М.І., В. Янкового та ін.

Аналіз макроекономічної динаміки на засадах концепцій теорії побудови виробничої функції передбачає побудову моделі економіки:

$$Y = f(K, L) \quad (1)$$

визначає взаємозв'язок випуску Y із факторами виробництва – капіталом K та працею L , де істотними є можливість та обмеженість заміщення факторів.

В основі методики попереднього аналізу лежить підхід, що базується на перевірці основних умов побудови ВФ. Основна ідея ВФ полягає в тому, що фактори можуть замінювати один одного, зберігаючи результат (випуск) незмінним, є аналогічною ідеї функції усереднення [1]. А саме, традиційна лінійно-однорідна виробнича функція $Y = F(K, L)$ є не просто залежністю, що пов'язує індекс випуску Y з індексами капіталу K й праці L , але й функцією, що визначає індекс випуску Y як середнє індексів капіталу K й праці L . Тобто з формальної точки зору ВФ є не більш, ніж функція усереднення факторів, що визначають індекс випуску Y як середнє індексів капіталу й праці.

Найбільш вдалою для аналізу функцією, що задовольняє ці умови, є функція Кобба–Дугласа з постійною віддачею від масштабу [2]:

$$y = aF^\alpha L^\beta \quad (2),$$

де a – параметр, що характеризує рівень економічної ефективності, α і β – коефіцієнти, що характеризують внесок зростання капіталу й праці у зростанні результативної ознаки, тобто α і β є відповідними коефіцієнтами еластичності для факторів F і L .

Дуже важливим моментом, є те, що у дослідженнях економіки за допомогою апарату виробничих функцій не береться до уваги важливий фактор – земля [3]. Тобто, якщо проводяться емпіричні дослідження аграрного сектора економіки при побудові ВФ, що відображає залежність між доходом, обсягами використаних основних виробничих ресурсів (праці, капіталу), фактор земля не враховується. Врахування у виробничій функції Кобба-Дугласа фактору земля розширює горизонт дослідження макроекономіки і робить більш обґрунтованими оцінки капіталу та праці.

Список використаних джерел

1. Гаврилук В.Т. Аналіз впливу інвестицій на економічне зростання країни з використанням виробничої функції. Вісник Запорізького національного університету. 2012. № 4 (16). С. 73–78.
2. Шумська С.С. Інструмент виробничої функції в дослідженні української економіки. Економіка та прогнозування. 2007. № 4. С. 104–123.

3. Янковий В.О. Економіко-математичні властивості виробничої функції Кобба-Дугласа і CES-функції. Східна Європа: Економіка, бізнес та управління. 2017. Випуск 2 (07). С. 330–336.

УДК: 657:303.7

Собченко Т. С.

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри статистики та економічного аналізу*

Микицей Т. Д.

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри статистики та економічного аналізу,
НУБіП України, м. Київ*

ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВІДТВОРЮЮЧИХ ПРОЦЕСІВ В СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ

Сучасні умови господарювання аграрних підприємств і технологічні особливості відтворюючих процесів галузі, обґрунтовують актуальність побудови системи інформаційного забезпечення, яка забезпечить ефективну реалізацію цілей господарювання з врахуванням наявного ресурсного потенціалу. В сільському господарстві відтворюючи процеси є технологічно складними, що обумовлено безпосередньою участю в них живих організмів. Крім того, важливим є врахування особливостей відтворення за рівнями управління та забезпечення їх взаємної збалансованості при одночасній реалізації різних цілей, завдань та шляхів практичного впровадження.

Від збалансування інформаційних потоків за рівнями управління, залежить ефективність формування і використання потенціалу галузі. Тому, інформаційне забезпечення відтворюючих процесів в галузі сільського господарства є актуальним в розрізі реалізації його здатності до самовідтворення.

Інформаційна система управління є комплексом діалектично залежних теоретичних і методико-практичних аспектів реалізації господарських процесів по раціональному формуванню і ефективному використанню галузевого потенціалу. При цьому, необхідно враховувати чітку орієнтацію даної системи на самовідтворення.

Основами впровадження інформаційної системи управління агроформуваннями є:

- інформаційне забезпечення діяльності агроформувань є біо-соціо-економічною системою, що заснована на цільовій орієнтації практичної реалізації завдань відтворення певного рівня управління. Незбалансованість систем показників і дезорієнтація цілей оперативного і тактичного характеру, унеможливають реалізацію стратегічних завдань господарювання;

- при реалізації відтворюючих процесів, передбачається комплексний облік впливу внутрішніх та зовнішніх чинників на умови господарювання аграрних підприємств, що забезпечує адекватність системи інформаційного забезпечення;

- виконання цілей оперативного і тактичного рівнів управління, орієнтовані на реалізацію стратегічних завдань, що забезпечує динамічність відтворюючих процесів за рахунок зменшення рівня невизначеності реалізації господарських операцій;

- за рахунок своєї мобільності, яка передбачає постійне коректування виконання відтворюючих процесів, узагальнені інформаційні потоки у системі управління дозволяють спрогнозувати результати і наслідки прийняття управлінських рішень;

- побудова і практична реалізація інформаційної системи управління відтворюючими процесами агроформувань, передбачають обов'язкове використання методів багатокритеріального і стратегічного аналізу обробки даних.

Таким чином, концепція інформаційного забезпечення реалізації відтворюючих процесів в галузі сільського господарства, орієнтована на створення мобільної, легко адаптований і реальної системи стратегічного управління. Визначення характеру і рівня впливу чинників відтворення на базі інформаційної системи, можливо на основі розроблення прогнозних моделей, які розкривають ретроспективні закономірності розвитку предмета, об'єкта чи процесу управління.

Отже, управління відтворюючими процесами агроформувань є складним організаційно-технологічним механізмом, ключовим результуючим індикатором якого є ефективність використання біопотенціалу. Зазначена специфіка діяльності сільськогосподарських підприємств сучасних умовах не просто актуалізує значення інформаційного забезпечення, а обумовлює розгляд інформації як одного з ресурсів, використання якого визначає рівень досягнення цілей за рівнями управління. Тобто, саме від якості та організованості системи інформаційного забезпечення управління відтворюючими процесами, залежить результативність діяльності сільськогосподарських підприємств та раціональність використання його біопотенціалу. Реалізація концептуальних засад інформаційного забезпечення з використанням сучасних ІТ технологій, виводить процес управління на новий рівень, де ключове місце займає не обробка, а осмислення інформаційних потоків та розробка діапазонів можливостей агроформувань.

Список використаних джерел

1. Боженко О. М. Інформаційне забезпечення управління потенціалом підприємства / О. М. Боженко // Наукові записки [Української академії друкарства]. - 2016. - № 2. - С. 189–197. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nz_2016_2_24.

2. Маслак О. І. Інформаційне забезпечення процесу управління стратегічною стійкістю підприємства / О. І. Маслак, І. В. Коробкова // Інвестиції: практика та досвід. - 2015. - № 4. - С. 23-25. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ipd_2015_4_6.

3. Палагута С. С. Особливості інформаційного забезпечення управління підприємств і організацій / С. С. Палагута // Глобальні та національні проблеми економіки. – 2017. – Вип. 16. – С. 418-421 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://global-national.in.ua/archive/16-2017/85.pdf>.

УДК 657.1

Умерова Г. В.

*аспірантка кафедри обліку та оподаткування
Національний університет біоресурсів і
природокористування України, м. Київ*

ОБЛІК ВИТРАТ ПАЛИВА В СИСТЕМІ GPS-МОНІТОРИНГУ НА СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВАХ

Економічна ефективність сільськогосподарських підприємств залежить від можливості впровадження та використання інноваційних технологій під час вирощування продукції рослинництва та при веденні обліку виробничих витрат. В Україні сільськогосподарські підприємства на практиці використовують такі автоматизовані системи управління аграрним виробництвом як AgroOnline, Farmers Edge, EOS Crop Monitoring, Cropio, Hummingbird Technologies, Soft Farm, Taranis. Застосування таких технологій сприяє підвищенню продуктивності праці, економії ресурсів, скороченню витрат та зниженню собівартості продукції рослинництва, нарощуванню обсягів і підвищенню ефективності виробництва. Тому за сучасних умов особливої актуальності набуває застосування новітніх технологій в обліку, що є основою для оптимізації витрат на виробництво продукції рослинництва, зокрема, витрат на паливо як вагової складової у структурі собівартості.

Аспекти впливу сучасних технологій на ведення обліку сільськогосподарськими підприємствами в умовах цифрової трансформації аграрного виробництва досліджували Дерій В.А., Калюга Є.В., Кваша С.М., Саблук П.Т., Савчук В.К., Садовська І.Б. та ін. Разом із тим, питання ведення обліку витрат на паливо із застосуванням GPS-моніторингу залишається актуальним об'єктом наукового дослідження.

Однією із провідних систем управління сільськогосподарським виробництвом є платформа Сторіо, що являє собою інтегроване програмне рішення, яке забезпечує супутниковий моніторинг стану посівів, ведення обліку показників, відстеження обладнання і техніки з метою підвищення ефективності прийняття рішень. На практиці таку систему моніторингу використовують агрофірма «Колос», ТОВ «Кусто Агро»,

ТОВ «Агропродінвест», ТОВ «Кернел», ТОВ «Агрорегіон», ТОВ «Агродом», ТОВ «Бета-Агро-Інвест», ТОВ «ЛНЗ-Агро», ТОВ «Агроінвестгруп», ТОВ «Агротрейд», що дозволяє дистанційно здійснювати контроль, документування, прогнозування та планування сільськогосподарських операцій [3]. На сьогодні актуальним для вітчизняних сільськогосподарських підприємств є необхідність впровадження системи контролю витрат палива, яка дозволяє отримувати об'єктивні дані про витрати палива, пробіг сільськогосподарської техніки, кількість, місце та час заправок і зливів палива тощо. Основними елементами такої системи є GPS-трекер, датчик пального та комп'ютерна програма. Використання системи Stopio спрощує контроль за працівниками у разі зливів палива, порушення швидкісного режиму при виконанні робіт, несанкціонованих робіт, простою техніки, відступів від маршруту за рахунок отримання автоматичного сповіщення про такі порушення. В Україні середньостатистичні дані впровадження GPS-моніторингу у сільськогосподарське виробництво станом на 01.01.2021 року свідчать про економію пального до 25 %, зниження витрат на амортизацію на 25 %, пробіг сільськогосподарської техніки скоротився на 20 %, час простою зменшився на 10 %, оборотність транспортних засобів зросла на 15 % [3]. Проте, поряд із значними перевагами впровадження системи моніторингу Stopio, її основним недоліком є відсутність інтеграції з бухгалтерськими програмними продуктами та відображення кількісних показників витрат палива без врахування їх вартісного вимірювання. У свою чергу, це негативно позначається на оперативності формування облікових даних та прийняття ефективних управлінських рішень за рахунок внесення інформації вручну в програму 1С: Бухгалтерія. На нашу думку, необхідно здійснити інтеграцію системи моніторингу Stopio та бухгалтерських програмних продуктів для забезпечення автоматизованого підтягування даних про рух пального на підставі розробленого для цих цілей програмного блоку.

Крім того, сільськогосподарські підприємства здійснюють закупівлю палива на вагу, а бухгалтерський облік палива здійснюється у літрах відповідно до норм витрат палива [2]. При веденні автоматизованого контролю за витрачанням палива необхідно використовувати коефіцієнти переведення пального в залежності від його виду: бензин – 0,74 кг/л; дизельне паливо – 0,85 кг/л; газ стиснений – 0,59 кг/м³. Під час проведення інвентаризації паливо-мастильних матеріалів варто враховувати, що норми витрат палива збільшуються у холодну пору року в залежності фактичної температури повітря навколишнього середовища – від 2 % до 12 % [1]. Застосування таких коефіцієнтів при автоматизованому веденні обліку витрат палива дасть змогу ефективно управляти витратами при вирощуванні продукції рослинництва.

Отже, в умовах цифрової трансформації використання сучасних технологій в обліку є основою для оптимізації витрат палива. Проте, відсутність автоматизованого переведення кількісних показників у вартісні вимірювання з платформи Stopio в бухгалтерські програми свідчить про

недосконалість роботи такої системи та про доцільність розробки окремого блоку програмного забезпечення з метою інтеграції цих програм.

Список використаних джерел

1. Коефіцієнти переведення пального. URL: <https://buhgalter911.com/uk/spravochniki/transport>.

2. Про затвердження Норм витрат палива і мастильних матеріалів на автомобільному транспорті : наказ Міністерства транспорту України № 43 від 10.02.1998 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0043361-98#Text>.

3. Система управління агровиробництвом Сторіо. URL: <https://about.storio.com/ru>.

УДК: 33.021:004

Федорченко К. О.
*аспірантка кафедри статистики
та економічного аналізу,
Національний університет біоресурсів і
природокористування України, м. Київ*

ДІДЖИТАЛІЗАЦІЯ – ВИЗНАЧАЛЬНИЙ ЧИННИК ЕФЕКТИВНОГО АНАЛІТИЧНОГО МОНІТОРИНГУ

Для керівників більшості підприємств України, включаючи сільськогосподарські, є потреба залучення та активного використання продуктів діджиталізації для ефективного управління з підвищення споживчої цінності продукції/ послуг. Несприйняття нових технологій та хибна думка про те, що перехід підприємства в середовище цифрового ринку стають серйозною перешкодою для підвищення результативності їх роботи.

Початковим наріжним каменем для керівників підприємств, за словами Катерини Гурської [1], є неминучість проведення аудиту, який покаже реальний стан речей на фінансові, матеріальні, трудові, соціальні, екологічні, технологічні та інші сфери в їх роботі. В керівників також викликають занепокоєння матеріальні та часові витрати як на проведення даного аудиту, так і впровадження діджиталізації.

Але карантинні обмеження, потреба в комунікації між працівниками та клієнтами дистанційно, надання більшої автономності в роботі працівникам – все це прискорює процес трансформації підприємств та підштовхує їх до запровадження діджиталізації. Також, поштовхом до впровадження цифрових технологій на думку Жигалевича Ж.М. та Залуцького Р.О. [2, с. 4] є часта мінливість бажань та поведінки споживачів, поява нових конкурентів та необхідність постійно змінюватись для втримання лідируючих позицій на конкурентному ринку та максимальне задоволення споживчого попиту із

періодичним внесенням корективів в надані послуги чи вироблені товари відповідно мінливості запитів споживачів.

Використання конкурентами цифрових досягнень, поява нових бізнес-моделей – це також є викликом для керівників, що спонукає не тільки зробити перший крок і нарешті запровадили на своєму підприємстві цифрові технології, але й зробити це максимально швидко, ефективно та не зупинятись на зробленому. Важливо постійно залишатись на хвилі цифрової трансформації та залучати не тільки нові технічні засоби, а й високо фахових креативних діджитал-спеціалістів, чиї знання та професійні вміння допоможуть своєчасно вносити корективи в робочий процес і формувати якісний аналітичний моніторинг, який створить умови для оперативного виявлення зміни в потребах, поведінці, вподобаннях та очікуваннях споживачів,

Використання цифрових технологій дасть змогу оперативно проводити попередні маркетингові дослідження, одночасно та своєчасно мати доступ до потрібної інформації декількома її користувачами, приймати зважені управлінські рішення [3, с. 36].

Звичайно, ми не відкидаємо перешкод, з якими зустрінуться керівники підприємств. Як зазначають в своєму дослідженні, Веретенникова Г.Б. та Устименко О.С. [4, с. 43], проблемами із впровадження процесу діджиталізації можуть бути:

- недостатність цифрової освіти працівників, а отже й потреба в підвищенні їх навичок;
- наявність цілодобової технічної підтримки;
- витрати на якісне технічне оснащення та його модернізацію в процесі експлуатації;
- зменшення кількості працівників для виконання певних категорій робіт через автоматизацію виробничих процесів;
- внесення корективів в систему менеджменту та впровадження новітніх бізнес-систем з управління та комунікації для зменшення перешкод між клієнтом, менеджером та виконавцем та ін.;
- витрати часу на оцифрування потрібних даних для подальшої роботи з ними.

Підсумовуючи вищезазначене і базуючись на світовому досвіді, підкреслимо невідворотність процесу цифрової трансформації на всіх підприємствах України. Це продиктоване викликами сьогодення та форс-мажорними ситуаціями з якими щоденно стикаються як підприємства, так і споживачі. Але варто враховувати позитивні моменти цього нововведення – поліпшення комунікації як всередині підприємства, так і з клієнтами; економія часу на покупку чи замовлення послуг (для споживачів) та на дорогу до роботи і назад (для працівників); зменшення витрат на оренду приміщень для працівників; зменшення витрат на оренду демонстраційних приміщень і використання лише виробничих; мобільність даних для прийняття/корегування управлінських рішень.

Список використаних джерел

1. Катерина Гурська «Чому діджиталізація в бізнесі — неминуча?». <https://business.dii.gov.ua/cases/tehnologii/comu-didzitalizacia-v-biznesi-neminuca>
2. ЖИГАЛКЕВИЧ, Ж. М.; ЗАЛУЦЬКИЙ, Р. О. Діджиталізація як основний фактор розвитку бізнес-структур. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/11_2020/99.pdf (дата звернення 31.08.2021), 2020.
3. Гусєва, О. Ю.; Легомінова, С. В. Діджиталізація – як інструмент удосконалення бізнес-процесів, їх оптимізація. Економіка. Менеджмент. Бізнес, URL: <http://journals.dut.edu.ua/index.php/emb/article/view/1812> (дата звернення 31.08.2021), 2018, 1: С. 33-39.
4. Веретенникова, Г. Б.; Устименко, О. С. Діджиталізація, як інструмент управління підприємством. URL: <http://confmanagement.kpi.ua/proc/article/view/230452> (дата звернення 31.08.2021), 2021: С. 42-43.

УДК: 338.432:633.521

Чухліб А. В.

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри статистики та
економічного аналізу,*

*Національний університет біоресурсів і
природокористування України, м. Київ*

ОСОБЛИВОСТІ ОЦІНКИ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИРОБНИЦТВА ЛЬОНОПРОДУКЦІЇ

Льонарство – специфічна галузь рослинництва, що характеризується двоциклічністю процесу виробництва – вирощування і збір льонопродукції та переробка льоносировини. З льону-довгунцю отримують два цінних види продукції - волокно та насіння. Ляне волокно, завдяки таким цінним властивостям, як екологічність, еластичність, міцність, зносостійкість, висока гігроскопічність, має багатогранний спектр застосування – від виробництва тканин побутового і технічного призначення до виготовлення армуючих компонентів полімерних композиційних матеріалів, що, в свою чергу, запобігає накопиченню біонерозкладних полімерних відходів, сприяє захисту навколишнього середовища.

Насіння льону містить 35-40% олії – єдиного продукту, в якому сконцентровано до 60% поліненасичених жирних кислот Омега – 3, що використовуються для боротьби із хворобами серцево-судинної системи, запальними, когнітивними та онкологічними захворюваннями. Крім того, насіння льону – джерело вітамінів А, В, F, E, мікроелементів, білкових речовин

та клітковини. Ляна олія містить лігніни - рослинні фітоестрагени з протизапальними, антиканцерогенними та антиоксидантними властивостями.

Відходи насіння (макуха, шрот) – цінний високобілковий корм для сільськогосподарських тварин, який містить 6-12% жиру, до 30 % сирого білка, 4,3 г кальцію, 8,5 г фосфору, 2 мг каротину. Енергетична цінність лянової макухи становить 11,03 МДж.

На сьогоднішній день недостатньо виробляти необхідний обсяг льонопродукції, важливо, щоб ця продукція відповідала сучасним вимогам, вирізнялася високою якістю, екологічністю, безпечністю. Якість – сукупність функціональних, технічних, економічних, експлуатаційних, соціальних та інших властивостей продукції, що характеризують її корисність. В 1994 р. Міжнародною організацією зі стандартизації було сформульовано визначення якості продукції як сукупності властивостей і характеристик продукту, що надають йому здатність задовольняти обумовлені та передбачувані потреби [1].

Якість льоносировини впливає на конкурентоспроможність льонопродукції, розширення сфери використання та асортименту товарів народного споживання, формування їх цін, результативні показники діяльності льоносіючих та льонопереробних підприємств, виступає вирішальним чинником ефективного функціонування всіх секторів льоноіндустрії, оскільки менша собівартість та більша окупність витрат мають місце за умови вищого номера реалізованої льоносировини.

Багатостадійність процесу виробництва продукції льонарства та необхідність визначення ефективності виробництва кожного її виду (насіння, солома, треста, волокно) вимагають застосування системного підходу до формування і оцінки показників ефективності виробництва льонопродукції. Слід зауважити, що кількісні та якісні показники використання льоносировини не дозволяють визначити кількість зекономленої/ перевитраченої сировини, здійснити висновки щодо ефективності її використання. Необхідно врахувати, що перевитрата льонотрести може бути частково або повністю компенсована якістю льоноволокна і навпаки, отримана економія трести, за рахунок відсоткового виходу льоноволокна, може бути зведена нанівець низьким номером льоноволокна.

Для всебічної оцінки ефективності виробництва льонопродукції доцільно визначити показники ефективності використання сировини [2]:

- показник питомої витрати льоносировини на одиницю льонопродукції:

$$K_{ПВ} = \frac{T}{\sum B_{ДОВ.} + \sum B_{КОР.}} \quad (1)$$

де Т – маса переробленої льонотрести;

$\sum B_{ДОВ.}$ – маса довгого волокна різних номерів якості;

$\sum B_{КОР.}$ – маса короткого волокна різних номерів якості.

- коефіцієнт використання лубоволокнистої сировини:

$$K_{ВС} = \frac{ПВ_{\phi}}{ПВ_{H}} \quad (2)$$

де PB_{ϕ} – фактична питома витрата лубоволокнистої сировини на одиницю волокна;

$PB_{н}$ - нормативна питома витрата лубоволокнистої сировини на одиницю волокна;

- економію/ перевитрати лубоволокнистої сировини на весь обсяг отриманого льоноволокна:

$$E=(PB_{\phi} - PB_{н})xV \quad (3)$$

де V – маса льоноволокна.

Використання системного підходу до оцінки ефективності льонівиробництва дозволяє всебічно проаналізувати ефективність виробництва льонопродукції на різних стадіях технологічного процесу, ефективність використання льоносировини, обґрунтувати стратегію розвитку підприємств з виробництва і переробки продукції льонарства.

Список використаних джерел

1. ДСТУ ISO 9000-2001. Системи управління якістю. Основні положення та словник. К. : Держстандарт України, 2001. 26

2. Чухліб А.В. Аналітичне забезпечення управління якістю льонопродукції. Міжнародний науковий журнал «Інтернаука». Серія «Економічні науки». 2019. № 12 (32). 1 Т. С. 64-67.

УДК 657.24:004: 331.216

Шевчук К.В.

*кандидат економічних наук,
доцент кафедри обліку та оподаткування,
Національний університет біоресурсів і
природокористування України, м. Київ*

ЕЛЕКТРОННІ ЛИСТКИ НЕПРАЦЕЗДАТНОСТІ ЯК ВАЖЛИВА СКЛАДОВА ЕЛЕКТРОННОГО ДОКУМЕНТООБІГУ

В Україні з 4 червня 2021 року запроваджено до використання цільову модель формування та видачі листків непрацездатності («е-лікарняних»), яка передбачає формування електронних листків непрацездатності в Електронному реєстрі листків непрацездатності на підставі медичних висновків про тимчасову непрацездатність, внесених лікуючим лікарем до Реєстру медичних висновків в електронній системі охорони здоров'я.

Електронний медичний висновок (е-медичний висновок) та е-лікарняний - це різні документи. Лікар створює е-медичний висновок про тимчасову непрацездатність для пацієнта. В момент отримання інформації системою про створення е-медичного висновку, працівник отримує СМС-повідомлення про створення медичного висновку про тимчасову непрацездатність.

Медичний висновок про тимчасову непрацездатність - електронний документ, що формується на підставі медичних записів в електронній системі охорони здоров'я та містить висновок лікаря за результатами медичної експертизи з тимчасової втрати працездатності, що засвідчує тимчасову непрацездатність та є підставою для створення е-лікарняного.

Листок непрацездатності (е-лікарняний) - сформований (виданий) програмними засобами Електронного реєстру листків непрацездатності на підставі медичного висновку про тимчасову непрацездатність або документа, що засвідчує факт усиновлення дитини, і зареєстрований за єдиним реєстраційним номером листка непрацездатності у Реєстрі електронний документ, що є підставою для:

- звільнення від роботи;
- оплати перших п'яти днів тимчасової непрацездатності;
- призначення матеріального забезпечення;
- надання соціальних послуг відповідно до законодавства про загальнообов'язкове державне соціальне страхування.

Серед відмінностей е-лікарняного від паперового слід відмітити наступні:

1) електронний листок непрацездатності немає серії, але йому присвоюється унікальний номер;

2) в електронному листку непрацездатності оновились причини непрацездатності;

3) до електронного листка непрацездатності потрапляє інформація не лише про найменування страхувальника, а також його податковий номер;

4) електронний листок непрацездатності постійно зберігається в Реєстрі листків непрацездатності;

5) електронний листок непрацездатності формується лише на підставі медичного висновку про тимчасову непрацездатність;

б) період тимчасової непрацездатності визначається строками, зазначеними у медичних висновках, які видано в межах одного випадку непрацездатності.

У період з 4 червня до 31 серпня планувалося впровадження перехідного періоду для «е-лікарняних», протягом якого медичні заклади мали б формувати як медичні висновки про тимчасову непрацездатність, так і видавати листки тимчасової втрати працездатності [1]. Тобто в перехідний період рішення про вид документу, який буде видано пацієнту для підтвердження факту його тимчасової непрацездатності прийматиме лікар, відповідно до вимог Міністерства охорони здоров'я і ці два види документів є підтвердженням встановленого факту тимчасової непрацездатності та є підставою для здійснення страхових виплат застрахованим особам.

Відповідно, 1 вересня 2021 року видача паперових листків непрацездатності мала б бути забороненою, окрім продовження та закриття листків непрацездатності, що були видані особам до даної дати. Проте Міністерством охорони здоров'я було сформовано наказ № 1836 від 28.08.2021 р. [2] відповідно до якого прийнято рішення продовжити весь тестовий (тобто

перехідний) період до 01.10.2021 р. Пов'язано це з неготовністю третини медичних закладів України до переходу на електронний документообіг, хоча значна частина медичних закладів все ж діджиталізувалася.

За інформацією заступниці директора виконавчої дирекції ФССУ Владислави Хижняк на селекторній нараді із керівництвом і фахівцями управліннь ВД Фонду в областях і місті Києві, яка відбулася 17 серпня 2021 р.: «Медичні висновки про тимчасову непрацездатність формуються в 44% усіх закладів охорони здоров'я та ФОП, які отримали ліцензію на провадження господарської діяльності з медичної практики та здійснюють експертизу з тимчасової втрати працездатності» [3].

Інформацію про сформовані е-лікарняні своїх працівників роботодавці відтепер отримуватимуть в особистому кабінеті Електронного кабінету страхувальника (роботодавця) вебпорталу Електронних послуг Пенсійного фонду України. Фізична особа також може перевірити дану інформацію в особистому кабінеті з використанням вебпорталу електронних послуг Пенсійного фонду України. Окрім того, наприкінці червня місяця 2021 року пацієнт також отримав можливість перевірки медичного висновку про тимчасову непрацездатність з використанням Порталу «Дія».

Важливо відмітити, що з моменту, коли застрахована особа отримала інформацію, що лікар сформував медичний висновок про тимчасову непрацездатність, необхідно повідомити у будь-який доступний спосіб комунікацій роботодавця про даний факт. Крім того, всю необхідну інформацію про відкритий е-лікарняний роботодавець може отримати у своєму Електронному кабінеті роботодавця на Порталі Пенсійного фонду України.

Серед переваг впровадження е-лікарняних слід відмітити:

- спрощення процедури оформлення листків непрацездатності;
- скорочення часу від оформлення електронного документа до нарахування допомоги;
- унеможливлення зловживання під час обігу листків непрацездатності.

Недоліками е-лікарняних слід відмітити:

- інформацію про відкриття е-лікарняного роботодавця отримує у своєму електронному кабінеті страхувальника на сайті Пенсійного фонду (portal.pfu.gov.ua), тому потрібно систематично перевіряти наявність інформації. Саме тому дуже важливо, щоб працівники попереджали про формування е-медичного висновку, що на практиці відбуватиметься не завжди;

- виникають ситуації, що працівнику відкрили е-лікарняний, а роботодавець його не знаходить в Реєстрі. Ця ситуація може виникнути у випадку якщо, не співпадають дані щодо П. І. Б., дати народження, податкового номера особи в реєстрі пацієнтів МОЗ та реєстрі застрахованих осіб Пенсійного фонду або ж захворів працівник, якого нещодавно прийнято на роботу;

- законодавчо неврегульована ситуація з порядком оплати е-лікарняних для сумісників, оскільки матеріальне забезпечення їм нараховується на підставі копії листка непрацездатності, засвідченої керівником за основним

місцем роботи і печаткою. В цьому випадку роботодавцям, доцільно тимчасово передбачити у документообігу на підприємстві використання паперової роздруківки е-лікарняного.

Отже, запровадження електронних лікарняних – є важливим етапом зменшення паперового документообігу не лише у сфері охорони здоров'я, але і у впровадженні системи ефективного електронного документообігу на підприємствах, що дозволить суттєво економити бюджетні кошти шляхом мінімізації корупційних ризиків видачі необґрунтованих лікарняних та спрощення процесу отримання страхових виплат.

Список використаних джерел

1. Деякі питання формування медичних висновків про тимчасову непрацездатність та проведення їхньої перевірки: Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 01 червня 2021 року № 1066. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/RE36350.html (дата звернення: 10.08.2021).

2. Про затвердження Змін до деяких нормативно-правових актів Міністерства охорони здоров'я України Наказ Міністерства охорони здоров'я України 28.08.2021 р. № 1836. URL: https://moz.gov.ua/uploads/6/32692-dn_1836_28_08_2021.pdf (дата звернення: 30.08.2021).

3. Фонд прийняв на оплату майже 3 тисячі е-лікарняних. *Фонд соціального страхування України*: веб-сайт. URL: <http://www.fssu.gov.ua/fse/control/main/uk/publish/article/976889> (дата звернення: 30.08.2021).

СЕКЦІЯ 5
«МЕНЕДЖМЕНТ, МАРКЕТИНГ, ЛОГІСТИКА ТА ЗЕД»

УДК: 658.8:005.591.6:631.11

Балановська Т.І.

*кандидат економічних наук, професор,
завідувач кафедри менеджменту ім. Й.С. Завадського,
Національний університет біоресурсів і
природокористування України, м. Київ*

Восколупов В.В.

*аспірант,
Національний університет біоресурсів і
природокористування України, м. Київ*

**РОЛЬ МАРКЕТИНГОВОГО МЕНЕДЖМЕНТУ В ІННОВАЦІЙНОМУ
РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ**

У ринкових умовах розвиток сільськогосподарських підприємств у значній мірі залежить від ефективного маркетингового менеджменту, що передбачає уміння орієнтуватися у зовнішньому середовищі та визначати основні тенденції розвитку.

Сидорук Ю. А. зазначає, що маркетинговий менеджмент – це системний, програмно-цільовий механізм взаємодії інструментів маркетингу та управління щодо адаптації підприємства до змін маркетингового середовища з метою максимального задоволення потреб споживачів та цілей організації при ефективному розподілі обмежених ресурсів [3].

Застосування маркетингового менеджменту є ключовим чинником створення відповідного попиту на певну продукцію задля отримання прибутку, оскільки відбувається повна переорієнтація моделі ведення бізнесу, виникає необхідність застосування інноваційних маркетингових технологій для встановлення відносин між виробником та споживачем. Основна ціль маркетингового менеджменту передбачає збільшення прибутковості підприємства внаслідок досягнення максимального задоволення споживачів. Допоміжними цілями маркетингового менеджменту є завоювання нових ринків, збільшення частки ринку, підвищення конкурентоспроможності підприємства та його товарів, успішне впровадження нових товарів, поліпшення обслуговування споживачів, підвищення ефективності тощо [1].

Управління розвитком підприємства слід розглядати як гармонійну злагоджену систему сукупності усіх взаємопов'язаних структурних і функціональних елементів, спрямовану на забезпечення стійкої здатності підприємства (як відкритої соціально-організаційно-економічно-технологічно-матеріально-технічної системи) досягати цілеспрямованих і запланованих змін якісних і кількісних параметрів його діяльності, підтримуючи стан динамічної

рівноваги за впливу чинників зовнішнього та внутрішнього середовища [5].

Інноваційний розвиток сільськогосподарських підприємств створює можливості їх ефективного функціонування в умовах посилення конкурентної боротьби, невизначеності зовнішнього середовища, інтеграції у світовий економічний простір.

Науковці [4] зазначають, що на сьогодні світове аграрне господарство внаслідок інноваційного розвитку технологій перебуває на етапі 4.0 («Сільське господарство 4.0») та є орієнтованим на використання екологічно чистих природних ресурсів, передових інноваційних технологій розумного, точного землеробства, зокрема генетичної модифікації, нанобіотехнологій, позагрунтового вирощення рослин і вертикального землеробства, а також складних технологічних систем супутникової навігації, роботів, безпілотних літальних апаратів/дронів, 3D-друку продуктів харчування, Інтернету речей, блокчейну. Ці глобальні технології дозволять сільськогосподарським підприємствам бути більш прибутковими, ефективними, безпечними і екологічно чистими та націленими на підвищення ефективності управління та реалізації сільськогосподарських процесів на всьому ланцюгу створення доданої вартості, зниження ризиків та обмеження уразливості внаслідок зовнішніх впливів (від поломки технічних засобів до негод, посухи, хвороб тощо); формування сільськогосподарських екосистем, що включають інтегровані мережі, які об'єднують цифрові дані, отримані в режимі реального часу як із внутрішніх джерел (показання фермерських датчиків), так і з зовнішніх (наданих іншими учасниками екосистеми), для прийняття ефективних управлінських рішень, а також об'єднують учасників екосистеми, щоб забезпечити ефективність ланцюга доданої вартості; цифровізацію сільськогосподарської техніки з використанням сучасних технічних засобів – датчиків, сенсорних приладів, які є найбільшими генераторами даних. Прогнозується, що наступний етап еволюції «Сільське господарство 5.0» буде заснований на всебічній роботизації агропродовольчого виробництва із використанням різноманітних форм штучного інтелекту [4].

На сучасному етапі розвитку аграрного сектора економіки ступінь продовольчої та екологічної безпеки істотно обумовлений альтернативними технологіями виробництва в галузі сільського господарства. За останні роки в Україні і в світі спостерігається збільшення обсягу споживання органічної продукції, зростає попит на органічні продукти харчування. За обсягами експорту органічної продукції до ЄС у 2018 р. Україна зайняла четверте місце, поступаючись Китаю, Еквадору та Домініканській Республіці. За підсумками 2019 р. Україна піднялась на дві сходинки, порівняно з попереднім роком, та посіла друге місце із 123 країн за обсягами експортованої органічної продукції до ЄС. Упродовж 2019 р. до ЄС ввезено 3,24 млн тонн органічної агропродовольчої продукції, понад 10 % якої припадає на Україну. Український експорт до ЄС у 2019 р. становив 337856 тонн (збільшився на 27 % в порівнянні з 2018 р.) [2]. Незважаючи на високу рентабельність органічного виробництва, ринок органічних продуктів на території України за сучасних

економічних умов розвивається надзвичайно повільно. Розвивати ринок органічної продукції можна використовуючи інструменти саме маркетингового менеджменту.

Таким чином, використання маркетингового менеджменту має важливе значення для забезпечення інноваційного розвитку сільськогосподарських підприємств, що передбачає системний стратегічний підхід до здійснення їх діяльності, спрямованість на довготерміновий успіх, завоювання провідних позицій на ринку.

Список використаних джерел

1. Балановська Т.І., Восколупов В.В. Маркетинговий менеджмент у діяльності сільськогосподарських підприємств. Науковий журнал «Біоекономіка та аграрний бізнес» (Scientific journal «Bioeconomics and Agrarian Business»). 2020. Том. 11. № 1. С. 5-14. URL: <http://doi.org/10.31548/bioeconomy2020.01.005>

2. Інформаційно-аналітичний портал АПК України. URL: <https://agro.me.gov.ua/>.

3. Сидорук Ю. А. Маркетинговий менеджмент на підприємстві: теоретичні засади. Ефективна економіка. 2013. № 11. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=2485>

4. Стан інноваційної діяльності та діяльності у сфері трансферу технологій в Україні у 2018 році / Т.В. Писаренко та ін. Київ : УкрІНТЕІ, 2019. 80 с. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/innovatsii-transfertehnologiy/2019/07/03/stan-innov-diyaln-2018f.pdf>

5. Balanovska T., Mykhailichenko M., Holik V., Dramaretska K., Troian A. DEVELOPMENT MANAGEMENT OF AGRICULTURAL ENTERPRISES. *Financial and Credit Activity: Problems of Theory and Practice* 2021. No. 3(38). P.134–143. URL: <https://doi.org/10.18371/fcaptp.v3i38.237434>

УДК: 351.823:338.43

Балановська Т. І.

*кандидат економічних наук, професор,
завідувач кафедри менеджменту ім. Й.С. Завадського,
Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ*

Ярошко М. С.

*здобувач,
Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ*

ДЕРЖАВНА ПІДТРИМКА ЯК СКЛАДОВА УПРАВЛІННЯ АГРАРНИМ СЕКТОРОМ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Аграрний сектор посідає особливе місце в економіці України. Згідно даних Державної служби статистики України, частка ВВП, яка припадала на аграрний сектор, у 2020 р. становила 9,27 % [1]. Крім того, нині понад 80 %

фонду споживання формується за рахунок продукції сільського господарства [2].

У 2020 р., так як і в попередніх роках, аграрна продукція залишилася основною для зовнішньої торгівлі України. Частка сільськогосподарської продукції та продовольства у загальних обсягах українського експорту склала 45 % або 22,2 млрд дол. [3].

У Концепції Державної цільової програми розвитку аграрного сектору економіки на період до 2022 року, схваленій розпорядженням Кабінету Міністрів від 30 грудня 2015 р. № 1437-р, зазначено: «Аграрний сектор економіки, базовою складовою якого є сільське господарство, формує продовольчу, у визначених межах економічну, екологічну та енергетичну безпеку, забезпечує розвиток технологічно пов'язаних галузей національної економіки та створення соціально-економічних умов сільського розвитку» [4].

Враховуючи важливість розвитку аграрного сектору у забезпеченні економічної безпеки держави та особливості його функціонування, у більшості країн із ринковою економікою діють розвинені системи державного регулювання. При цьому використовуються різні методи, форми, механізми, дія яких створює сприятливі умови для використання потенційних можливостей аграрного сектору і формування ефективної соціально-виробничої інфраструктури в сільській місцевості. Науковці [5; 6; 7; 8; 9] підкреслюють, що узагальнення досвіду розвинутих країн щодо державної підтримки розвитку аграрного потенціалу надає можливість констатувати, що головною метою такої підтримки є стале функціонування аграрного сектору для забезпечення економічної та соціальної безпеки держави.

Григор'єва Х. зазначає: «Державна підтримка сільського господарства - закріплена у законодавстві система заходів організаційного, фінансового та інформаційно-консультативного характеру, що здійснюються уповноваженим державними органами та іншими суб'єктами стосовно суб'єктів аграрного господарювання на виконання основних завдань аграрної політики з метою гарантування продовольчої безпеки, утворення стабільного середовища існування товарних виробників сільськогосподарської продукції, охорони навколишнього природного середовища під час здійснення сільськогосподарської діяльності, соціального розвитку села» [10].

Як зазначено у Концепції Державної цільової програми розвитку аграрного сектору економіки на період до 2022 року [4], одним із шляхів розв'язання проблем розвитку аграрного сектору є забезпечення підтримки фермерських господарств, малих і середніх виробників сільськогосподарської продукції та створених ними сільськогосподарських кооперативів.

Сьогодні держава надає підтримку малим і середнім товаровиробникам в сільській місцевості. Зокрема, серед пріоритетів є стимулювання фермерського руху і створення успішної моделі господарювання в Україні – формування ефективного та соціально відповідального власника на селі. Державна підтримка для розвитку фермерських господарств передбачена і на 2021 р. [11].

З метою залучення в аграрну галузь інвестицій, кредитних ресурсів, а

також створення сприятливого інвестиційного клімату Міністерством аграрної політики та продовольства України проводиться системна робота з міжнародними фінансовими організаціями, зокрема, Європейським банком реконструкції та розвитку (далі - ЄБРР), Світовим банком та Європейським інвестиційним банком [12]

Важливою підтримкою розвитку сільського підприємництва є міжнародна технічна допомога – фінансові та інші ресурси та послуги, що відповідно до міжнародних договорів України надаються донорами на безоплатній та безповоротній основі з метою підтримки України. Сьогодні міжнародна технічна допомога розвитку сільського підприємництва в Україні реалізується через проекти за підтримки Уряду Німеччини, Європейського Союзу, Уряду Канади, Агентства США з міжнародного розвитку. Одним із напрямів діяльності Проекту «Німецько-український агрополітичний діалог» є аграрне управління та децентралізація. Як свідчить успішний досвід Німеччини, велика увага в управлінні аграрною сферою має приділятися збереженню та ефективному використанню обмежених природних ресурсів, захисту навколишнього середовища, захисту тварин та безпеці продуктів харчування, а також забезпеченню високого рівня життя сільського населення.

Таким чином, можна відмітити, що в Україні здійснюються різні заходи щодо створення відповідних умов для розвитку аграрного сектора економіки, зокрема щодо удосконалення нормативно-правового забезпечення і державної підтримки діяльності суб'єктів господарювання. В той же час, вважаємо, сьогодні залишаються нагальними питання щодо удосконалення управління аграрним сектором економіки України.

Список використаних джерел

1. Квартальні розрахунки валового внутрішнього продукту України за 2010–2020 роки: статистичний збірник. Київ: Державна служба статистики України, 2021. 135 с. URL: http://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2021/zb/05/Zb_VVP_kv.pdf
2. Баланси та споживання основних продуктів харчування населенням України: статистичний збірник за 2020 рік. Київ: Державна служба статистики України, 2021. 59 с. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2021/zb/07/Zb_Bsph_2020.pdf
3. Зовнішня торгівля України продукцією АПК. *УКРІНФОРМ: вебсайт*. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3169535-ukraina-u-2020-roci-zbilsila-import-agroprodukcii-na-13.html>
4. Про схвалення Концепції Державної цільової програми розвитку аграрного сектору економіки на період до 2022 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 30.12.2015 р. № 1437-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1437-2015-%D1%80#Text>
5. Григоренко Я. О. Особливості державного регулювання аграрного сектору в контексті забезпечення економічної безпеки держави. *Економіка АПК*. 2016. № 7. С.100-105. URL: <http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi->

bin/opac/search.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=E_apk_2016_7_16

6. Діброва А. Д. Сучасне трактування сутності державного регулювання аграрного сектору економіки. *Економічна теорія*. 2007. № 1. С. 76-84.

7. Лупенко Ю. О. Розвиток аграрного сектору економіки України: прогнози та перспективи. *Науковий вісник Мукачівського державного університету. Серія Економіка*. 2015. Вип. 2(4). Ч. 2. С. 30-34 URL: <https://msu.edu.ua/visn/wp-content/uploads/2015/12/2-4-2-2015-5.pdf>

8. Прилуцький А. М. Регулятивна роль держави у посиленні розвитку аграрного ринку. *АГРОСВІТ*. 2017. № 9. С. 24-29. URL: http://www.agrosvit.info/pdf/9_2017/5.pdf

9. Свистун Л. А., Попова Ю. М., Штепенко К. П. Державне регулювання аграрного сектору економіки в контексті забезпечення завдань сталого розвитку. *Ефективна економіка*. 2020. № 11. DOI: [10.32702/2307-2105-2020.11.93](https://doi.org/10.32702/2307-2105-2020.11.93) URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=8371>

10. Григор'єва Х. Співвідношення правових категорій державної підтримки сільського господарства та державної аграрної політики. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 7. С. 64-68. URL: <http://pgr-journal.kiev.ua/archive/2019/7/12.pdf>

11. Державна підтримка. *Міністерство аграрної політики та продовольства України: веб-сайт*. URL: <https://minagro.gov.ua/ua/pidtrimka> (дата звернення: 01.09.2021).

12. Міжнародне співробітництво. *Міністерство аграрної політики та продовольства України: веб-сайт*. URL: <https://minagro.gov.ua/ua/napryamki/mizhнародne-spivrobitnictvo> (дата звернення: 01.09.2021).

УДК: 331.101.38

Гавриш О. М.

*кандидат економічних наук,
доцент, доцент кафедри менеджменту
ім. проф. Й. С. Завадського,
Національний університет біоресурсів і
природокористування України, м. Київ*

РОЛЬ ТА ЗНАЧЕННЯ НЕМАТЕРІАЛЬНОЇ МОТИВАЦІЇ ПЕРСОНАЛУ У ДІЯЛЬНОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ COVID-19

У сучасному конкурентному середовищі кожне підприємство прагне досягти успіху у своїй діяльності. Саме мотивація праці персоналу є однією із складових до ефективної діяльності будь-якого підприємства.

Система мотивації персоналу має позитивний результат, якщо вона

включає в себе як матеріальне, так і нематеріальне стимулювання. Традиційно вважається, що матеріальні стимули залучають працівників під час працевлаштування в підприємство, в той час, як нематеріальні – сприяють для утримання працівників у ньому. Варто відмітити, що на сьогодні, всі підприємства, в т.ч. й сільськогосподарські, змушені працювати в умовах пандемії COVID-19. За таких умов виникає потреба у залученні нових форм нематеріальної мотивації персоналу.

Як зазначено у праці [1, с. 135], нематеріальна мотивація – це процес, спрямований на немонетарне заохочення та формування корпоративного духу працівників, що сприяє підвищенню зацікавленості персоналу в якості своєї роботи.

На думку Мішиної С. В. та Мішина О. Ю., нематеріальна мотивація – це процес спонукання персоналу до високопродуктивної праці із застосуванням методів зовнішнього впливу, що не передбачають грошового заохочення в готівковій чи безготівковій формі. Саме відсутністю грошового заохочення відрізняється нематеріальна мотивація від матеріальної [4, с. 583].

Щодо визначення нематеріальної мотивації, слушною є думка А.М. Колота [3, с. 22], який під нею розуміє заохочення до високо результативної роботи без надання співробітнику грошей, але, в свою чергу, нематеріальна мотивація вимагає від роботодавця інвестицій у робочу силу, а саме можливість розвитку й навчання, планування кар'єри, оздоровлення, пільгове харчування.

В умовах пандемії COVID-19 сільськогосподарським підприємствам варто застосовувати такі методи нематеріальної мотивації співробітників, які дозволяли б утримувати високий рівень продуктивності та якості праці і водночас економити на витратах на оплату праці. Крім того, вибір методів мотиваційного впливу варто обирати окремо для кожного працівника залежно від його віку, вподобань, матеріального забезпечення, життєвих цілей та потреб.

На рис. 1. наведено узагальнену класифікацію методів нематеріальної мотивації персоналу сільськогосподарських підприємств.

У ході дослідження встановлено, що використання сільськогосподарськими підприємствами професійно-кваліфікаційних методів нематеріальної мотивації персоналу в умовах пандемії COVID-19 сприятиме зниженню плинності кадрів, наявності сформованого колективу, і, як наслідок, зниженню ризиків витоку інформації, шахрайств з боку нових працівників. Використання компенсаційних та організаційних методів сприяє формуванню у працівників позитивного уявлення про підприємство, працівники відчувають себе потрібними в ньому й, відповідно, у них зростає бажання працювати на користь підприємства й підвищується продуктивність праці.

Рис. 1. Класифікація методів нематеріальної мотивації персоналу сільськогосподарських підприємств

Джерело: розроблено автором на основі літературних джерел [2, с. 227; 4, с. 587–589]

Також важливе значення в умовах пандемії COVID-19 відіграють соціально-статусні методи, після застосування яких підвищується соціальний статус працівників, зростає задоволеність працею та кар'єрним зростанням і, як наслідок, зменшуються ризики невірних та незаконних дій персоналу сільськогосподарських підприємств. Морально-психологічні методи сприяють згуртованості та взаємодопомозі в колективі, формуванню позитивного психологічного настрою щодо виконання своїх посадових обов'язків та відчуття того, що кожний працівник є цінним для підприємства. Щодо дисциплінарних методів нематеріальної мотивації персоналу, то, на нашу думку, вони є найважливішими в умовах пандемії COVID-19, оскільки використання даних методів сільськогосподарськими підприємствами сприяють формуванню у працівників відчуття свободи та незалежності від часових обмежень. Це сприяє їх тривалій зайнятості на підприємстві та формуванню стабільного кадрового складу.

Таким чином, нематеріальна мотивація персоналу відіграє важливу роль в діяльності сільськогосподарських підприємств, оскільки при її раціональному застосуванні зростає продуктивність праці, зміцнюються конкурентні позиції на ринку та підвищується ефективність діяльності підприємств.

Список використаних джерел

1. Гончар В. В., Обухова Н. О. Методи нематеріального мотивування персоналу на промислових підприємствах у кризовий період. *Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності*. 2015. Вип. 2(12). Т.3. С. 133–140.
2. Климчук А. О., Михайлов А. М. Мотивація та стимулювання персоналу в ефективному управлінні підприємством та підвищенні інноваційної діяльності. *Маркетинг і менеджмент інновацій*. 2018. № 1. С. 218–234.
3. Колот А. М. Мотивація персоналу: підручник. Київ: КНЕУ, 2002. 337 с.
4. Мішина С. В., Мішин О. Ю. Нематеріальне стимулювання праці як інструмент посилення кадрової безпеки на підприємстві. *Економіка і суспільство*. 2019. Вип. 20. С. 582–592.

УДК 338.27:631.147

Галаєва Л. В.

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри економічної кібернетики,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України, м. Київ*

ПРОГНОЗУВАННЯ ПОКАЗНИКІВ РОЗВИТКУ РИНКУ ОРГАНІЧНОГО ЗЕМЛЕРОБСТВА В УКРАЇНІ

Беручи до уваги сьогоденішню екологічну кризу та зростання уваги населення до споживання органічної продукції, важливо розуміти тенденції

розвитку органічного ринку України для обґрунтованого тактичного та стратегічного планування й прийняття ефективних управлінських рішень.

Україна має значний потенціал для успішного розвитку органічного землеробства, зокрема великі території сільськогосподарських угідь та незначний рівень їх інтенсифікації та забруднення. Тому, аналіз тенденцій та прогнозування зміни розмірів площ під органічною продукцією, кількості та розмірів таких господарств є надзвичайно актуальними завданнями сьогодення.

Дослідження проводилося за даними 2002-2020 років. Аналіз часових трендів динаміки зміни розмірів площі під виробництво органічної продукції в країні та отримані розрахунки за лінійною моделлю (перевірка показала, що розраховане рівняння регресії можна вважати статистично значимим з ймовірністю 0,95), а отже отриману модель можна використовувати для прогнозу зміни цього показника, дали можливість розрахувати прогнозні значення за трьома можливими сценаріями (табл.1).

Таблиця 1

**Прогноз зміни розмірів площі під органічне землеробство в Україні
(за лінійною моделлю), га**

Роки	Сценарії зміни розмірів площі		
	Песимістичний	Базовий	Оптимістичний
2021	446367,7	481595,3	516822,9
2022	459543,3	497490,9	535438,5
2023	472678,3	513386,5	554094,7

Джерело: розраховано автором.

У той же час, аналіз чисельності господарств, які виробляють органічну продукцію, показав стрімке зростання їх кількості, починаючи з 2015 року.

Побудувати математичну модель тенденції, яка б задовольняла і критерії статистики і критерії економіки не вдалося. Тому було проаналізовано розміри господарств, які вирощують органічну продукцію (за розмір господарства було прийнято його площу).

У даному випадку непогані результати показали логарифмічна та експоненційна моделі, по яких можна, з нашої точки зору, робити прогнози щодо розмірів господарств (табл.2, табл.3).

Таблиця 2

Прогноз зміни середніх розмірів господарств, що займаються органічним землеробством в Україні (за логарифмічною моделлю), га

Роки	Сценарії зміни середніх розмірів господарств		
	Песимістичний	Базовий	Оптимістичний
2021	714,9	993,75	1272,6
2022	640,8	928,21	1215,7
2023	569,9	865,73	1161,5

Джерело: розраховано автором.

Прогноз зміни середніх розмірів господарств що займаються органічним землеробством в Україні (за експоненційною моделлю), га

Роки	Сценарії зміни середніх розмірів господарств		
	Песимістичний	Базовий	Оптимістичний
2021	724,49	800,95	983,88
2022	652,03	732,45	914,52
2023	586,62	669,80	1071,43

Джерело: розраховано автором.

Було виявлено тенденцію до зменшення розмірів господарств.

Висновок. Зважаючи на досвід швидкого розвитку ринку органічної продукції в світі та рядом переваг органічного виробництва над традиційним, можна говорити про важливість розвитку виробництва органічної продукції в Україні.

Прогноз ряду показників розвитку органічного ринку України показав, що вітчизняні аграрії готові до збільшення обсягів виробництва органічної продукції. Загальний обсяг площ під органічне сільське господарство зростає і буде зростати, як і кількість господарств, що цим займаються. Хоча середні площі таких господарств у досліджуваній період зменшувалися, проте ця тенденція спостерігається і в світі.

Отже, для розуміння перспектив розвитку органічного ринку України необхідно досліджувати не тільки тенденцію зміни розмірів площі під органічне землеробство, а і зміну чисельності й розмірів господарств.

Список використаних джерел

1. Галаєва Л.В., Коваль Т.В. Ринок органічної сільськогосподарської продукції в Україні. *Науковий простір: актуальні питання, досягнення та інновації*: матеріали Міжнародної наукової конференції, м. Харків, 2 жовтня 2020 р., С.35-36. <https://doi.org/10.36074/02.10.2020.v1.06>
2. Кропивко М.Ф. Екологічна диверсифікація використання сільськогосподарських земель в Україні. *Економіка України*. 2017. № 7. С. 78 - 85.

Гогуля О. П.
*кандидат економічних наук,
доцент, доцент кафедри менеджменту
ім. проф. Й. С. Завадського,
Національний університет біоресурсів і
природокористування України, м. Київ*

СУЧАСНІ АСПЕКТИ РЕАЛІЗАЦІЇ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ В МЕНЕДЖМЕНТІ ПІДПРИЄМСТВ

Важливою характерною рисою сучасного суспільства є формування нових стандартів і процедур етики бізнесу, ключовою складовою якої, в умовах глобалізації, є соціальна відповідальність. У економічно розвинутих країнах світу корпоративна соціальна відповідальність функціонує як стійкий соціальний інститут, з високим рівнем раціональності та ефективності. Підприємницькі структури, вирішуючи проблеми суспільства, інвестуючи кошти в розвиток науки, освіти, медицини, виробництва, підтримуючи соціально незахищені верстви, беручи активну участь у природоохоронних заходах, формують власні конкурентні переваги у вигляді позитивного іміджу та репутації, тим самим забезпечуючи собі успішність і розвиток.

Соціально відповідальний бізнес орієнтований на сталий розвиток, що базується на взаємодії економічної, соціальної та екологічної складових [1]. В умовах сучасних викликів, така спрямованість вимагає нових підходів до діяльності підприємств. Більшість підприємницьких структур декларують свою соціальну відповідальність перед соціумом та інтегрують її в управлінську діяльність.

Концепція соціальної відповідальності є предметом дослідження багатьох науковців і практиків. Одне з перших трактувань категорії (автор - Г. Боуен) відображає особливу роль та значення корпоративної соціальної відповідальності як соціального інституту. В окремих наукових здобутках увагу акцентовано на дослідженні зовнішніх чинників, які визначають соціальну активність організації, в інших - у зміст соціальної відповідальності покладено управлінський контекст. Розробка нової модифікації моделі корпоративних соціальних відносин на початку 2000-х років, адаптована до умов міжнародного бізнесу [2].

Результатом глобальних соціально-економічних процесів є перетворення корпоративної соціальної відповідальності в новий спосіб саморегуляції організаціями власної діяльності, формування нових механізмів впровадження соціальної відповідальності бізнесу. У зв'язку зі своєю значимістю соціальна відповідальність відноситься до сфери стратегічного управління підприємствами, є складовою його корпоративної стратегії. Ступінь розвитку соціальної відповідальності відображає рівень партнерства між компаніями, урядовими структурами та головними дійовими особами громадянського

суспільства щодо вирішення соціальних проблем і прискорення розвитку суспільства.

У процесі розробки стратегії розвитку підприємства необхідно враховувати специфіку «епохи репутаційної економіки», зокрема: 1. для багатьох стейкхолдерів нині важливіше те, що являє собою компанія, ніж те, яку продукцію вона виробляє; 2. для споживача при виборі товару вже недостатньо керуватися лише функціональністю товару та низькою ціною. Основною цінністю виступає репутація компанії та соціальні ініціативи, які вона підтримує і пропагує [2]. Отже, споживач піклується не тільки про задоволення своїх фізіологічних потреб у конкретній продукції, а й намагається реалізуватися, самовиразитися, бути «вищим» у своїх очах і очах соціуму, і тому надає перевагу тим компаніям і брендам, які активно підтримують та ініціюють соціально значущі проекти.

Згідно з дослідженнями 2020 Global RepTrak, 78 % споживачів вибирають компанії, з якими збігаються їхні цінності, і тільки 9 % з опитаних зазначили, що репутація компанії для них не має значення при виборі товарів чи послуг [3]. Підвищення показника КСВ на 5 одиниць призводить до зростання бажання купувати продукцію компанії на 8 % та рівня довіри серед споживачів на 6 %. Слід відмітити, що дотримання компанією прозорості та підвищення етичних стандартів є справедливою відповіддю більшості світових компаній на кризу довіри до бізнесу, яка досить гостро проявила себе у 2019 році.

Системному забезпеченню соціальної спрямованості компаній сприяє створення і впровадження відповідних інтегрованих систем менеджменту, загальні вимоги до яких визначені міжнародними стандартами. Зокрема, стійкому постійному дотриманню прав і забезпеченню задоволеності споживачів щодо отримання якісної продукції (послуг) сприяє система управління якістю, що відповідає вимогам міжнародних стандартів ISO 9000. Для забезпечення захисту здоров'я персоналу підприємства доцільно запровадити систему менеджменту професійної безпеки згідно міжнародних стандартів OHSAS 18000. Необхідні умови для послідовного та цілеспрямованого захисту довкілля від негативного впливу компанії створює система екологічного менеджменту відповідно до стандартів ISO 14000. Стандарти SA 8000 (Остання версія Міжнародного стандарту соціальної відповідальності ISO 26000) орієнтовані на етичне поведіння компаній. Нормативні вимоги цих стандартів відображають конкретні положення Конвенції МОП щодо примусової праці, свободи асоціацій тощо, а також Загальної декларації прав людини та Конвенції ООН з прав дитини. Дотримання згаданих стандартів суттєво знижує ризики компанії щодо порушення етичних норм [4].

Як засвідчує практика підприємницької діяльності економічно розвинутих країн, в умовах недостатнього державного фінансування соціальна відповідальність бізнесу може виступити дієвим інструментом вирішення соціальних проблем суспільства. Представники вітчизняного бізнесу поки що не готові до обговорення своїх інтересів із широким колом стейкхолдерів, що

може підвищити ризик виникнення конфлікту інтересів, збільшення трансакційних витрат і, як наслідок, призвести до послаблення стійкості компанії. СБВ все ще «не стала частиною організаційного управління в компаніях, оскільки тільки в половині компаній, з числа тих, які реалізують політику КСВ, є стратегія (політика) соціальної відповідальності, чверть компаній має бюджет на виконання програм/заходів із соціальної відповідальності, а в більшості компаній пошуком ідей для програм з КСВ та розробкою планів їх реалізації займається керівництво» [5].

Значною перешкодою у процесі реалізації соціальної відповідальності у практичній діяльності є те, що економічні вигоди від соціальних заходів відобразити в обліку фактично неможливо. Тому інструментом інформування стейкхолдерів про ефект від ведення бізнесу на засадах соціальної відповідальності слугує нефінансова звітність. Розкриття інформації щодо сталого розвитку компаній через нефінансові (соціальні) звіти, дозволить оприлюднити дані не про те, скільки і яких справ зроблено, а про позитивні зміни і наслідки реалізації соціальної політики компанії.

Інформація, яка міститься на офіційних сайтах більшої частини вітчизняних компаній у розділі корпоративної соціальної відповідальності, фактично є напрямками розвитку соціальної відповідальності, а не звітами про чітко окреслені економічні, екологічні та соціальні аспекти їх діяльності.

Особливо важливими для розвитку нефінансового звітування в Україні стали нові вимоги закону «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність», в якому містяться статті про обов'язкове складання великими компаніями «Звіту про управління» – документ, що містить фінансову та нефінансову інформацію, яка характеризує стан і перспективи розвитку підприємства та розкриває основні ризики і невизначеності його діяльності. Однак, у законі відсутні вимоги щодо структури, змісту та формату Звіту. Підприємство самостійно вирішує, яку інформацію необхідно розкривати у своєму звіті, але при цьому орієнтуючись на Директиву 2013/34/ЄС та Директиву 2014/95/ЄС.

На сьогодні українські компанії нерідко демонструють нові, адаптовані під місцеві реалії формати роботи в сфері КСВ. Узагальнюючи пріоритетні переваги, які отримують суб'єкти господарювання від впровадження програм соціальної відповідальності бізнесу, варто виділити поліпшення ефективності виробничих процесів, підвищення мотивації та продуктивності працівників, формуванням сприятливого соціально-психологічного клімату в організації, підвищення її ділової та загальносуспільної репутації. Отже, активність у сфері КСВ може приносити користь суспільству і бізнесу тільки за умови дотримання ряду важливих умов: усвідомлення необхідності взаємодопомоги, вибору близьких для стейкхолдерів проектів, залучення до процесу персоналу, тісної взаємодії з громадськими організаціями, інтегрування діяльності через систему управління в стратегію розвитку підприємства.

Список використаних джерел:

1. Гоголя О. П. Передумови розвитку суб'єктів аграрного бізнесу на засадах соціальної відповідальності. Україна, Болгарія, ЄС: економічні, технічні та соціальні тенденції розвитку: матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції. м. Бургас (Болгарія), 27 червня-3 липня 2020 р. С. 12-15 URL: <http://dSPACE.nuft.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/31864/1/Competitiveness.pdf>
2. Кудирко О. В. Соціальна відповідальність – сучасний тренд у поведінці споживачів. *БІЗНЕСІНФОРМ*. 2015. № 1. С. 382-387.
3. Білоруська К. Корпоративна соціальна відповідальність - основа позитивної репутації компанії. URL: <http://biz.nv.ua/ukr/markets/ksv-staye-umovo-yu-uspishnogo-biznesu-volonterstvo-v-trendi-parimatch-50157707.html>.
4. Комарницький І. Ф., Галушка З. І. Соціальна відповідальність бізнесу як інструмент управління сучасним підприємством URL: http://zbirnik.bukuniver.edu.ua/issue_articles/7_1.pdf
5. Зінченко А. Розвиток КСВ в Україні: 2010-2018. К. Видавництво «Юстон», 2017. 52 с.

УДК: 658.32

Гребеннікова А. А.

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри адміністративного менеджменту
та зовнішньоекономічної діяльності,
Національний університет біоресурсів і
природокористування України, м. Київ*

ДО ПИТАННЯ НЕМАТЕРІАЛЬНОГО СТИМУЛЮВАННЯ ПРАЦІВНИКІВ ПІДПРИЄМСТВ

Забезпечення гідних умов праці, розвиток та активізація трудових ресурсів підприємства одне з актуальних питань сьогодення. Утримання кваліфікованих кадрів передбачає не лише ефективне матеріальне стимулювання, а й залученість їх у соціальні, рекреаційні та управлінські процеси підприємства. Для реалізації цієї мети підприємство має створити єдину систему нематеріального стимулювання працівників. Основними етапами створення такої системи є:

- управлінська підготовка та перепідготовка менеджменту;
- створення програми соціальної політики підприємства, організація культурно-масових і спортивних заходів, додаткового навчання тощо;
- створення підсистеми морального стимулювання персоналу.

Доведено, що під впливом методів прямої і непрямой мотивації в правильній пропорції працівники здійснюють свою трудову діяльність найбільш раціонально та ефективно, досягаючи при цьому найкращих кінцевих результатів, підвищуючи продуктивність праці (табл. 1.). Все частіше на сучасних підприємствах можна спостерігати ситуацію, коли керівництво

вважає за необхідне в більшій мірі використовувати методи морального стимулювання. Які в свою чергу не потребують залучення додаткових грошових ресурсів, але відіграють важливу роль у формуванні лояльності працівника до компанії та задоволенні його нематеріальних потреб.

Одним з найважливіших мотиваційних важелів є прозора організаційна структура та зрозумілі правила кар'єрного розвитку.

Важливим для сучасного працівника є й комфортний психологічний клімат - це обстановка, коли всі зайняті цікавою для себе справою, кожен знає своє місце в ієрархії організації і задоволений ним, коли компетенції співробітників не перетинаються і, отже, не виникають гострі розбіжності, в організації існує атмосфера взаємодопомоги.

Поряд з цим дієвим мотиваційним фактором є відчуття приналежності до команди. Можна виділити кілька інструментів згуртування команди:

- Командо утворюючі заходи (ігри, змагання тощо). Як показує практика, люди починають заради перемоги ділитися на лідерів і виконавців незалежно від посади, починають винаходити шляхи вирішення поставлених завдань. У співробітників, крім незабутніх вражень, з'являються нові міцні контакти.

- Формування механізмів двостороннього зв'язку всередині компанії. Якісний зворотній зв'язок повинен чергувати негативну і позитивну критику та будуватися за правилом «канапки». Важливо, щоб зворотний зв'язок був правдивим, точним, докладним і здійснювався своєчасно. Критику треба давати вказавши, що саме було зроблено неправильно, чому це трапилося, як виправити ситуацію, і при цьому не забути торкнутися позитивних аспектів роботи.

Таблиця 1.

Пріоритетні види матеріального і нематеріального стимулювання працівників

Матеріальне стимулювання	Нематеріальне стимулювання
<ul style="list-style-type: none"> - заробітна плата, премії, надбавки, бонуси, коефіцієнти; - організація харчування та субсидії на харчування; - оплата санаторно-курортного лікування працівників; - участь працівників у прибутках; - плани додаткових виплат; - участь працівників в акціонерному капіталі; - знижки на придбання продукції підприємства; - надання медичних послуг, часткова компенсація їх вартості; - організація навчання і підвищення кваліфікації працівників; 	<ul style="list-style-type: none"> - надання працівникові (за бажанням і за необхідності) гнучких форм зайнятості; - надання в робочий час (на прохання працівника) можливості для вирішення питань, пов'язаних з особистими інтересами; - надання допомоги у вирішенні питання з влаштуванням дітей працівників у дитячі садки; - забезпечення професійного розвитку та особистісного кар'єрного зростання; - створення сприятливої психологічної обстановки в колективі, довірчих соціально-трудова відносин між

<ul style="list-style-type: none"> - надання допомоги у придбанні працівником житла; - оплата транспортних витрат до місця відпочинку і лікування; - надання службового транспорту; - оплачуваний невихід працівника на роботу (з поважних причин) та інше 	<ul style="list-style-type: none"> роботодавцем і найманим працівником; - можливість кар'єрного зростання; - надання можливості працівникам (в залежності від посади та рівня компетентності) права приймати рішення самостійно, у тому числі можливості особисто керувати процесом виробництва та інше
--	--

- Корпоративні заходи. Наприклад, день підприємства, до цього свята можна було б приурочити вручення нагород, премій, пам'ятних подарунків-символів, підвести підсумки конкурсу на кращого працівника організації, кращий підрозділ тощо. Керівники до цього дня можуть приурочити підведення підсумків діяльності за рік та формування планів на наступний.

- Корпоративна гейміфікація. Застосування корпоративного сайту чи сторінки в соціальних мережах для згуртування колективу. Надання відзнак/балів за добре виконану роботу з можливістю їх обміну на необхідні блага.

Розуміння ролі і значення організаційної культури для успіху в реалізації не тільки короткострокових, а й довгострокових стратегічних цілей і вміння вибудовувати, вирощувати, формувати бажану організаційну культуру є найважливішою умовою успішного управління трудовими ресурсами на підприємстві.

УДК: 005.332.4:631.11

Драмарецька К. П.
*кандидат економічних наук, старший викладач
кафедри менеджменту ім. Й. С. Завадського,
Національний університет біоресурсів і
природокористування України
(м. Київ, Україна)*

ЗНАЧЕННЯ ЛОГІСТИКИ ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

Сучасні сільськогосподарські підприємства функціонують в жорстких конкурентних умовах, які стимулюють менеджмент суб'єктів господарювання до виявлення нових варіантів підвищення їх конкурентоспроможності, які б відповідали сучасним вимогам ринку. Одним з таких варіантів підвищення конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств є застосування інструментів логістичного управління, що дозволяє оптимізувати

стимулювання збуту, ефективно використовувати потужності підприємств та впроваджувати сучасні методи реалізації продукції. Формування конкурентоспроможності підприємств через логістичне управління дозволяє значно підвищувати результативність управлінських рішень.

Тарнавська Н. П. вказує, що «конкурентоспроможність підприємства – це його здатність у реальному масштабі часу та у перспективі формувати і використовувати систему знань, умінь і навичок спільного зі споживачем творення придатного для нього продукту, випереджаючи за часом теперішніх і можливих конкурентів» [4, С. 101]. Концепція логістики розглядається, як ефективний мотиваційний підхід при управлінні підприємством з метою підвищення його конкурентоспроможності. Оскільки, сприяє координації логістичної організації та виробничої стратегії суб'єкта господарювання через формування у належному місці в потрібний час необхідного асортименту запасів; узгодженості внутрішнього та зовнішнього транспорту, що забезпечує своєчасну доставку згідно до вимог виробництва; відповідності вимогам транспортування тари та упаковки тощо.

Варто зазначити, що успішне управління сільськогосподарським підприємством відбувається на основі системи менеджменту. Науковці вказують: «ефективна система управління сільськогосподарським підприємством має враховувати специфіку виробництва даної галузі, а саме: розірваний виробничий цикл, сезонність виробництва, великі обсяги авансованого капіталу, низький рівень оборотності капіталу та інші. Розроблення єдиної управлінської політики і формування спільної стратегії обумовлена системним підходом до менеджменту суб'єкта господарювання» [2, С. 129]. Вважаємо, що необхідним чинником формування ефективної системи менеджменту суб'єктом господарювання є встановлення реальної величини логістичних витрат, а відповідно важливість логістичного планування як умова конкурентоспроможності підприємства.

Вплив логістики на забезпечення конкурентоспроможності сільськогосподарського підприємства наведено на рис. 1.

Вовк Л. В. зазначає: «агрологістика – новітній науково-практичний напрямок, спрямований на підвищення ефективності діяльності підприємств агропромислового комплексу за рахунок оптимізації логістичних витрат як окремого підприємства, об'єднань підприємств, так і агропромислового комплексу в цілому, на збільшення прибутковості як планомірний результат організації раціональної діяльності.

Сфера функціонування агрологістики широка: закупівельна логістика (планування закупівель і транспортування сировини, напівфабрикатів, добрив, кормів; розподіл сировинних ресурсів); логістика сільськогосподарського виробництва (рослинництво, тваринництво); переробка продукції; зберігання і складування готової продукції; управління запасами; транспортна і збутова логістика, розподіл ресурсів (фінансових, матеріальних, трудових та ін.) на всіх етапах складного логістичного ланцюга «сировина – виробництво – споживач» [1, С. 8-9].

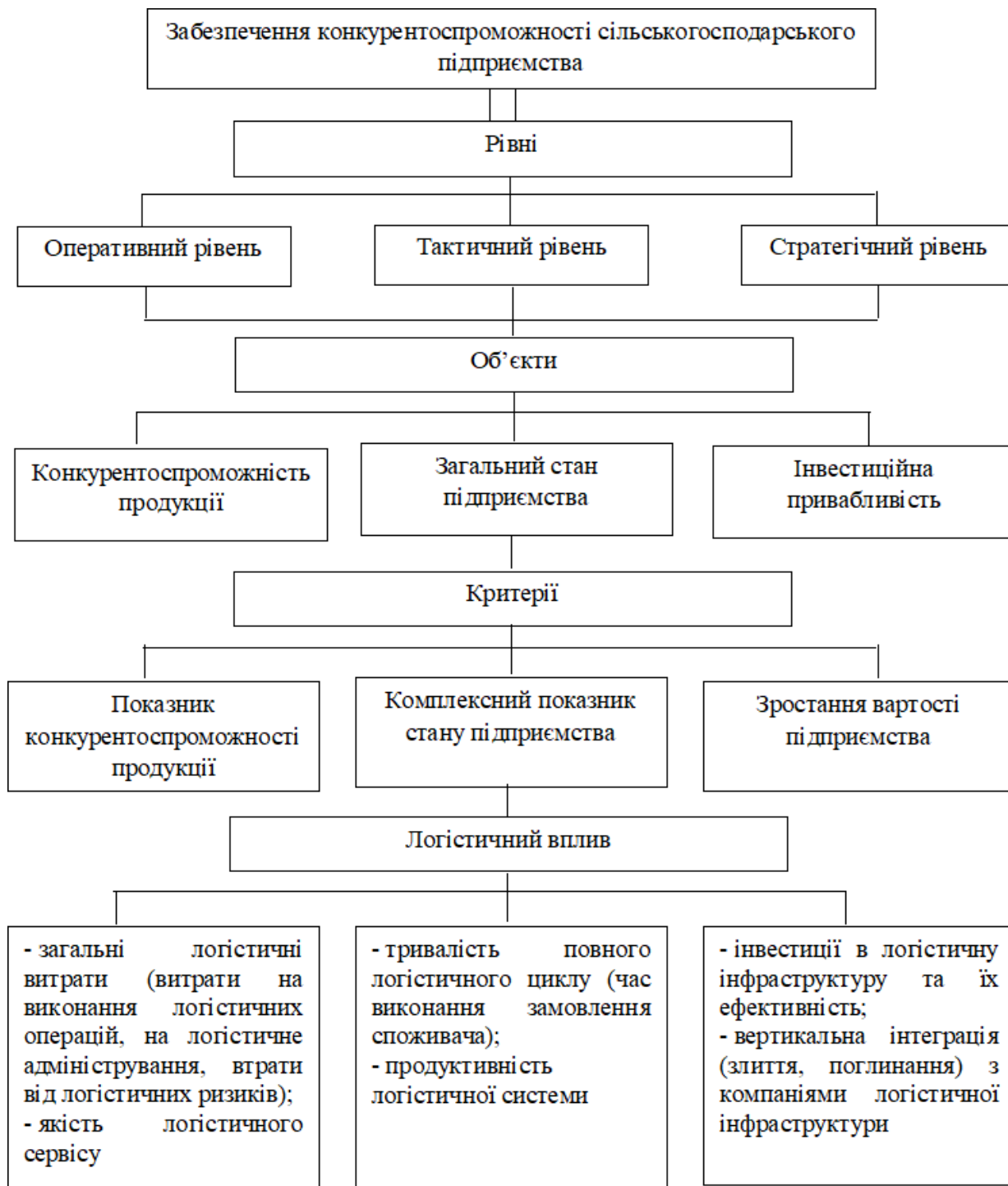

Рис. 1. Вплив логістики на забезпечення конкурентоспроможності сільськогосподарського підприємства*

Примітка. *Джерело [3, С. 105].

В сучасних умовах глобалізації ринків, розвиток інформаційних технологій, невизначеності зовнішнього середовища зростають вимоги до підприємств. Застосування логістичних інструментів сприяє підвищенню конкурентоспроможності суб'єктів господарювання, а аналітика логістичних

рішень з урахуванням конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств забезпечує їх стратегічний розвиток.

Список використаних джерел

1. Вовк Л. В. Логістика як стратегія інноваційного розвитку сільськогосподарських підприємств. Агросвіт № 1–2, 2016. URL: http://www.agrosvit.info/pdf/1-2_2016/3.pdf
2. Драмарецька К. П., Польгуй Д. В. Аспекти формування системи менеджменту сільськогосподарських підприємств в сучасних умовах. Підприємницька, торговельна, біржова діяльність: тенденції, проблеми та перспективи розвитку: матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції, м. Київ, Навчально-науковий інститут менеджменту та підприємництва ДУТ, 11-12 лютого 2021 р. Київ, 2021. С. 126-130. URL: http://www.dut.edu.ua/uploads/n_9074_59003267.pdf
3. Ржепішевська В. В., Клочко Н. С. Логістичні засади забезпечення конкурентоспроможності підприємств сільського господарства. Фінансовий простір 2018 № 2 (30). URL: https://ofp.cibs.ubs.edu.ua/files/1802/18rv_psg.pdf
4. Тарнавська Н. П. Управління конкурентоспроможністю підприємств: теорія, методологія, практика. Тернопіль. Економічна думка. 2008. 570.

УДК 338.43:658

Коваль О. М.

к.е.н., доцент кафедри економічної теорії

Коваль І. О.

студент факультету захисту рослин, біотехнологій та екології

Коваль О. О.

студент механіко-технологічного факультету

*Національний університет біоресурсів та природокористування України,
м. Київ*

МЕНЕДЖМЕНТ ТРУДОВИХ, ПРИРОДНИХ І МАТЕРІАЛЬНО-ТЕХНІЧНИХ РЕСУРСІВ АГРАРНОГО СЕКТОРА ЕКОНОМІКИ

Глобальним викликом є пандемія COVID-19, яка знизила ділову активність підприємців, скоротила попит сукупний, змінила структуру економіки і ціни національного й світових товарних ринків. Обсяг експорту товарів у 2020 р. скоротився на 0,8 млрд дол. США або 1,7 % і становив 49,2 млрд доларів. В структурі експорту товарів України у 2020 р. продукція АПК і харчової промисловості становила \$22,2 млрд або 45%. Структура експорту аграрної продукції з України до країн ЄС (28) у 2020 році склала \$6,5 млрд або 35 % [1].

В економіці України реальний валовий внутрішній продукт (ВВП) у 2020р. порівняно із 2019 р. зменшився на 4,0 % згідно зі світовими

тенденціями. Валова додана вартість сільського лісового та рибного господарства у 2020 році становила 388,8 млрд гривень у фактичних цінах або 9,3 % до підсумку. Зміни спостерігаються і в структурі ВВП за категоріями кінцевого використання: домогосподарства та некомерційні організації що їх обслуговують 74,3 % до підсумку у фактичних цінах, сектор державного управління 19,2 %, валове нагромадження капіталу 7,5 %, сальдо експорту-імпорту товарів і послуг -0,1 % [1]. Для порівняння наведемо структуру ВВП країн Європейського Союзу у 2020 році у поточних цінах: витрати на споживання домогосподарств та неприбуткових установ, що обслуговують домогосподарства, становили 51,9 % ВВП ЄС, частка видатків загального уряду становила 22,6 %, валового капіталу 21,5 %, а зовнішній баланс товарів та послуг склав 4,0 %. Державні видатки в ЄС - єдина стаття видатків, яка збільшилась протягом року, коли розпочалася криза COVID-19 [3]. Отже, інвестиційний потенціал державного і підприємницького секторів використовується в Україні недостатньо і потребує реформування.

Індекс людського розвитку (Human Development Index) – це інтегральний показник, що розраховується щорічно для міждержавного порівняння і вимірювання рівня життя, грамотності, освіченості і довголіття, як основних характеристик людського потенціалу. Україна посіла 74 місце станом на 2020 рік з 189 країн рейтингу. Наразі загальний коефіцієнт України дорівнює 0,779 (з максимальних 1,000). При цьому, відповідно до індексу, очікувана тривалість життя в країні – 72,1 роки. Індекс освіти, який аналізує середню тривалість навчання громадян, становить 11,4 року, а очікувана тривалість навчання населення – 15,1 рр.

Індекс людського капіталу (Human capital index) за проєктом Світового банку Human Capital Project вимірює майбутній обсяг людських ресурсів, таких як навички, знання, стан здоров'я, тобто продуктивність працівника. Оцінка варіюється в межах від 0 до 1, для України визначено 0,65 балу. Значення показника залишається майже незмінним з 2010 року і свідчить про наявний невикористаний потенціал трудових ресурсів і продуктивність суспільної праці [4]. Покращити ситуацію можливо за умов ефективних інвестицій в освіту, охорону здоров'я, державне фінансування соціальних програм, зокрема боротьби з Covid-19 в обсязі 19,4 млрд грн. “Що стосується питань фінансування, то Україна вжила заходів для захисту видатків на освіту в 2021 р. шляхом: збільшення трансфертів місцевим органам влади; надання подальшої підтримки та соціального захисту викладачам з підвищення заробітної плати (субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам),”- зазначив міністр фінансів [4].

Державний бюджет країни на 2022 рік визначає пріоритетними розвиток медицини, освіти, армії, інфраструктури, соціальних програм, діджиталізації, підприємництва. Основними макроекономічними показниками проєкту Держбюджету-2022 є зменшення дефіциту бюджету до 3,5 %, зменшення державного боргу, зростання зарплат, стабільний курс гривні, зниження інфляції, рекордний за останні 10 років рівень зростання ВВП [5].

Між Україною і Міжнародним банком реконструкції та розвитку у серпні 2019 р. підписано Угоду про позику на суму \$200 млн. Програма «Прискорення приватних інвестицій у сільське господарство» має за мету пом'якшення окремих обмежень на шляху до зростання участі приватного сектора, зокрема малих та середніх підприємств на ринку сільськогосподарських факторів виробництва та ринку сільськогосподарської продукції України. Перш за все це підвищення ефективності державної підтримки у с.-г. секторі, покращення функціонування ринків земель сільськогосподарського призначення, доступ сільськогосподарських малих та середніх підприємств до ринків експорту. Додатковим напрямом інвестування розвитку економіки є Угода про позику або Проєкт "Удосконалення вищої освіти в Україні заради результатів", підписана у вересні 2021 р. між Україною та Міжнародним банком реконструкції та розвитку, за якою \$200 млн буде спрямовано на розвиток вищої освіти в Україні.

Отже, національна економічна стратегія до 2030 року повинна базуватись на принципах сталого та інклюзивного розвитку, супроводжуватись цифровими інноваціями і потребує заходів підвищення ефективності комплексного використання трудових, матеріально-технічних і природних ресурсів, особливо в умовах постковідного відновлення зростання і глобальної зміни клімату.

Список використаних джерел

1. Міністерство економіки України. URL: <https://www.me.gov.ua/>
2. Державна служба статистики України URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
3. Eurostat: statistic explained. URL <https://ec.europa.eu/eurostat>
4. Human Capital project. URL: <https://www.worldbank.org/en/publication/human-capital>
5. Урядовий портал. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/>

УДК 331.5:631.1

Ланченко Є. О.

*доктор економічних наук, доцент, доцент кафедри економіки,
Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ*

Горенко О. О., Юдицька М. М.

*студентки магістратури економічного факультету,
Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ*

ОСОБЛИВОСТІ СУЧАСНОГО УПРАВЛІННЯ ЛЮДСЬКИМИ РЕСУРСАМИ В СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ

У сучасних складних економічних, політичних, демографічних умовах актуальність ефективного управління людськими ресурсами постійно зростає, що зумовлено вільним рухом капіталу, розвитком транспортної і комунікаційної інфраструктур тощо. В Україні особливо гостро постала проблема управління людськими ресурсами в сільському господарстві.

Розробці напрямів удосконалення управління персоналом підприємств в ринкових умовах присвячені роботи багатьох учених, проведено низку досліджень щодо профорієнтації, організаційно-економічного механізму ефективності використання трудових ресурсів тощо.

Зміна принципів функціонування сучасної аграрної економіки, розвиток підприємств різних організаційно-правових форм, конкуренція, структурні й технологічні зміни в сільськогосподарському виробництві, його інтенсифікація, інтеграційні й міграційні процеси у світі обумовили істотну зміну ролі людських ресурсів у розвитку сільських територій і аграрного сектору економіки України.

Нині часто виникає проблема невдоволеності персоналу сільськогосподарських підприємств через вузьку спеціалізацію багатьох із них на виробництві рослинницької продукції, яка є причиною сезонності й плинності кадрів. Щоб вирішити цю проблему, необхідно змінити систему організації праці, зокрема розширювати обсяг і збагачувати зміст праці, розвивати виробничі напрями, на які менший вплив має сезонність праці й природно-кліматичні умови (тепличний бізнес, переробка агропродукції, тваринницькі підрозділи), удосконалювати мотиваційний механізм у трудових колективах сільськогосподарських підприємств тощо.

На основі проведеного аналізу споживання населенням України м'яса й молока доведено, що простежується порушення збалансованого харчового раціону населення країни, що є одним із головних завдань державної соціальної політики. У його структурі сформувався великий дефіцит м'ясо- і молокопродуктів тощо. У досліджуваному періоді 2014-2019 рр. значно зменшилося виробництво продукції скотарства, зокрема яловичини й телятини.

Проведений розрахунок можливого збільшення формальної зайнятості в сільському господарстві за рахунок збільшення виробництва продукції скотарства та її переробки для забезпечення раціонального продовольчого балансу країни й формування експортних поставок показав наступне. Стратегічно у підприємства сільського господарства й харчової промисловості можливо залучити до 900 тис. осіб сільського населення. Зазначені показники відповідають потребі збільшення кількості робочих місць у сільській місцевості (близько 500 тис. осіб безробітних та більше 600 тис. осіб самозайнятого населення лише в домогосподарствах без належного соціального пакету) [1-2].

У тактичному плані необхідно підвищувати ефективність виробництва продукції скотарства сільськогосподарських підприємств, щоб у короткостроковій перспективі забезпечити збільшення найму робочої сили й рівня оплати праці, стабільність зайнятості, розвиток сільських територій.

Все більше управління персоналом підприємства визнається як одна з найбільш важливих сфер життєдіяльності організації, здатної підвищити її ефективність. Оцінка ефективності управління персоналом – це систематичний і формалізований процес, спрямований на вимір витрат і вигод, пов'язаних із соціальними програмами, для співвіднесення їхніх результатів з підсумками роботи, з показниками конкурентів і цілями підприємства [3]. У ряді

європейських країн отримали розповсюдження центри оцінки управлінського персоналу, діяльність яких полягає у виявленні на підставі спеціального комплексу тестів і вправ потенційних здібностей працівників управління, проте такі центри не вільні від недоліків й не гарантують відсутності помилок [4].

Успішність управління персоналом підприємств визначається ефективністю використання трудових ресурсів для реалізації поставлених цілей, комплексним баченням проблем і цілісним підходом до використання людських ресурсів. У рамках стратегічного управління підприємством виникає нагальна потреба в побудові функціональної моделі управління персоналом, що ґрунтується на власному досвіді роботи зі своїми працівниками й використанні практики провідних вітчизняних та світових компаній.

Українська модель управління людськими ресурсами в сільському господарстві має враховувати наявний стан і прогноз формування економічного активного населення в сільській місцевості, обґрунтовані напрями та розрахунки інвестиційного забезпечення створення робочих місць у галузі.

Список використаних джерел

1. Ланченко Є. О. Розвиток системи соціально-трудових відносин в аграрному секторі економіки: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. екон. наук: 08.00.07. К., 2020. 44 с.

2. Статистична інформація, експрес-випуски, публікації. Вебсторінка Держстату України. URL: <http://ukrstat.gov.ua>.

3. Мурашко М. І. Менеджмент персоналу: навч. посіб. К.: Знання, 2016. 435 с.

4. Виноградський М. Д., Беляєва С. В., Виноградська А. М., Шканова О. М. Управління персоналом: навч. посіб. К.: ЦУЛ. 2018. 500 с.

УДК 631.15:338.43

Харченко Г. А.

кандидат економічних наук,

доцент, доцент кафедри менеджменту ім. проф. Й.С. Завадського,

Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

Харченко В. В.

кандидат економічних наук,

доцент, доцент кафедри інформаційних систем і технологій,

Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

УПРАВЛІННЯ ВИРОБНИЦТВОМ ОРГАНІЧНОЇ ПРОДУКЦІЇ В УКРАЇНІ

Нині ринок органічних продуктів є одним з найбільш динамічних і перспективних напрямів агропродовольчого виробництва. Продовольча безпека країни, здоров'я населення і якість його життя багато в чому обумовлені розвитком органічного сільськогосподарського виробництва, що базується на

інноваційних розробках в сфері альтернативного землекористування, збереження природних ресурсів. Разом з тим незаповнена ніша ринку органічної продукції і значний земельний потенціал для розвитку органічного землеробства створюють всі необхідні передумови для формування і розвитку вітчизняного сільського господарства, орієнтованого на виробництво органічної продукції.

У зв'язку з цим виникає необхідність поглиблених наукових дослідження щодо обґрунтування підходів ефективного управління виробництвом органічної продукції у вітчизняних сільськогосподарських підприємствах.

Відмітимо, що за даними Дослідницького інституту органічного сільського господарства (FiBL) та Міжнародної федерації руху органічного сільського господарства (IFOAM) площі земель під органічним виробництвом в світі безперервно зростають [4].

Щодо України, то нині тут функціонує більше 400 органічних сільськогосподарських виробників. В цілому країна є 20-тою в світі та 11-ою в Європі за площею угідь під органічним виробництвом. Сільськогосподарські підприємства експортують 90% всієї органічної продукції та сировини, що виробляється в Україні. Основними країнами-експортерами є: Нідерланди, Німеччина, Великобританія, Італія, Австрія, Польща, Швейцарія, Бельгія, Чехія. Варто відмітити, що в Україні реалізується лише десята частина виробленої вітчизняної органічної продукції. Загалом внутрішній ринок органічної продукції в розрахунку на одного споживача сягає 0,68 євро, тоді як у світі даний показник знаходиться на рівні 10-11 євро. Втім, частка органічної продукції зростає: за останні 5 р. органічні сільськогосподарські угіддя зросли на 54% [1].

При формуванні дієвого механізму управління виробництвом органічної продукції у вітчизняних підприємствах варто врахувати сукупність чинників, що гальмують попит на такий вид продукції, а саме [3]:

1. Відносно висока вартість органічних продуктів.
2. Низький рівень інформованості населення про органічні товари і споживча некомпетентність;
3. Омана вітчизняного споживача псевдо маркуванням. Для багатьох споживачів досить важко визначити, чи є продукція дійсно органічною;
4. Виробництво органічної продукції характеризується відносно нижчою урожайністю продукції. Таку ситуацію можна мінімізувати шляхом інтенсивного використання зовнішніх ресурсів перед переходом на органічні методи ведення сільського господарства;
4. Формування попиту на органічну продукцію відбувається переважно у великих містах з високою щільністю населення, що обмежує можливість її споживання в інших менших за розміром містах країни.

Зауважимо, що вагомою подією, що вплинула на управління виробництвом органічної продукції стало затвердження порядку сертифікації органічного виробництва та/або обігу органічної продукції [1].

Слід зазначити, що українські сільськогосподарські виробники загалом зацікавлені в органічному виробництві, що пояснюється його перевагами, пов'язаними із збереженням навколишнього середовища у процесі виробництва, покращенням структури ґрунту, що сприяє підвищенню його родючості. Водночас органічні продукти містять більше поживних речовин, мінералів та вітамінів за рахунок мінімізації хімічних речовин. Також органічне виробництво характеризується екологічними, економічними та соціальними вигодами.

Список використаних джерел

1. Украинский рынок органики: что принесет нам новый закон. URL: <https://latifundist.com/blog/read/2429-ukrainskij-rynok-organiki-chto-prineset-nam-novujj-zakon#>.

2. Kadebska E., Kharchenko H., Kharchenko V., Tereshchenko S., Doroshenko H. An Analysis of Modelling of the Consumption of Organic Products and Strategic For Increasing Its Production in Ukraine. *International Journal of Advanced Science and Technology*. 2020. 29(8s), pp. 250 - 257. URL: <http://sersc.org/journals/index.php/IJAST/article/view/10496>

3. Kharchenko H.A., Mazur O.A. Conceptual bases of investment support of organic production development in agricultural enterprises. *Біоекономіка та аграрний бізнес*. 2020. Т.11. № 3. URL: <http://journals.nubip.edu.ua/index.php/Bioeconomy/article/view/15110>

4. Willer, H., & Lernoud. J.. The World of Organic Agriculture: Statistics and Emerging Trends 2020. Research Institute of Organic Agriculture (FiBL) and International Federation of Organic Agriculture Movements (IFOAM). 2020. URL: <https://www.arc2020.eu/wp-content/uploads/2020/03/organic-world-2020.pdf>

УДК: 33.012.42/.43:342-043.7(477)

Чорненька Л. М.

старший викладач кафедри адміністративного менеджменту та зовнішньоекономічної діяльності, Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

ОСОБЛИВОСТІ ЧИННИХ ЗМІН У ЗАКОНОДАВСТВІ, ЩО РЕГЛАМЕНТУЮТЬ ДІЯЛЬНІСТЬ НА ОРГАНІЗОВАНОМУ РИНКУ УКРАЇНИ

Вирішальними чинниками підвищення рейтингу України до інвестиційного рівня та розвитку інтересу до нашої країни як об'єкту вкладення капіталів вітчизняних і зарубіжних інвесторів є виконання зовнішніх боргових зобов'язань та успішна зовнішньоторговельна політика. Нині існує потреба у використанні на ринку фінансових послуг інструментів управління ризиками

через хеджування ф'ючерними контрактами. Проте перешкоди, що гальмують розвиток ф'ючерсної торгівлі, а саме, нестача ресурсів та слабка законодавча база України, що не адаптована до наших реалій, в результаті є причиною відсутності довіри серед населення.

Прийнятий 12.08.2020 року Закон України № 738-IX «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення залучення інвестицій та запровадження нових фінансових інструментів» [2] надає у нових редакціях закони «Про цінні папери та фондовий ринок» [4] (нова назва «Про ринки капіталу та організовані товарні ринки») і «Про товарну біржу» [3], а також вносить зміни до інших законів та низки кодексів. Прийнятий Закон України набрав чинності 01.07.2021 року та має перехідні періоди для імплементації певних положень, представлені на рисунку:

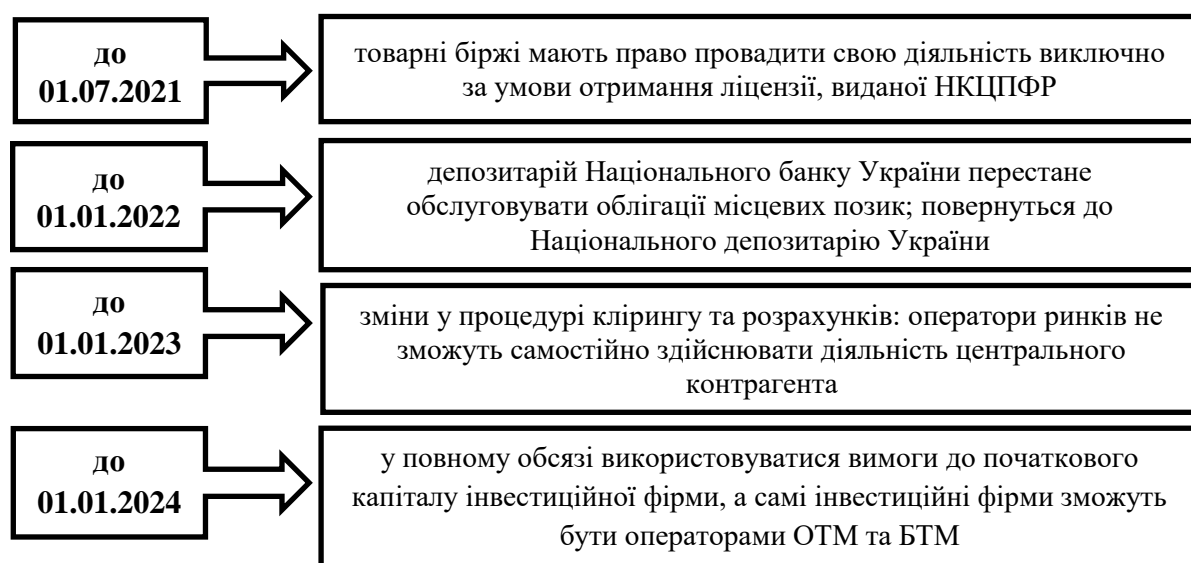

Рис. Перехідний період імплементації Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення залучення інвестицій та запровадження нових фінансових інструментів»

Джерело: адаптовано на основі вказаних законів.

Таблиця

Зміни на організованому ринку після набрання чинності ЗУ «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення залучення інвестицій та запровадження нових фінансових інструментів»

№ п/п	Зміни введені законом	Роз'яснення
1.	Запроваджена нова структура ринків капіталу	- грошовий ринок; - ринок деривативних фінансових інструментів; - фондовий ринок; - товарний спот-ринок.
2.	Запроваджена можливість торгівлі відповідними активами на різних майданчиках	• на регульованому ринку (нині має назву фондова біржа) — традиційний ринок для великих гравців; • на багатосторонньому торговому майданчику (БТМ) - альтернативному саморегульованому майданчику для менших бізнесів, що діє на підставі недискреційних правил; • на організованому торговому майданчику (ОТМ) —

		багатостороння система, яка не є регульованим ринком або БТМ.
3.	Розширено перелік фінансових інструментів	шляхом віднесення до них нових інструментів грошового ринку: зелені облігації, депозитні сертифікати банку, опціонні сертифікати, депозитарні розписки тощо.
4.	Відображає та закріплює відмінності між кваліфікованими і некваліфікованими інвесторами	Кваліфікованими інвесторами виступають: Україна та інші держави, фінансові інституції, банки, відповідні юридичні особи, в яких активи / торгова діяльність та цінні папери перевищують відповідні межі. Вищий ступінь регуляторного захисту матимуть змогу отримати некваліфіковані інвестори.
5.	Впроваджується концепція генеральних угод (Master Agreements)	а) специфікація деривативного контракту; б) опис деривативного контракту.
6.	Запровадження інституту торгового репозиторію	Централізований збір та здійснення обліку укладених деривативних контрактів.
7.	Операції на регульованих ринках підлягають клірингу через центрального контрагента	Для набуття статусу центрального контрагента буде необхідно отримати ліцензію, відповідати регуляторним вимогам стосовно капіталу та узгодити правила клірингу з Національною комісією.
8.	Впроваджується механізм ліквідаційного неттінгу	Право сторони генеральної угоди припинити деякі або усі операції шляхом заліку (неттінгу) їхніх поточних вартостей при невиконанні зобов'язання іншою стороною або через виникнення інших обставин, передбачених угодою.
9.	Впроваджено концепцію системно важливого професійного учасника	Кооперація у нагляді за професійними учасниками організованих ринків через саморегульовані організації професійних учасників ринку.

Джерело: апробовано на основі [1, 2, 5, 6] та власні узагальнення.

У законодавстві раніше відмічали лише фондовий ринок (тобто ринок цінних паперів), то новий закон, по-перше, вводить більш загальні поняття, такі як ринок капіталу та товарний ринок, а по-друге, розширює перелік організованих ринків капіталу. Для прикладу, наявні зараз фондові біржі нині перейменовані на регульовані фондові ринки та стали лише одним з видів організованих ринків.

Необхідними умовами для формування конкурентоспроможного ринку капіталу і залучення інвестицій в економіку через боргові і пайові фінансові інструменти у сучасних умовах є:

- відсутність обмежень на транскордонний рух грошових коштів і цінних паперів для внутрішніх і зовнішніх інвесторів;
- розвинені внутрішні інститути спільного інвестування та пенсійних накопичень «довгі гроші»;
- мотивація резидентів до довгострокових заощаджень;

— якісне законодавство і встановлена практика правозастосування щодо захисту прав власності;

— торговельно-розрахункова інфраструктура, яка відповідає міжнародним стандартам.

Жодної з цих умов в Україні поки немає, що прямо підтверджується і тим фактом, що з 1991 року у державі не було проведено жодного IPO (публічного розміщення акцій), а місцевий ринок облігацій вкрай неліквідний і складається переважно з державних цінних паперів.

Список використаних джерел

1. Український ринок капіталу очікує на реформу, яка має наблизити його регулювання до правил ЄС. У чому суть? веб-сайт. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2020/09/16/665165/> (дата зв.: 30.08.2021).

2. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення залучення інвестицій та запровадження нових фінансових інструментів: Закон України від 19 черв. 2020 р. № 738-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/738-20#Text> (дата зв.: 24.02.2021).

3. Про товарну біржу : Закон України від 10 груд.1991 р. № 1957-XII Інформаційний портал Верховної Ради України. URL: rada.gov.ua (дата зв.: 24.07.2019).

4. Про цінні папери та фондовий ринок : Закон України від 23 лют. 2006 р. № 3480-IV (редакція від 05.08.2021, підстава - 1587-IX). Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2006, № 31, ст.268 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3480-15#Text> (дата зв.: 18.08.2021).

5. Реформа ринку цінних паперів України. Юридична Газета. веб-сайт. URL: <https://yur-gazeta.com/dumka-eksperta/reforma-rinku-cinnih-paperiv-ukrayini.html> (дата зв.: 15.03.2021)

6. Ринки капіталу та товарні ринки: що зміниться з 1 липня 2021 року. веб-сайт. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2020/09/16/665165/> (дата зв.: 15.03.2021).

СЕКЦІЯ 6
«ІНТЕРНАЦІОНАЛІЗАЦІЯ ВИЩОЇ АГРАРНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ
ОСВІТИ НА ПРИКЛАДІ МІЖНАРОДНОГО НАУКОВОГО ПРОЄКТУ
ЄС-ЕРАЗМУС+ «ВІД ТЕОРЕТИКО-ОРІЄНТОВАНОГО ДО
ПРАКТИЧНОГО НАВЧАННЯ В АГРАРНІЙ СФЕРІ » (ТОРАS)»

UDC: 338.45

Alina Brychko
PhD, Associate Professor,
Associate Professor of Public Management and Administration Department
Sumy National Agrarian University

INNOVATIVE APPROACHES IN PUBLIC MANAGEMENT OF
UKRAINIAN FARMS

The current state of agriculture makes it possible to anticipate the development of farming as one of the ways of its future prospective development. The active dynamics of economic and political changes taking place in Ukrainian society require an active and adequate response. Efforts should be made to minimize the negative effects on society's economy and the benefits of deepening economic integration. [1].

Popular today is the formation of a system of agricultural service cooperatives, which involve farms, which combine their efforts to further sell products within a small area. With their help, a system of agricultural cooperation is formed on the ground. The effective operation of regional cooperatives will increase the activity of local cooperatives through additional consultations, provision of legal, audit services, etc. Multifunctional cooperatives can unite with state-owned banks, institutions, bulk, institutions, organizations that can provide their support.

To expand opportunities in solving problems of farm development, increase food security, improve the efficiency of the state economy as a whole, we can offer a certain algorithm for cooperation between the system of cooperation with governmental and non-governmental institutions.

When creating a multifunctional agricultural cooperative, we propose to use the following new mechanisms of public administration:

1. Financing of the agricultural advisory service. This service should provide the cooperative with information on the latest innovative developments in the agricultural sector. At the beginning of the cooperative, the information will be provided to farms free of charge, but gradually farmers will have to pay for the service, thus confirming the need and relevance of the information provided. This will allow local governments to further control the quality of services provided to farmers.

2. Conducting grants by public authorities, which will be carried out on a competitive basis for training and exchange of experience abroad for farmers and

managers of the cooperative.

3. Providing opportunities to obtain soft loans to farmers and their cooperatives. Involve leading scientists of agricultural educational institutions in the work of advisory services. By setting their salaries and the level of accreditation of higher education institutions from the effectiveness of the information provided by them, stimulating the self-development and innovative developments required by the agricultural sector.

4. Establish a department in local self-government bodies that will be aimed at disseminating the ideas of efficiency of farming and agricultural service cooperation.

5. Carry out strict antitrust regulation by state authorities of prices of resource suppliers for farmers and their cooperatives.

6. To assist in the implementation of the interaction between local governments and agricultural service cooperatives.

7. Control over the implementation of Blockchain technology in relations between farmers, cooperatives, resource providers, financial institutions, consumers, advisory services and public authorities and local governments. World experience indicates the scale of application of Blockchain technology in various fields, including agricultural production [2, p. 47]. The study allows systematizing the benefits of implementing Blockchain-technology to increase the competitiveness of farming and the effectiveness of regional public management of the farm. Such benefits include:

1. Obtaining a socio-economic effect. It consists of the transparency of the stages of the supply of agricultural products (from producer to consumer). This contributes to meeting the needs of consumers, maintaining the health of the population, ensuring the stability of incomes, neutralizing the shadow sector of the economy. The use of innovative technologies is beneficial not only for consumers but also for farmers. In Ukraine today, compliance with standards is guaranteed by a certification system, but it is quite expensive and not always reliable. The use of Blockchain-technologies will help to minimize and further avoid such a problem because it does not allow you to change the entered data unnoticed. That is why transparency is one of the main advantages of using Blockchain technologies in ensuring the economic security of agricultural production.

2. Carrying out insurance of economic interests of partners of the agricultural sector. The information recorded in the Blockchain platform cannot be changed, it is available to everyone. Blockchain thus insures against shadow mechanisms on the part of partners.

3. Promoting the activation of the mechanism of attracting investors or providing investment support to farming. The use of Blockchain technologies helps to reduce the period of receipt of payments for farmers. The technology makes it possible to transfer payments with ownership, so the farmer avoids the risk of third-party interference. The introduction of such innovative technology will help get rid of intermediaries in financial transactions and significantly reduce its costs. Smart contracts and technologies guarantee intermediaries the timeliness and completeness

of their obligations. In Ukraine, there is a problem in farms with a delay in payment for the delivered goods. Today it is decided based on trust in proven market participants. We suggest using smart contracts to remove paper contracts and use a special code. That is after the supplier fulfills its obligations, the ownership of the goods passes to the buyer, and the supplier is immediately transferred funds. The advantage of such a contract is the absence of intermediaries and the cost of them, the guarantee of fulfillment of obligations in the event of the conditions established in the contract.

4. Improving the efficiency of the land market. The introduction of Blockchain technologies helps to increase the level of confidence in the sale of land, protects farmland from raiding because the known facts of about 70% of all cases of raiding relate to medium-sized farms [3]. The first auction for the sale of property using Blockchain took place in Ukraine. The population of Ukraine is very cautious about the land market in this area Blockchain technologies are gaining relevance.

5. Implementation of insurance against changes in prices during the sale of assets on the stock exchange. Blockchain technologies have become actively used on world exchanges. On such an exchange, you can trade a contract for the purchase of goods in the future at a price that is fixed now, ie futures. In this case, the farmer will receive the money needed for its operation and development.

The realities of today require public authorities to apply the latest approaches to governance, namely: modification of traditional methods of governance, which are based on the use of power, clear bureaucratic procedures, those that focus on providing quality public services. The traditional market management mechanisms also need to be replaced: “exercising control” to “motivating and obtaining an effective result”. The salary of a civil servant must depend on the growth of the number of farms and the number of members of agricultural cooperatives, as well as on the efficiency of their work.

Thus, it is necessary to move from the style of public administration to the system of public administration, which covers many subsystems, namely: political, economic, social, administrative, legal, humanitarian, and so on. The farm should be considered as a customer and consumer of services. As services it is offered to provide advisory services to farmers, to provide information on the latest technologies of production and sale of products. It is necessary to implement a document management system based on Blockchain technology as an innovative tool to ensure the economic security of agricultural production in the region.

References

1. Zbarsky V.K., Matsybora V.I., Chaly A.A. etc. Agricultural economics: a textbook for universities. K: Caravel, 2010. 213 p.
2. Marchuk L.L. Innovative tools for ensuring the economic security of the region in the context of rapid technology development - Blockchain. Agrosvit. - 2018. - № 23. - P. 45-50 - URL: http://www.agrosvit.info/pdf/23_2018/8.pdf (date of application 25.11.20)

3. Brychko A., Tuzhyk K., Kucherova A., Khrystenko O. Ukrainian Farm Management Date Network – Practice Oriented Approach for an Innovative Practice Oriented Training of Students. The annual interdisciplinary conference on research in tropical and subtropical agriculture, natural resource management and rural development (September 18 - 20, 2019, Universities of Kassel and Goettingen, Germany), – P. 585. URL: <http://www.tropentag.de/proceedings/index.php>.

4. Koblinska, I., Pasko, O., Kalachevska, L. Adaptation of KTBL's Databases for Planning and Benchmarking the Sustainable Use of Farm Machinery in Developing Countries. Tropentag 2019: Filling gaps and removing traps for sustainable resources management. Tielkes, E. (ed.) Aufl. - Göttingen: Cuvillier, 2019. P. 577. URL: <http://www.tropentag.de/proceedings/index.php>.

УДК 37.015.324

Діброва А.Д.,

*доктор економічних наук, професор,
професор кафедри глобальної економіки,*

Коваленко Н.О.,

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри адміністративного менеджменту
та зовнішньоекономічної діяльності*

Лабенко О.М.,

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри фінансів*

Діброва Л.В.,

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри адміністративного менеджменту
та зовнішньоекономічної діяльності,
Національний університет біоресурсів і
природокористування України, м. Київ*

ВАЖЛИВІСТЬ ОСОБИСТІСНО-ОРІЄНТОВАНОГО НАВЧАННЯ. ДОСВІД ПРОЄКТУ TOPAS

Для того щоб підготувати випускника з ринковим мисленням, необхідні новітні методи викладання та навчання, сучасне дидактичне мислення, що сприятимуть формуванню у студентів нового світогляду та професійних навичок, яких потребує галузь.

Традиційна система навчання вимагає, умовно кажучи, відразу доставляти величезні обсяги теоретичного матеріалу. Як наслідок, певна частина інформації не потрапляє в багаж знань. Ступінь навчання студентів залежить не від кількості доставленого матеріалу, а від того, наскільки ефективно вони обробляють його та які навички використовують. Оцінка

нагадує згадкою про те, скільки інформації можна зберегти та відтворити у свідомості студента за дні та години до іспиту.

Студенти стали більш активними. Навчальні заняття дають простір для роздумів та аналізу для засвоєння лекційного матеріалу. Використання інтерактивних методів та розвитку навичок, а не лише надання знань стало важливою частиною вищої освіти. Це дозволяє студентам досягти вищих рівнів мислення. Це особливо важливо в сільському господарстві, де технології набувають прогресивних видозмін, що передбачає багатогранні вимоги до робочого місця. Отже, студент повинен набути різноманітних навичок, а не лише мати здатність набувати знань. Це зумовило передусім до більш гнучких методів навчання, коли викладача сприймають як організатора, а не як вчителя.

Навчальне середовище для студентів змінилося, у викладанні можливе використання нових технологій та можливостей. Забезпечується доступ до інформації з різних джерел, і хоча це створює певні проблеми, однак отримання різноманітної інформації із світової мережі Інтернет зменшує потребу у фактичній доставці інформації, доступної всім.

Настанови щодо тлумачення та використання можливостей сучасного навчального середовища є частиною нового підходу. Ознайомлення студентів з інформаційно-комунікаційними технологіями – дає змогу залучати їх до навчального процесу. Інтернет-ресурси пропонують неофіційний та дещо інший метод обговорення, дискурсу та пізнання, пропонуючи лекції як спосіб зацікавленості студентів, залучення їх до якнайкращого розуміння таких технологій й опанування ними.

Проект TOPAS запровадив методи викладання та навчання в університетах країн-партнерів, відповідно до яких студента поставлено в центр процесу, а оцінювання призначене для навчання, а не для його оцінювання. Це спонукає до розвитку тих навичок, які підвищують працездатність сприяють швидкій адаптації молодих спеціалістів до виробничих умов.

Як приклади – «Перевернутий клас», коли студентам надають матеріал до або на початку навчального семестру, вони розглядають теми й питання і будуть готові до його обговорення або нададуть свої висновки (Кінгві та Ончварі, 2016).

Проблемне навчання – це техніка, що застосовується з 1960-х років, але зараз, із зростаючим акцентом на переносі навичок, відіграє важливу роль у розвитку випускників (Баррет та Муур, 2011).

Використання портфоліо зі студентами, що є зібранням доказів та досвіду за власним вибором на основі змісту модуля та очікуваних результатів навчання, є прикладом оцінювання, що є частиною навчального процесу.

Інтегровані у межах цих підходів цифрові технології використовуються для розширення досвіду студентів за допомогою вебінструментів та онлайн-опитувань і вікторин.

Обмін практиками та методами відбувався протягом реалізації проєкту через спостереження, навчальні семінари та розподіл ресурсів за програмами й університетами-партнерами.

Викладачі університетів-партнерів впровадили багато з цих методів у своє викладання та навчання, що одразу показало позитивні переваги для студентів. Технологія «перевернутого класу» у Національному університеті біоресурсів і природокористування (Київ, Україна), Єреванському державному університеті (Вірменія), передбачає, що студентам перед лекціями надають навчальний матеріал та можливість подискутувати й обговорити його зміст під час лекцій.

Завданням на майбутнє є розповсюдження цих методів в освітніх закладах, заохочення професорсько-викладацького складу застосувати їх у навчальному процесі та отримання організаційної підтримки на всіх рівнях, щоб молоді спеціалісти робили належний внесок в аграрний сектор економіки у своїй країні.

Список використаних джерел

1. Barrett, T. Moore. S. (2011) *New Approaches to Problem-based Learning: Revitalising Your Practice in Higher Education*. New York. Routledge.
2. Bloom, B. S. (1956). *Taxonomy of Educational Objectives, Handbook I: The Cognitive Domain*. New York: David McKay Co Inc.
3. Keengwe, J., Onchwari, G. (eds) (2016) *Handbook of Research on Active Learning and the Flipped Classroom Model in Higher Education*.

УДК 37.015.324

Dibrova Anatolii,
ScD in Economics, Professor of Department of Global Economics,
Kovalenko Nataliia,
PhD in Economics, Associate Professor of Department of Administrative Management and foreign economic activity,
Kuts Tetyana,
PhD in Economics, Associate Professor of Department of Statistics and Economic Analysis,
Labenko Oleksandr,
PhD in Economics, Associate Professor of Department of Finance, National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine

EXPERIENCE OF USING MODERN EDUCATIONAL METHODS IN LEARNING PROCESS IN THE IMPLEMENTATION OF EU PROJECT ERASMUS + TOPAS

In response to the global threat of the spread of coronavirus infections in the country, the National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine has also introduced first a distance and later a mixed form of student education. The transition to a distance form of education in the NULES of Ukraine was organized

due to the creation of the educational information portal Elearn, which contains all teaching and methodological materials for each educational discipline. However, the practical experience of distance learning during 2020 shows that the process of online teaching-learning regimes is perceived differently by teachers and students, sometimes causing difficulties and disputes in their use.

Therefore, the use of modern educational methods in the educational process as a result of the EU project ERASMUS + TOPAS has become an objective prerequisite for the successful functioning of the Economical Faculty of the National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine in modern conditions.

Today, there are many definitions of the concept of education aimed at the applicant for education, but the essence of it is a substantial increase in the responsibility of the student for the planning of the educational process, interaction with educators and other participants in the educational process, research and evaluation of results. Moreover, in contrast to the classical paradigm of organizing education with traditional teaching methods, where teacher control prevails and the need only to master academic content, now, with a student-centered approach, responsibility and activism of students, there is defined independence in forming the structure and volume of educational information, choice of forms of acquisition of knowledge and types of academic control become leaders.

In order for a new type of graduate to have the experience, a new type of teaching and learning is needed that will provide him or her with the necessary worldviews and skills, a new type of learning that meets both the requirements of the industry and the new pedagogical thinking. It is no longer possible to conceive of a modern educational environment without the use of a distance-learning form capable of ensuring the continuous educational growth of the individual.

The Economical Faculty of the National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, as one of the participants of the EU Project Erasmus + «From Theoretical-Oriented to Practical Education in Agrarian Studies» (TOPAS), actively implements the goals and objectives of the project. Within the framework of the project, a wide range of activities at the Economic Faculty of the NULES of Ukraine contributed to the transition from knowledge-based frontal education to non-frontal education, which is aimed at students and offers more practical skills. To this end, methodological approaches have been developed to provide practical and non-frontal education and to improve vocational training programs for economic specialists in the agricultural sector.

Project participants developed and implemented an interdisciplinary and user-friendly platform to facilitate cooperation between enterprises and universities, enhance cooperation with agrarian formations, and promote innovation in practice directed teaching and learning. A special statistical reporting database has been developed that can be useful both for the training and research process and for decision-makers in the agricultural sector.

Modern distance learning enables students to obtain the bulk of the teaching material, guarantees interactive interaction between students and teachers in the process of learning, Providing students with the opportunity to work independently

with educational materials. In the conditions of distance learning, the introduction into the learning process of the MOOC platform - video materials for the study of the study disciplines «Business Management», «Production Economics», which were developed at the University of Applied Sciences Weihenstephan-Triesdorf is widely used by students and teachers.

The use of educational videos as an alternative method encourages students to be interested in practical issues and provides images that enhance attention and long-term memory. Films provide the necessary link between theory and reality. They visualize the topic with the necessary foundation to help students better understand the problem. Films are essentially visual cases with images that can enhance memory and understanding.

Interactive teaching methods, which are not only traditional teaching methods and techniques but are also highly effective in teaching, help to revitalize the teaching process in accordance with modern requirements, This is reflected in the growing motivation of students and their awareness, the development of the ability to make independent decisions, along with the development of the capacity for collective work and social integration, the acquisition of conflict resolution skills and the search for compromise. The need for interactive methods and skills development, rather than the provision of knowledge, has become an important part of higher education.

The main directions of the use of interactive methods in practice are to discuss problem situations in terms of themes; to conduct practical exercises in the following forms: discussions, practical exercises in the form of business games, dealing with practical situations, developing briefcases, trainings, use Quizizz, YouTube, Puddle, SOCRATIVE, KAHOOT.

The TOPAS project promoted online education even before the massive and forced transition to online learning worldwide. NULES of Ukraine continued to actively prepare online disciplines, and yet the project contributes to their further improvement. Of course, everyone would like to go back to university with a physical presence and still realize that restrictions will continue. In addition, the project will be open to a wide range of disciplines, not just university students.

It has been confirmed that the dynamic and rapid movement in agribusiness development requires graduates of a different type and possesses skills that are provided by new teaching methods, including a variety of online practices, methods, approaches. We believe that the introduction of projects such as the TOPAS project enables us, the teachers, to acquire new knowledge, skills and to be more useful to the target group - our future graduates.

References

1. Handbook on best practices in students' placements, farm data collection and student-centered learning – Kyiv : Fenix, 2020. – 144 p.
2. Дистанційне навчання – нові можливості. URL: <https://nubip.edu.ua/node/992>.

3. Глазунова О. Дистанційне навчання в університеті на період карантину: сучасні технології, приклади та рекомендації. URL: <https://nubip.edu.ua/node/72833>.

4. Рашкевич Ю. М. Болонський процес та нова парадигма вищої освіти: монографія. Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2014. 168 с.

5. Сорока Ю. Практикуючи студентоцентровану освіту: діагностичні аспекти студентських очікувань. Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. «Соціологічні дослідження сучасного суспільства: методологія, теорія, методи». 2014. № 32 (1101). С. 190–194.

6. Сосницька Н., Глікман С. Студентоцентрований підхід до професійної освіти в умовах сталого розвитку суспільства. *Науковий вісник льотної академії. Серія : Педагогічні науки*. 2017. Вип. 1. С. 377–381

7. COVID-19 has transformed education – here are the 5 innovations we should keep. URL: https://www.weforum.org/agenda/2021/02/covid-19-pandemic-higher-education-online-resources-students-lecturers-learning-teaching?utm_source.

8. Universities without walls: A vision for 2030. URL: <https://eua.eu/downloads/publications/universities%20without%20walls%20%20a%20vi sion%20for%202030.pdf>.

Larysa Kalachevska

Dr.Sc., professor, Sumy National Agrarian University

Svitlana Lukash

PhD., ass.professor, Sumy National Agrarian University

PRACTICE-ORIENTED AGRICULTURAL ECONOMIC EDUCATION: REVIEWING OF OBJECTIVES AND PERSPECTIVES

Successful and efficient agriculture requires good management, because agribusiness is increasingly becoming highly intelligent. In the context of global industrialization, all industries are changing. One hundred years ago, no one would have believed that agriculture needed an analyst to work with large amounts of data. In order to be able to make economically correct decisions, agronomist engineers, agribusiness managers and farmers, in addition to understanding the technologies and production processes themselves, must have excellent knowledge of international agricultural economics and management; knowledge of IT technologies in agribusiness; critical thinking and analytical skills; ability to work in a team; communication and research skills. New challenges of the future require participants in the educational process to move from claims and requirements to active cooperation, implementation of joint projects with business to obtain the effect of synergy from joint efforts.

This is what the international project Erasmus + KA2 TOPAS. The main objective of the Project is filling the gap within a common former soviet inherited

agricultural sciences higher education system in Ukraine, Armenia and Uzbekistan, introducing and improving vocationally oriented practical programs based on a learning outcomes and competencies approach, targeting new and old graduates, with flexible learning pathways and permeability among the different agrarian management programs, while fostering partnership between universities and stakeholders (farm industry and associations), and practical training in real working environment to provide a better match between job market needs and the qualifications offered. Thus, a wide-range of activities will facilitate the transition from teacher-centered knowledge-based form of education to student-centered practice-based education in Agrarian studies and hence employability in Ukraine, Armenia and Uzbekistan by enhancing the cooperation between university and agriculture enterprises through adequate internship schemes with government support to recognize formal and informal learning and endorse ECQIP.

Objectives of the project are to identify key problems, needs, strengths, aspects and priorities of the partners to benefit the harmonization in the context of the project framework particularly:

- the quality of the educational system and the openness of tertiary education toward the leading international experience: the curriculum content; the adoption of modern methodologies and methods of teaching; the extent of ICT usage and the application of ICT-based approaches
- competencies and skills of both trainers and trainees: digital and communication skills, transversal skills as well as soft skills of students enforcing increasing their employability;
- “Business and Higher education” interaction, the adaptability and flexibility of the graduates to the labor market requirements and the deficit of skillful labor force with specific professional qualification.

Objectives in education

- Review of the analysis of the existing training course and learning outcomes on the specialty "Agricultural Management" on the basis of competence models which will be subsequently supported by adequate internship practices for consolidation of the theoretical knowledge acquired during the educational process.
- Development of effective educational strategy / model of cooperation with strengthening university-business cooperation.
- Capacity building and formation of supporting staff to monitor and administrate internship schemes according to EU models.
- Raising awareness of practice-based education as a model for increasing cooperation with farm industry and enhancing employability. The project will likewise fill the skills gap of agricultural producers hampering their income through better cohort of graduates better qualified through more professional competences.
- Enhancing knowledge and professionalism of staff on local farming and applications of the available methodological tool box (e.g. calculation approaches in production economics, investment calculations, modeling) in locally realistic and existing cases.

- Practice-oriented transfer of such knowledge and locally relevant calculations into courses, lectures and exercises (probably best demonstrated by describing examples of before-after set-up of courses in farm management and farm business)
- Building a professionally-oriented profile of graduate; increasing of attractiveness of graduates for employers who demand the combination of local knowledge and internationally competitive methodological skills.
- Strengthening relationships within partner universities through internal portals, common conferences, trainings, open-lectures, internships, academic mobility, practices, etc.
- Creating an interdisciplinary and open platform for all users with a view to promoting cooperation between agribusiness and universities, expanding cooperation with agrarian groups, introducing innovations in practical training and teaching, making research and decisions in agrarian sector.
- Developing new structure and content of practice report.

Objectives in applied farming

- Build-up of professional, scientific and business relations and trust between academic staff in agricultural sciences and farming community, creating a network of spin-off companies.
- Practice-related research, vocational training, consulting, extension education, calculation tools and proposals from HEIs for farm managers.
- Establishing and strengthening relationships with farmers' businesses and the industry with which partners have direct links (including chambers of commerce, agribusiness associations, and other bodies interested in practicing education and requiring farm data collection (for example, national agencies, ministries and departments of agriculture, research institutes, etc.).
- Support of management decisions in individual farms and enterprises through evidence based farm data analyses and evaluation
- Use of internship data collection for further research activities, educational and farm policy guidelines. Having more concrete farm information during internships will help showcase the value of farm activities so they can make the case to policymakers and advocate for farm's goals
- Agribusiness representatives, when joining the project, will be able to access free of charge the global database of production data of enterprises formed within the TOPAS project and use them for the purpose of benchmarking their activities.

Objectives in advancement of academic staff Intensive teacher training program targeting particularly new generations of teachers and professors through tailor-made program in the use of case-studies, problem solving methods and assignments and development and delivery of interactive videos and massive open resources. To achieve this, and address common teaching and learning challenges, i.e. new requirements with regard to use of ICTs, foreign languages and teaching methods with higher quality standards.

- Facilitation the transition from teacher centered knowledge-based form of education to student-centered practice based education.

- Capacity development and formation of support staff for monitoring and administering internship programs in accordance with EU models.
- Using collected and storage data for future research, scientific publications, and in teaching process.
- Keeping academic staff up-to-date on developments and requirements of locally/regionally applied agriculture (and related businesses), expanding cooperation with agrarian groups, introducing innovations in practical training and teaching, making research and decisions in agrarian sector.

Objectives of data collection on local/regional farming

- Collection of relevant realistic regional farm data base: by periods, collection by students during placements, collection data by academic staff on the base of long-time cooperation with individual farms or farmers' organizations.
- Focal points of data compilation and management (IT or other departments at HEIs.)
- Standardized data base formats according to accessibility and usability by clients (teachers, students, farm managers etc.), coding of information, unification of measurement units, individual responsables with suitable professional background or workgroups.
- Securing of confidentiality (documentation of data collection and treatment), conformability of using and sustainability (permanent staff and permanent data input and management, providing of consulting and extension education).
- Creation and use of relevant information base for managerial decisions, planning of production operations, ability to compare costs by different types of technology or technology, make decisions on optimization of production process in terms of cost minimization and production needs.

References

1. Strochenko N., Lukash S., Maslak N. Issues on Overcoming Gaps in Education for Sustainable Development of Agriculture: Synergy of University Education and Agribusiness in Ukraine. Tropentag 2019: Filling gaps and removing traps for sustainable resources management. Tielkes, E. (ed.) Aufl. - Göttingen: Cuvillier, 2019. P. 576. URL: <http://www.tropentag.de/proceedings/index.php>.
2. Koblanska, I., Pasko, O., Kalachevska, L. Adaptation of KTBL's Databases for Planning and Benchmarking the Sustainable Use of Farm Machinery in Developing Countries. Tropentag 2019: Filling gaps and removing traps for sustainable resources management. Tielkes, E. (ed.) Aufl. - Göttingen: Cuvillier, 2019. P. 577. URL: <http://www.tropentag.de/proceedings/index.php>.

Minta Stanislaw

*PhD, Assistant professor, Department of Applied Economics,
Wroclaw University of Environmental and Life Sciences,
Wroclaw, POLAND*

**IMPORTANCE, GOALS AND SCOPE OF STUDENT PLACEMENT IN THE PROCESS OF
HIGHER EDUCATION IN AGRARIAN STUDIES – CHOSEN LESSONS LEARNT FROM THE
ERASMUS+ TOPAS PROJECT**

Key words: student placement, agrarian studies, higher education, practical oriented.

Introduction

There are many things that affect the quality of education and knowledge transfer. However, one thing should pay special attention. It is desirable to maintain the right balance between the theory conveyed and practical skills. In many cases, the education system focuses on increasing the share of theoretical knowledge, which happens at the expense of practical education. This applies in particular to the higher level of education in all fields of study, including agrarian studies.

Limiting the number and ignoring the importance of placement, apprenticeship, internship, workshops, study visits and trainings in the education system may cause that the competences of young people entering the labor market will be insufficient, because it is difficult to use the acquired theoretical knowledge to solve problems which are in the real business practice.

In the case of universities there is a great danger of too much focus on the transfer of theoretical knowledge, while forgetting that students should also have practical skills, because the knowledge is not valuable enough if it cannot be used in practice or we do not know how to use it. So, not paying attention to good practical education and limiting its importance or eliminating it from higher education programs should be considered as a negative thing.

Importance of student placement at agrarian studies

The modern agricultural sector and the management of agribusiness enterprises face various challenges that result from market, technical, social and environmental factors. Adapting to these challenges requires skilful use of theoretical knowledge in economic practice, as well as orientation in modern market and technological trends that can be used to achieve success in agribusiness. These matters make it impossible to prepare students well for work in agribusiness based solely on theoretical knowledge. It is necessary to supplement the education process with good-quality student placement, which bring many tangible benefits that cannot be obtained only in the theoretical education process. Therefore, the importance of student placement at agrarian studies results especially from the following issues:

- students are be able to get practical experiences and apply theory into practice,

- student placement prepares students for a real job,
- this is an opportunity for employers to recruit good and proven employees based on the observations and the experience of mutual cooperation during student placement,
- it allows use of real examples in teaching and students can achieve practical and soft skills.
- being part of the education process in the form of student placement gives the industry (farmers, entrepreneurs) a chance to get involved in higher education and co-creating of study curriculum (study program).

At first glance, student placement seem to be relevant only to students. In fact, there are more stakeholder groups who are or should be interested in the organization and effects of student placements. Stakeholders groups interested on the student placement are as follows:

- students
- agribusiness and farmers
- universities
- state institution
- consumers of food and other products based on resources from bioeconomy

It should be added that the interests of one group often conflict with the objectives of the other, and the process of student placement itself may be associated with difficulties in one group that other groups do not have.

Objectives and scope of student placement in agrarian studies

The general objectives of student placement at agrarian studies include:

- supporting the didactic process in shaping skills useful for future graduates on the labor market,
- enabling data collection to write a thesis (bachelor's or master's),
- becoming acquainted with current technological and organizational solutions as well as legal and environmental requirements in agriculture and related industries,
- learning and improving the use of ICT solutions and digital technologies useful to run a business in the agricultural industry,
- acquiring and improving the skills of performing tasks commissioned by the supervisor and taking responsibility for their decisions related to functioning in the agribusiness industry.

The objectives of the placement are directly related to the scope of their implementation. Due to the nature of the agribusiness, a universal range of placement at agricultural studies should cover:

1. plant production
2. animal production
3. economics, organization and management

The above-mentioned areas may have more or less emphasis, which will depend on the existing differences between individual specialties, which can be

distinguished at agricultural studies (e.g. economic specialties will have more emphasis on financial, management or marketing issues, agronomic specialties - on soil cultivation and growing of crops, and technical specialties - for the use of agricultural and ICT equipment, etc.).

Lesson Learnt – some words about the best practice on the student placement at agrarian studies

The possibilities of achieving the goals of student internships depend on the appropriate preparation and conditions for the implementation of the student placement. At this point, attention should be paid to the selection of appropriate economic entities which, due to their resources, technologies and staff, are leaders in their sector and can be really a role model for farmers and other entrepreneurs. An important issue is the selection of appropriate apprentice tutors (both from the side of a company and an university) who will help in achieving the goals of the student placement. Good student placement is that students have the opportunity to learn about the complex processes of agricultural production in terms of economic, organizational, technical, technological and environmental issues.

Good student placement also means that students have the opportunity to participate in the organization of economic processes and carrying out various works on a farm, agribusiness enterprise or institution from agricultural environment. Students, during these organizational and production processes in a real enterprise, should work in both form - independently and act as a member or manager of a working team. Thanks to this approach to the field of student internships, we will have better prepared graduates of agricultural studies to lead work teams and independently run a farm or an enterprise from the agribusiness sector. The acquired skills are a good way to find a job in the agri-food sector faster, and also facilitate the matching of graduates in real economic conditions. This approach to student internships will bring benefits to all stakeholders - students, universities, farms, other agribusiness enterprises, institutions supporting and developing agriculture, consumers, and the wider society at large.

References

Minta S., Kalinowski J., Aleksanyan V., Schlauderer R., Strochenko N., Lukash S., Pasko O., Kalachevska L., Dibrova A., Labenko O., Kovalenko N., Tuzhyk K., Kutz T., Nosirov B., Abduvasikov A., Shermatov O., Israilov Z., Rakhmonova B., Ahrorov F., Yuldashev Sh., Ibragimov G'. Student placement at agrarian studies – meaning, goals, problems, solutions and examples of best practices. [in]: Editorial Board: Schlauderer R., Lipsa F.-D., Ahrorov F., Strochenko N., Kalinowski J., Matthews H., Dibrova A., Hambardzumyan G., Arakelyan A., Nosirov B. Handbook on best practices in student placements, farm data collection and student-centered learning. Kyiv: Fenix, , 2020. p. 8-44, available online:

https://www.erasmus-topas.eu/images/download/HANDBOOK_ON_BEST_PRACTICES_ISBN_144_pag.pdf

Nataliya Strochenko

PhD., professor, Sumy National Agrarian University

Larysa Kalachevska

Dr.Sc., professor, Sumy National Agrarian University

Svitlana Lukash

PhD., ass.professor, Sumy National Agrarian University

PRACTICE-ORIENTED AGRICULTURAL ECONOMIC EDUCATION: MAIN CHALLENGES AND ISSUES OF MOTIVATIONS

Successful and efficient agribusiness requires good management. In order to be able to make economically correct decisions, agronomist engineers, agribusiness managers and farmers, in addition to understanding technology, must have excellent knowledge of agricultural economics and management; knowledge of IT technologies in agribusiness; critical thinking and analytical skills; ability to work in a team; communication and research skills. New challenges of the future require participants in the educational process to move from claims and requirements to active cooperation, implementation of joint projects with business to get the effect of synergy from joining forces.

One of the main vectors of SNAU development is the strengthening of cooperation with agribusiness. Today the university actively cooperates with representatives of both large agricultural holdings and small farms.

Table 1. TOPAS influence to the practice-oriented education improvement

Characteristics	How was it before TOPAS	How is it (how will be) thanks to TOPAS
<i>Existing data on farming in Ukraine</i>	official statistics data	Real farm management data collected during TOPAS practice
<i>Changes in the study program</i>		Opportunity for using real farm data in teaching process for case study, analysis and forecasting: - practice oriented studying process; - opportunity to improve professional level for teaching staff
<i>University-Agribusiness cooperation</i>	active cooperation with business by directions: - evaluation and validation of educational programs; - internship of teachers; - involvement of agribusiness representatives in lectures; - classes at the place of production; - educational and industrial practice for students.	- Increasing cooperation with business in existing areas, the use of collected data in the educational process for teaching and research of students and teachers; - use of production database for benchmarking purposes for agribusiness

To ensure practice-oriented education, the availability of relevant, professionally specific and quite detailed information material becomes especially significant. These data should reflect important practical examples. In the field of

agricultural economics it is especially important to register the ever-changing market conditions, production and technical innovations and methods of adaptation to agropolitical conditions that have a direct impact on production indicators and costs and at the same time require continuous reassessment of economic efficiency of individual production processes. These data should serve the purposes of agro-economic theory developing, empirical social research conducting, strengthening contacts between industry and students, developing advisory processes for agricultural enterprises in the region and supporting international competition, and at the same time serve as a basis for research in universities.

The main task of data collection in agriculture is that economic analysis, together with statistical data sources and open data, should take into account practical indicators. This makes it necessary to independently collect data from enterprises. The aim of this initiative is to create, as far as possible, a reliable and credible production data bank. For individual regions, the first step is to identify the most important production processes and agricultural enterprises typical for the region. For these typical enterprises it is also important to identify the most important production processes and calculate economic efficiency through marginal analysis. The main information base in this case will be documentary materials of the enterprise, such as the map of arable lands, the plan of buildings and constructions, accounting data, and also knowledge and experience of heads of departments and the enterprise as a whole. As far as possible, important to use collected data, measurement results, and information from experienced consultants, national and international sources.

During students' placement on the base of an appropriate order with taking into account the geographical location of practice bases (enterprises located within of one territory), a group of students of 7-8 persons is assigned a teacher (tutor), who accompanies students during all time their stay at the enterprise.

The responsibilities of the tutors include:

- coordination of students' work;
- checking the students' placement at the enterprise;
- checking their working conditions and cooperation with the enterprise;
- checking the correctness and conformity of the collected data;
- checking students' compliance with the placement program;
- search for the possibility of social support for students from the enterprise (providing accommodation, providing workplace, providing food);
- managing by the students' progress in the preparing practice report.

In accordance with the total workload of teaching staff, Sumy National Agrarian University provides for the allocation of the working time budget for educational, methodical, scientific and organizational work, respectively. The guidance and support of students during Placement refers to the educational work, respectively, "guidance (counseling, supporting) in the course of production and pre-diploma practice" in the amount of 0,1 hours per student for 1 week of practice + 0.2 hours for the students' guidance and preparation of practice report.

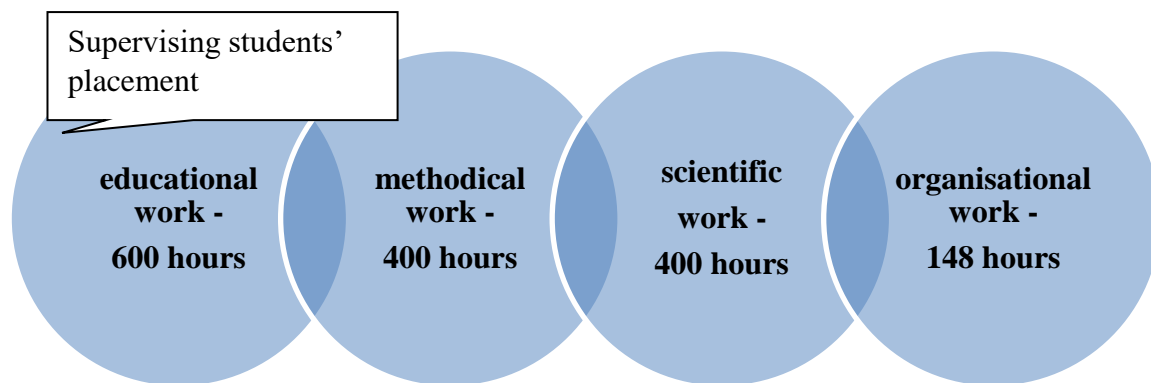

Figure 1. Responsibility for forming the load of teaching staff is assigned to the teaching department, which is the part of the University structure.

According to the Order on the assignment of students' practice tutors of the faculty, the teaching department calculates the teaching load in the part of the students' placement supervising in the context of the teaching staff, which is included in their total load for the respective academic year. Based on the performance of general load of teaching staff, appropriate payment for the work performed. *The amount of actual teaching load and payment for it is not sufficient to recognize them as a motivating factor for teachers.*

In addition, financial support is required to cover the additional costs for teachers' business trips to the practice bases to check them (daily costs, transportation costs, payment of additional costs of teachers' working hours).

Motivation of industry

Motivation of enterprises – students' placement bases include:

- using of professionally trained workforce by an enterprise with potential employment;
- accessibility to use of scientific-methodological and information-technical base of universities, acquaintance and use of modern IT-programs in agribusiness;
- access to the analytical database of enterprises of the region, the state and the world;
- realization of lifelong learning opportunities (studying during the life);
- consulting and extension services from universities.

As a recommendation - search for employment opportunities for a student in the period of long-time (16-weeks) internship to ensure remuneration (payment) for performing professional functions at the enterprise, part of which can be sent (transferred) to finance higher educational institutions' financial burden connected with the organization of students' placement and supervising them.

Financial means

The placement of students involves certain financial costs, which include accommodation costs, costs for food, and students' daily needs.

Sub-financing in this area is possible under the international project "Ukrainian Farm Data Management" (UFMD) with the support of the Federal Ministry of Food and Agriculture of Germany (BMEL). The project complements the implementation of the tasks facing the Erasmus + project "From Theoretical-Oriented to Practical Training in Agrarian Sphere" (TOPAS). The UFMD project extends partnerships and engages the universities of Ukraine in the implementation of the tasks facing the TOPAS project.

The purpose of the UFMD is to institutionalize continuous collection of agricultural data. The main advantage is the long-term cooperation between the participating universities and, in particular, the development of joint training courses. It also implements a long-term vision and now serves as the starting point for the formation of a nationwide agricultural enterprise data network at the leading agricultural universities in Ukraine.

The implementation of the UFMD project will help to achieve the basic goals of improving the training of future specialists and conducting research in the agricultural sector. Through the financing of the UFMD project there is a possibility to partially cover the students' expenses for:

- accommodation costs during a long-term students' placement;
- costs for food of students,
- once reimbursement of transportation costs to the practice base and back.

References

3. Strochenko N., Lukash S., Maslak N. Issues on Overcoming Gaps in Education for Sustainable Development of Agriculture: Synergy of University Education and Agribusiness in Ukraine. Tropentag 2019: Filling gaps and removing traps for sustainable resources management. Tielkes, E. (ed.) Aufl. - Göttingen: Cuvillier, 2019. P. 576. URL: <http://www.tropentag.de/proceedings/index.php>.
4. Koblianska, I., Pasko, O., Kalachevska, L. Adaptation of KTBL's Databases for Planning and Benchmarking the Sustainable Use of Farm Machinery in Developing Countries. Tropentag 2019: Filling gaps and removing traps for sustainable resources management. Tielkes, E. (ed.) Aufl. - Göttingen: Cuvillier, 2019. P. 577. URL: <http://www.tropentag.de/proceedings/index.php>.

Наукове видання

**Аграрна політика України
в умовах глобальних викликів**

**Матеріали доповідей
Міжнародної науково-практичної конференції**

За заг. ред. : Діброва А. Д.

Підписано до друку 30.09.21 Формат 60x84\16
Ум. друк. арк. 16,7 Наклад 100 прим. Зам. № 210660

Видавець і виготовлювач Національний університет біоресурсів
і природокористування України,
вул. Героїв Оборони, 15, м. Київ, 03041.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 4097 від 17.06.2011